Mark Twain

Kraljević i prosjak

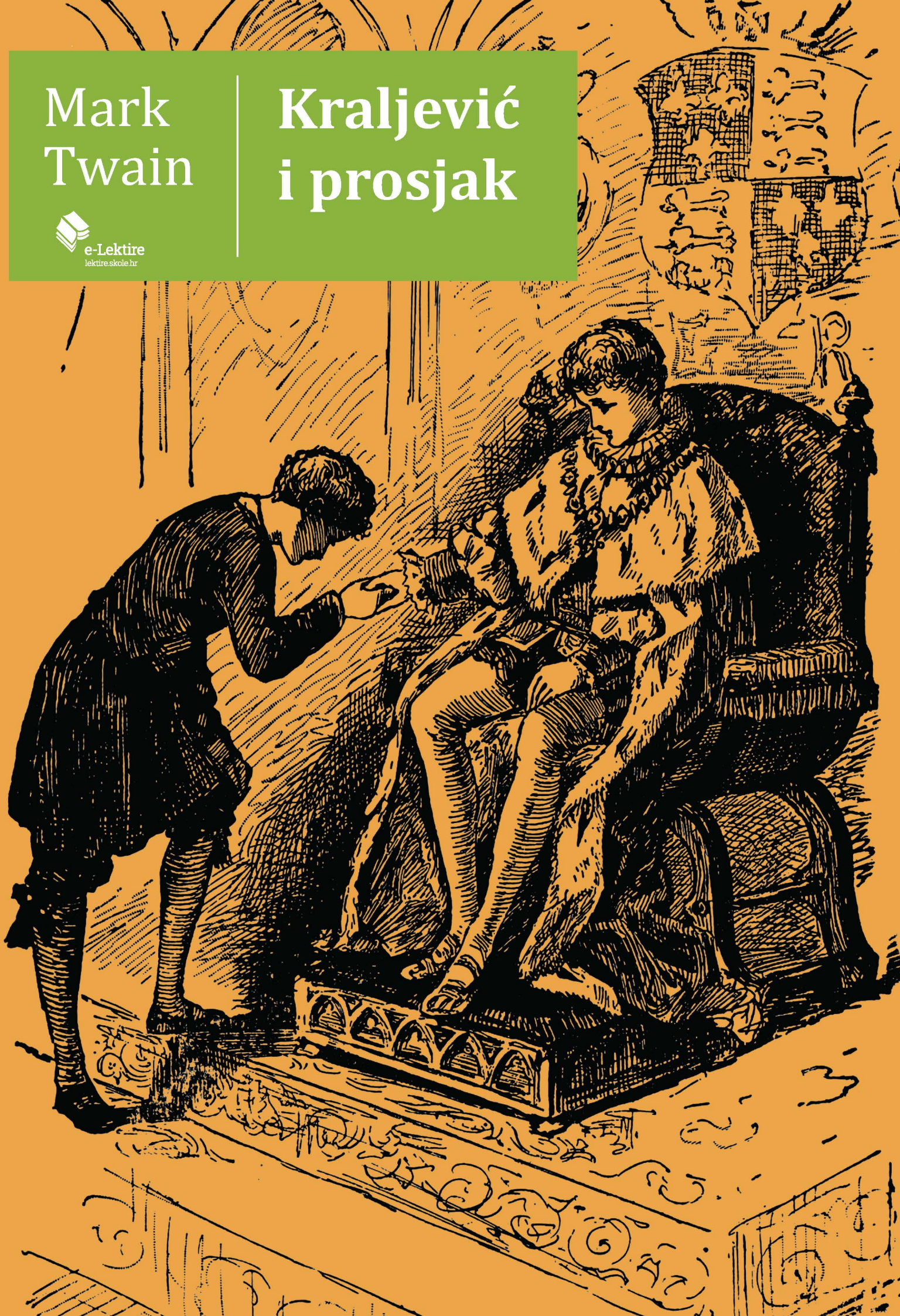

e-Lektire
lektire.skole.hr

Mark
Twain

Kraljević i prosjak

s engleskog prevela
Diana Zalar

e-Lektire
lektire.skole.hr

e-Lektire

Europska unija
Zajedno do fondova EU

EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI

Operativni program KONKURENTNOST I KOHEZIJA

ESF UČINKOVITI LJUDSKI POTENCIJALI

CARNET

e-Škole
USPOSTAVA SUSTAVA RAZVOJA DIGITALNO ZRELIH ŠKOLA
(PILOT PROJEKT)

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Više informacija o EU fondovima možete naći na web stranicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije:
www.strukturnifondovi.hr
Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost Hrvatske akademske i istraživačke mreže - CARNET.

Sadržaj

Mark Twain 5
Prije čitanja..... 11

Kraljević i prosjak 12
PROSLOV 13
1. POGLAVLJE: Rođenje kraljevića i prosjaka..... 15
2. POGLAVLJE: Tomov prvobitni život 16
3. POGLAVLJE: Tom susreće kraljevića..... 19
4. POGLAVLJE: Počinju kraljevićeve nevolje..... 24
5. POGLAVLJE: Tom kao plemić 27
6. POGLAVLJE: Tom dobiva poduke 32
7. POGLAVLJE: Tomov prvi kraljevski objed 37
8. POGLAVLJE: Pitanje pečata 40
9. POGLAVLJE: Svečanost na rijeci..... 42
10. POGLAVLJE: Kraljević u zamci 44
11. POGLAVLJE: U velikoj vijećnici 50
12. POGLAVLJE: Kraljević i njegov spasitelj..... 54
13. POGLAVLJE: Nestanak kraljevića..... 61
14. POGLAVLJE: »Kralj je mrtav – živio kralj« 65
15. POGLAVLJE: Tom kao kralj..... 73
16. POGLAVLJE: Javni objed 82
17. POGLAVLJE: Lu-Lu Prvi..... 84

18. POGLAVLJE: Kraljević sa skitnicama 92
19. POGLAVLJE: Kraljević kod seljaka 98
20. POGLAVLJE: Kraljević i pustinjak 102
21. POGLAVLJE: Hendone, u pomoć 107
22. POGLAVLJE: Žrtva prijevare 111
23. POGLAVLJE: Kraljević kao zatočenik 115
24. POGLAVLJE: Bijeg 118
25. POGLAVLJE: Vlastelinstvo Hendon 121
26. POGLAVLJE: Nepriznat 126
27. POGLAVLJE: U zatvoru 129
28. POGLAVLJE: Žrtva 136
29. POGLAVLJE: U London 139
30. POGLAVLJE: Tomov napredak 141
31. POGLAVLJE: Pozdravna povorka 143
32. POGLAVLJE: Krunidbeni dan 147
33. POGLAVLJE: Edward kao kralj 155
KONAC: Pravica i zasluga 161

Metodički instrumentarij 163

Poticaji za daljnji rad 166

Rječnik 168

Impresum 171

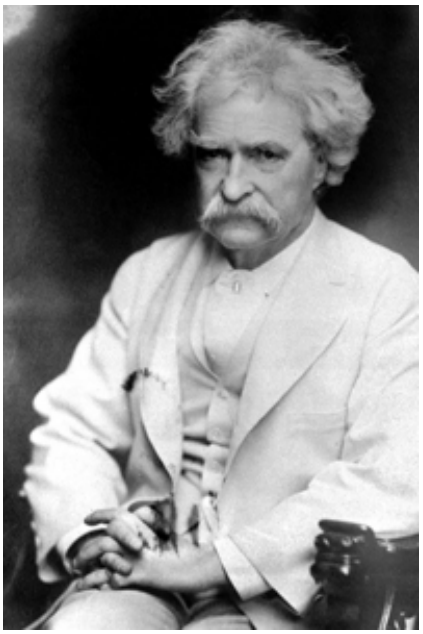

Mark Twain

Florida, Missouri, 30. studenoga 1835.
– Redding, Connecticut, 21. travnja 1910.

Mark Twain o dječačkim snovima:

> *Tu i tamo nadali smo se, budemo li u životu dobri, Bog će nam možda dopustiti da budemo pirati.*
>
> *Život na Mississippiju*

Samuel Langhorne Clemens (Mark Twain) rođen je 1835. u gradiću Floridi u saveznoj državi Missouri (SAD). Svjetski je poznati književnik, humorist i novinar, predavač i poduzetnik. Otac mu je bio odvjetnik i sudac. Obitelj se često selila. Bio je šesto od sedmero djece. Osim njega, samo su mu sestra Pamela, mlađi brat Henry i stariji Orion preživjeli djetinjstvo. U to vrijeme harale su zarazne bolesti za koje nije bilo lijekova kao danas. U gradić Hannibal, riječnu luku u državi Missouri, koji je Twainu kasnije inspiracija za fikcionalni grad St. Petersburg u njegovim romanima, obitelj je doselila kad je Samuelu bilo pet godina. U djelima *Pustolovine Toma Sawyera* (1876.) i *Pustolovine Huckleberryja Finna* (1884.) prikazao je djelomice svoje djetinjstvo i djetinjstvo dječaka s kojima se družio. U ovome drugom dječak Huck bježi od oca nasilnika i alkoholičara, ploveći na splavi rijekom Mississippi zajedno s odbjeglim robom Jimom. U djetinjstvu je Mark Twain bio svjedokom velikih okrutnosti, pa čak i ubojstava crnačkih robova u gradiću Hannibalu (što tada nije još bilo zakonom kažnjivo jer robovi nisu imali nikakva prava, pa ni na vlastiti život), a u zreloj dobi bio je veliki zagovornik rasne ravnopravnosti. U svojim je djelima stvorio nezaboravne likove crnaca, a tijekom života novčano je podupirao studiranje crnačkih studenata.

Prekretnica u Samuelovom djetinjstvu dogodila se u dvanaestoj godini sa smrću njegova oca. Prema romansiranoj biografiji Joan Howard *Priča o Marku Twainu*, u ožujku 1847. *Samuelov otac otišao je poslom u susjedni gradić. Pri povratku u Hannibal uhvatila ga je snježna mećava. Kad je stigao kući, i on i konj bili su prekriveni ledom. Poslije nekoliko dana Samelov otac je umro od upale pluća.* Nakon toga Samuel se dogovorio s majkom da više neće ići u školu. Ona za to više nije imala ni financijskih mogućnosti. Radio je kao

pomoćnik u dućanu, pridržavao je kovaču nemirne konje dok se potkivaju, radio je u štavionici kože. *Pokušavao je stupiti u vojsku da bi se borio u Meksičkom ratu, ali nitko nije želio vojnika kojem je tek dvanaest godina.* Onda je odlučio da će biti slagar slova u tiskari kao i njegov stariji brat Orion. Bio je to još jedan veliki životni preokret za Samuela. Zaposlio se u časopisu *Missouri vjesnik*. Kao šegrt nije primao nikakvu plaću. Obećali su mu stan, hranu i dva odijela godišnje. Stan se sveo na slamaricu na podu, odijela su bila iznošena odijela vlasnika tiskare, a hrane češće nije uopće bilo. Posao slagara slova i pomoćnika u tiskari bio je težak i dugočasan. Čistio je i slagao slova, subotom namakao hrpu papira i nedjeljom ujutro ga okretao. Prao je valjke i kalupe za slova, radio najteže poslove. Nosio je vodu sa gradske česme, ložio vatru u ledena, zimska jutra. *»Nije mi žao što spavam na podu«* – znao je reći – *»ali mrzim ići na spavanje gladan.«* Kad od gladi nije mogao spavati, usred noći bi s još jednim šegrtom silazio u podrum po krumpire i kuhao ih na peći u tiskari. Naš pisac postao je pravi stručnjak za poslove u tiskari. Igrom slučaja, u ruke mu je došla neka knjiga o Ivani Orleanskoj, koju je pročitao do kraja. Toliko mu se svidjela i Ivana i knjiga, da je počeo redovito posuđivati knjige i čitati ih. Njegov stariji brat u to je vrijeme osnovao vlastite novine i tiskaru u Hannibalu. Pozvao je Samuela i najmlađeg brata da mu budu šegrti. *Nije sve išlo glatko: u tiskari je izbio požar prilikom kojega su vatrogasci vodom napravili još veću štetu, uredništvo je jednom napala krava – dok su je dječaci istjerali, izgrizla im je dva valjka i oštetila sandučić sa slovima. Potom je izbila epidemija opasne bolesti kolere duž cijele obale rijeke Mississippi.* Vremena su bila teška i teško je bilo naći pretplatnike za novine. Čak i ako bi nekoga pridobili, taj im obično nije mogao platiti novcem već u drvima, jajima, kupusu, krumpiru ili repi. Pretplatnici su najviše plaćali repom, tako da je u obitelji Clemens repa svima »išla na nos«. Da se riješi omrznute repe i poboljša prodaju novina, Samuel je prvi puta u njima otisnuo svoj tekst: *Nemojte se razboljeti od kolere... kupujte naše novine. Jedan ugledni liječnik kaže da je repa sigurna zaštita od kolere. U cilju javne pomoći naš Dnevnik će POTPUNO BESPLATNO davati po jedan struk repe za svaku novu pretplatu u gotovini. NE ODLAŽITE, SPAŠAVAJTE ZDRAVLJE!* Samuel je zaboravio da ljudi imaju repe koliko god žele u svojim vrtovima, a i njegov se brat naljutio što je tu reklamu otisnuo bez njegova znanja. Ipak, ljudi su se smijali, a smijeh ponekad također liječi (makar dušu). A Samuela je obuzela želja za pisanjem. Kad god bi mu se pružila prilika, napisao bi u obiteljskom listu koji smiješan i zabavan člančić. Ubrzo su svi kupovali novine da bi pročitali njegov podlistak »Tajne gradića«. Njegov brat nije baš imao smisla za šalu, pa su se razišli.

Samuel je otišao trbuhom za kruhom. Radio je i kao kopač srebra, potom kao pomoćni kormilar na brodu koji je plovio rijekom Mississippi... znao je promatrati i učiti od ljudi. Slao je svoje priče u razne časopise, i one su ga polako počele proslavljati. Prva je bila *Glasoviti skočižabac iz Calaveraškoga okruga*, koju je uspio objaviti u jednim njujorškim novinama. Uzeo je sebi umjetničko ime Mark Twain – to je uzvik brodara na Mississippiju koji znači da brod može ploviti jer je dubina sigurna, do druge (*twain* je

arhaični način da se kaže *two*) oznake (*mark*) na štapu kojom se dubina mjeri, odnosno 12 stopa ili tri i pol metra.

Zahvaljujući njegovim pričama, uredništvo nekog časopisa šalje ga na putovanja kako bi pisao putopise. Na putovanju u Sredozemlje i Palestinu dogodit će mu se treći preokret u životu – zaljubit će se i oženiti, a putopis *Naivčine na putovanju* (1869.) učvrstit će mu popularnost među čitateljima. Za svoju ljubav Oliviu Langdon vjenčao se 1870. godine. Prema zapisu Ivana Kušana – zbog lošeg ulaganja zarađenog novca (u neuspjeli tiskarski stroj, tvornicu satova, proizvodnju sagova, ljekovitu hranu, proizvodnju škara...), Mark Twain je kasnije bankrotirao. Da bi vratio dugove krenuo je na svjetsku turneju kao predavač i zabavljač, pišući humoreske i filozofsko-sociološke rasprave. Turneja je bila više nego uspješna i pribavila mu je još veću slavu. Morao je preživjeti više obiteljskih tragedija (smrt supruge, sina i dvije kćeri).

Poznavao je i prijateljevao s mnogim poznatim osobama svoga vremena. Jedan od njih bio je i Nikola Tesla, u čiji je laboratorij u New Yorku Twain rado navraćao i koji mu je znao pokazivati na kakvim pokusima radi. Osim građanskom ratu u Americi, svjedočio je i industrijskoj revoluciji. Između 1872. i 1907. proveo je više od jedanaest godina u inozemstvu (u Engleskoj, Njemačkoj, Italiji). Razočaran vremenom u kojem je živio, mučen depresijom, tražio je zaborav i nadahnuće u prošlim vremenima. Istodobno, želio je svima dokazati da je sposoban pisati uzvišenim stilom arhaičnog engleskog jezika, pa i govoriti o životu u šesnaestome stoljeću. O tome govori roman iz engleske prošlosti *Kraljević i prosjak* (1882.).

U vrijeme njegove mladosti smatralo se da je humoristička književnost manje vrijedna nego ozbiljna i »uzvišena«. Tek na početku dvadesetog stoljeća, kad se počela razvijati popularna kultura, Marka Twaina i Charliea Chaplina kritika će staviti na postolje najuspješnijih ljudi svoga vremena. Priče Marka Twaina smatraju se opravdano vrhuncem humoristične literature. Bio je prvi američki romanopisac, na kojega nije utjecalo europsko književno nasljeđe. Njegovi pustolovni romani majstorski kombiniraju elemente više žanrova: detektivskog, gusarskog, gotičkog zapleta. Poznat je i po majstorskoj izmjeni ozbiljnih i komičnih dijelova priče. To je posebno došlo do izražaja u njegovom djelu *Yankee na dvoru kralja Arthura* (1889.) gdje govori o doživljajima američkog mladića iz 19. stoljeća koji se iznenada nađe u Engleskoj u doba vitezova Okrugloga stola. Njegovi doživljaji otvaraju nove poglede na povijesne događaje i legende o Arthuru. Ovo satirično djelo prozvano je „američkim Don Quijoteom“. Memoarske zapise *Život na Mississippiju* objavio je 1883.

Na sedamdeseti rođendan (1905.) časopis *New York Times* nazvat će ga *najvećim živućim humoristom i neokrunjenim kraljem američke literature*. Dobio je i počasne doktorate, jedan od njih na Sveučilištu u Oxfordu.

Sjajno je vladao jezikom i govorima američkoga Juga i Zapada, i oni su mu izvrsno poslužili za humoristično štivo. Različite govore unio je i u svoje djelo *Pustolovine Huckleberryja Finna*. Ovaj postupak dao je romanu iskren i realističan prikaz ljudskih

vrlina, zloće i strasti. To će otvoriti put i drugim piscima da pišu onako kako se govori u različitim predjelima prostranog američkog područja i u različitim društvenim sredinama. Savršeni, uglađeni književni jezik više nije bio jedini zanimljiv književnicima, i nije besprijekorna gramatika bila najvažnije mjerilo uspješnoga stila. Zahvaljujući njemu, u književnost su ušli razgovorni jezik i narječja, govori različitih sredina i društvenih slojeva. Mark Twain naglavačke je izokrenuo napisana pravila i nepisane propise! To mu je omogućilo da se razvije u sjajnoga humorista i istovremeno izbori dostojanstvo humoru dok se mislilo da je »visoka« književnost samo ozbiljna književnost. Ova jezična raznovrsnost, bogatstvo i sloboda potaknut će mnoge kasnije velike pisce, poput Ernesta Hemingwaya i Williama Falknera, da dalje razvijaju jezičnu izražajnost i svoje stilove. Mark Twain izborio je i dostojanstvo humoru u umjetničkoj književnosti. Na svojim proslavljenim predavanjima pokazivao je sposobnost uživljavanja glumca, pa su mnogi žalili što se nije posvetio tom pozivu. Odatle ta predavačko-glumačka nota i u književnim djelima, pa mu romani katkada više podsjećaju na autobiografsku ispovijest negoli što su to uistinu.

Smatrajući da je Twain zapravo na pozornici davao još više svoje osobnosti negoli u književnim djelima, američki je glumac Hal Holbrook načinio seriju nastupa u vlastitoj zemlji i u inozemstvu odjeven i maskiran kao Mark Twain, tako što je složio ulomke iz Twainovih djela i raznih drugih zapisa. Jednom je tako nastupio i u Zagrebu, 1960. godine.

Twain je umro od bolesti srca 1910. godine u Connecticutu (SAD).

Svaki od tri ovdje spomenuta Twainova najvažnija romana napisan je u drugačijem stilu. Nemjerljiv je njegov utjecaj i na europsku književnost. Vrlo je utjecao i na hrvatske pisce za mlade, Ivana Kušana osobito, koji je također unio humorističke elemente u svoje romane. On je i preveo sva tri Twainova najpoznatija romana. I u romanima Milivoja Matošeca osjeća se utjecaj Twaina, osobito u građenju dječačkih likova i pustolovne, akcijske atmosfere.

Otac suvremenog hrvatskog dječjeg romana Ivan Kušan na jednom od svojih putovanja posjetio je i gradić Hannibal u kojemu je odrastao Mark Twain. U tamošnji muzej posvećen Twainu pristižu izdanja njegovih romana iz cijeloga svijeta.

* * *

Pun želudac malo vrijedi ako duša gladuje.

Kraljević i prosjak

Roman Marka Twaina (Samuela Langhorna Clemensa) *Kraljević i prosjak*, tiskan 1882. godine, nastao je između nastanka još dva njegova romana, *Toma Sawyera* i *Huckleberryja Finna*, što nije bilo slučajno. Već je Ivan Kušan, u proučavanju opusa ovoga pisca,

zaključio kako je u to vrijeme Twain želio pokazati intelektualcima i književnicima da može pisati visokim stilom i jezikom starije engleske proze, a ne samo kao novinar i američki humorist. Zato je izabrao tešku temu: englesku povijest. Ispod naslova *Kraljevića i prosjaka* Twain je dodao: *Pripovijest za mladež svake dobi*. Povest će čitatelje u pogibeljnu pustolovinu koja se zbila, veli pisac, davne 1547. godine, a nekolicina likova u ovoj priči povijesne su osobe. Ostavile su u engleskoj i svjetskoj prošlosti i te kako duboku brazdu (milosrđa, ili pak okrutnosti). Riječ je o nježnom i osjećajnom Edwardu Tudoru, neumoljivom Henriku VIII., Mary I. – koju su zvali Čelična Svetica. Ove činjenice nose svoju težinu i obvezu.

Mark Twain uspijeva čitatelju osvijetliti pozornicu burnog šesnaestog stoljeća. Učiniti to zanimljivo i pustolovno nije nimalo lak posao. Još je teže razumljivim jezikom ironizirati zbivanja, zabosti žalac sarkazma u sve to. U svoje vrijeme, Twain je ovim djelom uspio pružiti zanimljivu usporedbu između okrutnih zakona naizgled civilizirane Engleske i divljaštava koja su se događala u doba njegova djetinjstva u Americi, posebice prema crnačkom dijelu stanovništva. Pokazao je da se okrutnosti događaju i u civiliziranim i u neciviliziranim krajevima svijeta, kao i u različitim vremenima. Ovo djelo je i osuda tih okrutnosti. Mark Twain pokazao je da može u romanu prikazati povijest i tradiciju jednoga vremena u Velikoj Britaniji, ali da može o njima izreći i svoje mišljenje. Dati kritiku kroz likove i zbivanja, pojasniti duh vremena koje nam je nedohvatljivo. Tako ćemo upoznati kakvi su običaji vladali na engleskome dvoru, kakvi su odnosi bili među dvorskom svitom na različitim položajima, kako je živio mali kraljević od ranoga ustajanja do večeri; na koji način se školovalo plemstvo, koliko su ljudi bili praznovjerni i kako se to odražavalo na donošenje odluka u sudskim procesima. Intrige na dvoru bile su svakodnevne i vrlo opasne. Više od svega u ovome dijelu knjige možemo vidjeti koliko je i tada bio važan pojedinac i koliko je mogao učiniti stvari boljima i vedrijima, samo ako mu je bilo stalo i ako se htio potruditi. Kao i danas. S druge strane, Twain se potrudio pokazati i kako je živio siromašni puk u ono vrijeme: kako je bilo djeci sa roditeljima koji su prosjačili ili robovali porocima (alkohol, kartanje, loše društvo); kako su se očajnici često uključivali u razbojničke družine koje su ih iskorištavale za svoje ciljeve; koliko su okrutne sudske kazne bile za različite prijestupe, a zatvori nehigijenska legla bolesti. I opet je spisatelju bilo važno pokazati da i u ovako siromašnoj sredini postoje ljudi kojima možeš vjerovati, koji ne odustaju od svojih etičkih principa, koji su sjajni prijatelji u nevolji. Čitajući ovu knjigu, postaje jasno koliko je truda potrebno za ostvarenje dobrog povijesnog romana, koliko poznavanja činjenica, običaja, kulture i tradicije.

Snaga ove knjige sadržana je u sjajno vođenoj priči u kojoj se izmjenjuju dijelovi s lažnim kraljevićem i dijelovi s lažnim prosjakom, kojemu nitko ne vjeruje da je kraljević. Početni motiv i poticaj Twain je dobio posve slučajno, pročitavši u novinama o dvojici dječaka koji su bili posve jednakoga izgleda, a nisu bili uopće u rodu. Napisao je priču o kraljevskim pustolovinama siromašnog dječaka iz londonskog predgrađa koji je zabunom skoro okrunjen za kralja Engleske. Istodobno, kao u filmu kad se paralelno izmjenjuju događaji na dva mjesta i s dva lika, napisao je i kakva se mutna i nevoljna bujica

događaja obrušila na nespremnog, ali srčanog malog kraljevića kada je dopao krugova niskog (i prosjačkog) pučanstva. Ova dvojica trebaju se ponovno sresti, ali ih ta bujica događaja uvijek odnese u suprotnim smjerovima. Dvojica dječaka nisu intelektualno podređeni odraslima, a njihova im dječja iskrenost pomaže donijeti i najteže odluke. Njihova dosjetljivost, osjećajnost i optimizam – kao posljedak svega toga i moć – uvijek je jača od moći odraslih. Ovo je još jedan razlog zbog čega je knjiga omiljena među mladima. Pokazuje da Twain vjeruje najviše njima, da se divi najviše njima i njihovoj snazi da mijenjaju svijet.

Snaga ove knjige iskri se, dakle, u toplim i životnim glavnim likovima Tomu Cantyju, Edwardu VI., i Milesu Hendonu. Miles Hendon, ratnik i pustolov, sličan je Don Cesaru de Basanu, španjolskom plemiću, liku iz drame francuskog književnika Victora Hugoa *Ruy Blass* (1838.). Hendon, vitez Kraljevstva Snova i Sjena (kako se sam naziva), Edwardov predani prijatelj i zaštitnik, a kasnije i grof od Kenta, jedan je od najnesebičnijih i najplemenitijih likova svjetske literature. K tome je i dosljedni optimist. Ovo posljednje mu, u to nemilosno doba, pridaje notu komičnosti. Ipak, Twain ga tako uvjerljivo unosi u djelo, da postaje jasno kako takovih ljudi ima i dan danas. Treba ih samo uporno tražiti, a ako se čitatelju dogodi da takvoga prijatelja nađe u stvarnosti, treba ga paziti i nagraditi, kao što je to na koncu učinio i Edward, mali povratnik na svoje prijestolje. Životnost krasi sve likove, makar ih pisac samo »prošetao« ovim živopisnim djelom.

Čitatelj će oprostiti Twainu uživanje u kristalno sretnom koncu priče. Isto tako, dogodi se i poneki naivniji sukob ili zaplet, ali to ne kvari djelo u cjelini. Namjerna naivnost je odlika njegova stila, jer je on kombinira s duhovitošću i povremenim podsmjehom.

Snaga ove knjige skriva se i u opomeni i nadi. Opomeni da se uvijek i do kraja kušamo čvrsto držati za ono što mislimo da je u nama vrijedno i dobro, jer samo tako možemo uistinu živjeti. Nadi da ni u najokrutnijoj pustinji duha nismo sami, da ni u najdubljem moru nedaće i krvi nismo izgubljeni, jer gotovo sigurno, evo! već tamo! mač suče iz korica neki Miles Hendon, vitez Dobre Nade, i juri nam u obranu.

Ovo nikada ne treba smetnuti s uma, a zasluga ostaje Marku Twainu u čast.

dr. sc. Diana Zalar

Prije čitanja...

- Radnja ovoga romana zbiva se u Engleskoj u vrijeme vladavine Henrika VIII. On je bio Edwardov otac i vladao je Engleskom od 1509. do 1547. Edward je jedan od likova ovoga romana. Saznajte nešto o životu u Engleskoj u 16. stoljeću!

- Na početku romana nalazi se *Proslov* u kojem autor navodi sljedeće:

  Zapisat ću jednu pripovijest onako kako mi ju je ispričao čovjek koji ju je čuo od svog oca, a ovaj potonji opet od svog oca, koji ju je baš tako čuo od svog oca – i tako dalje, unatrag, i još unatrag, pred tri stotine i više godina, očevi su je prenosili sinovima i tako je sačuvali. Možda je to povijesna zgoda, možda je samo legenda, predaja. Možda se zbila, a možda i nije. Možda su u nju vjerovali mudraci i učenjaci staroga doba; može biti da su je samo neuki i bezazleni voljeli i pouzdavali se u nju.

  Kaže se da povijest priča ono što se dogodilo, a književnost ono što se moglo dogoditi. Razmislite o ovoj tvrdnji!

- Ovo djelo pripada književnom rodu EPIKA. Neki likovi koji se spominju u romanu povijesne su osobe.

  Je li vam pri čitanju bitno jesu li događaji koji se opisuju istiniti ili nisu? Zašto?

Kraljević i prosjak

Dobroj i složnoj djeci

Susie i Clari Clemens

ovu knjigu u znak ljubavi posvećuje otac

PROSLOV

Zapisat ću jednu pripovijest onako kako mi ju je ispričao čovjek koji ju je čuo od svog oca, a ovaj potonji opet od *svog* oca, koji ju je baš tako čuo od *svog* oca – i tako dalje, unatrag, i još unatrag, pred tri stotine i više godina, očevi su je prenosili sinovima i tako je sačuvali. Možda je to povijesna zgoda, možda je samo legenda, predaja. Možda se zbila, a možda i nije. Možda su u nju vjerovali mudraci i učenjaci staroga doba; može biti da su je samo neuki i bezazleni voljeli i pouzdavali se u nju.

PISAC

Dar smilovanja ne dolazi silom
On tiho sipi ko nebeski dažd
Na zemlju pod sobom, i dvaput blagoslovljen;
Blagoslivlja onoga što daje, i onoga koji prima;
On je moćniji i od najmoćnijeg; pristaje
časnom vladaru i bolje od njegove krune.

»Mletački trgovac«

1. POGLAVLJE

Rođenje kraljevića i prosjaka

U negdašnjem gradu Londonu jednog jesenjeg dana druge četvrtine šesnaestog stoljeća, siromašna obitelj Canty dobi dječaka kojem se nisu poradovali.

Istoga dana rodi se i drugo englesko dijete, imućnoj obitelji Tudor koja mu se silno radovala. Cijela Engleska mu se veselila. Uistinu, Engleska je toliko žudjela za njim, toliko mu se nadala i molila Svevišnjeg za njega, da je narod gotovo poludio od sreće kad se dječak konačno rodio. Čak i oni koji su se jedva poznavali, grlili su se, ljubili i plakali. Taj dan bio je blagdan za sve. I plemstvo i priprost svijet, i moćnici i siroti, častili su se, plesali, pjevali i slavili; potrajalo je to danima i noćima. Danju je bilo divno vidjeti London okićen šarenim barjacima koji su lepršali sa svakog balkona i sa svakog krova, a ulicama su koračale sjajne svečane povorke. Noću je, pak, bilo prelijepo gledati grad jer su jasni krjesovi plamtjeli na svakom uglu a oko njih se zabavljalo veselo mnoštvo. U cijeloj Engleskoj nije se zborilo ni o čemu drugom osim o novorođenom djetetu, Edwardu Tudoru, kraljeviću od Walesa, koji ležaše umotan u svilu i atlas, ne sluteći ništa o svom tom metežu i ne znajući da ga njeguju i čuvaju visoki plemići i otmjene gospe – a bilo mu je i svejedno. O drugom dječaku, Tomu Cantyju, povijenom u bijedne dronjke, nitko ništa nije govorio osim u sirotinjskoj obitelji kojoj je svojim dolaskom samo zadao muku.

2. POGLAVLJE

Tomov prvobitni život

Preskočimo nekoliko godina.

London bješe star petnaest stotina godina, već pravi velegrad za ono vrijeme. U njemu je živjelo stotinu tisuća duša – neki misle i dvostruko. Ulice bijahu vrlo tijesne, krivudave i prljave, posebice u toj četvrti u kojoj življaše Tom Canty, nedaleko Londonskog mosta. Kuće su bile drvene, prvi kat izbočen nad prizemljem, a drugi stršeći nad prvim. Što su rasle više, bile su prostranije. Osnova im bijaše od jakih greda postavljenih u križ a između njih čvrsta građa premaljana žbukom. Grede su bile obojane crveno, plavo ili crno, već prema vlasnikovu ukusu, pa je ovo davalo kućama posebnu slikovitost. Prozori bjehu maleni, s oknima u obliku romba što su se otvarala prema vani, poput vrata, na okovanim šarkama.

Kuća u kojoj je stanovao Tomov otac bila je u smradnoj slijepoj uličici, zvanoj Strvinarski trg, a izlazila je iz Pudingovog prolaza. Bijaše malena, nagnuta i klimava, ali prepuna strašno siromašnih obitelji. Društvo Cantyjevih zauzelo je sobu na trećem katu. Majka i otac imahu nešto poput kreveta u uglu; ali Tom, njegova baka i dvije sestre, Bet i Nan, imali su čitav pod za sebe i svatko je mogao odabrati po volji kutak za spavanje. Raspolagali su ostacima jednog ili dva pokrivača, i s pokojim buntom prastare i prljave slame, pa se ovo zapravo i ne bi moglo nazvati krevetima jer nije bilo namješteno; jutrom bi sve to znogatali u jednu hrpu, a noću bi se svatko od njih poslužio kojim komadom.

Bet i Nan bijahu petnaestogodišnjakinje – blizanke. Dobrodušne, musave, odjevene u prnje, potpuno neizobražene. Majka im poput njih. Ali otac i baba bijahu pravi demoni. Hvatali su svaku priliku za pijanku; zatim bi tukli jedno drugo ili bilo koga tko bi im se našao na putu; vječito su psovali i proklinjali, pijani ili trijezni. John Canty bio je lopov, a njegova mati prosjakinja. Djecu su slali u prosjačenje, ali nikako od njih nisu mogli načiniti lopove. U društvu tog jezivog šljama, ali ne i kao jedan od njih, življaše u kući dobri stari svećenik kojega je kralj izbacio iz samostana i umirovio ga plaćom od nekoliko groša, a on je običavao okupljati djecu i odgajati ih dobru u potaji. Otac Andrew podučio je Toma i nešto malo latinskog jezika, i čitanju i pisanju; potrudio bi se i oko djevojčica, ali su se one bojale poruge svojih prijateljica koje ne bi željele društvo nekoga tko je tako smiješno učen.

Čitav Strvinarski trg bio je osinjak baš poput onoga u Cantyjevoj kući. Pijanke, raskalašenost i svađe bijahu ovdje zakon, svake noći, i to sve do osvita. Razbijene glave i glad bijahu svakidašnja pojava. Ipak, mali Tom nije bio nesretan. Bilo mu je teško, ali toga nije bio svjestan. Bijaše to takvo vrijeme da su svi dječaci sa Strvinarskog trga pretpostavljali kako sve mora teći upravo tako i da je ovakav život ugodan. Kad bi obnoć kući došao praznoruk, znao je da će ga prvo otac ispsovati i namlatiti, a kad on posustane, grozna baba će početi sve iznova i još gadnije; a kad noć odmakne, njegova izgladnjela mati kradom će šmugnuti k njemu s kakvom mrvicom ili korom kruha koju je prištedjela za nj i sama ostavši gladna, premda bi je suprug često uhvatio u toj nazovi-izdaji, i nemilosrdno je premlatio.

Ipak, Tom je bio zadovoljan svojim životom, posebice ljeti. Prosio je milostinju tek toliko da ne strada, jer zakoni protiv prosjačenja bili su kruti, a kazne stroge; tako je veliki dio dana boravio na poduci kod dobrog oca Andrewa uživajući u drevnim bajkama i legendama o divovima i vilama, patuljcima i duhovima, začaranim zamcima, i veličajnim kraljevima i kneževićima. Glavom su mu se neprestano vrzmala sva ta čudesa, i često bi noću, ležeći u tami na svojoj smrdljivoj i istrošenoj slami, umoran, gladan, i bolan od batina, driješio spone svojoj mašti i zaboravljao bolove i muke uronjen u prelijepe slike kako u nekoj kraljevskoj palači živi raskošnim životom kakvog maženog kraljevića. Noću i danju opsjedala ga je samo jedna žudnja: Želio je svojim očima vidjeti pravog kraljevića. Povjerio je to jednom prilikom nekolicini svojih prijatelja sa Strvinarskog trga; ali oni su mu se toliko rugali i nemilosrdno ga ismijali, da je od tada radije čuvao svoje snove samo za sebe.

Običavao je čitati svećenikove stare knjige, a onda bi tražio da mu ih on objasni i nadopuni. Vremenom su snovi i čitanje rodili neke promjene u njemu. Osobe iz njegovih sanjarija bijahu toliko uglađene da je sve više jadikovao nad svojom bijednom odjećom i svojom prljavštinom, i sve više želio čistoću i ljepše ruho. I dalje se igrao u blatu, baš kao i prije, i u tome je uživao; ali nije se više pljuskao po Temzi samo zbog zabave, već je tome sad pridodavao vrijednosti kupanja i pranja.

Tom je uvijek znao naći što zanimljivo oko svibanjskog drva ili u Cheapsideu, ili pak na sajmovima; a tu i tamo, i on i drugi Londončani mogli su vidjeti vojnu smotru kad bi se kakvog glasovitog nesretnika odvodilo u zatočeništvo u Tower, kopnom ili brodom. Jednoga ljetnog dana vidio je sirotu Anne Askew i tri muškarca kako gore na lomači u Smithfieldu, a čuo je i bivšeg biskupa kako im drži propovijed koja ga nije zanimala. Jest, Tomov je život bio raznovrstan i zapravo ugodan, kad se sve uzme u obzir.

Malo pomalo je čitanje i snatrenje o kraljevskom življenju toliko snažno djelovalo na Toma da je počeo *glumiti* kraljevića, i to nesvjesno. Govor i držanje postadoše mu čudno svečani i dvorski, na posvemašnje čuđenje i zabavu njegovih prijatelja. Isto tako, dan za danom, počne rasti i Tomov utjecaj na tu mlađariju; za neko vrijeme počeli su već na njega gledati s nekom vrsti začuđenog strahopoštovanja, kao da je on više biće. Kad se činilo da toliko zna! I ponekad se ponašao i govorio tako udivljujuće! A uz to bijaše tako zamišljen i mudar! Dječaci su pripovijedali svojim roditeljima o svemu što je Tom

izjavljivao i činio; ovi su, također, počeli raspravljati o Tomu Cantyju, štujući ga kao najobdarenije i najneobičnije stvorenje. Sasvim odrasli ljudi dolazili su Tomu po savjet kad bi ih pritisle nedaće, i nerijetko su bili zatečeni njegovim okretnim i oštroumnim rješenjima. Zapravo, on je postao važna osoba svima koji su ga poznavali osim njegovoj vlastitoj obitelji – jedino njegova obitelj nije u Tomu vidjela ništa neobično.

Ne prođe dugo, a Tom potajno osnuje kraljevski dvor! On bijaše kraljević; bliski mu pajdaši tjelohranitelji, sobari, konjušari, dvorjani i dvorske dame, i kraljevska obitelj. Danomice se lažni kraljević častio složenim obredima koje je Tom posudio iz čarobnih priča; danomice je kraljevsko vijeće nepostojeće kraljevine raspravljalo o pitanjima od državne važnosti, i danomice je nepostojeća visost izdavala zapovijedi svojoj zamišljenoj vojsci, mornarici i namjesnicima.

Poslije toga, on bi odlutao u svojim ritama i molio na cesti za koji novčić, jeo svoju bijednu koru kruha, i trpio uobičajenu porciju udaraca i grdnji, a onda bi se svalio na rukovet zamazane slame, i u snovima opet sastavljao svoju ispraznu veličinu.

I dalje je njegova žudnja da barem jednom ugleda istinskog kraljevića, od krvi i mesa, jačala u njemu, dan za danom, tjedan za tjednom, dok nije progutala sve druge želje i postala jedina opsjednutost njegova života.

Jednog siječanjskog dana, za svakodnevnog prosjačenja, trapao je klonulo goredolje po četvrti smucajući se po Voćnjakovom prolazu i po Istočnom sajmišnom trgu, sat za satom, bos i promrzao, zagledajući u prozore prčvarnica, žudeći za užasnim svinjskim paštetama i drugim neprivlačnim jestvinama što su tamo bile ponuđene – jer za njega su to bile poslastice namijenjene anđelima; sudeći po mirisu, zbilja su i bile, budući da mu se nikada nije posrećilo što takvo imati i pojesti. Studena kiša je sipila; nebo bijaše sumorno; jedan sjetan dan. Noću se Tom vratio kući toliko prokisao i premoren i gladan da njegovo jadno stanje nisu mogli opaziti čak ni otac ni baba a da se ne ganu – onako kako oni to znaju; zato su mu u duetu zaredali nekoliko pljuski i poslali ga na spavanje. Još zadugo mu bol i glad, a tako i kletve i tučnjava po zgradi, nisu dali usnuti; ali konačno mu misli odbludješe u daleke, čarobne zemlje, i on usne družeći se s dijamantnim i pozlaćenim kraljevčićima koji žive u prostranim palačama i imaju služinčad koja pada pred njima ničice ili hita kako bi izvršila njihove naredbe. A potom, kao i uvijek, usne kako je i *on* sam kraljevčić.

Čitavu noć je slava kraljevskog staleža svijetlila nad njim; kretao se među velikim odličnicima i damama, u žarkom svjetlu, udisao miomirise, opajao se milozvučnom glazbom i odgovarao na plahe naklone svjetlucava mnoštva koje bi se razmicalo da mu otvori put, ovdje osmjehom, tamo klimanjem glave.

A kad se jutrom prene i promotri bijedu oko sebe, san mu donese uvijek jednako raspoloženje; tisuću puta bi produbio osjećaj prljavštine oko njega. Obuzmu ga ogorčenje, i tuga, i suze.

3. POGLAVLJE

Tom susreće kraljevića

Tom ustade gladan, i otpravi se gladan od kuće, ali misli mu još uvijek bijahu zaokupljene nestvarnim sjajem noćnih snova. Tumarao je tamo i onamo po gradu, gotovo i ne zamjećujući kamo ga noge nose, ili što se oko njega događa. Ljudi su ga odguravali, a poneki ga i opsovali; ali sve to nije se doticalo zamišljenog dječaka. Malo pomalo nađe se na Temple Baru, najudaljenijem mjestu od doma ne kojemu je ikada bio u tom smjeru. Zastane pomalo se nećkajući, a onda opet zapadne u maštanje, pa prođe i mimo zidina grada Londona. U ono doba Strand više nije bio poljski put, već su ga smatrali ulicom, makar je ova tvrdnja bila malo nategnuta; jer, iako se s jedne strane kočio podosta zbijen niz kuća, s druge se raštrkalo samo nekoliko velikih zdanja, a sve dvoraca bogatih plemića, sa širokim i prelijepim zemljištima što se steru sve do rijeke – zemljišta što su danas zbijena i nakrcana sivim jutrima cigle i kamena.

Tom naskoro otkrije da je stigao u selo Charing, pa se odmori kod krasnoga križa koji je ovdje, za nekog prijašnjeg doba, podigao jedan osamljeni kralj; potom odlunja niz tihu, ugodnu cestu mimo velebne palače velikog kardinala, prema daleko moćnijoj i veličanstvenijoj palači do nje – Westminsteru. Tom se, razdragan i začuđen, zabulji u ogromno zidano zdanje široko rastvorenih krila, tamnih kula i tornjića, u masivni kameni prolaz sa zlaćanim ogradama, i veličanstvenim redom ogromnih granitnih lavova, kao i drugim obilježjima i znamenjem engleske kraljevske loze. Zar mu zbilja dušu više neće mučiti žudnja? Ovdje, uistinu, gleda u kraljevske dvore. Zar se ne bi sad mogao ponadati kako će vidjeti i kraljevića – ali kraljevića od krvi i mesa, samo ako to Nebo bude htjelo?

Sa svake strane zlaćanih vrata stajaše živi kip, to će reći uspravni i uznositi i nepomični stražar, odjeven od glave do pete u blistavi čelični oklop. Na pristojnoj udaljenosti skupilo se mnogo seoskog svijeta, pa i ljudi iz grada, vrebajući neku priliku da zirnu na malo kraljevskog sjaja. Kroz nekoliko drugih velebnih vratnica što su također vodila u kraljevski posjed pristizale su odlične kočije u kojima su sjedili odličnici, a na njima isto tako odlične sluge, dok su druge, isto takve, napuštale posjed.

Jadni mali Tom priđe u svojim dronjcima, pa polako i plaho prođe mimo straža, sa srcem u grlu i sve divljijom nadom, kad baš u tom času kroz zlatne rešetke opazi blještavi prizor i gotovo vrisne od sreće. Iznutra je stajao ljepuškast dječak, krepak i taman od ustrajnog vježbanja na zraku i sportova, a svo ruho mu bješe od divne svile i

baršuna, posuto draguljima; na boku mu mali draguljasti mač i bodež; divne cipele crvenih potpetica na nogama; a na glavi mu kapa višnjine boje s uresom od perja lagano pričvršćenog velikim svjetlucavim dragim kamenom. U blizini mu stajahu neka napirlitana gospoda – sluge, bez sumnje. Oh! Bio je to kraljević, kraljević, živ živcat i istinski kraljević, tu nije moglo biti ni sjene sumnje; i molitve malog prosjačkog srca konačno su ipak uslišane.

Tom je disao sve kraće i brže od uzbuđenja, a oči mu se šire od zadivljenosti i ushićenja. Sve u njemu namah se pretvori samo u jednu želju: prići će što bliže kraljeviću, i onda će se dobro i do sita nagledati. Prije negoli je shvatio što čini, priljubi lice na rešetke ulaznih vrata. Sljedećeg časka jedan od vojnika okrutno ga gurne i zabuši u znatiželjnu gužvu seoskih tikvana i londonskih besposličara. Vojnik reče:

»Pazi na ponašanje, prosjačiću!«

Svjetina se počne hihotati i rugati, ali mladi kraljević skoči do ulaznih vrata crvena lica, i oči mu bljesnu gnjevom, pa će glasno:

»Kako se usuđuješ postupati ovako sa sirotim momkom! Kako se usuđuješ postupati ovako i s najbjednijim podanikom mojega oca! Otvaraj vrata i puštaj ga unutra!«

Trebali ste vidjeti povodljivu svjetinu kako je poskidala kape. Trebali ste ih čuti kako kliču i urlaju: »Živio kraljević od Walesa!«

Vojnici prikloniše helebarde grudima na pozdrav, raskriliše vratnice i pozdraviše opet dok je mali Kraljević Gladnih prolazio mimo, a dronjci mu zavijore kad je pružio ruku Kraljeviću Neizmjerna Obilja.

Edward Tudor reče:

»Doimaš se umoran i gladan. S tobom loše postupaju. Pođi sa mnom.«

Pola tuceta pratnje skoči prema njemu, ne znam zbog čega; da ga odgovore, bez sumnje. Ali on ih ukopa na mjestu jednim pokretom ruke, i oni ostaše stajati tamo gdje su se zatekli, baš poput kakvih kipova... Edward odvede Toma u bogatu odaju unutar palače, koju je zvao svojim kabinetom. Na njegovu naredbu donesoše jelo o kakvom je Tom čitao samo u knjigama. Kraljević odašalje služinčad baš kraljevski obzirno i brižno, kako bi svog skromnog gosta oslobodio njihove pozornosti; potom sjedne uz njega i počne ga propitkivati dok je jeo.

»Kako ti je ime, momče?«

»Tom Canty, ako dopustite, gospodaru.«

»Baš čudno ime. Gdje živiš?«

»U gradu, s vašim dopuštenjem, gospodine. Na Strvinarskom trgu, što izlazi iz Pudingovog prolaza.«

»Strvinarski trg! Još čudnije ime. Imaš li roditelje?«

»Imam roditelje, gospodaru, pa i jednu baku koja mi baš nije srcu mila, Bog mi oprostio ove riječi; još i dvije sestre, blizanke Nan i Bet.«

»Sve mislim da te baka baš i ne miluje.«

»Niti koga drugog, da oprosti vaša milost. Ima zlo srce i otkad živi, samo zlo čini.«

»Zar te zlostavlja?«

»Ponekad joj ruke miruju, to kad spava ili kad je pijana k'o zemlja, ali čim joj se glava opet razbistri naplati sve zaostale batine i pošteno me istuče.«

Ljutiti pogled bukne u kraljevićevim očima, te on poviče:

»Što! Tuče te?«

»Oh, kako da ne, molit ću lijepo, gospodaru.«

»*Tuče te!* A ti si tako nježan i malen. Slušaj me dobro: prije negoli se spusti noć, pohitat će ona u Tower. Kralj, moj otac...«

»Ako smijem reći, vi zaboravljate, gospodaru, njeno nisko rodoslovlje. Tower je samo za uglednike.«

»Zbilja, istina je. Nisam se toga sjetio. Razmotrit ću kako bih je kaznio. Je li otac pažljiv prema tebi?«

»Ne više od bake Canty, gospodaru.«

»Valjda su svi očevi nalik jedan drugomu. Niti moga baš ne krasi janjeća narav. Razmahuje teškom rukom, no ipak me štedi; no istini za volju, njegov me jezik zato nimalo ne štedi. A mati, kako se ona ophodi s tobom?«

»Dobro, gospodaru, nikada mi nije boli niti jada zadala. A Nan i Bet u tome su posve nalik njoj.«

»Koliko im je godina?«

»Petnaest, s vašim dopuštenjem, gospodaru.«

»Lady Elizabeth, mojoj sestri, četrnaest je, a lady Jane Grey, rođakinja mi, jednake je dobi kao i ja, a k tome je ljupka i dražesna; ali moja sestra lady Mary, s onim svojim mrkim pogledom i... Ali reci: zabranjuju li tvoje sestre posluzi da se smješka, jer bi im grijeh mogao uništiti dušu?«

»One? Oh, ne mislite valjda, gospodaru, kako *one* imaju poslugu?«

Mali kraljević motrio je za trenutak ozbiljno malog siromaška, pa će:

»A zašto, molim te, ne bi imale? Tko im inače uvečer pomogne da se svuku? Tko ih obuče kad ustanu?«

»Nitko, gospodaru. Zbog čega mislite da one skidaju ruho i da spavaju bez njega – poput zvijeri?«

»Njihovo ruho! Zar nemaju više no jedno?«

»Ah, svijetla preuzvišenosti, što će im više no jedno? Nema valjda svaka od njih po dva tijela.«

»Kakva čudna i nevjerojatna misao! Ispričavam se, nisam ti se mislio rugati. No tvoje dobre Nan i Bet naskoro će imati haljina i posluge u izobilju; moj će se rizničar

pobrinuti za to... Ne, ne trebaš mi zahvaljivati; nije to ništa. Ti dobro govoriš; glatko i s lakoćom. Jesu li te tome učili?«

»Ni sam ne znam, gospodaru. Dobri svećenik po imenu otac Andrew dragovoljno me podučavao iz svojih knjiga.«

»Znaš li latinski?«

»Ne baš osobito, gospodaru.«

»Uči ga, momče, samo početak je težak. Grčki je teži; no sve mislim da ni jedan od njih, pa čak niti bilo koji drugi jezik ne bi zadavao teškoće lady Elizabeth ili mojoj rođakinji. Kad bi samo čuo te mlade dame kako govore njime! Ali radije ti meni pričaj o Strvinarskom trgu. Je li tamo ugodno živjeti?«

»Uistinu jest, vaša milosti, samo kad nitko ne bi bio gladan. Često se prikazuju lutkarske predstave, a majmuni – oh, kako su to luda stvorenja! A uz to i divno odjevena!... Ima predstava u kojima glumci viču i tuku se do smrti; to je toliko lijepo gledati, a ne stoji više od jednog novčića; međutim, teško je smoći i novčić, s dopuštenjem vaše milosti.«

»Pričaj mi još.«

»Mi momci sa Strvinarskog trga ponekad vodimo bitke dugačkim batinama, kao što čine šegrti.«

Oči kraljevićeve zasjaše, pa će:

»Što veliš, pa to ni meni ne bi bilo mrsko. Pričaj mi još.«

»Natječemo se u trkama, gospodaru, da vidimo tko je najbrži.«

»I to bih volio. Nastavi.«

»Ljeti, gospodaru, gacamo i plivamo po kanalu i u rijeci, pa onda svaki svoga susjeda potapa, i prskamo se vodom, i ronimo, i vičemo, i kotrljamo se, i...«

»Vrijedilo bi izgubiti i očevo kraljevstvo samo za jedan takav užitak! Molim te, nastavi.«

»Plešemo i pjevamo oko svibanjskog drveta u Cheapsideu; igramo se u pijesku, zatrpavamo jedan drugoga; a gdjekad spravljamo slastice od blata... oh, kako je blato divno, ništa na cijelom svijetu nije ravno užitku u blatu... mi se uistinu valjamo u njemu, gospodaru, ako mi oprosti vaša preuzvišenost.«

»Oh, ušuti, molim te, to je prelijepo. Kad bih se samo mogao odjenuti u ruho poput tvoga, i izuti se bos, naživati se jednom u blatu, samo jednom, a da mi to nitko ne zamjeri ili ne zapriječi, čini mi se da bih se mogao odreći krune!«

»A kad bih se ja barem jednom mogao odjenuti poput vas, mili gospodaru... barem jednom...«

»Oho, ti bi to želio? Onda neka bude. Svlači te prnje i navuci ovo sjajno ruho, momče! Ovu sreću neće nimalo umanjiti činjenica da će joj vijek biti kratak. Bit ćemo preobučeni koliko možemo, a odijela ćemo iznova presvući prije nego tko dođe zasmetati nam.«

Za koji časak mali kraljević od Walesa bio je okićen Tomovim lepršavim zakrpama, a mali kraljević od Sirotinje bio je ukrašen kićenim kraljevskim perjem. Obojica, jedan uz drugoga, stanu pred veliko zrcalo, i gle čuda: izgledalo je kao da se ništa nije izmijenilo! Oni pogledaše jedan u drugoga, zatim u zrcalo, pa opet jedan u drugoga. Konačno će zbunjeni prinčević:

»Što veliš na ovo?«

»Ah, vaša milosti, ja ne bih o tome zborio. Nekome moga roda ne priliči izreći takvu misao.«

»Onda ću je izreći ja. Tvoja je kosa jednaka, a jednake su i oči, jednaki glas i držanje, jednake si visine i građe, jednakog lica i stasa kao i ja. Da smo jedan kraj drugoga goli, nitko ne bi znao reći koji si ti, a koji je kraljević od Walesa. A sad, kad sam odjeven u tvoje odijelo, jamačno ću moći mnogo bolje osjetiti kako je tebi bilo kad te je onaj vojnički grubijan... Reci, zar ti to nije masnica na ruci?«

»Jest, ali to je trica, a vaša milost zna da je jadni stražar...«

»Mir! Bilo je to okrutno i sramotno!« poviče mali kraljević tupnuvši bosom nogom o pod. »Ako kralj... da se nisi ni koraka maknuo dok se ne vratim! To je naređenje!«

U trenutku zgrabi sa stola i skloni neki predmet od državne važnosti, te vruća lica i svjetlucavih očiju izjuri kroz vrata kao da ima krila, onako u lepršavim dronjcima. Čim stiže do velikih vrata, zgrabi rešetke i pokuša ih stresti vičući:

»Otvaraj! Otkračunaj vrata!«

Vojnik koji se onako ružno ponio prema Tomu spremno posluša; a kad se kraljević sjuri kroz ulaz, napola zagušen od plemenitog bijesa, vojnik mu preko uha prilijepi tako zvonku pljusku da je doteturao na cestu, pa mu reče:

»Evo ti, prosjačka ništarijo, u spomen na gnjev što sam ga pretrpio zbog tebe od njegove visosti!«

Svjetina zaurla od smijeha. Kraljević se pokupi iz blata i izvan sebe od bijesa jurnu k stražaru vičući:

»Ja sam kraljević od Walesa, moja je osoba neoskvrnjiva; bit ćeš obješen što si podigao ruku na mene!«

Vojnik prinese helebardu grudima, kao na pozdrav, i dometne s podsmijehom:

»Pozdravljam vašu milostivu visost.« A onda se opet razgoropadi: »Goni se, glupavo smeće!«

Ovdje se podrugljiva svjetina okupi oko jadnog malog kraljevića i potjera ga daleko niz cestu, zviždeći za njim i derući se: »Mjesta za njegovu kraljevsku visost! Mjesta za kraljevića od Walesa!«

4. POGLAVLJE

Počinju kraljevićeve nevolje

Nakon višesatne uporne potjere i mučenja, razularena svjetina konačno napusti malenog kraljevića i on ostade sam. Dok je još imao snage bjesnjeti na rulju, kraljevski joj prijetiti, i kraljevski izricati zapovijedi što su bile izvrstan poticaj za smijeh, bio im je izvor razonode; ali kad ga premorenost prisili na šutnju, više nije bio zabavan napasnicima i oni potražiše zabavu na drugom mjestu. Sad se osvrne oko sebe, no ne mogaše razaznati gdje se nalazi. Jedino je znao da se našao usred grada Londona. Besciljno je dalje lutao, i domalo kuće se prorijediše a prolaznika bješe sve manje. Okupa krvava stopala u potoku koji je nekoć tekao gdje je sada Ulica Farrington; otpočine časkom, te se otputi dalje, da bi naskoro pristigao na veliku zaravan s nekoliko raspršenih kuća i ogromnom crkvom. On prepozna tu crkvu. Oko nje su bile skele, posvuda, i rojili se radnici; u tijeku je bilo temeljito preuređenje. U hipu se kraljević osokoli – osjetio je kako se njegovim mukama bliži kraj, pa će sam sebi: »To je prastara franjevačka crkva koju je moj otac, kralj, oduzeo redovnicima i zanavijek je preimenovao u Kristovo pribježište, dom za sirotinju i napuštenu djecu. Nema dvojbe, oni će s radošću pomoći sinu svoga dobročinitelja, tim prije što je taj sin i sam siromašan i bespomoćan kao bilo koji tko je ovdje potražio zaklon, ili će ga ikada potražiti.«

Učas se nađe posred gužve momčića koji su jurcali, skakali, igrali se loptom, preskakivali jedan drugog poput žabaca i još se svakojako zabavljali, poprilično bučno. Svi bjehu jednako odjeveni, po modi ondašnje služinčadi i šegrtarije[1] – to će reći, svaki je navrh glave nosio pljosnatu crnu kapicu veličine tanjurića koja baš i nije mogla koristiti kao pokrivalo zbog svojih oskudnih mjera, pa niti kao ures; pod njom je padala kosa, posred čela i bez razdjeljka, a svima je bila ostrižena ravno uokrug; duhovnički ovratnik; plava pripijena halja što visi do koljena ili još niže, prostrani rukavi, izrazit crveni pojas; svijetle žute čarape sve do iznad koljena; niske cipele sa velikim metalnim kopčama. Bila je to prilično ružna odjeća.

[1] Odora Kristovog pribježišta

Bit će najrazložnije smatrati ovu odjeću vjerno preuzetom od građanske odore Londona u tom vremenu kad su dugi plavi ogrtači bili svakodnevna pojava na šegrtima i služinčadi, i kad su se općenito nosile žute čarape; ogrtač je bio usko priljubljen uz tijelo, ali su rukavi slobodno visili, a ispod njega se nosio žuti haljetak bez rukava; oko pojasa crveni kožnati pojas; duhovnički ovratnik, i mala plitka crna kapica veličine tanjurića što je upotpunjavala ovu odjeću. *Timbs: »Znamenitosti Londona«.*

Dječaci prestadoše s igrom i sjate se oko kraljevića, a ovaj počne s urođenom mu uzvišenošću:

»Dobri mladići, recite svom učitelju da Edward, kraljević od Walesa, želi govoriti s njime.«

Na ovo se zaori grohotni smijeh a neki grubijan dometne:

»Ma 'ajde, što s' ti izaslanik njeg've milosti, bijedo?«

Kraljevićevo lice plane od bijesa, a spretna mu ruka poleti k bedru, no tamo ničega nije bilo. Prolomi se oluja smijeha, a jedan momčić dobaci:

»Vidjeste li? On umišlja da ima mač! A što ako je to kraljević glavom?«

Ova upadica rodi još hihotanja. Jadni Edward se ponosno uspravi i reče:

»Ja jesam kraljević; a vama, koje hrani kralj, moj otac, ne doliči da me ovako ružno dočekujete.«

Ovo izazove neizmjerno veselje, kako se moglo zaključiti po smijehu. Mladac koji je prvi progovorio dovikne svojim prijanima:

»O, svinje, robovi, štićenici njegova kraljevskog milostivog oca, gdje vam je poniznost? Na koljena svi odreda, iskažite štovanje spram njegova kraljevskog dostojanstva i carskih dronjaka!«

Razigrano žamoreći, popadaju na koljena podrugljivo odavši počast svojoj žrtvi. Kraljević oprkne najbližeg dječka nogom i razjareno viknu:

»Na ti ovo do sutra, kad ću dati da ti podignu vješala!«

E, ovo više nije bila šala, ovo je otišlo onkraj svake zabave.

Smijeh u taj čas zamre, a zamijeni ga bijes. Tucet ih poviče:

»Dovucite ga 'vamo! U pojilo za konje, u pojilo! Dajte pse! Evo ga, Lave! Drž' ga, Očnjače!«

I uslijedi prizor koji Engleska nikada ne vidje – nepovredivu osobu, baštinika kraljevskoga prijestolja, surovo su izbaketale grube šake i izgrebli ga psi.

Tog dana, kako se noć bližila, kraljević se nađe vrlo daleko, u četvrti gusto natisnutoj kućama. Tijelo mu isprebijano, ruke krvave, a krpe koje su mu bile odjećom sasma potamnjele od blata. Tumarao je sve dalje i dalje, u glavi mu se sve više mutilo, jedva je vukao nogu za nogom od umora i klonuća. Odustao je od propitkivanja, budući da mu nisu pomagala, već su mu samo činila zlo. Neprestance je mrmljao sebi u bradu: »Strvinarski trg, tako se zove ono mjesto; ne preostaje mi drugo nego naći ga, dok me ne ostavi sva snaga i dok se ne srušim; to bi me jedino spasilo... Njegovi bi me odveli do palače i dokazali da nisam jedan od njih, već istinski kraljević, i tako bih se vratio tamo gdje pripadam.« Tu i tamo misli bi mu se svrnule na one neotesance iz Kristovog pribježišta, te bi ustvrdio: »Kad postanem kralj, naredit ću da ih hrane i znanjem iz knjiga, a ne samo kruhom i zaklonom; jer pun trbuh ne vrijedi bogzna što ako su um i srce prazni. Moram

to dobro utisnuti u pamćenje da mi današnja pouka bude na korist i da moj narod ne pati, jer izobrazba mekša srce i razvija obzirnost i dobrotu.«[2]

Svjetla zatreptješe, započne i kišiti, digne se vjetar. Spremala se ljuta i olujna noć. Izgubljeni kraljević, jadni beskućnik, prijestolonasljednik Engleske i dalje lutaše uvlačeći se sve dublje u labirint gnusnih uličica gdje je sve vrvjelo kao u tijesno okupljenim košnicama bijede i jada. Najednom ga zgrabi za ovratnik neka visoka pijana vucibatina i reče: »U ovo doba noći još si vani, a sigurno nisi donio ni novčića kući, mogu se kladiti! Ako je tako, neka ne budem John Canty ako ne slomim svaku koščicu u tom tvom mršavom tijelu.«

Kraljević se s mukom otrgne, nesvjesno brišući oskvrnuto rame, pa će hitro:

»O, zar ste vi zbilja njegov otac? Blagi Bože, učini da bude tako, jer ćete ga odvesti, a mene spasiti!«

»Njegov otac? Nemam pojma o čemu pričaš; znam jedino da sam tvoj otac, u što ćeš se odmah i uvjeriti...«

»Ah, ne rugaj se, ne šali se, ne odgađaj! Iscrpljen sam, izranjen, ne mogu više podnijeti. Odvedi me kralju, mom ocu, i on će te učiniti bogatijim nego što bi maštao i u najluđim snovima. Vjeruj mi, čovječe, vjeruj mi! Ne lažem ti, govorim čistu istinu! Uzmi me za ruku i spasi me! Ja sam uistinu kraljević od Walesa!«

Čovjek se zapilji tupo u momčića, zatim protrese glavom i promrmlja:

»Potpuno je šašav, zreo za ludnicu!« potom ga opet ščepa i priklopi, prostački se keseći i psujući:

»Bio lud ili ne, ja i tvoja baka Canty naskoro ćemo ti opipati svaki mekši komadić tijela, budi u to siguran kao što si siguran da me sad gledaš!«

Rekavši to, odvuče kraljevića koji se pomamno i žestoko opirao, te ih nestade u jednom dvorištu pred kućom, a slijedio ih je, naslađujući se i galameći, čitav čopor ljudske gamadi.

[2] Ovo se odnosi na to da Kristovo pribježište nije bilo osnovano kao *škola*; namjena joj je bila da spasi djecu s ulice, zakrili je, nahrani, obuče, i tako dalje. *Timbs: »Znamenitosti Londona«.*

5. POGLAVLJE

Tom kao plemić

Tom Canty, ostavljen u samoći kraljevićeve odaje, dobro iskoristi ovu priliku. Pred velikim zrcalom gizdavo se okretao tamo i ovamo diveći se svojoj raskoši, onda se počne šetuckati, oponašajući kraljevićev dostojanstven hod, svejednako motreći svoj lik u zrcalu. Zatim isuče prelijep mač, i pokloni se, cjelnuvši sječivo, te ga položi preko grudi, baš kako je to vidio u nekog plemenitog viteza dok je ovaj pozdravljao zapovjednika Towera, pred 5 ili 6 tjedana kad je u njegove ruke predavao zasužnjene knezove od Norfolka i Surreya. Tom se poigravao bodežom, urešenim rubinima, što mu visješe o bedru; proučavaše skupocjene i probrane urese u sobi; sjedne u svaku od raskošnih stolica, i pomisli kakav bi ga samo ponos obuzeo kad bi ono krdo prosjaka sa Strvinarskog trga samo provirilo i vidjelo ga u ovom sjaju. Pitao se hoće li uopće povjerovati kad im kod kuće bude kazivao ovu čudesnu priču, ili će samo u nevjerici tresti glavama i ustvrdjeti kako mu je preopterećena mašta na koncu smutila pamet.

Poslije nekih pola sata njemu sijevne misao kako kraljevića nekako dugo nema, i odmah se počne ćutjeti usamljen; naskoro se sav preda osluškivanju i nadi, i prestane se igrati lijepim stvarima oko sebe; obuzme ga tjeskoba, zatim uznemirenost, pa muka. Što ako netko uđe i zatekne ga u odjeći kraljevića, a ovaj ne bude tu da sve to objasni? Lako bi se moglo dogoditi da ga namah objese, a tek potom ispitaju događaj! Čuo je već kako moćnici naglo rješavaju neznatna pitanja. Strah ga je sve jače svladavao i, drhtureći, on tiho otvori vrata koja vode u predsoblje, nakan otprhnuti i potražiti kraljevića, a kroz to zaštitu i izbavljenje. Šest blistavih dvorjana i dva mlađahna paža otmjena roda, odjevenih poput leptirova, đipnuše na noge i duboko se nakloniše pred njim. On brže-bolje sukne natrag, i za sobom zatvori vrata. Zatim šapne:

»Oh, podruguju mi se! Sad će otići i tužiti me. Oh, zašto sam uopće došao ovamo, i stavio život na kocku?«

Ušeta se gore-dolje po sobi, ispunjen bezmjernim strahovima, prisluškujući i trzajući se na svaki, pa i neznatan zvuk. I evo, vrata se poletno otvore, a paž sav u svili najavi:

»Lady Jane Grey.«

Vrata se zaklope, i žurno mu priđe jedno ljupko mlado djevojče, bogato odjeveno. No odmah zastade i tjeskobno upita:

»Oh, što je tebi, moj gospodaru?«

Toma zagrcne vlastiti dah, no ipak se nekako snađe i propenta:

»Ah, budi milostiva sa mnom! Nisam ti ja nikakav plemenitaš, već samo siroti Tom Canty sa Strvinarskog trga, tamo u gradu. Molim te, odvedi me kraljeviću, on će mi dobrohotno vratiti moje dronjke i odavle me pustiti neozlijeđena. Oh, budi milostiva i spasi me!«

Sve ovako zboreći dječak se spusti na koljena, a jednako kao jezikom, ponizno je molio očima i pruženim rukama.

Djevojčica se skamenila od strave. Ona vrisne:

»Moj gospodaru, zar ti na koljenima? I to preda mnom!«

Zatim sva ustrašena pobjegne. A Tom, slomljen očajanjem, sruši se na pod promrsivši:

»Nema mi spasa, nema nikakve nade. Sada će doći i odvesti me.«

Dok je on tako ležao obamro od straha, jezivi glasi hitali su odajama palače. Govorkanje poleti, jer govorkanja je uvijek bilo, od sluge do sluge, od plemenitaša do plemenitašice, niza sve dugačke hodnike, s kata na kat, iz dvorane u dvoranu:

»Kraljević je izgubio razum, kraljević je izgubio razum!« Naskoro je svaka dvorana, svako mramorno predvorje skrivalo skupinu sjajnih plemića i plemkinja i skupinu ukućana nižeg roda, a sve su te grupice međusobno gorljivo šaputale, i svačije lice odavalo je strah. Uto se pojavi neki visoki službenik krune i, koračajući od skupine do skupine, svečano je objavljivao:

»U IME KRALJA.

Neka nitko ne sluša ove izdajničke i budalaste glasine, pod prijetnjom smrti, neka ne raspravlja o njima i neka ih ne širi izvan kuće. U ime kralja!«

Šaputanja prestanu tako naglo, kao da su šaptači onijemjeli.

Ubrzo prostruji mrmor niz sve hodnike: »Kraljević! Gledajte, dolazi!«

Siroti Tom nesigurno je koračao pored grupica što su mu se duboko klanjale, kušao uzvraćati poklonom, te krotko zagledao ovo neobično okružje smetenim i dirljivim pogledom. Visoki plemići koračahu sa svake mu strane, nudeći mu oslonac pri hodu. Slijedili su ga dvorski liječnici i nekoliko slugu.

Naskoro se Tom nađe u jednoj nadasve veličajnoj odaji palače, te začuje kako se vrata zatvoriše za njim. Svuda uokolo stajahu oni koji su ga dopratili.

Pred njim, nešto malo dalje, ležaše pozamašan i tust čovjek velikog, mesnatog lica i nemila pogleda. Velika glava bijaše mu sasma sijeda; a brada što mu samo uokvirivaše lice, također bijaše sijeda. Nosio je ruho od skupocjene tkanine, no vremešno, i mjestimice izlizano. Jedna od natečenih mu nogu bila je poduprta jastukom, omotana povojima. Zavlada šutnja; i sve glave u muku poniknute, osim glave ovoga čovjeka. Taj mrki bolesnik bijaše strahotni Henrik VIII. On prozbori, a lice mu se zblaži sa svakom novom riječju:

»Pa što je to moj lorde Edwarde, moj kraljeviću? Nisi valjda mislio mene, svog dobrog kralja i oca, koji te ljubi i nježno čuva, nasamariti takvom zločestom šalom?«

Siroti Tom slušao je koliko je mogao u ovom smućenom stanju početak te tirade, no kad su mu do uha doprle riječi »mene, svog dobrog kralja«, lice mu izgubi svu boju i sruši se toga časa na koljena kao da ga je munja pogodila. Uzdižući ruke on krikne:

»Ti si kralj? Onda je sa mnom zbilja svršeno!«

Ovaj uzvik kao da omami kralja. Oči mu zabludješe besciljno od lica do lica, a onda zastanu smeteno na dječaku koji je klečao pred njim. Zatim prozbori tonom duboka razočaranja:

»O Bože, vjerovao sam da glasine ne odgovaraju istini; no sad se bojim da nije tako.« On teško uzdahnu i rekne mekanim glasom: »Hodi k svom ocu, dijete. Ti nisi dobro.«

Toma pridignuše na noge i on, skrušen i drhtav, priđe engleskom veličanstvu. Kralj uzme njegovo ustravljeno lice među svoje ruke i zapilji se načas ozbiljno i s ljubavlju u nj, kao da traži kakav sretni znak povratka razuma, potom pritisnu kovrčastu glavu na svoje grudi i blago je tapšaše. Potom upita:

»Zar ne poznaješ vlastita oca, dijete? Nemoj mi slomiti ovo staro srce; reci da me poznaješ. Ti me zbilja poznaješ, je li?«

»Da; ti si moj uzvišeni gospodar i kralj, Bog te očuvao!«

»Točno, točno – tako je dobro – smiri se, ne drhturi; ovdje nema nikoga tko bi ti učinio nažao; svi te ovdje vole. Sad ti je već bolje, taj bolesni san je minuo – je li tako? I opet znaš tko si, je li? Nećeš se pogrešno predstavljati, kao što su mi rekli da si učinio maloprije?«

»Molim te da mi milostivo povjeruješ, jer govorim čistu istinu, najuzvišeniji vladaru; ja sam najniži od tvojih podanika, prosjak od rođenja, i samo bolna nezgoda i slučaj dovedoše me ovdje, i u tome nisam ništa kriv. Premlad sam da umrem, a ti me možeš izbaviti jednom jedinom riječcom. Oh, izrekni je, gospodaru!«

»Umrijeti? Ne govori tako, mili kraljeviću. Mir, mir tvom ustrašenom srcu. Ti nećeš umrijeti!«

Tom kljokne na koljena s uzvikom zadovoljstva:

»Neka ti Bog nagradi milosrđe, o moj kralju i nek dugo blagoslivlja ovu zemlju tvojom nazočnošću!« Tad đipne na noge, presretno lice svrne na dvojicu plemića iz pratnje i usklikne: »Čuste li to! Ja neću umrijeti: kralj je tako rekao!« Nitko se ne pomakne, osim što svi poniknu glavama sa smjernim štovanjem; nitko i ne zausti. Skanjujući se, pomalo smušen, on se plašljivo okrene kralju, te prozbori: »Smijem li sad ići?«

»Ići? Svakako, ako to želiš. Ali zašto ne bi ostao još malo? Kamo bi otišao?«

Tom ponikne očima i skrušeno otpovrne:

»Možda sam pogrešno razumio, jer shvativši da sam slobodan već sam se mislio vratiti u trošnu kolibu gdje sam rođen i othranjen u bijedi, no ipak tamo utočište imaju

mati mi i sestre, pa je to i moj dom; dok naprotiv, ovom sjaju i krasoti nisam sviknuo; zato zaklinjem te, pusti me da odem, gospodaru!«

Neko vrijeme kralj je zamišljen šutio, a lice mu otkrivaše sve jaču patnju i tjeskobu. Zatim će, s nekim uzdanjem u glasu:

»Možda je lud samo u ovom jednom smislu, a u drugome je razbor netaknut. Kad bi Bog tako dao! Stavimo ga na kušnju.«

Potom nešto priupita Toma na latinskom, a Tom otpovrne na istom jeziku, makar slabo. Kralj ne skrije radost. Jednako zadovoljstvo pokažu i plemenitaši i liječnici. Kralj će:

»Ovo baš ne odgovara onome što je naučio i što može, no jasno je da mu je razum bolešću samo oštećen, a nije sasvim pomračen. Što vi velite, gospodine?«

Liječnik kojeg je ovo išlo spusti se u naklon, te će:

»Baš je to i moje uvjerenje, da je vaša slutnja opravdana.«

Kralju je godilo ovo ohrabrenje s tako stručnoga izvora, i on dobrohotno nastavi:

»Pažljivo sad: još ćemo ga iskušati.«

Uputi Tomu pitanje na francuskom. Tom je trenutak nepomično stajao, bijaše mu nekako neprilično što je središtem tolikih pogleda, pa će nesigurno:

»Nek mi oprosti vaše veličanstvo, ne znam ni zucnuti na tom jeziku.«

Kralj padne nauznak na ležaj. Dvorjani polete da mu se nađu pri ruci, no on ih samo odgurnu govoreći:

»Ne dosađujte mi, to je samo trenutna malaksalost. Pridignite me! Ovako, to je dobro. Hodi bliže, dijete; odmori svoju jadnu smetenu glavu na očevo srce, i budi spokojan. Naskoro ćeš ozdraviti, ovo je samo prolazna maštarija. Ne boj se, naskoro ćeš ozdraviti.« Potom se okrene skupu i držanje mu se izmijeni; namjesto nježnosti, zlokobne munje zaigraše mu u očima. On reče:

»Slušajte svi! Moj sin je lud; ali to je samo privremeno. Pretjerano učenje ovome je kumovalo, kao i preduga sputanost u zatvorenom. Uklonite od njega knjige i učitelje! Zabavite ga sportovima, odvratite mu pažnju blagotvornim aktivnostima i zdravlje će mu se vratiti.« On se uspravi što može više i gorljivo nastavi: »On je lud, ali je moj sin, i baštinik engleske krune. Zato, razuman ili lud, on će vladati! Slušajte me dalje, i obznanite: tko progovori o ovome poremetio je mir i red ove kraljevine i ravno će na vješala!... Dajte mi piti, sav gorim. Ova mi je nevolja potkopala svu snagu... Tamo je pehar, dajte mi ga... Poduprite me. Evo, tako je dobro. Pošašavio, ha? Ma da je i tisuću puta šašav, ipak je kraljević od Walesa, i ja, kralj, potvrdit ću ga. Već sjutra, na doličan i tradicionalan način bit će ustoličen u svojoj kneževskoj časti. Smjesta izvršite taj nalog, dragi lorde Hertforde.«

Jedan velikodostojnik kleknu pred kraljevu počivaljku i reče:

»Njegovo kraljevsko veličanstvo zna da je nasljedni veliki maršal Engleske osuđen na smrt u Toweru. Ne bi bilo umjesno da jedan obeščašćeni...«

»Tišina! Ne vrijeđaj mi uši tim mrskim imenom. Zar će taj čovjek živjeti zanavijek? Zar će se zaobići moja volja? Zar će kraljević ostati neustoličen, jer doista u ovoj svijetloj kraljevini nema grofa maršala koji nije okužen veleizdajom i koji bi ga mogao zaodjenuti tom čašću? E, pa neće biti tako, u ime Svevišnjega! Pravodobno obavijesti Parlament da objelodani Norfolkovu smrtnu osudu prije nego li se sunce ponovo rodi. U suprotnom ćeš gorko požaliti!«[3]

Lord Hertford ustvrdi:

»Kraljeva volja je zakon«; i, ustavši, vrati se na pređašnje mjesto. Postupno gnjev se izgubi s lica staroga kralja, i on prozbori:

»Daj mi poljubac, kraljeviću moj. Tu... što me se bojiš? Nisam li ja tvoj dragi otac?«

»Uistinu si dobar prema meni, nevrijednome stvoru, o moćni i plemeniti gospodaru: to je jedino što znam. Ali... ali... zadaje mi bol kad pomislim na onoga tko će umrijeti, i...«

»E, ovo već sliči tebi, ovo sliči tebi! Znam da ti je srce sveudilj jednako, makar ti je razum toliko prepatio, jer uvijek si bio plemenita duša. No ovaj vojvoda stao je između tebe i tvojih počasti. izabrat ću drugoga na njegovo mjesto koji neće ničim oblatiti svoju visoku službu. Utješi se, moj kraljeviću: ne opterećuj svoju sirotu glavu ovom sitnicom.«

»Pa zar nisam ja taj koji ga šalje s ovoga svijeta, gospodaru moj? Da nije mene, koliko bi samo dulje živio?«

»Ne umuj o njemu, moj kraljeviću; nije toga vrijedan. Još me jednom poljubi i pođi svojim igrarijama i zabavi; moja bolest me iznuruje. Premoren sam, pa ću otpočinuti. Otiđi s ujakom Hertfordom i ovim ljudima, pa se vrati kad mi tijelo ojača.«

Toma su otpratili dalje od nazočnosti kralja, no on otiđe teška srca, jer ova posljednja rečenica bijaše smrtni udarac nadi koju je gajio kako će sada biti pušten na slobodu. I opet začuje žamor prigušenih glasova koji kliču: »Kraljević, kraljević dolazi!«

Srčanost mu je samo gasnula dok se kretao kroz svjetlucave redove ugnutih dvorjana; jer, sad je shvatio da je uistinu uznik, i da će možda zanavijek ostati zatvoren u ovom zlatnom kavezu kao nesretan i napušten kraljević osim ako se Bog u svojoj dobroti ne smili i ne oslobodi ga.

A na koju god stranu bi se osvrnuo, činilo mu se da vidi plutajuću odsječenu glavu i opominjuće lice velikog vojvode od Norfolka, s očima koje prijekorno zure u nj.

Njegovi stari sni bijahu tako veseli; a ova zbilja tako turobna!

---

[3] Zapovijest za smaknuće vojvode od Norfolka

Kralj je sad već brzo kopnio; i strahujući kako će mu Norfolk izmaći, poslao je poruku u Donji dom u kojoj želi ubrzanje presude, dokazujući kako je Norfolk uživao dostojanstvo Velikog Maršala, pa je neophodno imenovati drugoga koji bi mogao voditi blizu svečanost ustoličenja njegova sina, kraljevića od Walesa. *Hume, sv. III, str. 307.*

6. POGLAVLJE

Tom dobiva poduke

Toma odvedu u središnju odaju plemenitaške svite, te ga posjednu, što on nerado učini budući da je uokolo bilo postarijih ljudi. Zamoli da i oni sjednu, ali oni ovo otklone uz naklon i neko nerazumljivo mrmljanje, te ostanu na nogama. Tom bi i ustrajao u tome da mu »ujak«, vojvoda od Hertforda ne šapnu u uho:

»Molim vas, moj gospodaru, nemojte biti uporni; ne priliči se da oni sjede u vašoj nazočnosti.«

Najaviše lorda St. Johna koji najprije Tomu iskaže počasti, pa će:

»Dolazim po kraljevu nalogu, i po pitanju od visoke tajnosti. Ne bi li vaša kraljevska visost otpustila sve ovdje nazočne, osim gospodina grofa od Hertforda?«

Shvativši da Tom očito ne zna što treba učiniti, Hertford mu šapne neka dadne znak rukom, pa se ne mora zamarati govorenjem ako mu to nije po volji. Kad se gospoda iz pratnje povukoše, lord St. John prozbori:

»Njegovo veličanstvo zapovijeda, a zbog valjanih i ozbiljnih državnih razloga, da milostivi kraljević svim silama skrije svoju bolest, sve dok ona ne mine a kraljević ozdravi. To će reći, da ni pred kim ne zaniječe da je uistinu kraljević i nasljednik engleske moći; da mora zadržati svoje kneževsko dostojanstvo i prihvatiti štovanje i pažnju bez riječi ili znaka protivljenja, jer mu oni pripadaju po pravu i pradavnom običaju; da će prestati bilo pred kim tvrditi kako je niskog roda, što mu je bolest usadila u svijest uz pomoć pogubnih opsjena i razdražene mašte; da će nastojati s najvećim marom nanovo dozvati u sjećanje ona lica koja je znao već po navici; a ako mu kadšto ovo ne pođe za rukom, hinit će spokoj i neće odati niti začuđenim izgledom, niti kakvim drugim znakom da je zaboravio; da će se u javnim prigodama, ako ga bilo što smete toliko da ne zna što bi učinio ili kakvu bi izjavu dao, čuvati da svoju nelagodu pokaže znatiželjnicima, već će o dotičnoj stvari potražiti savjet lorda Hertforda, ili moje poniznosti, jer nam je zapovjedio kralj da njegovu sinu budemo na usluzi i uvijek blizu, sve dok se ova odredba ne ukine. Tako je reklo njegovo kraljevsko veličanstvo koje pozdravlja vašu kraljevsku visost i moli da vas Bog u svojoj milosti brzo izliječi i prigrli u svoje sveto okrilje, sada i vazda.«

Lord St. John se nakloni s poštovanjem i stane u stranu. Tom, pomiren sa sudbom, otpovrne:

»Tako je naredio kralj. Nitko ne smije izvrtati kraljeve zapovijedi ili ih vještim izlikama prekrajati da ga ne taru i da su mu ugodnije. Pokorit ću se kralju.«

Lord Hertford rekne:

»Što se tiče odredbe njegova kraljevskog veličanstva u svezi s knjigama i sličnim ozbiljnim stvarima, ne bi li kojim slučajem vaša visost uživala opustiti se kakvom laganom razbibrigom, da vam ne naškodi ako odveć zamoreni odete na gozbu?«

Tomovo lice poprimi ispitivački izgled, a kad opazi kako ga lord St. John tužno gleda, spopadne ga crvenilo. Njegovo lordovsko gospodstvo utvrdi:

»Pamćenje vam je još okrnjeno, pa ste se zato iznenadili; no ne mučite se zbog toga, jer neće dugo potrajati, a s bolešću nestat će i te nevolje. Naš lord od Hertforda spomenuo je gozbu u gradu za koju je njegovo kraljevsko veličanstvo obećalo već pred dva mjeseca da će vaša visost biti nazočna. Prisjećate li se sad?«

»Zadaje mi bol što moram priznati da se toga ne sjećam«, Tom će krzmajući, te se nanovo zarumeni.

Uto najave lady Elizabeth i lady Jane. Dva lorda izmijene brze znakovite poglede i Hertford brzo otkorača do vrata. Dok su djevojčice prolazile mimo njega, tiho im dobaci:

»Molim vas, gospođice, gradite se kao da ne zamjećujete njegova raspoloženja, i ne pokazujte iznenađenje kad mu pamćenje potone. Ražalostit ćete se kad opazite kako je u neprilici zbog svake tričarije.«

Istodobno lord St. John šane u Tomovo uho:

»Zaklinjem vas gospodaru, imajte svim silama na umu želju njegovog veličanstva. Prisjetite se čega god možete – ili se barem *pravite* da vam je sve poznato. Ne dajte da vide koliko ste se izmijenili od onog kraljevića kakvim ste bili, jer i sami znate kako vas nježno i iz sveg srca vole vaše stare prijateljice i koliko bi im to zadalo boli. Želite li, gospodaru, da ja ostanem? I vaš ujak?«

Tom se složi uz mig rukom, promrsivši nešto nerazumljivo, kako je već naučio, a k tome je u svom jednostavnom srcu donio odluku da se svemu prilagodi što može bolje, slijedeći kraljeve zapovijesti.

Unatoč svim mjerama opreza, razgovor među mladima znao je skrenuti i u nelagodu. Više no jednom, uistinu, Tom samo što se nije slomio u svojim nastojanjima i priznao sam sebi nedoraslost ovoj golemoj ulozi; no sretno bi ga izvukla finoća kraljevne Elizabeth, ili pak pokoja, kao slučajno dobačena riječ kojega od lordova što uvijek bijahu na oprezu. Jedared se mala lady Jane okrene Tomu i zastraši ga pitanjem:

»Jesi li se danas već poklonio njezinom veličanstvu kraljici, moj gospodaru?«

Tom krzmaše, stisnut u škripac, i već je htio izmucati nešto bez obzira na rizik, kad lord St. John uzme riječ i odgovori umjesto njega, s onom lepršavom otmjenošću dvorjanina koji se uvijek spremno sukobljuje sa škakljivim neprilikama:

»O da, poklonio se, gospo, i njezino veličanstvo silno ga je ohrabrilo kad je riječ o zdravlju njegove visosti, nije li tako, vaša visosti?«

Tom smrsi nešto u potvrdu ovomu, ali osjeti da je skliznuo na opasno tlo. Nešto kasnije bješe spomenuto kako Tom neće više učiti, na što mala gospođica uzviknu:

»Baš je to šteta, velika šteta! Tako si sjajno napredovao. Ali samo ti strpljivo pričekaj na svoj tren, neće ovo dugo potrajati. Bit ćeš ti već obdaren znanjem poput vlastita oca, i ovladat ćeš tolikim jezicima s koliko ih i on vlada, mili moj kraljeviću!«

»Moj otac!« vikne Tom, koji je časkom zaboravio na budnost. »Držim da on ne može govoriti niti vlastitim jezikom, a da ga razumije tko drugi osim svinja što se valjaju u gnojničini, a što se tiče učenja ma kakve vrsti...«

On uzgleda i susretne se s ozbiljnim i opominjućim očima lorda St. Johna.

Zastade, porumeni, te tiho i čemerno proslijedi: »Ah, bolest mi opet ne da mira, i duh mi bludi. Nisam htio uskratiti poštovanje kraljevoj milosti.«

»Mi to znamo, gospodaru,« odmah će kraljevna Elizabeth, uzimajući »bratovu« ruku među svoje dlanove, s poštovanjem ali nježno, »ne opterećuj se time. Krivnja nije u tebi, već u tvojoj boljetici.«

»Ti si tako nježna tješiteljica, mila gospođice«, Tom će zahvalno, »i bit ću toliko slobodan, pa ti od sveg srca zahvaliti.«

Jednom pak nepromišljena mala lady Jane ispali pred Toma neku jednostavnu grčku rečenicu. Hitrim pogledom kraljevna Elizabeth po jasnoj praznini cilja, zapravo lica, shvati da je strelica promašila cilj; i ona spokojno izgovori čitav plotun grčkih riječi u Tomovo ime, te odmah okrene razgovor u drugom smjeru.

Vrijeme je teklo ugodno, sve u svemu, bez neugodnosti. Spoticanja i nasukavanja bilo je sve manje, i Tom je postajao sve opušteniji uvjerivši se da mu svi s toliko ljubavi priskaču u pomoć i ne osvrću se na njegove pogreške. Kad je još saznao da će mu mlade dame biti družice na večernjoj gozbi kod gradonačelnika, srce mu poskoči od olakšanja i oduševljenja. Sad je znao da neće biti osamljen usred tog mnoštva nepoznatog svijeta, baš kao što bi se samo sat prije užasnuo da je znao kako i one idu na taj objed.

Tomovi anđeli čuvari, dvojica lordova, imali su manje opuštanja tijekom ovog razgovora negoli drugi njegovi sudionici. Ćutili su se kao da kormilare ogromnom lađom kroz opasan tjesnac; uvijek na oprezu, nađoše kako ovaj posao nipošto nije dječja igrarija. Na koncu, kako se posjet ovih gospođica bližio svršetku, te kako je najavljen i lord Guilford Dudley, nisu samo osjećali kako je zasad njihova služba premalo plaćena, već i to kako nisu baš u najboljem stanju da bi lađu mogli svrnuti natrag i ponoviti ovu pogibeljnu navigaciju još jednom. Zato obzirno savjetovaše Tomu da se ispriča, što on rado učini, iako je blaga sjena razočaranja zamjetno pomutila lice lady Jane kad ona začuje da su tom plemenitaškom mladiću uskratili ulazak.

Nastane stanka, iščekujuća tišina koju Tom nije mogao razumjeti. On pogleda lorda Hertforda koji mu dadne neki znak; no ni ovo nije razumio.

Elisabeth ga, s njom svojstvenom dražesti, spremno izbavi iz neprilike. Uz dubok naklon upita:

»Moj brate, dopušta li tvoja kraljevska milost da odemo?«

Tom će:

»Razumije se, vaša gospodstva mogu zatražiti od mene što bilo, mada bih im radije ispunio neku drugu želju dostupnu skromnoj mi moći, negoli dopustio da preda mnom ugasne svjetlo i blagoslov njihove nazočnosti. Želim vam ugodan odmor i Bog neka je s vama!« Onda se nasmiješi u sebi i pomisli: »Nisam uzalud boravio među kraljevićima iz priča, jezik mi je uvježbao poneku sitnu vragoliju iz njihova ukrašena i umiljata govorenja!«

Kad odlične djevojke odoše, Tom se skrušeno obrati svojim čuvarima:

»Vaša gospodstva, udijelite mi, molim, dopuštenje zavući se u kakav kutak i otpočinuti!«

Lord Hertford reče:

»Kako je god volja vašoj visosti, vaše je zapovijedati, a naše pokoriti se. Uz to je i prijeko potrebno da se odmorite, jer vas naskoro čeka odlazak u grad.«

On dotakne zvono i pojavi se paž, kojem bude naloženo zatražiti od sir Williama Herberta da dođe. Odmah se pojavi ovaj gospodin i odvede Toma u jednu unutrašnju odaju. Tom najprije od svega htjedne dohvatiti čašu vode; no zgrabi je sluga odjeven u svilu i baršun, klekne na jedno koljeno i ponudi mu je na zlatnu poslužavniku.

Zatim umorni vladar sjedne u namjeri da skine svoje čizmice, preklinjući stidljivim pogledom da ga ostave na miru, ali eto i drugog svileno-baršunastog gnjavatora koji padne na koljeno i preote mu posao. Još dva ili tri daljnja pokušaja da se sam posluži okončaše se jalovo; svaki put su ga preduhitrili, i on se s uzdahom pomirenosti konačno preda, te smrsi: »Odnio me đavo, čudim se kako i ne dišu umjesto mene!« Obuven u papuče, odjeven u skupocjeni kućni ogrtač, on konačno prilegne na odmor, ali ne i san, jer glava mu bješe prepuna misli a soba prepuna ljudi. Ove prve nije mogao otpraviti, pa one ostadoše; a nije znao dovoljno ni da otpravi ljude, pa su i oni ostali, na pustu mu žalost – a i njihovu.

Kad je Tom otišao, njegovi otmjeni čuvari ostadoše sami. Neko vrijeme šetaše po sobi vrteći glavama i utonuli u misli, a onda lord St. John prozbori:

»Iskreno, što ti misliš?«

»Ako ćemo iskreno, mislim ovako: Kralj će brzo ispustiti dušu, moj nećak je lud, i lud će se popeti na prijestolje, a lud će i ostati. Bože čuvaj Englesku, trebat će joj tvoja pomoć!«

»Sve govori tome u prilog, doista. Ali... nemaš li neke zle slutnje o... o...«

Besjednik oklijevaše, i na koncu utihne. Očigledno je oćutio da se našao na osjetljivom tlu. Lord Hertford stade pred njega, i pogleda ga iskreno i otvoreno u oči:

»Nastavi – osim mene neće te nitko čuti. Zle slutnje o čemu?«

»Nerado i pomišljam izreći ono što mi je na umu, dragi gospodine, tim više jer ste mu vi toliko blizak rođak. Ali zaklinjem vas za oproštaj ako li vas ovo vrijeđa, ne čini li se čudnim kako ludilo može toliko izvrnuti njegovo držanje i vladanje? Ne mogu reći da mu držanje i govor nisu još uvijek kneževski, no u ovoj ili onoj beznačajnoj malenkosti *različiti* su od njegovih običaja nekoć. Zar ne izgleda čudno da mu ludilo može ukrasti iz pameti lik vlastita oca, običaje i iskaze štovanja koji mu pripadaju i dolični su, pa još da ga može služiti znanje latinskog jezika, a napustiti ga grčki i francuski? Moj gospodine, ne srdite se već pokušajte ublažiti ovu strepnju u mom umu i bit ću vam duboko zahvalan. Progoni me to što on tvrdi da nije kraljević, i toliko...«

»Šutite, gospodine, okužit ćete me izdajom! Zar ste smetnuli s uma kraljevu zapovijest? Sjetite se da sam i ja sudionik u tom zločinu, čak samo ako vas slušam.«

St. John problijedi i pobrza:

»Priznajem, uistinu sam pogriješio. Ne odaj me, udijeli mi tu milost koja će te uzveličati, a ja više nikada neću ni pomisliti ni izreći ništa slično. Imaj samilosti za me, gospodine, inače sam propao.«

»Bez brige, gospodine. Ne budeš li hulio opet, u ovoj sobi ili u uho koga drugoga, bit će kao da nisi otvorio usta. Ali ne trebaš sumnjati. On je sin moje sestre. Nisu li mi njegov glas, njegovo lice, njegov stas poznati još iz doba dok se ljuljao u kolijevci? Ludilo može izazvati sve te, i još mnoge proturječne pojave. Zar se ne sjećaš kako se stari barun Marley, kad je poludio, znao svađati s vlastitim licem, misleći da je to netko drugi, a poznavao ga je punih šezdeset godina; čak, štoviše, uvjeravao nas je sve da je on sin Marije Magdalene i da mu je glava izlivena od španjolskog stakla; i, istini za volju, nije trpio da mu je tko takne, da je ne bi nevoljnim slučajem skrhala kakva nesmotrena ruka. Oslobodi se zlih slutnji, dragi moj. Ovo je kraljević glavom, dobro ga poznajem, a naskoro će ti biti kralj; bit će ti korisnije držati to na umu, a smetnuti s njega sumnje.«

Nakon daljnjeg razgovora, uz pomoć kojega je lord St. John svim silama nastojao zataškati svoj grijeh, uz pomoć uzastopnih izjava kako mu je vjera uistinu učvršćena i ne mogu je više potkopati sumnje, lord Hertford otpusti svog sunadglednika i, posjevši se, nastavi stražariti sam. Doskora se duboko zaplete u razmišljanja. I jasno, što je dulje mislio, sve više se brinuo. Malo pomalo ushoda se gore-dolje i počne mumljati:

»Gluposti, on *jest* kraljević! Zar bi itko živ mogao i pomisliti da dvojica dječaka, različita i po krvi i po rodu, mogu biti tako nevjerojatno slična? Pa čak i da je tako, još bi nevjerojatnije čudo bilo kad bi kojim slučajem ta dvojica zamijenila uloge. Ma kakvi, to je glupo, glupo, glupo!«

Zatim će:

»Pretpostavimo da je varalica nazvao sebe kraljevićem. Vidiš, to bi bilo prirodno, to bi bilo shvatljivo. Ali, je li ikada dosad živio varalica kojega bi kralj nazivao kraljevićem, dvor također, kraljević po svemu, koji međutim *niječe* svoje dostojanstvo? To nikako! Tako mi duše svetoga Swithina, to nikako! Ovo je pravi kraljević, ali je poludio!«

7. POGLAVLJE

Tomov prvi kraljevski objed

Nešto poslije jedan iza podneva Tom se šutke prepusti sudbini i prepati teško iskušenje oblačenja za objed. Na koncu je bio prelijepo odjeven kao i prije, no sve na njemu bijaše drugačije, sve novo, od nabranog ovratnika do čarapa. Naskoro ga uvedoše s mnogo sjaja u prostranu i urešenu odaju. Stol već bijaše pristavljen za jednu osobu. Sav namještaj bio je od masivna zlata, ukrašen po nacrtima Benvenuta, što ga je činilo gotovo neprocjenjivim. Soba je bila dopola puna otmjene služinčadi. Kapelan izrekne molitvu, i Tom baš htjedne navaliti na jelo, jer glad je već dugo bila prirođeno stanje njegova bića, kad ga prekine njegovo gospodstvo grof od Berkeleya koji mu priveže ubrus oko vrata; jer visoka dužnost podbradničara kraljevića od Walesa baštinila se kroz ovu plemenitašku obitelj.

Tomov peharnik također je bio u blizini i uvijek bi ga prekidao u namjeri da sam sebi natoči vino. Primakne se i kušač njegove visosti kraljevića od Walesa, spreman okusiti kakvo sumnjivo jelo i prigrliti opasnost od smrti trovanjem. Bijaše on u to vrijeme zapravo ukrasni dodatak i vrlo rijetko pozivan da ispuni svoj zadatak; no bilo je vremena, i to ne tako davnih, svega pred nekoliko generacija, kad je služba kušača bila pogibeljna i nikako čast za kojom bi se hlepilo. Zašto za to nisu koristili psa ili nekog radnika olovara ostat će tajnom; ali čudni su putevi dvora. Gospodin d'Arcy, prvi nadglednik sobnog pokućstva kočio se ovdje Bog će ga znati zašto, ali bio je tu – neka nam to bude dovoljno. Vrhovni točioničar mirovao je baš iza Tomove stolice, nadgledajući svečanost pod zapovjedništvom velikog opskrbnika i glavnog kuhara što stajahu jedan uz drugoga. Uz ove, Tom je raspolagao s još tri stotine osamdeset i četiri poslužitelja, ali u toj sobi, razumije se, nije ih bila ni četvrtina. Tom zapravo još nije bio niti svjestan njihova postojanja.

Prethodno su svi nazočni, otprilike tijekom jednog sata, do u sitnice poučeni o kraljevićevom privremenom gubitku zdrave pameti i o tome kako moraju pažljivo skriti čuđenje pred njegovim hirovima. Naskoro su bili svjedocima ovih »hirova«, ali to u služinčadi izazove samo samilost i tugu, a ne podsmijeh. Osjetiše duboku bol kad su vidjeli svog voljenog kraljevića tako šašavog.

Siroti Tom jeo je uglavnom samo prstima, ali nitko se zbog toga ne nasmije, svi su se pravili da ne zamjećuju. On znatiželjno promotri svoj ubrus pod bradom jer ovaj bijaše fine i prelijepe izrade, te jednostavno bubne:

»Molim vas, odnesite ga, inače bih ga u nepažnji mogao zamrljati.«

Nasljedni podbradničar skine ga kitnjastom cifrastom kretnjom, ne izustivši ni riječi kakvog protivljenja.

Tom sa zanimanjem proučavaše bijelu repu i raščiku, te priupita što je to i jede li se. Tek odnedavno ovo povrće se počelo saditi u Engleskoj, a dotad se uvozilo kao rijetkost iz Nizozemske.[4] Odgovoriše mu što su mogli ozbiljnije i kao da nitko nije bio zatečen. Kad je smazao i slatko, on napuni džepove orasima; nitko ne pokaže da ga je vidio, niti ga spriječi. Ali već sljedećeg trena on sam se zbog toga uzruja i zašeprtlja; ovo je bilo jedino, tijekom čitavog ručka, što mu je pušteno da učini sam, vlastitim rukama, i nesumnjivo je učinio nešto neprilično i nedostojno kraljevića. U tom času mu zadrhte mišići nosa a vršak tog dijela tijela izboči se i nabere. Kako je to trajalo, Tom se pekao na sve jačoj vatrici. Gledao je molećivo prvo jednog, a potom i drugu gospodu oko sebe, a suze mu grunuše na oči. Oni u hipu skoče k njemu, na lica im se urezao strah, moleći ga od sveg srca da im razjasni svoju nevolju. Tom s mukom protisne:

»Zaklinjem vas za oprost, nos me okrutno svrbi. Kakav je običaj postupiti u ovako hitnoj stvari? Molim, brzo recite jer ne mogu više trpjeti ni trenutka.«

Nitko se ne nasmiješi, svi su bili u mučnoj nedoumici i gledali jedan drugoga tražeći spasonosni savjet. Shvatite, ovo je za njih bilo kao glavom o zid, jer u čitavoj engleskoj povijesti nije bilo slučaja koji bi ih poučio što bi sada trebalo učiniti. Obrednog vrhovnika nije bilo; ukratko, nikoga tko bi se pustolovno osmjelio na ovo neistraženo more, i usudio se uhvatiti u koštac s ovom ozbiljnom teškoćom. Eto ti ga, vraže, što ne bijaše nikakvoga kraljevskog nasljednog grebača. U međuvremenu, suze su preplavile obale i pojurile niz Tomove obraze. Drhtavi mu nos vapio za izbavljenjem više nego ikada. Konačno priroda sruši sve ograde dvorskog ceremonijala: Tom zazva nebo za oprost ako griješi, i obaspe olakšanjem stiješnjena srca svojih dvorjana tako, što se sam počeše po nosu.

Kad poruča, jedan velmoža mu pristupi te primaknu široku i plitku zlatnu zdjelu s miomirisnom ružinom vodicom, kako bi njome splahnuo usta i prste, a nasljedni podbradničar pridržavao mu je ubrus da se obriše. Tom se zbunjeno zapilji u pliticu časak ili dva, pa je prinese usnama i svisoka srkne iz nje. Onda je vrati ovom gospodinu i dometne:

»Ne, baš mi se i ne sviđa, dragi gospodine; ima finu aromu, ali nedostaje joj jakost.«

Ovaj novi ispad kraljevićeva poremećena uma ispuni bolom sva srca prisutnih, i nikoga nije zabavio taj žalosni prizor.

Sljedeća Tomova nesvjesna omaška bijaše kad on ustane i ode od stola baš u času kad kapelan stane iza njegove stolice i uzdignutih ruku, te sklopljenih, izvrnutih očiju k

[4] Ovako je bilo sve do kraja njegove vladavine (Henrika VIII.). Salata, mrkva, repa i drugo jestivo korijenje nije se sadilo u Engleskoj. Ono malo ovog povrća što se rabilo za jelo zapravo je bilo uvezeno iz Nizozemske ili Flandrije. Kad je kraljica Catherine poželjela salatu, morala je poslati glasnika po nju. *Hume: »Povijest Engleske«, sv. III, str. 314.*

nebu, izvrši sve pripreme za početak molitve zahvalnice. I dalje se svi gradiše kao da kraljević nije učinio ništa neobično.

Naš mali pajdaš zatraži da ga odvedu u njegov osobni kabinet, i tako ostane sam, zabavljajući se kako želi. Na kukama pričvršćenim za drvenu pregradu visjelo je nekoliko dijelova oklopa od blistavih čeličnih ploča, posvuda ukrašenih divnim i probranim umecima od zlata. Ova viteška bojna oprema pripadala je pravom kraljeviću; nju mu je nedavno poklonila gospa Parr, kraljica. Tom navuče štitnike za potkoljenice, željezne rukavice, kacigu urešenu perjem, pa i sve druge dijelove koje mogaše obući bez nečije pomoći. Zakratko je mislio zazvati koga da mu pomogne kako bi se obukao od glave do pete, ali se tad prisjeti oraha koje je ponio s ručka i pomisli kakve li uživancije hrskati ih daleko od pogleda one svjetine, i kako nema nasljednih velikaša koji bi mu mogli dodijavati neželjenim uslugama; zato on rasporedi opet sve one lijepe stvari na njihova mjesta, pa uze krckati orahe. Po prvi put otkad ga je Bog kaznio za grijehe tako što ga je učinio kraljevićem, bio je gotovo fizički sretan. Kad smlavi sve orahe, nabasa u ormaru na nekoliko privlačnih knjiga, a među njima je bila i jedna o pravilima vladanja na engleskom dvoru. To se zove zgoditak! Zavali se na skupocjenu ležaljku s jastucima, i zbiljskim žarom prione na izobrazbu. Zasad ga ostavimo tamo.

8. POGLAVLJE

Pitanje pečata

Oko pet sati Henrik VIII. se prene iz drijemeža koji ga nije okrijepio, i promrmlja sebi u bradu: »Kakvi crni snovi, kakvi crni snovi! Smrt mi je već nadohvat; ovo su proročanstva, a potvrđuje ih i moje malaksalo bilo.« No istom mu zao blijesak zasja u oku, i on smrsi: »Al' neću skončati dok on ne crkne prvi.«

Kad posluga zamijeti da je budan, jedan od njih priupita želi li da se uvede veliki kancelar,[5] koji već neko vrijeme čeka.

»Uvedite ga, uvedite!« žudno poviče kralj.

Veliki kancelar uniđe i prozbori, kleknuvši pred kraljevu postelju:

»Prema kraljevoj zapovijedi izdao sam naređenje, i velikaši kraljevine, u svojim sudačkim odorama, okupili su se u sudnici Parlamenta gdje su potvrdili smrtnu osudu vojvode od Norfolka, te sad pokorno čekaju što će njegovo veličanstvo izvoljeti odlučiti.«

Kraljevo lice obasja okrutno zadovoljstvo. On će:

»Dignite me! Osobno ću, glavom i bradom, stati pred svoj Parlament, i vlastitom rukom zapečatiti nalog kojim ću se riješiti...«

Glas mu usahne; samrtničko bljedilo otjera crvenilo s obraza; i služinčad ga morade položiti natrag na jastuke, te ga užurbano osvježi okrepljujućim sredstvima. Zamalo će tužno:

»Ah, koliko sam čeznuo za ovim slatkim trenutkom! A sad, dolazi prekasno, i meni je ugrabljen toliko željeni užitak. Ali pohitaj, pohitaj! Neka drugi obave ovaj sretan zadatak kad je već meni uskraćeno. Dajem vam punomoć da uporabite moj Veliki pečat; odaberi lordove koji će tvoriti vijeće i spravi se na posao. Požuri se, čovječe! Prije negoli sunce uzađe i sađe s neba, hoću da mi glavu njegovu donesete na pladnju!«

»Bit će onako kako kralj odredi. Izvoli li vaše veličanstvo ovlastiti mene da mogu uzeti pečat, kako bih mogao prionuti k poslu?«

»Pečat! Pa tko ga drugi čuva osim tebe?«

»S dopuštenjem vašega veličanstva, baš vi ste mi ga uzeli pred dva dana, rekavši da ga neće biti u uporabi dok vaša kraljevska ruka ne udari njime pečat na osudu vojvode od Norfolka.«

[5] Vrhovni sudac Engleske i predsjednik Doma lordova, *op. prev*.

»Pa da, zbilja sam ga uzeo. Sad se prisjećam... Kud li sam ga zametnuo?... Jako sam slab... Stoga mi se vlastito pamćenje ruga i izdaje me... To je čudno, čudno...«

I tu kralj zapadne u nerazumljivo mrmljanje, slabašno tresući sijedom glavom od vremena do vremena, i prebirući očigledno po sjećanju ne bi li se domislio što je učinio s pečatom. Lord Hertford na koncu skupi hrabrost, kleknu i ponudi obavještenje:

»Gospodaru, bit ću toliko slobodan i podsjetit ću vas da se nas nekolicina prisjeća kako ste Veliki pečat dali njegovoj visosti kraljeviću od Walesa da ga čuva sve do dana...«

»Tako je, istina je!« upade kralj. »Donesi ga! Hajde, vrijeme leti!«

Lord Hertford pohita k Tomu, ali vrati se kralju svenut, brižan i praznih ruku, te isporuči kralju ovakav učinak svog truda:

»Žao mi je, moj kralju gospodaru, što vam nosim ovako loše i neugodne glase; no Božja je volja da ona boljetica i dalje muči kraljevića, te se on nikako ne može sjetiti da je dobio pečat. Zato pohitah da vas izvijestim, kako ne bismo tratili dragocjeno vrijeme, i to ni zbog čega, već prionuli pretražiti redom sve sobe i odaje koje pripadaju njegovoj kraljevskoj viso...«

Kralj zastenje i umah prekine velikaša u riječi. Prođe nekoliko časaka, a njegovo veličanstvo će s dubokom tugom u glasu:

»Ne gnjavite više siroto dijete. Božja se ruka teško spustila nad njim, a srce bi mi htjelo iskočiti od sućuti i ljubavi, i žalosti što ne mogu naprtiti njegov teret na vlastita izmučena leđa, te mu tako udijeliti mir.«

On sklopi oči, prepusti se mumljanju i zatim ušuti. Malo zatim opet uzgleda i zabulji se nekamo u prazno, sve dok mu pogled koji je bludio ne padne na klečećeg velikog kancelara. Namah mu lice planu od gnjeva:

»Što, još si ovdje! Tako mi vječnoga Boga, ako ništa ne poduzmeš za smaknuće onog izdajice, tvoj gizdavi šešir sutra će se odmarati jer neće biti glave koju bi krasio!«

Tresući se poput lista u oluji, kancelar propenta:

»Vaše veličanstvo, dobri kralju, smilujte se na me! Ja sam samo čekao na Pečat!«

»Čovječe, zar si izgubio pamet? Onaj mali pečat koji sam nekoć običavao nositi u inozemstvo pohranjen je u mojoj riznici. A kad je već veliki otprhnuo, zar vas taj neće zadovoljiti? Jesi li izgubio razum? Gubi se! I slušaj me dobro – ne kroči preda me bez njegove glave.«

Jadni kancelar nije čekao ni časka da se pokupi iz ove opasne okoline; niti je vijeće gubilo vrijeme da u ime kralja potvrdi odluku ropskog Parlamenta i naloži da se sutradan ima odrubiti glava prvom velikašu Engleske, nesretnom vojvodi od Norfolka.[6]

---

[6] Osuda Norfolka

Gornji dom je, bez ikakva preslušanja zatočenika, i bez rasprave i dokaza, proslijedio osudu protiv njega Donjem domu... Pokorni Donji dom je poslušao (kraljevu) naredbu; a kralj je, kad mu je zasebno vijeće potvrdilo odluku, izdao zapovijed za Norfolkovo pogubljenje ujutro, 29. siječnja (sljedećeg dana). *Humeova Engleska*, sv. III, str. 306.

9. POGLAVLJE

Svečanost na rijeci

U devet uvečer čitavo prostrano pročelje palače što izlazi na rijeku plamsalo je u svjetlu. I sama rijeka, sve do starog dijela grada kamo je pogled dosezao, bila je tako gusto načičkana skelarima i njihovim brodicama, i izletničkim barčicama što se lagano zibaju na valovima urešene raznobojnim fenjerima, da je sličila na užaren i nepregledan cvijetnjak što se njiše na mekim ljetnim vjetrićima. Velika kamena terasa pružila je stubište sve do vode, dovoljno široko da skupi sve važnije plemstvo neke njemačke kneževine. Bijaše to neviđen prizor, s kraljevskim helebardistima poredanima u vrstu i čitavom vojskom blistavo odjevenih poslužitelja što su hrlili gore-dolje, ovamo-onamo, žurno pripremajući svečanost.

Uto se začuje zapovijed, i odjednom sve živo smukne sa stuba. Zrak postade težak od zataškane neizvjesnosti i iščekivanja. Daleko koliko je pogled mogao doprijeti, mogao si vidjeti bezbrojno mnoštvo što ustaje, i zasjenjuje oči od blještavila svjetala i baklji, te zuri prema palači.

Niz od četrdesetak ili pedesetak lađica privuče se k stubama. Bijahu bogato pozlaćene, a uznositi im pramci i krme bogato izrezbareni. Neki bijahu ukrašeni barjacima i vrpcama, drugi pozlaćenim tkaninama i sagovima s izvezenim grbovima; neke opet srebrnim zastavama na kojima su bila privezana sićušna srebrna zvonca što su ispuštala nježne slapove radosne glazbe čim bi ih povjetarac zatresao; druge bijahu još veličajnije jer su pripadale velikašima iz kraljevićeve najbliže službe, pa su im bokovi bili slikovito ukrašeni štitnicima pomno oslikanim grbovima i amblemima. Svaku od tih dvorskih brodica vukao je brod-pratitelj. Osim veslača, svaka je nosila određen broj naoružanih ljudi u ulaštenim šljemovima i opršnjacima, te grupicu svirača.

Predstraža povorke koju su svi očekivali pojavi se sad na velikim ulaznim vratima, a to bijaše četa helebardista. Bijahu odjeveni u prugaste crno-žućkaste čarape, baršunaste kape orisane sa svake strane srebrnim ružama, u grudnike od grimizno plave tkanine s izvezena tri pera sprijeda i straga, znakovima kraljevićeva grba, upletenih u zlatu. Prečke njihovih helebardi bijahu presvučene baršunom višnjine boje, s prikucanim pozlaćenim čavlima i uresima od zlatnih resa. Razvivši se lijevo i desno, oblikovali su dvije dugačke crte što su se pružile od ulaznih vrata palače do ruba vode. Služinčad u zlatno-grimiznim opravama razmotaše bogati, osvijetljen sag i položiše ga između njih. Kad ovo bi učinjeno, iznutra se raspukne najava trublji. Začuje se i živahno muziciranje

glazbenika s rijeke; s vratnica polako i dostojanstveno iskorače dva vratara s bijelim palicama. Njih je slijedio časnik noseći žezlo grada, a iza njega pak drugi s gradskim mačem; zatim nekoliko starješina gradske straže u punoj spremi, s oznakama činova na rukavima; odmah za njima grbovnik vitezova Podvezice u svom ogrtaču; pa nekoliko vitezova Sunca, a svaki s bijelom čipkom na rukavu; onda njihovi štitonoše; zatim suci u skrletnim haljama i tijesnim kapama; za njima lord veliki kancelar u grimiznoj odori, naprijed raskriljenoj i obrubljenoj hermelinom; zatim izaslanstvo vijećnika u purpurnim kabanicama; pa vrhovnici različitih svjetovnih udruga u svojem svečanom ruhu. Sad se pojavi i dvanaest francuskih velikaša u prekrasnim oblačilima koje su činili opršnjaci od bijelog damasta ispresijecanog zlatom, kratki ogrtači od purpurna baršuna iscrtani ljubičastim taftom i rumenim *hauts-de-chausses*. Oni također siđoše niza stube. Pripadahu pratnji francuskog veleposlanika, a odmah za njima iziđe i dvanaest kavalira iz pratnje španjolskog veleposlanika odjevenih u crni baršun bez ikakvog uresa. Njih je slijedilo nekoliko engleskih odličnika i njihove sluge.

Iznutra se začuju fanfare; kraljevićev ujak, budući veliki vojvoda od Somerseta stupi na ulaz u »crnom prsluku izvezenom zlatom i plaštu od grimiznog atlasa s cvjetovima od zlata i srebrom prepletenim ukrasnim vrpcama«. On se okrenu, skine kapu s perjanicom, sagne se u dubok naklon, i počne koračati natraške klanjajući se pri svakom koraku. U nastavku pukne zvuk trublji i svečana naredba: »Dajte prolaz preuzvišenom i moćnom lordu Edwardu, kraljeviću od Walesa!« Visoko gore na bedemima palače dugački red crvenih plamenih jezika sukne u noć ispraćen gromovitim treskom; okupljena svjetina na rijeci udari u bučno izvikivanje dobrodošlice i Tom Canty, uzrok i junak svega toga, stupi na vidjelo i lagano se nakloni svojom kraljevskom glavom.

Bio je izvanredno odjeven u prsluk od bijela atlasa s purpurnom tkaninom na prednjici posutom dijamantima i porubljenom hermelinovim krznom. Preko toga nosio je ogrtač od bijelog, zlatom otkanog ruha, s uzorkom vijenca s tri pera; podstavljen plavim atlasom s umetnutim biserjem i dragim kamenjem, i pričvršćen briljantnom kopčom. Oko vrata nosio je odlikovanje viteškog reda Podvezice, kao i nekoliko inozemnih kraljevskih odlikovanja a kad god bi ga svjetlost obasjala, drago kamenje na njemu uzvratilo bi zaslijepljujućim bljeskom. O, Tome Canty, ti koji si rođen u šupi, othranjen na blatnjavim ulicama, svikao na prnje, nečist i bijedu, što veliš na ovaj nevjerojatan prizor!

10. POGLAVLJE

Kraljević u zamci

Ostavili smo Johna Cantyja kako vuče istinskog kraljevića na Strvinarski trg, a za petama mu grohoće raskalašena rulja. Jedna jedina osoba našla se tu koja je uzela u obranu uhićenika, no nitko se na nju ne obazre; takva je bila uzbuna, da je gotovo nisu niti čuli. Kraljević se i dalje pokušavao iščupati na slobodu srdeći se zbog ovako mučnog postupka, sve dok u Johnu Cantyju nije iščezlo i ono malo strpljenja što mu je preostalo, te zamahnu hrastovom toljagom iznad kraljevićeve glave. Onaj jedini momčićev branitelj skoči da zaustavi uzdignutu ruku, i udarac padne po njegovom zaglavku. Canty zareži:

»Što se ti pačaš u to, je li? Evo ti nagrade.«

Toljaga pukne po glavi nametljivca: začu se samo jecanje, i nejasan lik sruši se na zemlju među noge svjetini, a ubrzo ostade ležati u mraku potpuno sam. Banda navre dalje, a ovaj događaj ne poremeti njihovo veselje.

Ubrzo se kraljević nađe u boravištu Johna Cantyja, a vrata tresnuše pred nepozvanima. Pri mutnom svjetlu lojanice utaknute u bocu, on nazre glavne obrise gnusne jazbine, kao i njenih stanovnika. Dvije namrštene djevojčice i sredovječna žena šćućurile su se uz jedan zid u uglu, poput nekakvih životinja sviklih na okrutan postupak, očekujući ga sa strepnjom. Iz drugog se kuta prišunja jedna usahla vještica raspuštene sijede kose i pakosnih očiju. John Canty joj reče:

»Stani da vidiš dobru majmunariju. Ne kvari je dok se ne naužiješ; a onda ga gruni koliko ti je volja. 'Vamo dođi, mali. Sad opet reci onu svoju ludost, ako je nisi zaboravio. Kako se zoveš? Tko si ti?«

Ismijana plava kneževska krv uzavre još jednom na njegovim jagodicama, i mali kraljević uzdigne nepokolebljiv i srdit pogled prema licu tog čovjeka i reče:

»Samo prostaci poput tebe usuđuju se meni zapovijedati da govorim. Kažem ti sada, kao što sam ti rekao prije, ja sam Edward, kraljević od Walesa, i nitko drugi.«

Vješticu ovaj odgovor tako zabezeknu da joj noge ostaše prikovane na mjestu, a dah joj se presiječe. Piljila je u kraljevića u tako budalastom čuđenju, da ona sirovina, njen sin, prasne u neobuzdan grohot. Ali učinak ovih riječi djelovao je sasma drugačije na Tomovu majku i sestre. Njihov užasni strah od batina zamijeni muka druge vrste. One se sjate oko njega prestravljenih i očajnih lica, te uskliknuše:

»O siroti Tome, siroti momče!«

e-Lektire
lektire.skole.hr

Majka pade na koljena pred kraljevićem, stisne ga za ramena, i kroz zavjesu od suza, žudno mu se zagleda u lice. Zatim prozbori:

»O moj jadni dječače! To budalasto čitanje obavilo je svoj nevoljni posao, i evo ti je oduzelo pamet. Ah! Zašto si se toliko prilijepio uza nj, kad sam te od toga svim silama odvraćala? Slomio si srce svojoj majci.«

Knežević je pogleda u lice i nježno izusti:

»Tvoj sin je dobro i nije izgubio razbor, dobra gospo. Smiri se. Odvedi me k njemu u palaču, i kralj, moj otac, odmah će ti ga vratiti.«

»Kralj, tvoj otac! O dijete moje! Poreci ove riječi koje će ti donijeti smrt i propast svima koji te okružuju. Preni se iz svog jezivog sna. Prizovi natrag svoje siroto bludeće pamćenje. Pogledaj me. Zar nisam ja tvoja mati koja te rodila i koja te voli?«

Kraljević zavrti glavom i protiv volje prozbori:

»Bog mi je svjedok da nerado zadajem jad tvom srcu ali istina je živa da ti nikada nisam vidio lica.«

Na ovo žena nemoćno skliznu na pod i sjedeći tako, prekrije oči rukama te si dade oduška jecajima i jadikovkama što srce parahu.

»Daj da se još malo zabavimo!« poviče Canty. »Neodgojene djevojčure! Zar stojite u nazočnosti kraljevića? Na koljena, prosjačka fukaro, i odajte mu počast koju zaslužuje!«

Uz ove riječi opet zanjišti od smijeha. Djevojčice sad plašljivo počeše moliti za brata i Nan će:

»Kad bi ga pustio da odspava, oče, odmor i san izliječili bi ga od ludila. Molim te, pusti ga.«

»Pusti ga, oče« i Bet će; »iscrpljen je više no inače. Sutra će opet biti onaj stari i s marom će prosjačiti pa neće više doći praznih ruku.«

Podsjećanje na ovo rastrijezni očevo veselo raspoloženje, i upravi mu misli k poslu. Mrko se okrene kraljeviću, te će:

»Sutra moramo platiti dva penija vlasniku ove rupetine; dva penija, je l' ti to jasno – sav novac za polugodišnju najamninu, ili letimo odavde. Pokaži što si skupio dangubeći, umjesto da prosjačiš?«

Kraljević odgovori:

»Ne vrijeđaj me tim prljavostima. I opet ti kažem da sam kraljev sin.«

Širokim dlanom Canty tako svojski bubne kraljevića po ramenu da je oteturao u naručje mame Canty koja ga stisne na grudi i tako zaštiti vlastitim tijelom od guste kiše ćušaka i udaraca.

Ustrašene djevojčice zavukoše se u kut; ali baba pohrli revno u pomoć sinu. Kraljević se otrgne od gospođe Canty i uskliknu:

»Gospođo, ti ne smiješ trpjeti umjesto mene. Neka se ove svinje iskale samo na meni.«

Ove riječi tako razbjesniše svinje da su se latile svog posla ne gubeći ni trena. Izmlatiše dječaka zajednički da već nije znao za sebe, a onda izdevetaše djevojčice i njihovu majku jer su se sažalile na njihovu žrtvu.

»Sad,« reče Canty, »u krevet, svi. Ova zabava me izmorila.«

Svjetlo utrnu, i obitelj leže na počinak. Čim je hrkanje glave porodice i njegove mati upozorilo da su oni zaspali, djevojčice dopužu do mjesta gdje je ležao kraljević i pokriju ga brižno slamom i prnjama da mu ne bi bilo hladno; i njihova majka otpuže k njemu, pomiluje ga po kosi te zaplače nad njim, šapućući mu neko vrijeme u uho riječi utjehe i samilosti. Bila je sačuvala za nj i neki zalogaj da ga okrijepi, ali bolovi su uništili svaki tek u dječaka – naročito za crnu i neukusnu koricu. Bio je dirnut kako ga je hrabro branila ne štedeći sebe, puna suosjećanja; zato joj zahvali probranim kneževskim riječima, moleći je da ode na počinak i pokuša zaboraviti svoju tugu. Dodade još da kralj, njegov otac, neće ostaviti bez nagrade njenu predanu ljubaznost i požrtvovnost. Ovaj novi napad ludila iznova joj slomi srce i ona ga sveudilj privijaše na grudi, a onda ipak ode u svoj krevet oblivena suzama.

Dok je ležala i tugovala, ušulja joj se u glavu misao da ima nešto neodređeno oko tog dječaka čega nije bilo u Tomu Cantyju, bio on lud ili pri zdravoj pameti. To nije mogla objasniti, nije mogla izreći što je to, ali je njen nepogrešivi majčinski nagon izgleda to otkrio i opažao. Što ako zbilja ovaj dječak nije njen sin? Ma, besmislica! Gotovo se nasmiješi na ovu ludu pomisao, unatoč svojoj žalosti i nevoljama. Svejedno, ubrzo shvati da ta pomisao neće nestati, već će je ustrajno progoniti. Slijedila ju je, dosađivala joj, salijetala je, i nije se dala odstraniti i zanemariti. Na koncu shvati da neće imati mira ni spokoja dok ne iznađe neku provjeru koja će jasno i neupitno dokazati je li taj momčić njen sin ili nije, i koja će raspršiti ove iscrpljujuće i zabrinjavajuće sumnje. O, da, ovo je najbolji put da se riješi nedoumica; zato odmah uposli mozak kako bi izmislila provjeru. No to je bilo lakše zamisliti negoli provesti u zbilju. Premišljala je sad o jednoj sigurnoj kušnji, sad o drugoj, ali je svaku morala napustiti – niti jedna ne bijaše neprijeporno sigurna, potpuno savršena; a nesavršena je nije mogla zadovoljiti. Očito je utaman razbijala glavu, činilo se morat će ipak zaboraviti na svoj naum. U času dok joj je ova obeshrabrujuća misao prolazila glavom, uho joj uhvati odmjereno dječakovo disanje, i ona razabra da je usnuo. I dok je osluškivala, pravilno disanje slomi se u tihom, drhtavom jecaju kakvog ispušta onaj koji ružno sanja. Ovaj iznenadni slučaj dadne joj istom ideju bolju od svih zakučastih kušnji što ih je smišljala. Ona se umah grozničavo uhvati posla da iznova užeže svijeću, mrmljajući sebi u bradu:

»Da sam ga sad maloprije vidjela, znala bih! Otkad mu se onomad, još sasvim malenom, barut rasprsnuo po licu, nikada se nije iznenada prenuo iz sna ili iz razmišljanja, a da nije prekrio rukom oči, baš kao i onoga dana, i to ne kako drugi čine – dlanom prema unutra, već uvijek dlanom prema van. Vidjeh to tisuću puta, i nikada na drugi način, ili da bi zaboravio to učiniti. Da, naskoro ću znati zasigurno!«

Ovoga puta ona otpuže do zaspaloga dječaka, noseći svijeću prituljenu dlanom. Ona se pažljivo i oprezno prignu nad njim, jedva dišući, u tajnovitom uzbuđenju, i odjednom mu zabljesnu svjetlom lice i kucne prstima o pod baš kraj uha mu. Oči usnuloga širom se otvore, i on iskolačeno i prestravljeno zaokruži pogledom, ali rukama ne učini nikakvu posebnu kretnju.

Jadnu ženu skoro dotuče iznenađenje i teški jad; ali ipak smogne snage da prikrije uzbuđenje i uljulja iznova dječaka u san; zatim otpuzi natrag i počne čemerno premetati misli o poraznom ishodu svog pokusa. Ona se pokuša uvjeriti da je Tomovo mahnitanje promijenilo i njegove uobičajene kretnje; ali nije mogla. »Ne,« prozbori, »njegove *ruke* nisu lude, one ne bi mogle u tako kratkom razdoblju zaboraviti tako staru naviku. O, težak li je ovo dan po mene!«

Ipak, nada je sad bila ustrajna, baš kao što je ustrajna bila i sumnja; nije mogla samu sebe prisiliti da prihvati kako je provjera pokazala istinu; pokušat će istu stvar ponovno zacijelo je slučajnost kriva što je kušnja pala u vodu; zato je svejednako budila dječaka i drugi, pa i treći put, u razmacima – no posljedak navijek bijaše isti kao i prvi put – onda se odvuče u postelju i zapade u sumoran san, mrmljajući, »Ali ja ga se ne mogu odreći, oh, ne, ne mogu, ne mogu – on *mora* biti moj dječak!«

Kako mu nesretna mati više nije remetila mir i kako su kraljevićevi bolovi postupno jenjavali i sve manje ga mučili, tako mu posvemašnja klonulost na koncu zapečati kapke u dubok i okrepljujuć san. Sat za satom se smicao, no i dalje on spavaše kao mrtvac. Prominu tako pet ili šest sati. Tada mrtvilo počne jenjavati. Ubrzo, napola u snu a napola budan, zamrmlja:

»Sir Williame!«

Za časak opet:

»Hej, Sir Williame Herberte! Dođi brzo ovamo, čut ćeš najčudniji san koji sam ikada... Sir Williame! Čuješ li ti? Čovječe, vidio sam sebe kao siromaha, i... Hej, ovamo! Straža! Sir Williame! Što! Zar ni jedan momak nije u služinskoj sobi? Bit će im joj kad ja...«

»Što ti je?« zašapuće neki glas u blizini. »Koga zoveš?«

»Sira Williama Herberta. A tko si ti?«

»Ja? A tko bi drugi bio nego tvoja sestra Nan. Oh, Tome, ja zaboravih! Ti si još uvijek lud – jadni dečko, još uvijek lud, da se bar više nikad s takvim saznanjem ne probudim! Ali molim te sad, zauzdaj svoj jezik, jer će nas sve pretući do smrti!«

Preneraženi kraljević napola se pridigne, ali ga žestoko prizovu k svijesti natučena mjesta po tijelu, pa rukne natrag u prljavu slamu uz jauk i uzdah:

»Mili Bože, pa to onda nije bio san!«

U hipu se sve usnule tuge i teške nevolje opet svale na njega i on spozna da više nije maženi kraljević u palači, gdje su u njega uprte oči naroda prepune obožavanja, već

neki prosjak, odjeven u prnje, zatočenik u jazbini gdje se skrivaju zvijeri, i družbenik siromašcima i lopovima.

Usred svojih mračnih misli, on postane svjestan neke vesele buke i galame, samo jednu ili dvije kuće dalje. Sljedećeg trena odrape udarci po vratima; Joha Canty prestade hrkati i smrsi:

»Tko kuca? Što hoćeš?«

Netko se oglasi:

»Znaš li ti koga si ono srušio batinom?«

»Ne znam. Ne znam, niti me je briga.«

»Može biti da ćeš uskoro promijeniti mišljenje. Ako nećeš da ti rade o glavi, bolje ti je bježi što te noge nose. Onome čovjeku eto se duša odilja od tijela. To je svećenik, otac Andrew!«

»Bože, smiluj se!« zavapi Canty. Razbudi obitelj i hrapavo zapovijedi: »Svi na noge i bježimo, jer ostanete li ovdje, propali ste!«

Nije prošlo niti pet minuta a društvo Cantyjevih već je sišlo na ulicu bježeći da spasi živote. John Canty ščepao je kraljevića za ručni zglob i smicao s njim niz mračan put, opominjući ga tihim glasom:

»Pazi na jezičinu, mahnita budalo, i ne spominji moje ime. Smislit ću novo ime, i to brzo, pa ću zamesti trag tim sudskim džukcima. Pazi na jezičinu, upozoravam te!«

A onda zareži na ostatak obitelji:

»Ako se zgodi da se razdvojimo, neka svatko krene prema Londonskom mostu; tko se nađe kraj posljednje trgovine platnom na mostu, neka tamo čeka dok se i ostali ne priključe, a onda ćemo zajedno strugnuti u Southwark.«

U tom času družba odjednom izbije van, iz mraka u svjetlo, i to ne samo na svjetlo, već i usred društva koje je pjevalo, plesalo i jedan drugoga dozivalo, okupljene svjetine na prednjem dijelu rijeke. Uzvodno i nizvodno po Temzi redali su se krjesovi u nizu, sve dokud pogled seže. Londonski most bio je sav u svjetlu, most Southwark jednako tako, sva se rijeka zažarila od ljeskanja i sjaja, raznobojnih svjetala, neprestani praskovi vatrometa ispunjali su nebo isprepletenim mrežama blistavih zraka i gustog dažda zasljepljujućih varnica. Noć kao da je pretvorena u dan; posvuda gužva i bučna zabava; kao da je čitav London na ulicama.

John Canty izusti bjesomučne psovke i zapovjedi povlačenje; ali bijaše prekasno. Njega i njegovu družinu proguta ova uzvrvjela ljudska košnica, i beznadežno rastavi jedno od drugoga. Ne smatramo pri tom kraljevića članom njegove družbe; Cantyjev stisak nije popuštao nad njim. Sad kraljevićevo srce zakuca brže ponadavši se bijegu. Canty grubo odgurnu kršnog lađara, poprilično raspoloženog alkoholom, dok je ovaj s mukom brazdao kroz gomilu; on spusti svoju ručetinu Cantyju na rame i reče:

»Hej, hej, kamo tako brzo, prijatelju? Kakav ti to pišljivi posao truje dušu dok svi pošteni i pravi ljudi blagdan blaguju?«

»Moji se poslovi nikoga ne tiču, a tako ni tebe,« otpovrnu Canty otresito; »makni ruku i pusti me da prođem.«

»E baš kad si takve volje, *nećeš* proći dok ne ispiješ jednu u zdravlje kraljevića od Walesa, kad ti ja to velim,« reći će brodar i nepokolebljivo mu zapriječi put.

»Daj onda čašu, ali brzo, samo brzo!«

Ovo okupi i druge bukače. Oni se uzderahu:

»Pehar ljubavi, pehar ljubavi! Neka ta kisela hulja isprazni pehar ljubavi, inače ćemo njime nahraniti ribe.«

I bje donesen široki pehar ljubavi;[7] vozar ga pohlepno zgrabi za dršku jednom rukom, a drugom učini kretnju kojom podigne kraj zamišljena ubrusa, nudeći ga Cantyju onako kako je to bilo uvriježeno iz davnina. Canty je morao prema tom istom drevnom običaju, čvrsto prihvatiti jednom rukom drugu ručku i skinuti zaklopac drugom. Prirodno da je morao na časak pustiti kraljevićevu ruku. Momčić nije tratio vrijeme, već odmah uroni u šumu nogu što ga je okruživala, i iščezne. Već u sljedećem času ne bi ga bilo ništa lakše naći u ovom uzbibanom živom moru ljudskih tjelesa, negoli izgubljeni novčić u Atlantskom oceanu.

Te činjenice postao je naskoro svjestan, i odmah se zaokupi vlastitim brigama, ne misleći više o Johnu Cantyju. Odmah je shvatio i nešto drugo, također. Dosjetio se da je grad umjesto njega slavio lažnog kraljevića od Walesa. Lakoumno zaključi da je prosjački deran Tom Canty hotimično iskoristio svoju nevjerojatnu priliku i postao otimač prijestolja.

Mogao je slijediti samo jedan cilj: probiti se do Guildhalla, obznaniti svoj dolazak i javno optužiti varalicu. Još se zarekne da će Tomu ostaviti razumno vrijeme za duhovnu pripremu, a onda će ga dati objesiti, izvaditi mu utrobu i raščetvoriti ga, prema tadašnjem zakonu i običaju kad je riječ o veleizdaji.

[7] Pehar ljubavi

Pehar ljubavi, kao i neobični obredi što ih je podrazumijevalo njegovo ispijanje, stariji su od engleske povijesti. Smatra se da je oboje danskog porijekla. Sve unatrag, dokud znanje o tome seže, pehar ljubavi uvijek se ispijao na engleskim gozbama. Predaja objašnjava te obrede ovako: u okrutna drevna vremena bijaše mudra predostrožnost da obje ruke obaju ispijača budu uposlene, pa dok je onaj koji nudi pružao jamstvo svoje ljubavi i vjernosti onome koji prima, jamstvoprimac nije mogao zabosti bodež u svog domaćina!

11. POGLAVLJE

U velikoj vijećnici

Kraljevska brodica, praćena svojom velebnom flotom, postojano je klizila Temzom između naguranih i osvijetljenih čamaca. Zrak je bio zasićen glazbom; riječne obale su plamtjele od svetkovinskih vatri; udaljeni grad ležao je u mekoj jasnoći nebrojenih i nevidljivih krjesova; iznad njega izvijalo se prema njemu mnogo vitkih zvonika, obavijenih iskričavim svjetlima što su maglovito podsjećali na harpune posute draguljima i zabodene u nebeski svod; kako je flota promicala, odasvud su je s obale pozdravljali graktava vika i klicanje, neprestano bljeskanje i gruvanje topova.

Za Toma Cantyja, napola utonulog u svilene jastuke, ovi zvuci i sva ova parada bijahu neizrecivo uzvišeno i osupnjujuće čudo. A njegove male prijateljice što su bile smještene kraj njega, kraljevna Elizabeth i lady Jane Gray, nisu svemu tome posvećivale niti najmanju pažnju.

Kad brodovlje stiže u Dowgate, užetima ga povuku u bistri Walbrook, rukavac koji nam je već dva stoljeća skriven od pogleda pod nepreglednim mnoštvom zgradurina, u Bucklersburyju, mimo kuća i ispod mostova što bijahu krcati ozarenim ljudima i blistavo sjali, te konačno stanu u zaljev gdje je danas Šlepersko pristanište, usred drevne jezgre Londona. Tom se iskrca i na čelu svoje dostojanstvene povorke prijeđe Cheapside i kratko se prošeta kroz Staru židovsku četvrt i Ulicu središnje luke do Guildhalla.[8]

Toma i male gospođice iz njegova društva dočekali su po unaprijed dogovorenom protokolu lord gradonačelnik i gradski oci nakinđureni zlatnim lancima i purpurnim svečanim haljama, te su ih odveli do bogato nadsvođene nebnice na čelu velike dvorane, dok su pred njima jedni glasnici koračali najavljujući ih, a drugi su nosili gradsko žezlo i mač. Gospoda i dame koji će poslužiti njegove male prijateljice smjeste se iza njihovih stolica.

Za nižim stolom sjeđahu dvorski velikaši i drugi uzvanici visoka roda, zajedno s odličnicima grada; običan puk smjestio se za brojnim stolovima porazmještenima na glavnom podu dvorane. Sa svoje uznosite promatračnice, divovi Gog i Magog, drevni čuvari grada, promišljaše sviklim očima o ovoj svečanosti podno njih koja se odvijala brojnim generacijama. Zatrubi rog i začuje se najava, a zatim glavni sluga stupi na visoki nadvoj s

[8] vijećnice cehovskog udruženja i londonskog Starog grada, *op. prev*.

lijeve strane zida, praćen svojim pomagačima koji su neviđenom uznositošću nosili kraljevski goveđi bubrežnjak što se pušio od vreline i samo čekao nož.

Čim su se pomolili, Tom ustane (kako su ga poučili), a za njim i svi nazočni, te popi iz naočita pehara ljubavi sa kraljevnom Elizabeth; pehar proslijede Lady Jane, a zatim on zaokruži čitavim skupom. I otpočne gozba.

O ponoći je lumperajka bila na vrhuncu. A tada započne jedna od onih slikovitih parada toliko omiljenih u stara vremena. O njima doznajemo iz još sačuvanih zanimljivih zapisa ljetopisca koji je i sam bio tamo:

»Rastvori se prazan prostor, i uniđoše neki baruni i neki grof odjeveni u tursku nošnju, dugačke halje od vezenine posute zlatnim prahom; na glavama im šeširi od crvenog baršuna i veliki cilindri od zlata, opasani su s po dvije sablje, zvane krivošije, koje su visjele na velikim zlatnim tokama. Zatim se pojave drugi barun i drugi grof, u dugačkim haljinama od žutog atlasa a ispruganih bijelim atlasom, i u svakoj bijeloj pruzi bijaše crvena, po ruskoj modi, na glavama sive krznene šubare, a u svakoj ruci po sjekirica; čizme s vršcima (dugačkim jednu stopu), pa se obrnuše. A onda dođe jedan vitez, pa zatim lord veliki admiral s petoricom velikaša u prslucima od crvenog baršuna, skrojenih na leđima nisko i iznad ključne kosti, stegnutim na grudima lancima od srebra; i preko toga, kratka kabanica od crvena atlasa, a na glavama im kape slične plesnim kapama, s utaknutim fazanovim perjem. Ovi su bili odjeveni poput Prusa. Bakljonoša bijaše stotinjak, odjevenih u crveni atlas i zelenu boju, poput Maura crnih lica. Zatim se pojave *krabulje*, pa zaplesaše putujući zabavljači uz pjesmu i svirku, a prerušeni; a gospoda i dame također zaplešu, i to tako neobuzdano, da ih je bio užitak gledati.«

I doklem je Tom, sa svog visokog sjedala, zurio u ovaj »mahniti« ples i od srca se divio blještavom kovitlacu kaleidoskopskih boja koji je pred njim stvaralo vrtoglavo klupko kićenih uzvanika dronjavi ali pravi maleni kraljević od Walesa izvikivao je svoja prava i nepravdu koja mu je nanesena, razgolićujući prijetvoricu i zahtijevajući da ga puste kroz vrata Guildhalla! Mnoštvo je izvanredno uživalo u ovoj zgodi i natiskivalo se naprijed i izvijalo vratove da vidi malog buntovnika. Naskoro ga počnu bockati i ismijavati ga, u namjeri da u njemu potpire još žešći bijes i još više se razonode. Suze poniženja navru mu na oči, ali je i dalje uspravno stajao i prkosio toj bandi baš kraljevski. Sve ga više žacahu i sve bešćutnije mu se rugahu, da on poviče:

»I opet vam kažem, čoporu raspuštenih džukaca, ja sam kraljević od Walesa! I koliko god sam napušten i bespomoćan, i nemam nikoga da mi se smiluje i pruži mi ruku, ipak me nećete pokolebati, ostat ću pri svom!«

»Bio ti kraljević ili ne bio, svejedno, neustrašiv si momak, i nisi bez prijatelja! Evo me, tu sam i dokazat ću to; mogu ti reći da ćeš prije pasti s nogu od umora nego što ćeš naći boljeg prijatelja od Milesa Hendona. Odmori svoja ustašca, momčiću, ja ću govoriti s ovim gradskim štakorima njihovim jezikom, dobro ga poznam.«

Govornik je po odjeći, izgledu i držanju bio neka vrst Don Césara. Bijaše visok, skladno građen, mišićav. Prsluk i kratke hlače do koljena bijahu od bogata sukna ali

izblijedjeli i iznošeni, a zlatna oputa žalosno potamnjela, nabrani ovratnik zgužvan i potrgan; perje na široku šeširu polomilo se i bilo ublaćeno, sramotnog izgleda; na bedrici je nosio dugačak mač u zarđalim željeznim koricama; po njegovu kočopernom držanju vidjelo se odmah da je pravi vojnički hvastavac. Riječi ove neobične osobe dočeka burna poruga i smijeh. Netko vikne:

»Evo još jednog prerušenog kraljevića!«

»Obuzdaj svoj jezik, čovo, ovaj izgleda opasan!«

»Svega mi, sve na njemu govori da je tako: pazi mu oči!«

»Iščupajte mu momka, u pojilo za konje s tim paščetom!«

Pod utjecajem ove sretne namisli jedna se ruka spusti na kraljevića; istodobno strančeva bodežina sukne van iz korica i nametljivac zviznu na zemlju jauknuvši, zgođen udarcem pljoštimice. U sljedećem trenutku mnoštvo glasova zavreči: »Ubijmo psa! Zatuci ga! Zatuci ga!« i razularena svjetina sklopi se nad bojovnikom koji se leđima osloni o zid i načne lamatati dugačkim oružjem kao da je pomahnitao. I ovamo i onamo ispružiše se njegove žrtve, ali rulja se izlije poput plimnog vala preko svojih palih redova i nadre na junaka neumanjenom žestinom. Činilo se da su mu trenuci odbrojani i sigurna propast blizu, kad odjedared, zvonko se oglasi trublja, a netko poviče: »S puta kraljevskom glasniku!« i četa konjanika nasrne na gomilu i začas se raspršri što je noge nose, van domašaja opasnosti. Odvažni neznanac ponese kraljevića u naručju, i začas strugne iz pogibelji i iz mnoštva.

Vratimo se u Guildhall. Iznenada, visoko nad veselom grajom i bučnom gozbom, zaori jasan zvonki zvuk roga. Nastade tajac, duboka tišina; uzdigne se samo jedan jedini glas, glas vjesnika iz palače, koji počne otegnuto i melodiozno s objavom. Sva ona svjetina stajaše slušajući. Završne riječi, svečano istaknute, bijahu:

»Kralj je umro!«

Ogromni skup, svi kao jedan, sagnuše glave na prsi; ostanu tako, u potpunom muku, koji časak; zatim svi bez razlike padoše na koljena, zorno pružajući ruke prema Tomu, a snažan poklik prolomi se zdanjem dok se činilo da svod podrhtava:

»Živio kralj!«

Nevoljni Tom izbezumljeno je pogledom bludio po ovom zaprepašćujućem prizoru, i napokon se omamljeno zagleda u klečeće kraljevne uz njega, pa u grofa od Hertforda. Iznenadna namisao obasja mu lice. On tiho šanu lordu Hertfordu u uho:

»Recite mi otvoreno, po svojoj vjeri i časti! Izreknem li sad zapovijed koju nitko osim kralja nema povlasticu niti prednost izreći, hoće li ta moja zapovijed biti izvršena, i nitko neće ustati da me spriječi?«

»Nitko, moj gospodaru, u cijeloj kraljevini. U vašoj je osobi veličanstvo Engleske. Vi ste kralj i vaša riječ je zakon.«

Tom uzvrati čvrstim, ozbiljnim glasom i s neizmjernim žarom:

»Tada neka kraljev zakon, od dana današnjeg, bude zakon milosrđa, i neka nikada više ne bude krvav! Ustajte na noge i potecite! Hitro u Tower i recite da je kralj odlučio da vojvoda od Norfolka ne smije *umrijeti*!«[9]

Ove riječi jasno su se čule i one obletješe od usta do usta, nadaleko i naširoko po dvorani, i dok je Hertford pojurio iz tih stopa van, iznova se zaori silan poklik:

»Krvava vladavina je svršena! Živio Edward, kralj Engleske!«

[9] Spas u zadnji čas vojvode od Norfolka

Da je Henrik VIII. poživio još samo nekoliko sati, njegova bi zapovijed o smaknuću bila pretvorena u djelo. »Ali stigne vijest u Tower da je kralj izdahnuo te noći, pa je zapovjednik otezao s izvršenjem kazne, a ni vijeću se nije činilo mudrim započeti novu vladavinu smrću najvećeg plemenitaša Kraljevine, koji je uz to bio osuđen jednom nepravičnom i tiranskom rečenicom.« *Humeova Engleska, sv. III, str. 307.*

12. POGLAVLJE

Kraljević i njegov spasitelj

Pošto su se Miles Hendon i kraljević oslobodili svjetine, stuštiše se niz sporedne uličice i prolaze prema rijeci. Nitko ih ne presretne na putu dok nisu stigli do Londonskog mosta; zatim opet zasjekoše u mnoštvo, Hendon stisne kraljevića, ne, već kralja, za zaglavak. Veličajna vijest već je kolala i dječak saznade od tisuću grla odjednom: »Kralj je mrtav!« Ova vijest zgodi srce jadnog malog beskućnika poput ledene strijele i drhtaj mu prođe čitavim tijelom. Spoznao je strahotu svog gubitka i ispuni ga gorak jad; jer nemilosrdni okrutnik, što je bio strah i trepet drugima, uvijek je prema njemu bio nježan. Suze ga zaslijepe i zamute sve oko njega. Načas se osjeti najusamljenijim, najizopačenijim i najbespomoćnijim bićem pod kapom nebeskom, a onda novi uzvik potrese tminu i odjekne nadaleko: »Živio kralj Edward Šesti!« i ovo mu ispuni oči žarom, a duh ponosom od glave do pete. »Ah,« pomisli, »kako veličanstveno i neobično to zvuči: Ja sam kralj.«

Naši se prijatelji sporo provlačiše kroz metež na Mostu. Ova građevina podignuta pred šest stotina godina, bučna i napučena već od tih dana bijaše neobično mjesto, sa svojim zbijenim nizovima trgovina i prodavaonica iznad kojih su se nalazile obiteljske četvrti, a sve to smješteno s obje strane Mosta, od jedne obale do druge. Most je sam bio poput grada; imao je svoju gostionicu, svoje pivnice, svoje pekarnice, prodavaonicu sitničarija, tržnice i obrtničke radionice, pa čak i crkvu. Gledao je na svoja dva susjeda spajajući ih, London i Southwark, kao na predgrađa koja su bila na dobrome glasu, ne odveć značajna. Bio je to čvrsti savez, tako reći; stiješnjeni grad, sa samo jednom ulicom od petine milje, a nastavalo ga je zapravo seosko stanovništvo, i svatko od njih do u detalje poznaje svog sugrađanina, a isto tako je poznavao i njegovog oca i majku, i sve njihove sitne obiteljske tračeve. Imao je on, svakako, i svoju aristokraciju, svoje otmjene stare mesarske, pekarske i kojekakve obitelji što već šest stotina godina nastavaju ista zdanja, i znaju veliku povijest Londonskog mosta od začetka do kraja, i sve njegove neobične priče, i koji ne govore nego mostnim narječjem, i mostno razmišljaju, a isto tako lažu na spori, podjednaki, otvoreni, stubokom mostni način. Jednostavno, to je moralo biti ograničeno, neuko i uobraženo stanovništvo. Djeca su se rađala na Mostu, odrastala tamo, dosizala duboku starost i na koncu umirala a da nikada nisu nogom zakoračila niti na jedno drugo mjesto na svijetu izvan Londonskog mosta. Ovi su ljudi zamišljali da jedina vrijedna stvar na ovome svijetu jest silna i značajna povorka što noću i danju promiče njihovom ulicom, zbunjujuće gromorna od povika i usklika, povorka što rže, muče i mekeće, i prigušeno tutnji kopitima, a sebe su nekako smatrali

vlasnicima svega toga. A kao da su i bili, barem su je mogli pogledati sa svojih prozora, i jesu (kad se uzme u obzir) – kad god bi kakav kralj ili junak promicao u svom blistavilu, jer nije bilo boljeg mjesta s kojeg bi se mogao priuštiti tako dalek, izravan i nesmetani pogled na mimohod četa.

Ljudima rođenim i odraslim na Mostu izgledao je život na nekom drugom mjestu neizrecivo isprazan i besmislen. Povijest govori o jednome od njih koji je napustio Most kao sedamdeset jednogodišnjak i povukao se na selo. Ali mogao je samo ginuti od jada i prevrtati se u krevetu; san mu nije dolazio na oči, duboki muk toliko bješe bolan, toliko strašan, toliko mučan. Na koncu, kad je već bio posvema rastrojen, on pohrli natrag u svoj stari dom kao mršava i oronula sablast i spokojno utone u počinak i ugodne snove uz uljuljkujuću glazbu vodenih bičeva i huku, štropot i tutnjavu Londonskog mosta.

U vrijeme kad ovo pišemo, Most je svojim malenima pružao »predmetnu nastavu« iz engleske povijesti, naime, na željeznim šiljcima navrh ulaznih vrata bijahu nabodene pepeljasto blijede, istrunule glave glasovitih ljudi. Ali skrenusmo s teme.

Hendon je noćivao u nevelikom svratištu na Mostu. Kad stiže pred vrata sa svojim malim prijateljem, začuje se hrapav glas:

»A tako, evo te konačno! Nećeš više pobjeći, jamčim ti to; i ako te može čemu poučiti to što ću ti smrviti kosti u kašu, drugi put te nećemo morati toliko čekati, siguran sam!« i John Canty pruži ruku da otme dječaka.

Miles Hendon mu stane na put i reče:

»Polako, prijatelju. Nepotrebno si grub, rekao bih. Što je tebi ovaj momčić?«

»Iako mislim da nije tvoje da se uplićeš i pačaš u tuđe poslove, on je moj sin.«

»To je laž!« zaviče strastveno mali kralj.

»Hrabro rečeno, i ja ti vjerujem, dječače, bila tvoja glavica bistra ili ne. Pa čak i da je ovaj lupeški podlac tvoj otac, svejedno te neće tući ni zlostavljati, onako kako se grozio, ako želiš ostati sa mnom.«

»O, želim, želim: ja ga ne poznajem, on mi se gadi i prije bih umro nego otišao s njim.«

»Onda je to sređeno, i nema se više što reći.«

»To ćemo još vidjeti!« poviče John Canty, zaobišavši Hendona da bi zgrabio dječaka: »Silom će on...«

»Takneš li ga samo, životinjska strvino, probost ću te kao gusku!« reče Hendon, stavši mu na put, pa ruku spusti na držak mača. Canty ustuknu. »Sad me slušaj,« nastavi Hendon, »uzeo sam ovog momka u zaštitu kada ga je društvo gadova poput tebe namjerilo zlostavljati, po svoj prilici i ubiti; što misliš da bih ga sad prepustio još gorem usudu? Bio ti njegov otac ili ne, a po istini govoreći, mislim da je to laž, za momčića bi časna, brza smrt bila bolja negoli život u rukama zvijeri kakva si ti. Stoga, smiči se svojim putem i to što brže možeš, jer ne volim se loptati riječima i nemam baš puno strpljenja.«

John Canty se udalji, mumljajući prijetnje i kletve, te ga s vidika proguta mnoštvo. Hendon najprije naredi da donesu jelo u njegovu sobu, a onda se do nje uspne, sa svojim štićenikom, uz tri kata stuba. Bijaše to sirotanski nastan, s pohabanim krevetom i nešto ostataka rabljenog starog namještaja, osvijetljen nejasnom luči s nekoliko slabašnih svijeća. Maleni kralj se odvuče do postelje i leže na nju, gotovo iscrpljen od gladi i zamora. Na nogama je bio dobar dio dana i noći, jer sad je već bilo dva ili tri sata izjutra, a za svo to vrijeme nije ništa jeo. On pospano promrmlja:

»Molim te pozovi me kad stol bude spravljen,« i odmah zaroni u dubok san.

Smiješak zasja u Hendonovu oku i on će sebi u bradu:

»Svetoga mi grala, ovaj prosjačić ti zauzme sobu i prisvoji postelju toliko prirodno i lepršavo ljupko, baš kao da su njegova svojina – niotkuda ne čuh »s vašim dopuštenjem«, »ako biste bili ljubazni« ili nešto u tom smislu. U svom bolesnom trabunjanju sam sebe zove kraljevićem od Walesa i ustrajno igra svoju ulogu. Sirotom malom bespomoćnom štakorčiću bez sumnje je stradao um zbog lošeg postupanja. E pa, ja ću mu biti prijatelj, izbavio sam ga, i to me čvrsto veže uza nj; već sam zavolio tog malog nevaljalca što nema dlake na jeziku. Kako borbeno je stao spram one zamusane rulje i zabacio glavu svima usprkos! I kako samo prijazne, zgodne i nježne crte lica ima, sad kad je san otjerao od njega sve brige i jad. Bit ću njegov učitelj, izliječit ću ga od boljetice; pa da, bit ću njegov stariji brat, paziti ga i maziti; i tko ga osramoti ili mu učini što nažao, može odmah naručiti mrtvački veo, jer zbog njegove sigurnosti dao bih da me živa spale!«

Nadvije se nad dječaka i mišljaše o njemu nježno i sa suosjećajnim zanimanjem, gladeći nježno maleni obraz i odmičući zamršene kovrče svojom velikom tamnom rukom. Laki drhtaj prostruji dječakovim tijelom. Hendon promrsi:

»Gle sad, vidi se da sam muškarac kad sam ga pustio ležati bez pokrivača i izložio mu tjelešce gadnoj prehladi. Što bi sad bilo najbolje? Probudio bi se da ga dignem i pomaknem na sredinu kreveta, a san mu je sigurno potrebit.«

Osvrne se za kakvim pokrivačem, i kad ne nađe ništa, svuče svoj opršnjak i omota momka u nj, te će: »Ja sam već svikao na to da me štipa studen i da nemam do oskudne odjeće, neće mi biti ništa zbog malo mraza«, pa zaokruži po sobi da mu krv življe poteče, svejednako razgovarajući sam sa sobom.

»Izmučen mu je um umislio da je on kraljević od Walesa; bit će luckasto što ćemo u društvu i dalje imati kraljevića od Walesa, sad kad onaj koji bješe kraljević više to nije, već je postao kralj, jer ova sirota glava umislila je jednu maštariju, i neće doći k pameti da treba odustati od uloge kraljevića i proglasiti se kraljem... Ako mi je otac još živ, nakon ovih sedam godina što nisam čuo ništa o svom domu, tamo u tuđinskoj tamnici, on će prigrliti jadno siroče za moju dušu i pružiti mu velikodušno krov nad glavom; tako će učiniti i moj stariji brat, Arthur; a moj drugi brat, Hugh, ma ja ću mu razbiti glavu ako se uplete u to, ta podmukla, zloćudna životinja! Da, tamo ćemo otići – i to odmah.«

Uniđe poslužitelj s jelom što se pušilo, postavi ga na stolić od borovine, namjesti stolice i udalji se, ostavljajući ovako bezvrijedne goste da se dvore sami. Vrata se za njim

zalupe i buka prene dječaka, koji se snuždi i promrmlja sam za sebe, uz dubok uzdah: »Mili Bože, pa to je bio samo san. Jadan li sam.« Zatim spazi prsluk Milesa Hendona, uzgleda na nj, pa na Hendona shvaćajući žrtvu koju je ovaj podnio i nježno progovori:

»Ti si dobar prema meni, uistinu si jako dobar prema meni. Uzmi ga i obuci, neću ga više trebati.«

Onda ustane i priđe stoliću za umivanje u kutu, te stajaše tamo čekajući. Hendon veselo rekne:

»Sad ćemo posrkati krepku juhicu i dobro prigristi, jer sve je tako sočno i vruće da se puši, i ne boj se, ova okrepa i san vratit će ti snagu i opet ćeš biti svoj!«

Dječak ne odgovori, već velikog mačonošu s visoka prijekorno pogleda, pogledom bremenitim smrtnom ozbiljnošću i nekako nestrpljivo. Hendon u neprilici dahnu:

»Što nije dobro?«

»Dragi gospodine, ja bih se oprao.«

»Oh, pa to nije ništa! Ne moraš moliti Milesa Hendona za dopuštenje kad nešto želiš. S njegovom svojinom možeš se ponašati sasma slobodno i kao kod svoje kuće.«

Dječak međutim i dalje stajaše, i ni makac; k tome, zatopće jednom ili dvaput nestrpljivom nožicom po tlu. Hendon se posve smete. Zatim će:

»Za Boga miloga, što je?«

»Molim, lijevaj vodu i ne troši toliko riječi!«

Hendon se suspregne da ne zanjišti od smijeha, i reče sam sebi: »Svih mi svetaca, ovo je čudesno!« žustro priskoči i ispuni naredbu maloga bezobraznika; zatim stajaše uza nj sav zaprepašten dok ga ne prizove k svijesti britka zapovijed: »Ovamo ručnik!« Uzme ručnik dječaku pred nosom i bez riječi mu ga pruži. Zatim i on počne umivati lice, a za to vrijeme njegovo posvojče sjedne za stol i spremi se navaliti na jelo. Hendon se žurno splahne sa svojstvenom mu živahnošću i primakne drugu stolicu. Baš se htio smjestiti za stol, kad ga dječak srdito spriječi:

»Okani se toga! Zar misliš sjediti u nazočnosti kralja?«

Ovaj udarac zdrma Hendona do temelja. On tiho smrsi: »Oho, sirotanovo ludilo ide u korak s vremenom! S velikom promjenom u kraljevini, promijenilo se i ludilo, pa sad uobražava da je kralj. Nema druge, moram ugađati njegovoj zamisli. U suprotnom će me, vjere mi, još strpati i u Tower!«

Njemu se dopadne ova šala, te smakne stolicu od stola i ustoboči se stojećki iza kralja nastavljajući ga dvoriti najdvorjanskije što je znao.

Dok je kralj blagovao, strogost njegova kraljevskog dostojanstva malo olabavi, i kako je poraslo zadovoljstvo, sve mu se više pričalo. On kaza:

»Mislim da se zoveš Miles Hendon, ako sam dobro čuo?«

»Da, gospodaru,« Miles će, misleći u sebi: »Kad već moram ugađati jadnikovom ludilu, moram ga zvati gospodarem, moram ga zvati veličanstvom, ne smijem ništa raditi

napola, ili prezati pred čim što pripada mojoj ulozi, inače ću biti loš glumac i slabo ću ispuniti ovaj plemeniti i dobrostiv cilj.«

S drugom čašom vina kralju se smekša srce, te će ovako: »Htio bih te upoznati – ispričaj mi svoj život. Vladanje ti je vrlo otmjeno, plemićko – nisi li plemićka roda?«

»Mi smo na repu plemstva, vaše dobro veličanstvo. Moj otac je baronet jedan od nižih lordova viteškog reda – Sir Richard Hendon, iz dvorca Hendon kraj Redovničkog otočića u Kentu.«

»To ime mi je ishlapilo iz sjećanja. Nastavi – ispričaj mi o svome životu.«

»Nema tu mnogo za priču, vaše veličanstvo, makar bi vam moglo, u nedostatku čega boljeg, možda prikratiti pola sata. Moj otac, Sir Richard, vrlo je imućan i vrlo dobrodušne prirode. Mati mi je umrla dok sam još bio dječak. Imam dva brata. Stariji, Arthur, ima dušu nalik očevoj; a mlađi od mene, Hugh, odlikuje se zlom ćudi, pohlepan je, lažljiv, pun poroka, podmukao – jednom riječju, gmizavac. Bio je takav još u kolijevci; bio je takav i pred deset godina kad sam ga zadnji put vidio kao zrelog devetnaestogodišnjeg lupeža, kad sam napunio dvadeset, a Arthur dvadeset i dvije. Još je tu bila samo lady Edith, moja rođakinja. Onda joj je bilo šesnaest; prelijepa, velikodušna dobra kći jednog grofa, posljednja svoje loze, baštinica ogromnog imutka i imena koje izumire. Moj otac bijaše njen skrbnik. Volio sam je i ona je mene voljela; ali bila je zaručena još u zipci s Arthurom, i Sir Richard ne bi dopustio da se vjeridba raskine. Arthur je volio drugu djevojku i molio je da dignemo glavu i čvrsto se držimo nade kako će odlaganje i sreća jednog dana zajednički ostvariti naše različite želje. Hugh je ljubio bogatstvo lady Edith, iako je govorio kako voli samo nju; uostalom, on je uvijek jedno govorio, a mislio drugo. Ali ovo umijeće nije imalo učinka na djevojku; mogao je prevariti jedino svog oca, ali ne i koga drugoga. Moj otac volio ga je više negoli bilo koga od nas, uz to se uzdao u njega i vjerovao mu; jer, bio je najmlađe njegovo dijete a mi smo ga svi mrzili; ove vrline su uvijek bile dostatne da zaokupe onu najnježniju roditeljsku ljubav; osim toga, na jeziku je bio slatkorječiv i uvjerljiv, obdaren krasnim darom za laganje – a to su vrline koje lako mogu prevariti zaslijepljenog čovjeka. Ja sam bio neukrotiv, iako je to zapravo bila nevina divljina, budući da nije nikoga pozlijedila osim mene, i nikoga nije osramotila, niti kome nanijela štetu, ta moja osobina nije nosila u sebi niti traga zloći ili pokvarenosti, ili čega drugog što ne bi pristajalo mom časnom položaju.

E, ali moj brat Hugh izokrenu ove moje mane u svoju korist. Videći da naš brat Arthur pobolijeva, i nadajući se da bi mu ono najgore moglo donijeti korist ako bi i mene maknuo s puta, i... ali to je duga priča, dobri moj gospodaru, a i nije baš bogzna kako značajna da bih je pričao. Ukratko, dakle, moj brat spretno uveliča moje mane i učini ih zločinima; zatim uresi cjelokupno lupeštvo pričom kako je u mojim odajama našao svilene rastezljive ljestve – a podmetnuo ih je sam – time uvjeri moga oca, a i svjedočenjem podmitljivih slugu i drugih lažljivih podlačina, da sam ja namislio oteti svoju Edith i vjenčati se s njom, baš u inat očevoj volji.

Tri godine izgona s kućnog praga i iz Engleske možda će stesati vojnika i čovjeka od mene, reče mi otac, a možda će me i donekle naučiti mudrosti. Tijekom svog dugačkog iskušenja izborio sam se za opstanak usred europskih ratova, kušajući u obilju gadne udarce, oskudicu i pustolovine; ali baš za posljednje bitke bijah zarobljen, i punih sedam godina dani su se rađali a noći smjenjivale dok sam ja čamio u tuđinskoj tamnici. Dosjetljiv i srčan kakav jesam, napokon pobjegnem na slobodu i iz tih stopa poletim kući, i evo me odnedavno ovdje, praznjikave kese i jadnoga odijela, a još jadniji jer znam što je ovih budalastih sedam godina donijelo kući Hendonovih, tamošnjim ljudima i imanju. Da oprostite, gospodaru, moja oskudna pripovijest je ispričana.«

»Sramotno su te zlostavljali!« reče mali kralj, i oči mu bljesnuše. »No ja ću to ispraviti, tako mi križa, hoću! Kralj je tako rekao.«

Zatim, zanesen pričom o Milesovim grijesima, pusti jeziku na volju i izlije pripovijest o vlastitim sadašnjim nevoljama u uši zaprepaštenog slušatelja. Kad je završi, Miles pomisli:

»Gle, kako malome radi mašta! Sad sam siguran, to nije običan um u suprotnom, bio on lud ili pri pameti, ne bi mogao istkati tako iznebuha i živopisno, ni iz čega, ovu čudesnu bajku. Jadna mala zbrkana glavica, neće ostati bez prijatelja i bez pribježišta dok sam ja na životu. Neću ga nikada napustiti, bit će moje miljenče, moj mali sudrug. I izliječit ću ga! Tako će biti; zatim će se proslaviti a ja ću, ponosan, reći 'Pa da, on je moj! Uzeo sam ga kad je bio mali odrpani beskućnik, ali sam vidio što se u njemu krije i rekoh da će mu ime jednom odjeknuti nadaleko – zar nisam bio u pravu?'«

Kralj prozbori zamišljeno, odmjerenim glasom:

»Spasio si me od uvrede i sramote, možda si mi i život spasio, prema tome i krunu. Ovakva usluga zove bogatu nagradu. Izreci za čim žudiš, i bude li to u granicama moje kraljevske moći, učinjeno je.«

Ova nepojmljiva primjedba trgne Hendona iz sanjarenja. Upravo htjede zahvaliti kralju i zataškati stvar napomenom kako je samo izvršio svoju dužnost i ne želi nikakovu nagradu, ali mu na um padne mudrija zamisao, i on zatraži trenutak šutnje da u miru razmotri velikodušnu ponudu. Kralj ovo svečano odobri, pridodavši kako je dobro ne biti previše nagao u pitanjima od tolike važnosti.

Miles je neko vrijeme premišljao, a onda pomisli: »Pa da, moram tako učiniti, na neki drugi način ne bi mi ni uspjelo, a sigurno je to da me ovo jednosatno iskustvo poučilo kako bi najzamornije i najneudobnije bilo nastaviti ovako. Jest, zatražit ću to; sva je sreća da nisam propustio priliku.« Zatim kleknu na jedno koljeno i započne:

»Moja skromna usluga ne pruža se van granica obične podaničke dužnosti i zato nije vrijedna spomena; no kako je vaše veličanstvo izvoljelo smatrati je vrijednom neke nagrade, bit ću toliko odvažna srca da vam u tom smislu uputim jednu molbu. Ima tome stotinu godina, kako je vašoj milosti poznato, da je nastala zla krv između Johna, engleskog kralja i kralja Francuske, pa je odlučeno da će se dva junaka ogledati u međusobnoj borbi i tako okončati spor takozvanom Božjom presudom. Ova dvojica, a tako i španjol-

ski kralj sastahu se kao svjedoci i suci u ovom sukobu, kad istupi francuski borac; bio je toliko strašan da engleski vitezovi odbiše ukrstiti oružje s njim. Tako se učini da će događaj od neizmjerne važnosti krenuti po zlu za englesku krunu. U to vrijeme u Toweru je čamio lord De Courcy, najsnažnija šaka Engleske, lišen časti i imovine, zapušten dugim sužanjstvom. Sjetiše ga se, i on pristade na borbu. Ali čim je Francuz bacio samo letimičan pogled na njegovu golemu priliku u punoj bojnoj spremi i čuo njegovo proslavljeno ime, on pobježe glavom bez obzira i francuski kralj izgubi spor. Kralj John vrati De Courcyju plemićki naslov i imutak, te mu reče: »Reci što želiš, i imat ćeš, makar me to koštalo polovicu kraljevstva« a De Courcy na to, klečeći kao ja sada, odgovori: »Ovo, tad molim od tebe, moj gospodaru: da se ja i moje potomstvo možemo dičiti vječnom povlasticom da u nazočnosti engleskih kraljeva možemo ostati pokrivene glave, odsada, pa do konca kraljevstva.« Dar je udijeljen, kako je vašem veličanstvu poznato, i sve unatrag stotinu godina nije se još dogodilo da je taj rod ostao bez nasljednika; i tako, sve do dana današnjega, glava ove drevne loze i dalje nosi šešir ili šljem pred kraljevskim veličanstvom, bez posebna dopuštenja ili kakve zapreke, i nitko drugi takvo što ne smije. Prisjećajući se ovog slučaja da bih potkrijepio svoju molbu, usrdno molim kralja da mi podari samo jednu jedinu milost i povlasticu, a za mene će to biti više negoli dovoljna nagrada; da ja i moji nasljednici, bez iznimke i zauvijek smijemo *sjediti* u nazočnosti engleskog veličanstva!«

»Ustani, sir Milese Hendone, viteže,« kralj će uznosito, dotičući ga njegovim mačem po ramenu, »ustani i sjedni. Tvoja je molba uslišana. Dokle je Engleske pod kapom nebeskom i njezine krune, ova se povlastica neće ugasiti.«[10]

Njegovo veličanstvo se malo udalji i utone u misli, a Hendon se skljoka na stolicu uz stol, misleći u sebi: »Ovo mi je bila sjajna zamisao, spas iz grdne neprilike; noge me bole do ludila. A da se nisam dosjetio muci, morao bih prostajati tjednima, dok moj siroti momčić ne dođe k pameti.« Onda nastavi: »I tako sam postao vitez u Kraljevstvu Snova i Sjena! Nema što, nema neobičnijeg niti čudnijeg položaja za jednog prozaika kao što sam ja. Neću se smijati, nikako, ne dao Bog, jer ovo što je za mene toliko nestvarno, za njega je čista zbilja. A za mene, također, u neku ruku to nije himba, jer istinski odražava kakav je u njega drag i velikodušan duh.« Nešto će kasnije: »Ah, što ako me pred ljudima počne zvati ovim uglađenim naslovom! Bit će baš vesela suprotnost između moje časti i mog odijela! Ma, svejedno; neka me zove kako mu drago; meni je sve dobro.«

[10] Lordovi Kingsalea, počevši od De Courcyja i dalje uživaju ovu neobičnu povlasticu.

13. POGLAVLJE

Nestanak kraljevića

Težak drijemež ubrzo shrva dvojicu suputnika. Kralj još reče:

»Oslobodi me ovih prnja«, misleći na odjeću.

Hendon ga posluša bez riječi protivljenja, ututka ga u postelju pa se ogleda po sobi nekako skrušeno i sam za sebe govoreći: »I opet mi je zdipio krevet, pa što ću sad, da mi je znati?« Mali kralj opazi njegovu nepriliku i razriješi je jednom odredbom. On prozbori pospano:

»Ti ćeš spavati pred vratima i čuvati ih.« Sljedećeg trenutka više nije imao briga, jer utone u dubok san.

»Srce moje, zbilja si se trebao roditi kao kralj!« udivljeno će Hendon; »Igra svoju ulogu upravo zadivljujuće.«

Onda se pruži preko puta vrata, na pod, govoreći zadovoljno:

»Sedam godina bio sam na puno gorem smještaju; slabo bih zahvalio Gospodu kad bih sad tražio dlaku u jajetu.«

On utone u san kad je već pucala zora. Kad je podne bilo blizu ustane, razotkrije njegovo usnulo tijelo, dio po dio, i uzme mu mjeru konopcem. Kralj se prenu iza sna baš kad je bio pred kraj posla, požali se na hladnoću i upita ga što to radi.

»Već sam gotov, gospodaru moj,« reče Hendon; »Moram obaviti neki poslić, no vratit ću se odmah; zaspite još malo, treba vam sna. Evo, dajte da vas pokrijem i po glavi, tako ćete se brže ugrijati.«

Kralj je već plovio carstvom snova i prije negoli su ove riječi do kraja izgovorene. Miles lako šmugne van i isto tako opet šmugne unutra za nekih tridesetak ili četrdesetak minuta, noseći čitavo dječačko odijelo, rabljeno, od jeftina tkanja i pomalo iznošeno; ali ipak čitavo i prikladno za to doba godine. Sjedne što je udobnije mogao i počne pregledavati kupljenu robu mrmljajući sebi u bradu:

»Dublja novčarka pribavila bi i nešto bolje, ali onaj tko nema duboku novčarku mora se zadovoljiti onime što može plitka...«

‘Bila je kumica u našem gradu
živjela veselo...’

»Čini mi se da se meškolji, moram tiše pjevati; nije dobro da mu remetim san, kad je još toliki put pred njim i kad je tako iznuren, siroti čovčić... Ova oprava dosta je dobra, jedan šav ovdje, i još koji tu, i bit će pristojna. Ovaj komad još je i bolji, makar neće škoditi ubodac iglom ili dva,... *Ove* su jako dobre i očuvane, zaštitit će mu nožicu od vrućine i od vlage, što je za njega sigurno čudno i novo; jer je bez sumnje svikao na bose noge kako zimi, tako i ljeti... Da je konac isto što i kruh, pa da za novčić možeš pribaviti konca za čitavu godinu, a onda još kakvu čestitu igletinu kao dodatak, za lijepe oči. E, sad ću imati vražjeg posla, dok udjenem konac u nju.«

Tako je i bilo. Činio je to baš onako kako to uvijek rade muškarci, i kako će vjerojatno i uvijek raditi dok se ova zemlja okreće, držeći mirno iglu i pokušavajući udjenuti konac u ušicu, razumije se baš suprotiv onome kako to rade žene. Svaki put bi iznova konac promašio cilj, jednom bi prošao s jedne strane igle, drugi put s druge, neki put bi se raščetvorio prilikom dodira s iglom; ali on bijaše strpljiv jer je ovo iskusio i prije, za vojničkih vremena. I uspjeh ne koncu nije izostao, te uzme halju što mu je ležala, čekajući, preko koljena, te otpočne s poslom. »Boravak ovdje sam platio, a i doručak što će doći, i još nam je ostalo za nužno potrebna dva magarčića i preživljavanje ovih dva, tri dana do izobilja što nas čeka u vlastelinstvu Hendon...«

‘Svoga je muža lju...’

»Sunac ti tvoj! Zabio sam si iglu pod nokat!... Ma nije važno, kao da je to nešto novo... a opet, nije ni ugodno... Bit ćemo mi tamo sretni, mali moj, nemoj uopće sumnjati u to! Tvoje brige samo će se raspršiti, a tako i tužna poremećenost...«

‘Svoga je muža ljubila nježno
Drugi joj...’

»Oho, kakvi široki bodovi!« diže uvis haljetak i promotri ga udivljeno. »Tako su ogromni i veličanstveni da zbog njih ovi mali, škrti krojačevi izgledaju jadno i prostački...«

‘Svoga je muža ljubila nježno,
Drugi joj ukrao poljubac vješto...’

»Hvala Bogu, gotovo je... a može se reći – znalački obavljen posao, brzo i spretno. Sad ću ga probuditi, odjenuti, lijevati mu vodu, hraniti ga, a onda ćemo pohitati na tržnicu kraj svratišta Tabard u Southwarku i... Biste li izvoljeli ustati, gospodaru!... Ne odgovara... Ohoj, moj gospodaru!... Uistinu, morat ću oskvrnuti uzvišenu mu osobu i dodirnuti je, budući je u snu gluh na svaku viku. Što je to!«

On razmakne pokrivače – dječaka nema!

On se časak ogleda za u nijemom zaprepaštenju; po prvi put zapazi da je dronjava odjeća njegovog štićenika također nestala, a onda pomahnita i pobjesni, dozivajući gostioničara. U tom trenutku uđe sluga s doručkom.

»Objasni mi ovo, izdanče Sotone, ili ti je svanuo sudnji dan!« zareži ratnik i tako đipnu prema poslužitelju da je bogac naprasno zaboravio materinji jezik, ustrašen i iznenađen.

»Gdje je dječak?«

Isprekidano i zamuckujući čovjek mu dade traženo objašnjenje.

»Jedva što ste otišli, vaša visosti, kad neki mladić dotrči i izjavi kako je volja vaše visosti da se dječak odmah uputi k vama, na kraj mosta na Southwarskoj strani. Uveo sam ga ovamo; i kad razbudi momčića i preda mu poruku, ovaj malo zarogobori što ga uznemiruju tako rano, baš tako reče, no brzo kao munja uskoči u one svoje dronjke i spravi se za momkom sveudilj govoreći kako bi bilo doličnije da je vaša milost došla po nj osobno, umjesto što je poslala stranca... i tako,...«

»I tako si ti budala! Budala, i to lako namagarčena – na vješalima ti sav okot skončao! Možda još nije učinjeno ništa strašno. Možda dječaku nije učinjeno zlo. Idem ga naći. Pristavi stol. Stani! Prekrivači s postelje bili su namješteni kao da netko među njima leži. Je li to bilo slučajno?«

»Ne bih znao, vaša dobra visosti. Vidio sam da ih onaj mladić prevrće, onaj što dođe po dječaka.«

»Tako mi svega na svijetu! To je učinio da me zavara, da dobije na vremenu. Slušaj dobro! Je li taj mladić bio sam?«

»Sasvim sam, vaša milosti.«

»Siguran si?«

»Sasma siguran, vaša visosti.«

»Saberi tu svoju rasutu pamet, promisli, ne žuri, čovječe.«

Poslužitelj koji trenutak promisli, a onda dometne:

»Kad je došao, nitko nije bio s njim; ali sad se prisjećam, kad su njih dvojica stupili u gomilu na Mostu, neki grubijan spukne se odnekud iz blizine; i baš kad im je prišao...«

»Što je bilo *onda*? Brže govori!« zagrmi nestrpljivi Hendon, prekinuvši ga.

»Baš onda ih gužva zahvati i proguta, pa nisam više ništa vidio, a zvao me i moj gospodar koji se razjario jer je nekako zaboravljeno da je bilježnik naručio svinjsku koljenicu iako su mi svi sveci svjedoci da onaj tko okrivljuje mene za tu nebrigu čini isto što i onaj tko sudi nerođenu djetešcu za zločine poći...«

»Gubi mi se s očiju, tupane! Tvoje trabunjanje me izluđuje! Čekaj, kamo letiš? Ne možeš ostati još časak? Jesu li otišli put Southwarka?«

»Baš tako, vaša visosti, jer kako već rekoh, što se tiče one proklete koljenice, ni nerođeno djetešce nije toliko nevino kao...«

»Još si tu? I još bališ? Tornjaj se, dok te nisam prigušio!« Služitelj otprhnu. Hendon se stušti za njim, mimoiđe ga, i sleti niza stube grabeći sve po dvije i mrmljajući, »To je onaj prljavi razbojnik što tvrdi da mu je on sin. Izgubio sam te, moj mali luđačiću, gospodaru... kako je to gorka pomisao... a baš sam te toliko zavolio! Ne! Tako mi svega što mi je sveto, nisi izgubljen! Nisi izgubljen, jer ja ću raskopati zemlju dok te opet ne nađem. Jadno dijete, gore te čeka doručak... i mene, ali nije mi više do jela – neka ga štakori raznesu – brzo, brzo! To je najvažnije!«

Dok se žurno provlačio kroz bučnu svjetinu na Mostu, nekoliko puta reče sam sebi, vezavši se uz jednu posebno ugodnu misao: »Rogoborio je, ali je pošao, pošao je, jest, jer je mislio da ga Miles Hendon zove, dragiš mali, nikada ne bi takvo što učinio za koga drugoga, znam to dobro!«

14. POGLAVLJE

»Kralj je mrtav – živio kralj«

U svanuće istog jutra, Tom Canty se trgnu iz bremenita sna i širom otvori oči u mrak. Nekoliko minuta je tiho ležao kušajući srediti misli i dojmove, i nekako ih objasniti sam sebi, a onda iznenada uzvikne ushićeno, ali ipak oprezno:

»Sad sve vidim, sad mi je sve jasno! Neka je Bogu hvala, konačno sam se probudio. Dođi radosti! Nestani tugo! Hej, Nan! Bet! Zbacite tu slamu i brže k meni da vam ispunim nevjerne uši najludim i najdivljijim snom koji su ikada duhovi noći iščarali da zadive ljudsku dušu!... Hej, Nan, čuješ li? Bet!«...

Nejasna prilika izroni u blizini, i neki glas rekne:

»Izvolijevate li zadati kakve zapovijedi?«

»Zapovijedi?... Oh, jadan ti sam, poznajem tvoj glas! Ma, reci... tko sam ja?«

»Vi? Sinoć ste još bili kraljević od Walesa, a danas ste zapravo moj najmilostiviji gospodar, Edward, kralj Engleske.«

Tom zagnjuri glavu među jastuke, mrmoreći plačljivo:

»Mili Bože, to nije bio san! Pođi na počinak, dragi gospodine – ostavi me samog s mojim jadima.«

Tom nanovo zaspi, i poslije nekog vremena usni ovaj ugodan san. Prisnilo mu se da je ljeto i da se igra na lijepoj livadi, potpuno sam, zvanoj Blagoćudno polje, kad jedva stopu visok patuljak, obrastao crvenom dlakom i guravih leđa, odjednom iskoči pred njega i oglasi se: »Kopaj uz onaj panj.« On tako i učini, i nađe dvanaest novih, sjajnih novčića – čitavo bogatstvo! No to nije bilo ono najbolje, jer patuljak reče:

»Ja te poznajem. Ti si dobar i vrijedan momak; tvoje nevolje primiču se kraju, jer dolazi dan kad ćeš biti nagrađen. Kopaj na ovom mjestu svaki sedmi dan, i navijek ćeš naći jednako blago, dvanaest novih, sjajnih novčića. Nikome nemoj reći – čuvaj tajnu.«

Zatim patuljak iščeznu i Tom pohita na Strvinarski trg sa svojim dobitkom govoreći u sebi, »Svaku večer dat ću ocu jedan novčić; mislit će da sam ga isprosio, to će mu zadovoljiti srce i neće me više tući. Jedan novčić tjedno odnijet ću dobrom svećeniku koji me podučava; majci, Nan i Bet preostala četiri. Sad više nema gladi niti prnjave odjeće, gotovo je sa strahovanjem, brigama i divljačkim zlostavljanjem.«

U snu on stiže svom ubogom domu bez daha od uzbuđenja, no oči su mu treptjele od blaženog oduševljenja; baci četiri novčića u majčino krilo i poviče:

»To je za tebe! Svi do jednoga! Za tebe i Nan i Bet, i pošteno su priskrbljeni, nisam ni prosio ni krao!«

Sretna i osupnuta mati stisne ga na grudi i izusti:

»Prilično je kasno, izvolijeva li vaše veličanstvo ustati?«

Ah, takav odgovor nije očekivao. San se rasprsnu u komadiće, i on se probudi.

Otvori oči – bogato odjeveni glavni dvorski posteljničar klečao je kraj njegova ležaja. Divni lažljivi san usahne, i jadni dječak shvati da je još uvijek sužanj i kralj. Odaja bijaše dupkom puna dvorjana odjevenih u purpurne ogrtače – bila je to jutarnja boja – i otmjenih vladarevih slugu. Tom sjedne na krevet i zapilji se kroz teške svilene zavjese u ovo otmjeno društvo.

Otpočne važan obred oblačenja, i dok je ono trajalo, jedan za drugim dvorjani bi kleknuli s dužnom počasti i izjavljivali malenom kralju svoju sućut zbog strašna gubitka. Za početak košulju uzme glavni dvorski konjušar, pa je proslijedi glavnom štenaročuvaru, koji je proslijedi zamjeniku glavnog posteljnika, koji je proslijedi nadšumaru Windsorske šume, koji je proslijedi trećem dvorskom komorniku, koji je proslijedi kraljevom namjesniku vojvodine Lancaster, koji je proslijedi nadzorniku, koji je proslijedi sjevernom grbovniku, koji je proslijedi nadzorniku tamnice Tower, koji je preda glavnom dvorskom opskrbniku, koji je preda nasljednom velikom podbradničaru, koji je preda velikome admiralu Engleske, koji je preda nadbiskupu od Canterburyja, koji je preda glavnom dvorskom posteljniku, koji uzme ono što je ostalo od nje i obuče je Tomu. Jadnog začuđenog dječaka ovo je podsjećalo na dodavanje kablića s vodom prilikom požara.

Svaki dio odjeće na svom putu do Toma morao je proći ovaj polagani i svečani postupak; posljedak je bio da je Toma ovaj obred jako iscrpio; toliko ga je iscrpio da je osjetio gotovo pretjerano olakšanje kad je na kraju ugledao svoje duge svilene hlače kako kreću na put dolje pri dnu repa, jer je znao da se ova lakrdija vuče k svome koncu. Ali ipak se prerano poveselio. Glavni dvorski posteljnik prihvati hlače, i baš ih je htio navući Tomu na noge, kad mu iznenadno crvenilo nahrupi na lice i on žurno taj dio odjeće vrati u šake biskupu od Canterburyja, zaprepašten, i šanu: »Pogledajte, gospodine!« – pikirajući na nešto na hlačama. Nadbiskup problijedi, pa pocrvenje, i proslijedi hlače velikom admiralu, šapučući: »Pogledajte, gospodine!« Admiral proslijedi hlače nasljednom velikom podbradničaru, te jedva skupi dovoljno sape da izusti: »Pogledajte, gospodine!« I hlače otputovaše natrag istim putem, od glavnog dvorskog opskrbnika, preko nadzornika tamnice Tower, sjevernog grbovnika, nadzornika rušnice, kraljeva namjesnika vojvodine Lancaster, trećeg dvorskog komornika, nadšumara Windsorske šume, zamjenika glavnog posteljnika, glavnog štenaročuvara, uvijek popraćene tim zapanjenim i ustrašenim: »Pogledajte! Pogledajte!« – dok na koncu ne stigoše do ruku glavnog dvorskog konjušara koji, blijed poput krpe, zagleda časak u ono što je prouzročilo sav taj očaj, pa promuklo šapnu: »Tako mi života, otpala je resa na opšavu! U tamnicu

Tower s glavnim kraljevim hlačarom!« – nakon čega se osloni na rame glavnog štenaročuvara kako bi obnovio iščezlu snagu dok se donesu nove hlače s neoštećenom resom.

Kako sve mora imati svoj kraj, tako je i Tom Canty vremenom opremljen za izlazak iz kreveta. Propisno svečano lijevanje vode, propisno svečano ravnanje umivanjem, propisno svečano stajanje s ručnikom, i malo pomalo, ali sigurno, Tom prođe sve postaje očišćenja i spremi se za usluge kraljevskog češljara. Kad je konačno izronio iz njegovih ruku, bijaše umiljat i ljepuškast kao djevojčica, u ogrtaču i hlačama od purpurnog atlasa, s purpurnom perjanom kapom. Sad se svečano uputi kroz doručkovaonicu i dvorski skup; a dok je prolazio, oni su uzmicali i micali mu se s puta padajući na koljena.

Čim svrši doručak, uz kraljevske počasti, praćen svojim visokim odličnicima i osobnom stražom gospode najamnika koji nošahu pozlaćene bojne sjekire, Tom proslijedi do prijestolne odaje gdje se obavljaju državni poslovi. Njegov »ujak«, lord Hertford, stajaše kraj prijestolja kako bi mogao pripomoći kraljevskoj pameti mudrim savjetima.

Skup velikaša koje je imenovao pokojni kralj kao izvršitelje svoje oporuke pristiže, da bi im Tom odobrio neke postupke – običaja radi, a ipak ne samo iz običaja, jer još nije bilo kraljevskog namjesnika. Nadbiskup od Canterburyja podnese izvještaj o zaključku vijeća izvršitelja oporuke uzimajući u obzir ukop njegovog pokojnog presvijetlog veličanstva, i na koncu pročita potpiše izvršitelja oporuke, ovim redom: Nadbiskup od Canterburyja; veliki kancelar Engleske; lord William St. John; lord John Russel; grof Edward od Hertforda; John podgrof Lisle; Biskup Cuthbert od Durhama...

Tom nije slušao; smela ga je prva odredba u tom spisu. Zato se okrene i došapne lordu Hertfordu:

»Što je ono rekao, koji je dan određen za ukop?«

»Šesnaesti nadolazećeg mjeseca, moj gospodaru.«

»Kakva čudna ludorija. Zar se neće usmrdjeti?«

Siroto momče, još je bio novak u kraljevskim običajima; naviknut gledati kako na Strvinarskom trgu bijedne mrtvace gurnu s puta mnogo bržom otpremom. Svejedno, lord Hertford ga umiri s riječju dvije.

Ministar vanjskih poslova iznese odredbu kraljevskog savjeta kojom je dogovoreno sutrašnje primanje za strane veleposlanike u jedanaest sati, te zatraži kraljev pristanak.

Tom uputi Hertfordu ispitivački pogled, a ovaj šapnu:

»Neka vaše veličanstvo mahne u znak pristanka. Oni dolaze izjaviti sućut svojih kraljevskih vladara u teškoj nevolji što je snašla vašu milost i kraljevinu Englesku.«

Tom učini kako ga je zamolio. Drugi ministar načne čitati uvod koji se odnosi na troškove kuće pokojnog kralja, koji su se popeli na 28.000 funti tijekom proteklih šest mjeseci; što je toliko ogromna svota da je Tom zinuo od čuda; zinuo je još jednom kad je izišlo na vidjelo da je 20.000 funti od tog novca još uvijek neplaćeni dug; i još jednom je zinuo u čudu kad se razotkrilo da je kraljeva riznica gotovo prazna, a njegovih dvanaest

stotina slugu u velikoj neprilici jer im zarada nije isplaćena. Vrlo pronicavo zapažajući prilike, Tom progovori:

»Očito je da ćemo spasti na prosjački štap. Ovo pokazuje i uvjetuje da moramo uzeti manje kuće i otpustiti sluge, kad ionako nisu od koristi već te samo zadržavaju i gnjave uslugama koje salijeću duh i postiđuju dušu, a ne pristoje se nikome doli lutki bez mozga i ruku, da se njima sama pomaže. Prisjećam se kućerka preko puta ribarnice, uz Billingska vrata...«

Oštar stisak koji Tom osjeti na ruci presiječe mu nerazborit jezik i pošalje crvenilo na lice; ali lica drugih koji su bili nazočni nisu odavala nikakva znaka da su zamijećene ove čudne riječi, ili da su ikoga zanimale.

Jedan drugi ministar podnese izvještaj o tome kako je pokojni kralj skrbio u svojoj oporuci o dodjeli vojvodske časti lordu od Hertforda i uzdignuću njegova brata, Sir Thomasa Seymoura u visoko plemstvo, kao i o promaknuću Hertfordovog sina u grofa, zajedno sa sličnim unapređenjima drugih velikih službenika krune; zato je savjet odredio da se 16. veljače održi sjednica zbog podjele i potkrjepljenja ovih časti; a kako u međuvremenu pokojni kralj nije udijelio, napismeno, posjede prikladne za podupiranje ovih visokih naslova, to savjet, znajući njegove osobne želje u tom pogledu, smatra prikladnim podariti Seymouru »500 funti u posjedima« i Hertfordovu sinu »800 funti u posjedima, a 300 funti od prvog biskupskog posjeda koji bude upražnjen,« ako se njegovo sadašnje veličanstvo složi.

Tom je baš htio bubnuti nešto o tome kako je sad najumjesnije isplatiti dugove pokojnoga kralja prije negoli se profućka sav njegov novac; ali pravovremeni Hertfordov dodir po ruci spasi ga od ove nesmotrenosti; zato on dade kraljevski pristanak bez i jedne primjedbe, ali se jako nelagodno osjećao. Dok je sjedio premišljajući trenutak o lakoći kojom stvara ovako neobična i blistava čudesa, sretna misao sijevne mu glavom: zašto ne bi učinio svoju majku vojvotkinjom od Strvinarskog trga i poklonio joj neko imanje? Ali ovu misao zamijeni odmah druga, tužnija; on je bio kralj samo pred svijetom, ovi stari velikaši i visoki plemići zapravo su njegovi gospodari; za njih je njegova mati izmišljeno biće bolesna uma; oni bi jednostavno saslušali njegovu zamisao ne vjerujući vlastitim ušima, a onda bi poslali po liječnika.

Dosadni posao dalje se razvlačio. Čitale su se zamolbe, proglasi, ovlasti i sve vrste rječitih, svejednakih i zamornih spisa što se odnose na javne poslove; na kraju Tom od srca uzdahnu i zamrmlja u sebi: »Čime sam tako razljutio dragog Boga, da me oteo od polja, i svježega zraka, i sunca, da me zatvori ovdje, učini me kraljem i toliko mi boli nanese?« Onda mu sirota ošamućena glavica zakima, i naskoro padne na rame; i poslovi carstva moraše zastati na mrtvoj točki, jer to je bila volja ovog štovanog čimbenika, ove moćne osobe koja donosi odluke. Spusti se tišina oko usnula djeteta, i mudraci kraljevine odustaše od svojih preglabanja.

Tijekom tog prijepodneva Tom je, uz dopuštenje svojih pazitelja, Hertforda i St. Johna, proveo jedan ugodan sat s lady Elizabeth i malom lady Jane Gray; iako je vedri duh

kraljevni bio prilično prigušen strašnim udarcem koji je pao na kraljevsku kuću; na kraju ga je posjetila njegova »starija sestra« – u kasnijoj povijesti poznata kao »Krvava Mary« – i nadala mu ledene žmarce ukočenim razgovorom koji je u njegovim očima imao samo jednu odliku, to što je bio kratak. Sad je ostao nekoliko trenutaka sam, a onda uvedoše mršava momčića od nekih dvanaest godina koji je bio odjeven sav u crno, prsluk, hlače i sve drugo, osim snježno bijelog nabranog ovratnika. Nije nosio nikakva obilježja žalosti osim ukrasa od purpurne vrpce na ramenu. On pristupi krzmajući, prignute i otkrivene glave, te padne na jedno koljeno pred Tomom. Tom je nepomično sjedio i trenutak ga ozbiljno motrio. Zatim reče:

»Ustani, momče. Tko si ti? Što bi htio?«

Dječak ustade i sad stajaše otmjeno i uspravno, ali na licu mu počivaše neka briga. On prozbori:

»Vi me se zasigurno sjećate, gospodaru moj. Ja sam vaš dječak za šibe.«

»Moj dječak za šibe?«

»Tako je, vaša milosti. Ja sam Humphrey – Humphrey Marlow.«

Tom shvati da je s njim osoba koju su mu njegovi pazitelji morali najaviti. Našao se u vrlo škakljivom položaju. Što da učini? Da se pretvara kako poznaje ovog dječaka i da onda svakom svojom izjavom oda kako nikada prije za njega nije čuo? Ne, to ne bi bilo dobro. Padne mu na um olakšavajuća misao: događaji poput ovog mogli bi se zbiti počešće, jer sad hitni poslovi mogu udaljiti od njega Hertforda i St. Johna, koji su članovi vijeća izvršitelja oporuke; baš zbog toga bit će dobro da sam skuje neki dobar naum kako bi u slučaju kad se za to ukaže potreba mogao presresti ovakvu opasnost. Jest, to će biti mudar potez, vježbat će na ovom dječaku, i vidjeti koliko je u tome uspješan. I on časak – dva zbunjeno pogladi čelo, potom prozbori:

»Sad se nekako prisjećam da te poznajem, ali glava mi je teška i muti mi se od boli...«

»Mili Bože, moj jadni gospodaru!« protisne dječak za šibe suosjećajno; a u sebi doda: »Uistinu je kao što rekoše, pamet mu se pomutila, joj, jadna duša! Neka me grom sprži kad sam tako zaboravljiv! Rekoše da nitko ne smije pokazati kako primjećuje nešto čudno na njemu.«

»Čudno je kako pamćenje sa mnom izvodi vragolije ovih dana,« Tom će.« Ali ne brini, hitro se oporavljam, često je samo neka mala začkodica dovoljna da me vrati poznatim stvarima i imenima. [I ne samo njima, bome, već i onima za koje nikada prije nisam čuo, a ovaj će momak to i sam vidjeti.] Reci zbog čega si došao.«

»To je beznačajna sitnica, moj gospodaru, no ipak ću je se dotaknuti, pa u tome molim za dopuštenje vašu milost. Već prođe dva dana kako je vaše veličanstvo pogriješilo u grčkome jeziku, riječ je o jutarnjoj poduci, prisjećate li se?«

»Da-a-a, mislim da se sjećam. [To baš i nije laž, jer da se ja uhvatim u koštac s grčkim, ne bih pogriješio samo triput, već četrdeset puta.] Da, sad se prisjećam, nastavi.«

»Učitelj, koji se bio razljutio zbog takve, kako reče, aljkavosti i tupavosti, obeća kako će me dobro prosvirati šibom zbog toga... i...«

»Išibati *tebe*?« iznenadi se Tom, osupnut tako da mu je ovaj put uistinu stala pamet.« Zašto bi išibao tebe zbog mojih pogrešaka?«

»Ah, vaša milost je opet zaboravila. On uvijek kažnjava mene kad vi pogriješite u svojoj zadaći.«

»Točno, točno, zaboravio sam. Ti si me osobno podučavao, pa kad bih ja pogriješio, on bi ocijenio da si šepavo obavio svoj posao, i...«

»Oh, moj gospodaru, što to govorite? Zar bih se ja, najponizniji od tvojih slugu, drznuo podučavati tebe?«

»Onda u čemu je tvoja krivnja? Kakva je ovo zagonetka? Jesam li ja uistinu poludio, ili si lud ti? Objasni mi, govori.«

»Ali, vaše dobrostivo veličanstvo, nema se što objašnjavati. Nitko ne smije posvećenu osobu kraljevića od Walesa dočekivati batinama; zato, kad on pogriješi, dobijem ih ja; što je sasvim uredu, jer to je moj posao i moj svagdanji kruh.«[11]

Tom je buljio u tog mirnog dječaka, opazivši u sebi: »Gle, pa to je sjajna stvar, čudnog li i neobičnog zanimanja; pitam se zašto nisu unajmili dječaka kojeg bi češljali i odijevali umjesto mene; da je barem nebo dalo takvo što! A kad bi to učinili, ne bi mi bilo žao da mlate mene osobno, i još bih im zahvaljivao na toj zamjeni.« A onda će glasno:

»I jesu li te natukli, siroti prijatelju, već prema tom obećanju?«

»Nisu, vaše milostivo veličanstvo, moja kazna je određena za današnji dan, i slučaj bi je mogao poništiti, jer nije dolična zlom razdoblju koje nas je zadesilo; međutim ja ne znam što će biti, pa sam bio toliko slobodan doći ovamo i podsjetiti vašu milost na velikodušno obećanje kako ćete posredovati u moju korist...«

»Kod učitelja? Da te spasim od batina?«

»Ah, vi ste se sjetili!«

»Sjećanje mi prizdravlja, kako vidiš. Neka te briga ne pritišće, leđa će ti ostati neozlijeđena, to ostavi meni na brigu.«

»Oh, hvala, moj dobri gospodaru!« poviče dječak i iznova padne na koljena. »Možda moja smjelost ide predaleko; a ipak...«

Videći da mladi gospodin oklijeva, Tom ga podstaknu kako bi nastavio, rekavši da je »darežljivo raspoložen«.

»Onda ću izreći ono što mi pritišće srce. Budući da više nisi kraljević od Walesa, već kralj, možeš zapovijedati kako ti je volja, i nitko ti ne može proturječiti; zato nema niti

[11] Dječak za šibe

James I. i Charles II. imali su na raspolaganju dječake za šibe kad bijahu mali dečkići, koji bi preuzeli njihovu kaznu kad bi loše naučili gradivo; tako sam i ja namjerio, zbog svojih razloga, udijeliti jednog mom malom kraljeviću.

razloga da i dalje veneš kinjeći se tim turobnim učenjem, već možeš spaliti knjige i okrenuti se manje dosadnim poslovima. A onda sam propao, i ja i moje sirote sestre!«

»Propao? Molim te, a zašto?«

»Moja leđa su moj kruh, o moj milostivi gospodaru! Ako nema posla, ja gladujem. Ako ti odustaneš od učenja, ostat ću bez posla jer više nećeš trebati dječaka za šibe. Nemoj me otjerati!«

Tom bijaše dirnut ovom istinskom nevoljom. Zato rekne, u pravoj kraljevskoj vatri plemenitosti:

»Ne muči se dalje, momče. Tvoj posao će ostati trajno tebi i tvom potomstvu u nasljeđe, zauvijek.« Zatim spusti lagan udarac pljoštimice mačem na dječakovo rame, objavljujući: »Ustani, Humphrey Marlow, Veliki Nasljedni Dječače za šibe engleske kraljevske kuće! Otjeraj žalopojke, ja ću opet prionuti knjizi i učenju i to tako loše da će ti po pravdi morati utrostručiti nadnicu, jer će ti krenuti posao bolje nego ikada.«

Zahvalni Humphrey gorljivo uzvrati:

»Hvala ti, o, najuzvišeniji gospodaru, tvoja kraljevska darežljivost obilno je natkrilila moje najružičastije snove o sreći. Odsada ću čitav svoj vijek biti sretan, a tako i cijela kuća Marlow poslije moje smrti.«

Tom je bio dovoljno oštrouman i shvatio kako mu ovaj momak može biti od koristi. Ohrabrio je Humphreya na priču, a on nije imao ništa protiv. On je, pak, oduševljeno povjerovao kako pomaže u Tomovu »izlječenju« jer, čim bi Humphrey prizivao u Tomov bolesni um različite potankosti iz njegovih iskustava i doživljaja u kraljevskoj učionici i gdje drugdje u palači, uvijek bi zapazio kako se Tom odjednom tih okolnosti sasvim jasno »prisjeća«.

Pošto minu čitav sat u razgovoru, Tom je već bio dobro obaviješten o vrlo dragocjenim podacima, osobama i događajima na dvoru; zato odluči svakodnevno izvlačiti poduku iz ovoga izvora; i zbog toga izričito odredi da se Humphrey ima pustiti u kraljevu sobu kad god može doći, ako veličanstvo Engleske nije zauzeto primanjem kakvih drugih ljudi.

Tek što je Humphrey otpušten, pristigne lord Hertford donoseći Tomu nove nedaće. Reče kako su gospoda savjetnici, u strahu da bi neko uzrujano govorkanje o kraljevu narušenu zdravlju moglo procuriti van i proširiti se čak u inozemstvu, prosudili kako je mudro i najbolje da njegovo veličanstvo započne objedovati u javnosti već za dan ili dva, jer će njegova zdrava put i živahni korak, potpomognuti brižljivo paženom smirenošću u ponašanju i lakim i dostojanstvenim držanjem, sigurno stišati javno mnijenje, u slučaju bilo kakvih zlih glasina koje možda kruže, više negoli bilo koje drugo moguće rješenje.

Zatim grof nastavi vrlo brižno podučavati Toma kakovo je vladanje prikladno u otmjenim prilikama, pod ponešto prozirnom izlikom kako ga samo »podsjeća« na značenje onoga o čemu on već zna; međutim, na njegovo veliko veselje iziđe na vidjelo da u ovom smislu Tomu ne treba puno pomoći – on je već sve o tome izvukao od Humph-

reya, jer je Humphrey napomenuo da će za nekoliko dana početi javno objedovati; sve ovo Humphrey je pokupio slušajući brzokrilne glasine po dvoru. Za svaki slučaj, Tom zadrži ove činjenice za sebe.

Vidjevši da se kraljevo pamćenje toliko obnovilo, grof odluči okušati na sreću još koju provjeru, kao tek usput, kako bi iznašao koliko se zdravlje poboljšalo. Ishod je bio zadovoljavajući, tu i tamo, na mjestima gdje je Humphrey utro put, i, gledano u cjelini, velikodostojnik je bio vrlo zadovoljan i ohrabren. Toliko ohrabren, doista, da progovori glasom punim nade:

»Sad sam se osvjedočio da bi vaše veličanstvo moglo još samo malo napregnuti pamćenje, i to bi razriješilo zagonetku nestanka Velikog državnog pečata, čiji je gubitak od jučerašnje važnosti, a danas ni od kakve, jer njegova je valjanost prekinuta sa životom našeg pokojnog gospodara. Smijem li zamoliti vašu milost za taj pokušaj?«

Tom je bio na debeloj muci; Veliki državni pečat bilo je nešto o čemu nije imao blage veze. Pošto se časak kolebao, on bezazleno uzgleda i upita:

»A kako on izgleda, gospodine?«

Grof se jedva zamjetno trgnu i zamumlja sebi u bradu: »Bože oslobodi, pamet mu je opet odbludjela! Nije bilo razborito što sam ga naveo da se napreže...« Zatim on vješto skrenu razgovor na što drugo, kako bi izbrisao nesretni Državni pečat iz Tomovih misli, što mu je lako pošlo za rukom.

15. POGLAVLJE

Tom kao kralj[12]

Idućeg dana prispješe strani veleposlanici uz blistavu pratnju; i Tom ih primi sjedeći na prijestolju izvanredno dostojanstveno. Divota ovog prizora oduševi mu oko i isprva uspali maštu, ali primanje se oduži u beskraj i postane zamorno baš kao i većina besjeda. Ukratko, ono što je počelo kao zadovoljstvo, preraste malo pomalo u klonulost i čežnju za domom.

Tom je izgovarao riječi što bi mu ih od vremena do vremena Hertford stavljao u usta, i kušao je svim silama dobro vršiti svoju zadaću, ali bijaše previše neiskusan u svemu tome, i prenapet, a da bi polučio više od osrednjeg uspjeha. Izgledom je mogao proći kao kralj, no nikako se nije mogao uživjeti u svoju ulogu. Od srca je bio sretan kad se obred primakao kraju.

Veći je dio dana »tratio«, kako je znao reći sam sebi, na poslove koji su bili dio njegova kraljevskog poziva. Čak i ona dva sata posvećena svakojakim kraljevskim zabavama i odmoru bili su mu više svojevrsno opterećenje negoli što drugo, jer su bili sapeti zabranama i obrednim propisima. Kako bilo da bilo, provodio je jedan sat nasamo sa svojim dječakom za šibe, što je smatrao čistim probitkom, jer mu je pružao i zabavu i važne obavijesti.

Treći dan Tom Cantyjevog kraljevanja zajutri i smrkne se poput svih drugih, ali nekako se uzdigoše oblaci što su mu ležali na duši, nije se više ćutio toliko uznemirujuće kao u početku; počeo se pomalo navikavati na svoje prilike i okolinu; lanci su ga svejed-

---

[12] Hertfordova narav

Mladi kralj se jako zbližio sa svojim ujakom, koji bijaše, uglavnom, umjeren i čestit čovjek. *Humeova Engleska, sv. III, str. 324.*

Ali iako je (namjesnik) vrijeđao svojom pretjeranom uznositošću, zaslužuje veliko priznanje na račun zakona koji su stupili na snagu tom prilikom, kojima je krutost dotadašnjih odredaba u mnogome zblažena. Svi zakoni koji su zločin izdaje protezali iza dvadeset i petog statuta Edwarda III., svi zakoni koji su proglašeni za dotadašnje vladavine, a tiču se teških zločina; svi dotadašnji zakoni protiv lolarda i drugih heretika, zajedno sa statutom Šestoga člana. Nitko nije mogao biti optužen zbog riječi, ako je prošao mjesec nakon što ih je izgovorio. Ovime je ukinuto nekoliko najokrutnijih zakona koji su ikada u Engleskoj doneseni; tako je ipak svanula kakva-takva zora građanske i vjerske slobode među ljudima. Povučen je također i onaj zakon, koji je bio rušitelj svakog zakona, a po kojem su kraljevi proglasi imali jednaku snagu kao i statut. *Humeova Engleska, sv. III., str. 339.*

nako žuljili, ali ne baš uvijek; osjećao je da ga nazočnost i klanjanje velikodostojnika svakim satom koji bi prohujao sve manje i manje tišti.

Ali četvrti dan bližio se poput ozbiljne nevolje, i to je bilo jedino od čega je strahovao – javni objedi; počinjali su, naime, od toga dana. Bilo je i važnijih dužnosti na dnevnom redu, jer toga je dana trebao predsjedati vijeću koje će njegove poglede i zapovijedi u politici izvršavati spram tolikih stranih država razasutih ne samo u blizini Engleske, već po čitavoj zemljinoj kugli; također će toga dana Hertford biti službeno izabran za veliku službu kraljevog namjesnika; još neke druge obveze bile su zabilježene za taj četvrti dan, ali za Toma su sve to bile beznačajne trice u usporedbi s iskušenjem kakvo predstavlja objed sučelice mnoštva znatiželjnih očiju koje će se prikovati za nj i mnoštva usnica koja će šaputati primjedbe o njegovu držanju, i o njegovim pogreškama, bude li tako nesretan da počini koju.

I kako ga ništa nije moglo zaustaviti, dođe i taj četvrti dan. Siroti Tom osvanu potišten i odsutan duhom, i ovo raspoloženje je bilo tvrdokorno; nije ga se mogao otresti. Uobičajene jutarnje dužnosti zavlačile su se u nedogled i izmorile ga. Ponovo je imao mučan osjećaj da je kažnjenik.

Malo pred podne bio je u ogromnoj odaji za primanje, razgovarajući s grofom od Hertforda i utučeno očekivao da kucne čas ugovoren za posjetu poslanstva što ga je činio velik broj visokih odličnika i dvorjana.

Nešto malo prije toga Tom, koji je virkao kroz prozor i sa sve većim zanimanjem promatrao život i vrevu na velikoj cesti pred vratima palače, i to ne zbog puke besposličarske razonode, već zato što je hlepio svim srcem da i sam bude dio tog komešanja i slobode, ugleda kako se cestom valjaju prvi redovi razuzdane svjetine muškaraca, žena i djece najnižeg i najjadnijeg, soja koji su složno zviždali i urlali.

»Htio bih znati o čemu je riječ!« uzvikne on, s radoznalošću svojstvenom svim dječacima u takvim prilikama.

»Vi ste kralj!« svečano otpovrne grof uz duboki naklon. »Imam li dopuštenje vaše milosti da nešto poduzmem?«

»Oh, da, bio bih sretan! Oh, da, svakako!« uzradova se Tom, i uzbuđeno i zadovoljno pomisli: »Uistinu, nije uvijek turobno biti kralj, ima to i svoje ugodne i korisne strane.«

Grof zazva paža, te ga pošalje kapetanu straže s naređenjem:

»Zaustavite svjetinu i propitajte se zbog čega je sva ta gužva. To je kraljeva zapovijed!«

Nakon nekoliko časaka dugačak red oklopljenih kraljevih najamnika u blistavom čeliku i zađu jedan za drugim kroz ulazna vrata i poredaju se na cesti pred mnoštvo. Vrati se glasnik i izvijesti da gomila slijedi muškarca, ženu i djevojčicu na pogubljenje zbog zločina počinjenih na štetu mira i dostojanstva kraljevine.

Smrt, i to okrutna smrt, čekala je ove jadne nesretnike! Ova misao stegnu Tomu srce. Duh suosjećanja potpuno ovlada njime i isključi svako daljnje razmatranje; nije uopće pomislio na kršenje zakona ili na teški gubitak ili štetu koju su ova tri zločinca počinila svojim žrtvama, mislio je samo na stratište i na jezovitu sudbinu koja visi nad glavama kažnjenika. Toliko se zabrinuo da je čak na trenutak zaboravio kako je samo lažna sjena kralja a ne zbiljski kralj; i prije negoli se toga i dosjetio, on bubne zapovijed:

»Dovedite ih ovamo!«

Zatim jarko pocrvenje, i već mu je na usnama bilo nešto poput isprike; ali kad je shvatio da njegova odredba nipošto nije iznenadila niti grofa niti službujućeg paža, on potisne riječi koje je gotovo izgovorio. Kao da je to nešto posve prirodno, paž se pokloni do zemlje i povuče unatraške iz sobe da bi prenio zapovijed. Tom se sav zažari od ponosa i obnovljenog osjećaja kako kraljevski posao ima i nekih ohrabrujućih prednosti. Pomisli u sebi: »Uistinu, ovo je slično osjećaju kao kad sam čitao drevne priče starca svećenika i zatim zamišljao sam sebe kao kraljevića koji svima zadaje zakone i zapovijedi, zboreći 'Učini ovo, učini ono', a nitko se ne smije oglušiti niti oduprijeti mojoj volji.«

Sad se vrata rastvoriše širom; jedna za drugom čule su se najave visokih naslova, a njihovi nositelji su ih slijedili, i naskoro je dvorana bila napola puna otmjenoga svijeta i raskošne gospode. Međutim, Tom kao da nije bio svjestan nazočnosti ovih ljudi, toliko je bio uzrujan i potpuno zaokupljen ovim drugim i mnogo zanimljivijim događajem. Sjedio je sam, rastresen, u svojoj vladarskoj stolici navraćao pogled prema vratima ne skrivajući nestrpljivo iščekivanje; kad je ovo vidjelo, društvo u dvorani uzdrži se od uznemirivanja njegove visosti, te načne čavrljati o svemu zanimljivom što se tiče javnih poslova i dvorskih govorkanja.

Nešto kasnije začuje se približavanje odmjerena vojnička koraka i u dvoranu uniđu optuženici pod nadzorom sudskog izvršitelja – egzekutora, i u pratnji odreda kraljevske garde. Građanski časnik kleknu pred Tomom, a onda stane sa strane; tri osuđene osobe također kleknuše i ostadoše u tom položaju; straža se smjesti iza Tomove stolice. Nešto na muškarčevu odijelu ili liku podstakne u Tomu maglovito sjećanje: »Sve mi se čini kako sam već vidio ovoga čovjeka... ali ne znam ni kada ni gdje« – pomisli. Baš tada čovjek brzo uzgledne, i odmah opet ponikne licem ne mogavši izdržati strašnu težinu vrhovne vlasti; ali Tomu je bilo dovoljno da mu samo načas spazi lice. Pomisli u sebi: »Sad znam; ovo je onaj neznanac koji je Gilesa Witta iščupao iz Temze i spasio mu život onog vjetrovitog, studenog dana, prvog u novoj godini; bilo je to hrabro, dobro djelo... šteta što je već učinio i nečasnih djela te upao u ovakvu žalosnu nevolju... Nisam zaboravio taj dan, niti sat; jedan sat poslije, kad je tuklo jedanaest, požnjeo sam tako zamašne i začudno žestoke batine od svoje babe, da su sve one stare batine, i one novijeg datuma prema ovima bile poljupci i milovanja.«

Tom sada naredi da se žena i djevojčica udalje iz njihove nazočnosti za koji časak; zatim se obrati sudskom izvršitelju, riječima:

»Dobri gospodine, kakav je grijeh na ovome čovjeku?«

Sudac kleknu i otpovrne:

»Ako dopusti vaše veličanstvo, oduzeo je život jednom vašem podaniku uz pomoć otrova.«

Sad se vrlo naruši sućut Tomova prema sužnju i njegovo divljenje zbog neustrašiva spašavanja dječaka utopljenika.

»Ovo što ste rekli dokazano je?« upita on.

»Bez sumnje, gospodaru.«

Tom uzdahnu, i kaza:

»Vodite ga, zaslužio je svoju smrt. A baš šteta, jer imao je junačno srce... mislim... hoću reći... *izgleda* tako!«

Kažnjenik pljesnu rukama iznenadnom snagom i očajnički ih zalomi zaklinjući »kralja« isprekidanim i drščućim rečenicama:

»Oh, moj gospodaru i kralju, vi koji znate pomilovati izgubljene, smilujte se meni! Nevin sam, i ono zbog čega sam osuđen više je negoli blijedo dokazano... ipak, ne govorim o tome; moja osuda je pala i ne može se izmijeniti; ali u ovoj krajnjoj nuždi preklinjem vas za jedno dobročinstvo, jer moja kazna je teža nego što je mogu podnijeti. Milost, milost moj kralju gospodaru! Uslišite moju molbu u svojoj kraljevskoj sućuti... Zapovjedite da me objese!«

Tom je bio zapanjen. Ovo nije bio ishod kakav je zamislio.

»Života mi, neobično *dobročinstvo*! Zar ti usud nije tako i dodijelio?«

»Oh, moj dobri gospodaru, nije! Dodijelio mi je da budem *živ skuhan!*«

Ove stravične riječi toliko preneraze Toma da je gotovo skočio sa stolice. No čim je ponovo zadobio duševnu ravnotežu, poviče:

»Uslišana ti je želja, sirota dušo! Pa da si potrovao i stotinu ljudi, ne bi smio umrijeti u tolikoj patnji i strahoti.«

Osuđenik prignu lice k zemlji i zapadne u gorljive izraze zahvalnosti, te će na kraju:

»Ako ikada spoznaš što je nedaća, ne dao Bog, neka tvoja današnja dobrostivost spram mene bude zapamćena i naplaćena!«

Tom se vrati lordu Hertfordu i reče:

»Gospodine, zar je moguće da postoje ovlasti za ovakvu okrutnu kaznu?«

»Takav je zakon prema trovačima, vaša milosti. U Njemačkoj krivotvoritelje novca kuhaju žive u ulju, i ne spuste ih odjednom, već ih konopcem spuštaju u ulje postupno i polagano; prvo stopala, zatim noge, a onda...«

»Oh, molim te nemoj više govoriti, gospodine, ne mogu to podnijeti!« poviče Tom stišćući šakama oči ne bi li otjerao tu strašnu sliku. »Usrdno molim vaše dobro gospodstvo za uredbu da se izmijeni ovaj zakon, oh, nemojte pustiti da ti jadnici i dalje trpe ovakva mučenja.«

Grofovo lice ozari duboko zadovoljstvo, jer bijaše on milosrdan i velikodušan čovjek, što nije bilo uobičajeno za njegov stalež u ono bešćutno doba. On će:

»Ove vaše uzvišene, viteške riječi zapečatile su mu sudbu. Povijest će to pamtiti kao časno djelo vaše kraljevske kuće.«[13]

Sudski izvršitelj već htjede odvesti kažnjenika, kad mu Tom dadne znak da pričeka; zatim će:

»Dobri gospodine, razmotrio bih malo dublje ovaj slučaj. Čovjek je rekao da je njegov zločin vrlo blijedo dokazan. Reci mi što ti znaš o tome.«

»Ako kraljeva milost dopusti, na suđenju je izbilo na vidjelo kako je ovaj čovjek ušao u jednu kuću u zaselku Islington u kojoj je ležao bolesnik... trojica svjedoka rekoše da je to bilo u 10 sati ujutro, a dvojica da je bilo nekoliko minuta poslije... bolesnik je bio u to doba sam, i spavao je... a onda je za časak čovjek izašao i otišao svojim putem. Betežnik je umro za sat rastrgan grčevima i povraćanjem.«

»Vidje li netko da mu je dat otrov? Jesu li našli otrov?«

»Pa, to nisu, gospodine.«

»Onda, kako se može sa sigurnošću znati da je otrovan?«

»Ako izvoli vaše veličanstvo, liječnici su posvjedočili da ništa osim otrova ne može izazvati smrt s takvim znacima.«

Neoboriv dokaz, reklo bi se, u ono neuko vrijeme. Tom spozna njegovu golemu važnost, te reče:

»Liječnici znaju svoj posao, prema tome su valjda u pravu. Loše se piše ovom bijedniku.«

»A to i nije sve, vaše veličanstvo; ima još i gorih dokaza. Mnogi su posvjedočili da je vještica, koja zatim odluta iz sela a da nitko ne zna kamo, prorekla i nasamo im natuknula u da će bolesnik *umrijeti od otrova*... i još k tome, da će mu ga podmetnuti stranac... stranac smeđe kose, odjeven u iznošeno građansko odijelo, a optuženik odgovara ovim sumnjama do svih potankosti. Molim vaše veličanstvo, dajte važnost ozbiljnosti ovoga dokaza kako je i pravo, kad se uzme u obzir *predskazanje*.«

---

[13] Smrt u vrelom ulju

Za kraljevanja Henrika VIII. trovače su, odlukom Parlamenta, osuđivali na *smrt u vrelom ulju.* Ovu je osudu ukinula sljedeća vlada.

U Njemačkoj, čak i u XVII. st., ova strahotna kazna izvršavana je nad krivotvoriteljima i varalicama. Taylor, Pjesnik Vode, opisuje jednu takovo pogubljenje koje je vidio u Hamburgu, 1616. Presuda jednom kovaču lažnog novca glasila je kako će čovjek »biti spečen do smrti u ulju: i to ne gurnut u kotao odjednom, već su ga konopcem sa kotura vezali pod pazuha, a onda spuštali u ulje *postupno*; prvo stopala, zatim noge, tako da mu se meso odvajalo od kostiju još dok je bio živ.« *Dr. J. Hammond Trumbull: »Tužni zakoni, pravi i krivi«, str. 13.*

Ovo bijaše obrazloženje gromovite snage u to praznovjerno vrijeme. Tom osjeti da je stvar svršena; ako očitovanja imalo vrijede, krivica sirotog čovca je gotova. Ipak, on pruži zatvoreniku priliku, rekavši:

»Možeš li reći što u svoju korist, govori.«

»Ništa što bi mi pomoglo, moj kralju. Ja sam nedužan, premda to ne mogu dokazati. Nemam prijatelja, u suprotnom bih mogao potvrdjeti kako toga dana nisam bio u Islingtonu; isto tako, mogao bih vas uvjeriti da sam baš u to doba koje oni spominju bio oko milju daleko, zapravo u okrugu Starih Stuba; još i više, moj kralju, jer baš u to vrijeme za koje oni tvrde da sam *uzimao* život, ja sam ga *spašavao*. Neki dječak se utapljao...«

»Tišina! Suče, imenujte dan kad je nedjelo počinjeno!«

»U deset izjutra, ili nekoliko minuta kasnije, prvog dana u novoj godini, najuzvišeniji...«

»Pustite osuđenika na slobodu... to je kraljeva volja!«

Ovaj ispad nedoličan kralju poprati novo crvenilo, pa on prikrije svoju neumjesnost kako je znao i mogao, riječima:

»Razjari me kad čovjeka vješaju na osnovu takvih praznih, površnih svjedočenja!«

Okupljenim mnoštvom zabruji tihi mrmor udivljenja. Ne zbog toga što bi se oni divili Tomovoj odredbi, jer malo tko bi mislio da je ispravno ili uputno udijeliti oprost osuđenom zatvoreniku, a malo tko bi ovo potvrdio ili se tome divio... ne, oni su se divili oštroumnosti i snažnom duhu koji je Tom očitovao. Mogla su se čuti došaptavanja u tom smislu:

»Ovaj kralj nije lud... njegov razum i te kako je bistar.«

»Kako je pametno postavljao pitanja... kako se samo njegova pređašnja žestoka narav zrcali u ovom naglom rješavanju spora!«

»Neka, Bogu hvala, bolest je jenjala! Nije ovo nikakav slabić, već pravi kralj. Ponio se dostojno svoga rođenog oca...«

Zrak se ispuni odobravanjem, a Tomovo uho svakako je načulo nešto od toga. Posljedak je bio da mu je ovo odobravanje pridodalo mnogo više lakoće, i uopće ga ispunilo blaženim olakšanjem.

Bilo kako bilo, njegova mlađahna znatiželja ubrzo poraste i nadvlada ove ugodne misli i osjećaje; žudio je saznati kakvom su se to smrtonosnom nevaljalštinom ogriješile žena i djevojčica; i tako, po njegovu nalogu, privedoše pred njega dva ustravljena i jecava stvorenja.

»Što su pak njih dvije učinile?« obrati se on sucu.

»Da izvoli vaše veličanstvo, crno zlodjelo ih tereti i k tome jasno dokazano; zbog toga suci donesoše odluku, već prema zakonu, da imaju biti obješene. Prodale su se Sotoni... eto kakav je njihov zločin...«

Tom zadrhti. Bio je poučen da se gnuša ljudi koji ne prežu od tako opakih čini. Ipak, nije se htio lišiti zadovoljstva pa ne nahraniti svoju znatiželju o čitavoj toj stvari; zato upita:

»Gdje su to učinile? I kada?«

»U ponoć, u prosincu, u ruševnoj crkvi, vaše veličanstvo.«

Tom opet uzdrhta.

»Tko je sve tamo bio?«

»Samo njih dvije, vaša milosti, i *onaj drugi*.«

»Jesu li priznale?«

»Nisu, nisu baš, gospodaru... one poriču.«

»Pa onda, molim vas, kako se to može znati?«

»Nekoliko svjedoka vidjelo ih je kako su se onamo zaputile, vaše dobrostivo veličanstvo; ovo je rodilo sumnju, a zlosretne posljedice su je odonda potvrdile i opravdale. Posebice je očito da su uz pomoć zadobivene zlopake moći njih dvije zazvale i privukle nevrijeme koje je opustošilo taj predio svuda unaokolo. Preko četrdeset svjedoka pretrpjelo je oluju; a, uistinu, moglo bi ih biti i tisuće, jer se svima urezala u pamćenje, baš kao i jad što su zbog nje pretrpjeli.«

»Zasigurno, ovo je ozbiljan slučaj.« Tom neko vrijeme stade u mislima pretumbavati ovaj mračni primjer podmuklosti, zatim upita:

»Je li i ovu ženu također pogodila oluja?«

U znak priznanja ovom mudrom pitanju, nekoliko sijedih glava u svečanom skupu zakima odobravajući. Sudac ipak ne vidje zamku u ovom propitkivanju; on otpovrne jednostavnom otvorenošću:

»Svakako da jest, vaše veličanstvo, i to baš po zasluzi, tako svi tvrde. Raznijelo joj nastambu, pa su sad ona i dijete bez krova nad glavom.«

»Sve mi se čini da je skupocjeno platila moć da samoj sebi učini toliko zla. Ako je platila i novčić za takvo što, prevarena je; ako je to platila vlastitom, i kćerinom dušom, jasno je da je luda; a ako je luda, ne zna što čini, daklem ne može počiniti grijeh.«

Vremešnije glave opet zakimaju s odobravanjem zbog Tomove mudrosti, a jedna i promrmlja: »Ako kralj i jest lud, prema onome što se priča, onda je to ludilo osobite vrsti i moglo bi poboljšati razbor nekih koje dobro poznajem, kad bi ih milostiva Božja providnost obdarila tim ludilom.«

»Koliko godina je djetetu?« upita Tom.

»Devet godina, da izvoli vaše veličanstvo.«

»Po zakonu Engleske, može li dijete sklopiti ugovor i samo sebe prodati, gospodine?« upita Tom, okrenuvši se učenome sucu.

»Zakon ne dopušta djetetu sklapati ili pačati se u ozbiljne poslove, dobri moj gospodaru, držeći da je nemoguće nezrelom umu hvatati se u koštac sa zrelim umom, pa

tako i sa zlobnim spletkarenjem odraslih. Đavo može kupiti dijete ako tako želi i ako se dijete složi s tim, ali Englez ne može; što se tiče ovog posljednjeg slučaja, ugovor bi bio ništavan i bezakonit.«

»Čini mi se grozno protukršćanski i pakosno zamišljeno, da engleski zakon niječe povlasticu Englezu, da bi tu istu priznao đavolu!« uzvikne Tom u istinskoj vatri.

Ovaj novi pogled na stvari izmami mnoge osmjehe, i pribavi Tomu sigurnost da će mnogi odličnici prepričavati po kraljevim odajama ove očevidne znakove svježine njegova duha i uznapredovalog umnoga zdravlja.

Starija osuđenica prestane jecati i uhvati se poput utopljenice za Tomove riječi s drhtavim zanimanjem i nabujalom nadom. Tom je to opazio, pa ga to još navede na čvršće suosjećanje prema njoj i prema njenom opasnom i bezizlaznom položaju. Zatim upita:

»Kako su to učinile, hoću reći, kako su privukle oluju?«

»Svukle su čarape, gospodaru.«

Ovo zadivi Toma, i raspali njegovu znatiželju još žešćom snagom. On će hitro:

»Pa to je sjajno! Ima li to uvijek ovako pogubnu posljedicu?«

»Uvijek, moj gospodaru, barem onda kada žena to poželi, i kad izrekne potrebite riječi, bilo u sebi ili glasno.«

Tom se sad okrene ženi, i rekne u neobuzdanom oduševljenju:

»Iskaži svoju moć... htio bih vidjeti oluju!«

Praznovjerni skup naprasno problijedi i svi poželješe, iako to nisu viknuli, pobjeći s ovog mjesta. Međutim, Tom ništa od toga nije zamijetio, jer je umirao od želje da vidi obećanu katastrofu. Videći ženu smetenu, i začuđen joj izraz lica, on uzbuđeno doda:

»Ničeg se ne boj... nećeš biti osramoćena. Još i više... bit ćeš slobodna i nitko te neće taknuti. Pokaži svoju moć.«

»O, moj gospodaru i kralju, nemam moći. Ja sam pogrešno optužena.«

»To strah govori iz tebe. Budi odvažna, nećeš više trpjeti nikakva zla. Stvori oluju, pa makar kakvu malecku, ne tražim ja ni ogromnu ni strašnu, volio bih malu; učini to i život ti je pošteđen, poći ćeš odavde slobodna zajedno sa svojim djetetom, noseći kraljev oprost, i nitko u kraljevstvu neće te smjeti pozlijediti ili ti nanijeti kakvo zlo.«

Žena pade bez snage na zemlju i plačući uze se kleti kako nema nikakve moći da čini čudesa, inače bi od sveg srca spasila život svojoj kćeri, a njen vlastiti joj nije niti važan, te ako bi kakvom drugom poslušnosti kraljevoj zapovijedi mogla steći ovu neizmjernu milost.

Tom je nagovarao, ali žena i dalje stajaše na svome. Konačno, on reče:

»Mislim da je žena rekla istinu. Da je kojim slučajem moja majka na njenom mjestu i k tome obdarena vražjim darima, ne bi časila ni časa da prizove olujinu i svu zemlju zatrpa ruševinama, ako bi o tome ovisio spas moga života! To je dokaz da su sve majke

stvorene na istu priliku. Slobodna si, dobra ženo, i ti i tvoje dijete, jer uvjeren sam da si nevina. E, sad kad se nemaš čega bojati, budući da si pomilovana, svuci čarape! I spraviš li za me oluju, postat ćeš bogata!«

Izbavljeno stvorenje glasno je zahvaljivalo i odluči poslušati, dok ju je Tom motrio u napetu iščekivanju, pomalo združenu s bojazni; dvorjani, istovremeno, iskazivahu određeni nemir i nelagodu. Žena svuče čarape sa svojih nogu i s nogu djevojčice, te htjede iz svih sila nagraditi kraljevu velikodušnost kakvim zemljotresom, ali sve bješe uzalud i u razočarenje. Tom uzdahnu i prozbori:

»U redu, dobra dušo, ne muči se dulje, moć te je napustila. Pođi u miru svojim putem; i ako li te ikada ta moć opet zaposjedne, nemoj me zaboraviti, spravi mi oluju.«[14]

[14] Glasoviti slučaj čarapa

Jedna žena i njena kći, *devetogodišnja djevojčica,* bijahu obješene u Huntingtonu jer su prodale svoje duše đavlu, i podizale oluju svlačenjem čarapa! *Dr. J. Hammond Trumbull, str. 20.*

16. POGLAVLJE

Javni objed

Vrijeme objedu se bližilo, no ipak, jako čudno, ova činjenica tek malčice je uznemirila Toma, i gotovo ga nimalo nije strašila. Jutarnja iskustva su mu divno podigla samopouzdanje; siroti mali pepeljasti mačak u ova je četiri dana obitavanja u tako neobičnoj potkrovnici toliko svikao na nju, koliko ne bi odrasla osoba ni za punih mjesec dana. Nikada zornije nije oslikana dječja sposobnost prilagodbe okolnostima.

Hajd'mo, kad smo već povlašteni, požurimo u ogromnu gozbenu salu i provirimo malo na tamošnja zbivanja dok Toma ne pripreme za ovu veličanstvenu priliku. To je velebna dvorana pozlaćenih potpornja i polustupovlja, i oslikanih zidova i stropa. Na vratima se koča visoki stražari, nepomični kao kipovi i odjeveni u bogate i slikovite nošnje, dok stišću helebarde. Na visokoj galeriji što se pruža uokolo čitavog tog mjesta skupina je glazbenika, a naguralo se i mnoštvo građana oba spola, nakićena briljantima. U sredini sobe, na uzdignutom podiju, smješten je Tomov stol. A sad dajmo riječ drevnom ljetopiscu:

»U odaju ulazi plemić noseći palicu, a s njim uporedo drugi sa stolnjakom u ruci, koji, pošto obojica kleknu triput s krajnjim poštovanjem, ovaj raskrili nad stolom, i onda još jednom kleknu i povuku se; zatim dolaze druga dvojica, jedan opet s palicom, a drugi sa solenkom, tanjurom i kruhom; kad kleknu poput svojih prethodnika, i porazmjeste ono što su donijeli po stolu, obojica se povuku uz istu proceduru koju su izveli oni prvi; na koncu prispijevaju dva bogato nakićena plemića, jedan donosi nož za kušanje, i nakon što se obojica ničice bace na tlo, približe se stolu i trljaju ga kruhom i solju s tolikom strahopoštovanjem kanda je kralj nazočan.«

I tako stiže konac svečanoj pripremi. Zatim, daleko dolje na početku odzvanjajućih hodnika čujemo zvuk roga i poznati uzvik: »Mjesta za kralja! S puta njegovom presvijetlom kraljevskom veličanstvu!« Ovi zvuci se svakoga trenutka ponavljaju, sve glasniji što su bliže i bliže, i ubrzo nam gotovo u lice zaori ratoborni i zvonki usklik: »Mjesta za kralja!« Upravo tada pojavljuje se blještava povorka, i odmjereno stupajući, nahrupi na vrata. No prepustimo opet riječ ljetopiscu:

»Isprva dolaze plemići, baruni, grofovi, vitezovi Podvezice, svi blistavo odjeveni i gologlavi; zatim se pojavljuje veliki kancelar, između dvojice od kojih jedan nosi kraljevsko žezlo, a drugi državni mač u crvenim koricama, posut zlatnim ljiljanima i s oštricom uvis; sljedeći stupa kralj, glavom i bradom, kojega, čim se pojavi, pozdravlja dvanaest

trublji i mnogo bubnjeva vatrenom dobrodošlicom, dok svi po galerijama ustaju sa svojih mjesta vičući: »Bože čuvaj kralja!« Poslije njega tu su i plemenitaši iz njegove svite, a s njegove desne i lijeve strane stupa mu počasna straža, njegovih pedesetorica zaslužnih s pozlaćenim bojnim sjekiricama.«

Sve je to bilo lijepo i ugodno. Tomovo bilo kucalo je brzo, a sretan sjaj treptao mu u oku. Držao se dostojno, i sve drugo je bilo tako, baš zbog toga što uopće nije mislio kako će se držati. Duša mu je bila zaslijepljena i u potpunosti zaokupljena veselim prizorima i zvucima što su ga okruživali; osim toga, nitko baš ne može biti nedostojan u tako divno pristalom odijelu, čim se pomalo svikne na njega; osobito ako ga za trenutak nije svjestan. Tom se prisjećao što su ga podučili, pa je zahvaljivao za pozdrave laganim naklonom glave urešene perjem i uljudnim: »Hvala ti, moj dobri narode.«

On sjedne za stol a da nije skinuo kapu; učinio je tako bez i najmanje nelagode: jer jedenje s kapom na glavi bijaše jedan jedini kraljevski običaj u kojem su se kraljevi i Cantyjevi sreli na istom polju, i niti jedna strana nije imala prednost nad drugom u toj davnašnjoj obiteljskoj navadi. Povorka se razdvoji u slikovite skupine, ostajući gologlava.

Sad, uz zvuk vrckave glazbe, uniđu kraljevi tjelohranitelji; najviši i najjači ljudi u Engleskoj koji su bili probrani u ovu svrhu, ali pustimo ljetopisca da nam nešto o tome rekne:

»Kraljevi tjelohranitelji pristigoše gologlavi, odjeveni u purpur i ukrašenih leđa zlatnim ružama; dolazili su i odlazili, noseći svaki puta zdjelu nekog drugog jela, koje su zatim servirali na srebrnom tanjuru. Jela je preuzimao neki plemić istim redom kako su ih i prinosili, i razmještao ih po stolu, a za to vrijeme kušač je davao svakom stražaru po zalogaj od jela kojeg bi donio, zbog straha od mogućeg otrova.«

Tom je dobro poručao, premda je bio svjestan da stotine očiju prati svaki njegov zalogaj sve do usta i da ga motre dok žvače s tolikim zanimanjem da ono ne bi bilo pažljivije niti kad bi zalogaj bio ispunjen smrtonosnim eksplozivom i trebao ga dignuti u zrak i raspuknuti na sve strane. Pazio je da ne žuri, a posebno je pazio da ništa ne čini sam, već je čekao dok za to obučen zaposlenik ne bi kleknuo i učinio sve umjesto njega. Tijekom objeda niti jednom nije pogriješio – kakva besprijekorna i dragocjena pobjeda.

Kad je s jelom konačno bilo svršeno i on opet otkoračao usred svoje svijetle povorke, uz veselu buku koja mu je uši ispunjala zvukom roga, treštavim bubnjevima i gromkim radosnim klicanjem, mišljaše: ako je sad iskusio onu najgoru stranu ručanja u javnosti, ovu tešku kušnju s radošću bi izdržao i nekoliko puta dnevno, kad bi to značilo oslobađanje od nekolicine strahotnih zadaća njegovog kraljevskog posla.

17. POGLAVLJE

Lu-Lu Prvi

Miles Hendon je jurio navrat-nanos prema southwarskom kraju Mosta, budno pazeći neće li vidjeti osobe koje traži, a isto tako ufajući se i očekujući da će za koji čas naletjeti na njih. Međutim, ipak se razočarao. Propitkujući se, uspio ih je jednim dijelom puta slijediti kroz Southwark; a onda im se zametne svaki trag i on ostade u nedoumici kako će dalje. Ipak, s jednakom upornošću je davao sve od sebe tijekom dana. 0 sumračju već je padao s nogu, pregladnio, a želja mu je bila dalje od ostvarenja više nego ikad; i on povečera u gostionici Tabard te se baci na krevet odlučan da ustane u osvit i zatim temeljito prekopa grad. Dok je ležao premišljajući i kujući naume, naskoro započne ovako preglabati: Dječak će pobjeći od grubijana, onog nazovi oca, ako ikako bude mogao; hoće li se vratiti u London i potražiti svoje prijašnje skrovište? Ma kakvi, to neće učiniti, jer mora izbjeći da ga ponovno ščepaju. Onda, što će učiniti? Pa razumije se, kako nikada nije na ovome svijetu imao prijatelja niti zaštitnika dok nije naletio na Milesa Hendona, prirodno je da će se potruditi iznova naći tog prijatelja, samo ako ga ovo ne vrati u London i u pogibelj. Uputit će se na vlastelinstvo Hendon, tako je, upravo to će učiniti, jer zna da je Hendon na povratku kući i tamo može očekivati da će ga naći. Jest, sad je Hendon znao što će, više ni časka ne smije potratiti u Southwarku, već će se odmah sjuriti kroz Kent prema Redovničkom otočiću, češljajući šumu i propitkujući se kud god prođe. A mi se sad vratimo nestalom malom kralju.

Vucibatina, za kojega je poslužitelj u svratištu rekao kako se upravo »spremao prići mladcu i kralju«, nije im baš prišao, već im se prikučio iza leđa i u stopu ih slijedio. Nije izgovorio ni riječi. Lijeva ruka bila mu je u povoju, a preko lijevog oka privezao je veliku zelenu krpu; pomalo je hramao poštapajući se nekakvom hrastovom motkom. Mladac je vodio kralja zavojitom putanjom kroz Southwark, i malo pomalo izbiše na udaljenu cestu. Kralja je sad već izdalo strpljenje i on se zainati da će tu stati; Hendonova je dužnost da dođe k njemu, a ne on Hendonu. Više neće trpjeti takovu drskost; stat će tu i neće se pomaknuti. Mladić reče:

»Ti bi čekao ovdje, a tvoj prijatelj neka leži u ranama tamo u šumi? Pa dobro, kako god želiš.«

Kraljevo držanje umah se izmijeni. On vrisne:

»Ranjen? Tko se drznuo počiniti takvo što? Ali nije važno; vodi me, vodi me! Brže, tikvane! Jesi li potkovan olovom? Zar je zbilja ranjen? Pa ako je zločinac i vojvodski sin, okajat će to!«

Onu udaljenost do šume prešli su za tili čas. Mladić se osvrtao tražeći deblju granu zabodenu u zemlju i okićenu krpicom kakve prnje, zatim zađe dublje u šumu u potrazi za sličnim granjem i od vremena do vremena ga nalazeći; očito su to bili putokazi do mjesta gdje je namjerio. Nedugo zatim izbiju na čistinu gdje su se nazirali pougljenirani ostaci seoske kuće, i uz njih ruševan i natruo štagalj. Nigdje znaka kakvoga života, vladao je potpuni muk. Mladac uniđe u štagalj, a kralj mu je žustro bio za petama. Nikoga na vidiku! Kralj ošinu svog vodiča iznenađenim i sumnjičavim pogledom, pa će:

»Gdje je on?«

Odgovori mu posprdan smijeh. Kralj se taj čas zažesti; dokopa se neke klade i baš je htio momka njome nabiti po glavi, kad ga zapljusne još nečiji posprdan smijeh. Smijao se to šepavi razbojnik koji ih je slijedio na odstojanju. Kralj se osvrnu i namrgodi:

»Tko si pa ti? Što hoćeš ovdje?«

»Ostavi se ludorija«, rekne čovjek, »i stišaj se. Nisam tako dobro prerušen da se možeš pretvarati kako ne poznaješ svog oca.«

»Ti nisi moj otac. To dobro znam. Ja sam kralj. Ako si skrio moga slugu, otkrij mi gdje je, ili ćeš gorko pokusati ono što si skuhao.«

John Canty mu otpovrne odmjerenim i nepokolebljivim glasom:

»Jasno je da si šašav, pa sam nerad tući te; ali budeš li me izazivao, neće mi biti druge. Tvoje klepetanje ovdje nije opasno, jer nema ušiju koje bi se osvrtale na to mahnitanje, ali je dobro da svikneš svoj jezik na pažljiviju besjedu, jer bi nam mogla štetiti kad se okolina izmijeni. Počinio sam ubojstvo i ne smijem sjediti kod kuće, a ne smiješ ni ti jer trebam tvoju pomoć. Promijenio sam ime, jer je tako najmudrije. Sad sam Hobbs – John Hobbs; ti se zoveš Jack i usadi si to u tu svoju tikvu. A sada, govori. Gdje ti je majka? Gdje su ti sestre? Nisu došle na ugovoreno mjesto, znadeš li kamo su otišle?«

Kralj nevoljko odgovori:

»Ne gnjavi me tim glupostima. Majka mi je mrtva; sestre su mi u palači.«

Mladac kraj njih pršte u preziran smijeh, a kralj samo što ne nasrne na njega, kad Canty – ili Hobbs, kako se sad sam nazivao, prekine sve to riječima:

»Tišina, Hugo, ne zadirkuj ga, posvadio se s pameću a ti ga ovako dražiš. Sjedni tu dolje, Jack, i umiri se; za časak ćeš dobiti zalogaj.«

Hobbs i Hugo udubiše se u razgovor, utišanih glasova, a kralj se makne što je dalje mogao iz nepodnošljiva mu društva. Povukao se u sumračje udaljenog kutka štaglja gdje nađe zemljani pod s naslaganom slamom. čitavu stopu u visinu. On se tu spruži, prekrije se slamom umjesto pokrivača, i naskoro zapadne u razmišljanje. Snađoše ga mnoge nevolje, ali sve su gotovo pale u zaborav i bile beznačajnije od jedne, strašne, gubitka oca. Za čitav ostali svijet ime Henrika VIII. izazivalo je drhtavicu, i budilo sliku odvratnog

ljudoždera čije nozdrve siju propast a šake dijele najkužniju pokoru i smrt; ali ovoga je dječaka to ime obasipalo osjećajima blaženstva, a lik koji je dozivao bijaše oličenje plemenitosti i ljubavi. Prisjetio se dugačkog niza nježnih razgovora između njih dvojice, pa se sad rado u mislima privine uz te doživljaje a lice obliveno rijekom suza govorilo je koliko mu dubok i snažan jad obuze srce. Kako se poslije podne mračilo, momčić, zaokupljen svojim brigama, postupno skliznu u miran i okrepljujući san.

Nešto kasnije, ne bi znao reći koliko kasnije, osjeti mu se s naporom počnu razbuđivati, i dok je ležao sklopljenih kapaka i nejasno se pitao gdje je i što se to zbiva, začuje neko mrmljušenje, sumorni romon kiše po krovu. Obuzme ga ugodan osjećaj sigurnosti, koji već idućeg trena grubo prekine čitav zbor kriještavih glasova i prostačkog hihotanja. To ga nemilo strese, i on smače slamu s glave kako bi vidio otkuda dolaze glasovi. Oči mu zatravi sablastan i užasan prizor. Snažno svjetlo vatre palucalo je nasred poda, i još jedno na drugom kraju štaglja; a oko tog jasnog crvenkastog i blještavog svjetla ponaslanjala se i lijeno isprotezala najšarolikija fukara odrpanih i kaljavih ništarija oba spola, o kojoj je ikad čitao ili sanjao. Bilo je tu muškaraca poput mišićavih gromadina, preplanulih od izlaganja suncu, dugih vlasi, a na sebe su navukli svakojake neobične dronjke; bilo je balavaca osrednje visine i divljeg izgleda lica, slično odjevenih; tu su se sjatili slijepi prosjaci s prekrivenim ili ovitim očima krpom; pa i bogalja s drvenim nogama i štakama; eto i jednog zlopakog pokućarca sa svojom torbom; brusač noževa, kotlokrpa i bricovidar, svi s alatima za svoje zanate; neke od ženskinja bile su jedva propupale djevojčice, druge u cvatu mladosti, a neke opet vremešne i naborane vražarice, a sve su se derale, bile besramne i prostačile; i sve mahom musave i zapuštene; pratilo ih je i troje razdražljive sitne djece; tu se motalo i par pregladnjelih džukaca s konopcem oko vrata koji su imali voditi slijepce.

Nastupi noć, bagra je baš blagovala, i raskalašena pijanka otpočne, a limenka s rakijom zareda od usta do usta. Podigne se graja:

»'Ajmo pjesmu! Neka pjevaju Tutimiš i Šepavi Bič!« Jedan od slijepaca se uspravi i pripravi za nastup smičući krpu što mu je skrivala potpuno zdrave oči, a skide i srceparajući natpis koji je kazivao o uzroku njegove nesreće. Šepavi oprkne od sebe drvenu nogu i ustoboči se na čilim i zdravim udovima, uz drugog nevaljalca, svog pajdaša; onda zarlaurliču neku obijesnu pjesmicu, a na koncu svake kitice napore bi im osnažili, u zboru, glasovi čitave usplamtjele družine. E, kad stigoše i do posljednje kitice, supijani zanos dosegne takav zamah da se sad svi priključiše i punih grla zapjevaše od početka, što je imalo za posljedicu takvu silovitu i divljačku riku da su se krovne grede tresle. Evo tih poticajnih stihova:

»Škuri torbari, bumbivi mrci,
Svakom na pleći od biča je pruga –
Od Kapele Trojstva kroz rimska razbojstva,
Jer lista im grijeha je crna i duga.
Putuju, putuju vračilje, štrige
Izdanci sramni, cvile umorstva
Tamo do luke ih vješala njišu
Bratiju našu kod Kapele Trojstva.«

Slijedio je razgovor; i to ne na lupeškom govoru pjesme, jer njime su se služili u besjedi samo kad su ih mogle čuti uši kakva dušmanina. Tijekom razgovora izbi na vidjelo da »John Hobbs« nije uopće novak, već je svikao na ovu bandu u neko prijašnje doba. Zapitaše ga za događaje u posljednje vrijeme, a kad rekne kako je »slučajno« umorio čovjeka, zabruji žamor odobravanja; kad doda kako je taj čovjek bio svećenik, pukne buran val oduševljenja, te je morao popiti po gutljaj sa svakim u tu čast. Stari znanci mu veselo nazovu dobrodošlicu, a novi su bili ponosni što su se s njim rukovali. Upitaše ga što je razlog njegovu »tako dugom izbivanju«. On će:

»Posljednjih godina London je bolji od sela, a i sigurniji, jer su zakoni pooštreni do krajnjih granica i cjepidlačno se provode u djelo. A da mi se nije dogodila ova nezgoda, bio bih ostao tamo. Bio sam namjerio ostati i nikada više na selo, ali ova je nezgoda prevagnula.«

On se raspita koliko ljudi sad broji družina. »Kudravi«, iliti vođa, otpovrne:

»Dvadeset i pet jedrih porepača, smičikesa, prefriganaca, uhodica i klevetara, računajući rogulje, pustolovke i druge vračilje. Većina je ovdje, a preostala žgadija prti se na istok prema zimskoj nastambi. U zoru ćemo za njima.«

»Ne vidim Gušu među ovom čestitom bratijom oko sebe. Gdje bi on mogao biti?«

»Jadno momče, sad ruča sumpor, malo prejaku vatricu za tako istančan ukus. Ukokan je u barufi do krvi negdje oko Ivanja.«

»E baš mi je to žao čuti; Guša bijaše smion i vješt čovac.«

»Po istini govoriš. Mrakulja Bess, njegovo kopile, još je s nama, ali sad putuje s onim propalicama na istok; fino djevojče umilna lika i uzorna vladanja, nitko je nije vidio pijanu više od četiri dana u tjednu.«

»Uvijek je bila za svaku hvalu, dobro se toga sjećam, neumorna pustolovka i vrijedna svake preporuke. Majka joj bijaše slobodnija i ne baš tako osobita; svadljiva hrdoroga gadne ćudi, ali u dosluhu s pameću više od većine drugih.«

»Zato smo je i izgubili. Dar čitanja sudbine iz dlana i druge vještine gatanja pribavili su joj, na koncu, čast i slavu vještice. Zakon ju je izroštiljao, do smrti, na tihanoj vatri. Dirnulo me i baš raspekmezilo kad vidjeh kako je otmjeno dočekala svoj usud, klela je i psovala rulju koja je oko nje blenula i zijala, dok joj je oganj palucao gore po licu i cvrčio

joj tanke čuperke pucketajući oko izborane sijede glave; što sam rekao: klela? I kako ih je samo klela! Da živiš i tisuću godina ne bi čuo takove majstorske kletve. I eto ti đavla, njena je umjetnost crknula s njom. Ostali su samo prezira vrijedni, slabi oponašatelji, ali nema više pravog bogohuljenja.«

Kudravi uzdahnu; slušatelji uzdahnu u znak da i oni misle tako; opća potištenost pritište društvo za časak, jer čak i najgori šljam poput ovog nije sasma neosjetljiv za sućut, već kadšto uspijeva osjetiti bol gubitka i tugu; to u velikim razmacima i pod vrlo osobitim okolnostima, u slučaju poput ovoga, kad obdarenost i naobrazba umru i ne ostave nasljednika. Kako bilo, ubrzo svaki od okupljenih čemernika potegnu dobar gutljaj, te im to obnovi dobro raspoloženje.

»Je li nam još koji od prijatelja gadno zduhnuo?« upita Hobbs.

»Neki i jesu. Osobito novaci, kao sitni poljodjelci koji su se našli bespomoćni i gladni kruha pod kapom nebeskom jer su im oduzeta polja kako bi bila pretvorena u pašnjake za ovce. Počeli su prosjačiti, pa su ih, gole do pojasa, bičevali vezane za zadnji dio tovarnih kola, sve dok im nije proštrcala krv; onda su ih bacili u klade i nabacivali se na njih kamenjem; oni su iznova prosjačili, pa su opet bičevani i odsječeno im je po uho; prosjačili su i po treći put; a jadni gologusci, što bi drugo i mogli; zapečatiše im na obraz užareno željezo, i prodaše ih u roblje; oni dadnu petama vjetra, ali ih uhvate, i povješaju. To ti je, ukratko, sva priča. Drugi iz družbe nisu baš toliko gadno nastradali. Ustanite, Seljane, Sušico, Poljaru – pokažite svoje ukrase!«

Ovi se dignu i svuku nešto od svojih prnja izlažući leđa ispresječena izderanim, već zaraslim usjeklinama od biča; jedan posuvrati kosu i pokaže mjesto gdje je nekada stršalo lijevo uho; drugi pokaže sramni žig preko ramena: slovo V, i osakaćeno uho; treći će:

»Ja sam Seljan, nekoć imućan zemljoradnik s ljubljenom ženom i dječicom... sada sam ponešto drukčijeg stanja i zvanja; a žena i djeca odoše; mož' bit su u nebu, mož' bit na... na drugom mjestu... ali hvala dobrostivom Bogu, ne žive više u Engleskoj! Moja dobra stara i kreposna mati zlopatila se kako bi zaslužila kruh njegujući bolesnike; jedan od njih umre, liječnici ne znahu kako, pa su mi majku užgali kao coprnicu dok su moji mališi to gledali i vriskali. Engleski zakon!... Gore čaše, svi, da zajedno nazdravimo i ispijemo koju u slavu milosrdnog engleskog zakona koji ju je odaslao iz engleskog pakla! Svima hvala, prijatelji, svima odreda. Prosjačili smo od kuće do kuće, i ja i žena, a nosili smo sa sobom i gladnu dječicu, no veliki je grijeh u Engleskoj biti gladan pa su nas svukli i bičevali kroz tri grada. Ispijmo zato svi još jednom u slavu milosrdnog engleskog zakona! Jer njegov bič se duboko napio krvi moje Mary i blaženi spas joj je hitro došao. Sad leži tamo u lončarevom polju,[15] sigurna od sviju zala. A dječica – pa, kako me je zakon bičevao od grada do grada, ona skapaše od gladi. Popijmo momci, samo kap, jednu

[15] Dio polja u kojemu se ukapaju prosjaci, prijestupnici i neznanci. Naziv dolazi još iz Novog zavjeta (Evanđelje po Matiji, XXVII, 7 »Nego se dogovoriše te kupiše za njih lončarevu njivu za groblje gostima.«), i naziva starog groblja za tuđince u Jeruzalemu.

kapljicu za sirotane moje, što nijednom božjem stvoru nisu nanijeli zla. Prosjačio sam iznova, prosio za koru kruha, pa sam dobio stup sramote i izgubio uho... gledajte, tu je još krnjatak uha; opet sam prosjačio, pa sad imam i ovaj drugi krnjatak da me sjeti na to. I još sam prosjačio, pa sam onda prodan kao rob, evo, ispod ove zamrljotine na obrazu, kad bih je sprao, mogli biste razgledati crveno R što mi je ostavilo tu užareno željezo. Rob! Shvaćate li što to znači! Engleski rob! To sam ja što stojim pred vama. Pobjegao sam od gospodara, a ako me nađu – neka teško nebesko prokletstvo padne na zemlju koja je odredila taj zakon – objesit će me!«[16]

Kroz tmasti zrak razlegne se zvonki glas:

»E neće! I s današnjim danom stigao je konac tom zakonu!«

Svi se osvrnu i spaze neobičan lik maloga kralja kako žurno kroči k njima; kad se našao na svjetlu i kad se jasno pokazao, puče opet provala upita:

»Tko je to? Što je to? Tko si ti, čovuljče?«

Dječarac je stajao nepokolebljivo usred svih tih iznenađenih i upitnih pogleda, pa odgovori s kraljevskim dostojanstvom:

»Ja sam Edward, kralj Engleske.«

Za ovim uslijedi divljačka provala cerekanja, nešto zbog poruge, a nešto zbog oduševljenja ovom blistavom šalom. Kralja to pecnu. On će britko:

»Neotesana potucala, je li to priznanje kraljevskom dobročinstvu koje vam obećah?«

On rekne još i više, ljutitim glasom i uzbuđenim kretnjama, ali sve to zagluši vijavica smijeha i podrugljivih usklika. John Hobbs nekoliko puta pokuša nadglasati ovu tutnjavu i konačno, pošto je polučio uspjeh, izrekne:

»Prijatelji, on mi je sin, sanjalica, šašavac, i potpuno je lud... ne osvrćite se na njega... zbilja umišlja da je kralj.«

»Ja jesam kralj«, Edward će, okrećući se njemu, »što ćeš ti i osjetiti na svojim leđima, kad za to dođe vrijeme. Sam si priznao umorstvo... za to ćeš visjeti.«

»Ti bi me izdao!... Ti? Samo kad te dohvatim...«

»No – no!« javi se zdepasti Kudravac, uplićući se u dobar čas da izbavi kralja, i potkrijepivši ovu uslugu tako što zdumi Hobbsa šakom na tlo; »ne poštuješ ni kraljeve ni vođe? Budeš li tako vrijeđao moju nazočnost još jednom, svojim rukama ću te objesiti.«

Zatim se obrati njegovu veličanstvu: »Ne smiješ prijetiti svojim suložnicima, momče; i dužan si držati na uzdi svoj jezik kako ne bi izlanuo što opasno kad smo gdje

[16] Ropstvo

Kralj tako mlad, a seljak tako neuk lako će pogriješiti – a baš se to i događa u ovoj slučaju. Ovaj je seljak bio pogođen tim zakonom *unaprijed*; kralj je bio ljut ubog zakona koji još i nije postojao: jer ta užasna odredba zaživjela je tek za vladavine mladoga kralja. Ipak, mi znamo, već i zbog čovječnosti kraljeve, da on takvo što nikada ne bi predložio.

drugdje. Budi kralj, ako to ispunja zadovoljstvom tvoj šašavi duh, ali nikoga nemoj vrijeđati. Odreci se naslova kojim si se očitovao... to je veleizdaja; mi smo niškoristi što se tiče nekih tričarija, ali nitko među nama nije toliko nizak da bi bio izdajnik svog kralja; naša su srca prepuna ljubavi i odanosti prema njemu. Pripazi govorim li istinu. Hajd'mo, svi u glas: Živio Edward, kralj Engleske!«

»ŽIVIO EDWARD, KRALJ ENGLESKE!«

Odgovor je puknuo poput groma s toliko zadovoljstva da je ovo šareno društvo protreslo iz temelja oronulo zdanje. Kraljevo lišce za časak zasja od zadovoljstva, i on lagano klimne glavom, te rekne u svečanoj jednostavnosti:

»Hvala ti, moj dobri narode.«

Ovaj neočekivani odgovor baci te protuhe gotovo u grčeve od mahnita smijeha. Kad se opet malo primiriše, strogo se oglasi Kudravi, no s prizvukom dobrodušnosti:

»Ostavi se toga, dječače, nije razborito, nije korisno. Maštati je zabavno, ali ako to baš hoćeš, odaberi neki drugi naslov.«

Kotlokrpa zavreči:

»Lu-Lu Prvi, kralj svih budala!«

Predloženi naslov odmah »upali«, svako ga grlo ponovi, pa se uzdigne vika poput mećave:

»Živio Lu-Lu Prvi, kralj svih budala!« popraćena zviždanjem, i pištavim praskavim smijehom.

»Dovucite ga 'vamo, pa ćemo ga okruniti!«

»Zagrnimo ga plaštem!«

»Dajte mu žezlo!«

»Na prijestolje s njim!«

I još dvadeset drugih uzvika provali ujedanput; i prije nego li je jadna mala žrtva uspjela dahnuti, bila je okrunjena pliticom, zaogrnuta pohabanim gunjem, uprijestoljena na bačvi, i obdarena žezlom u obliku kotlokrpinog lemila. Onda se svi zajedno hitnu na koljena oko njega i zavežu u zboru u posprdno kukanje, i ponizno preklinjanje, dok su oči otirali prljavim i izrepanim rukavima i keceljama:

»Budi nam milostiv, o slatki kralju!«

»Ne gazite svoje smjerne crve, o plemenito veličanstvo!«

»Požali svoje robove, i zaštiti ih kojim kraljevskim bubotkom!«

»Utješi nas i zagrij svojim milostivim zrakama, o vrelo vladarsko sunce!«

»Posveti zemlju dodirom svoga stopala, da možemo jesti balegu i oplemeniti se!«

»Milostivo se udostoji pljunuti na nas, o gospodaru, kako bi djeca naše djece mogla pričati o tvojoj kraljevskoj ljubaznosti, i biti zanavijek ponosna i sretna!«

Ali dosjetljivi kotlokrpa izveo je »tuš« večeri i ponio svu slavu. Dok je klečao, pretvarao se kako ga je kralj srdito šutnuo dok mu je cjelivao kraljevsko stopalo; načne preklinjati druge nevaljalce za kakvu krpu kojom bi zakrio mjesto na licu dotaknuto nogom, govoreći kako ga mora očuvati od dodira s nedostojnim zrakom i kako će zaslužiti bogatstvo tako što će na cesti izložiti pogledima to mjesto uz naplatu od stoti šilinga po gledatelju. Bio je upravo ubojito smiješan i zamusana rulja ga je nagradila zavišću i udivljenjem.

Suze srama i ogorčenja zrcaljahu se u očima maloga vladara; a bolna misao stisne mu srce: »Da sam im nanio i duboku nepravdu ne bi mogli biti okrutniji, a ja im nisam donio ništa do dobrote, i evo kako mi uzvraćaju!«

18. POGLAVLJE

Kraljević sa skitnicama

Skitnička se četa u osvit zore spravi u povorku i spremi poći svojim putem. Nebo im se stuštilo nad glavama, kaljava zemlja im pod nogama, a zimska studen u zraku. Družina se sasvim sneveselila; neki su bili mrgodni i šutljivi, neki pak razdražljivi i prznice, nitko raspoložen, a svi žedni.

Kudravi povjeri »Jacka« Hugu, s nekoliko jezgrovitih napomena, i naredi Johnu Cantyu da ga se kloni i da ga pusti na miru; također i Huga upozori da ne bude odviše grub prema dječarcu.

Nešto kasnije vrijeme se zblaži i tmasti oblaci malo se uzdigoše. Četa prestane drhturiti od hladnoće i raspoloženje se razvedri. Dobra volja se razmahala, pa su već počeli bockati jedan drugoga i vrijeđati prolaznike na cesti. Ovo je najbolje pokazivalo da im se volja za životom razbudila i da su opet počeli u njemu uživati. Ljudima je ovaj soj već usadio toliko straha u kosti, da im se svatko izmicao s puta i krotko trpio njihove bestidne uvrede, ne usuđujući se zucnuti. Od mjesta do mjesta skinuli bi rublje s ograde, na očigled vlasnika koji se nisu bunili, već su izgledali zadovoljni što im i ograda nije okradena.

Malo pomalo zaposješe malo seosko domaćinstvo i raskomote se kao kod svoje kuće, dok su seljak i njegovo ljudstvo drhteći ispraznili smočnicu kako bi ih napitali doručkom. Tapšali su domaćicu i njezine kćeri po podbratku dok su im preuzimali jelo iz ruku, i pravili masne šale na njihov račun peckajući ih uvredljivim primjedbama ništeći od smijeha. Na seljaka i njegove sinove nabacivali su se oglodanim kostima i povrćem prisiljavajući ih neprestano da skakuću u stranu i burno pljeskali kad bi se netko pokazao izvrsnim strijelcem. Okrunili su svoj posjet tako što su namazali maslacem jednu od kćeri po glavi, jer se usprotivila nekim njihovim intimnostima. Na odlasku zaprijete će opet doći i sažgati im krov nad glavom ako li bilo kakvo izvješće o svemu ovome procuri do ušiju vlasti.

Oko podneva, nakon duga i zamorna trapanja, banda se zaustavi za živicom koja obilježavaše granicu obližnjeg, prilično velikog sela. Dobiše jedan sat za počinak, a onda se jato raspršio uokolo kako bi s različitih mjesta ušetalo u selo i prionulo svojim svakovrsnim zanatima. »Jacka« su poslali s Hugom. Oni skitarahu tamo i ovamo neko vrijeme, jer je Hugo vrebao priliku da dadne zamaha svom poslu, no sve utaman. Napokon će:

»Ne vidim ništa što bi bilo vrijedno ukrasti ovo je kukavno mjesto. Zato ćemo prosjačiti.«

»Mi, ma nemoj! Baci se na svoj zanat, dobro ti i pristaje. Ali ja neću prositi.«

»Nećeš prositi!« uzvikne Hugo, svrnuvši iznenađeni pogled na kralja.

»A molim te lijepo, otkad si se to preobratio?«

»Što bi to imalo značiti?«

»Značiti? Pa zar nisi prosjačio po londonskim ulicama čitavoga života?«

»Ja? Ti si blesav!«

»Štedi laskanja, dulje će ti potrajati zaliha. Tvoj otac reče da si prosjačio otkad si prohodao. Možda laže. Zanima me hoćeš li biti toliko bezobrazan i izreći da on laže«, sprdao se Hugo.

»Misliš onaj kojega ti nazivaš mojim ocem? Jest, on je lagao.«

»Daj, daj, ne glumi preda mnom tu veselu igru, momče; rabi svoje ludorije sebi za zabavu, a ne na štetu. Ako mu samo ispričam o ovome, dobro će te ožmeknuti.«

»Zadrži to za sebe. Sam ću mu reći.«

»Zbilja mi se sviđa što si tako srčan, ali se ne divim tvojoj pameti. U ovom nam životu i previše lome kosti i batinaju nas da bismo se izlagali i namjerno izazivali šibe. Ali, sklopimo sad primirje; ja vjerujem tvomu ocu. Sumnjam da on ne zna lagati; vjerujem da i laže u prilici kad ljudi njegova zanimanja to moraju; ali u ovom slučaju nema potrebe za tim. Razborit čovjek ne rasipa ni na što svo ono dobro i sve ugodnosti koje mu donosi laž. Ali hodi; kad si toliko zapeo da se uzdignemo iznad prosjačenja, čime ćemo se onda zaposliti? Hoćemo li pljačkati kuhinje?«

Kralj mu nestrpljivo odgovori:

»Ma dosta s tim bedastoćama, zamaraš me!«

Hugo se sad ražesti:

»Ma slušaj ti, prijane; neće ti se prositi, neće ti se pljačkati; neka bude. Ali ima nešto što ćeš sigurno raditi! Bit ćeš mamac dok ja prosim. Ako i ovo odbiješ, pazi me se!«

Kralj zausti s prezirom se usprotiviti, kad ga Hugo prekine u riječi:

»Šuti! Ide neki tip dobrohotna lica. Ja ću se sad srušiti kao da me spopala boleština. Kad stranac dotrči k meni, podigni kuknjavu, sruši se na koljena i pravi se da jecaš; onda zarlaurliči kao da ti se svi vragovi kopitaju po trbuhu i protisni: O, gospodine, to je moj jadni izmučeni brat i mi smo bez igdje ikoga; tako vam dobroga Boga svrnite svoje milosrdne oči i sažalite se nad betežnikom, napušteni i prezrenim nevoljnikom; darujte jedan novčić od svega svog bogatstva onome koji ispašta od Boga i koji će brzo pred Njegovo lice – i podsjećam te, nemoj stati s kuknjavom ili je ublažiti sve dok mu ne iskamčimo kakav novčić, inače ćeš sve pokvariti.«

I Hugo odmah načne ječati, stenjati i kolutati očima, vrtjeti se oko sebe i posrtati; a kad neznanac stiže na dohvat, sruši se raskrečen pred njim, kriknu, i otpočne se grčiti i valjati po prljavštini, baš kao da mu je kucnuo samrtnički čas.

»O joj, o joj!« vikne dobrodušni stranac. »Oh, jadni stvore, bijedna dušice, koliko patiš. Evo, daj da ti pomognem ustati.«

»O, plemeniti gospodine, nemojte, Bog će vas uzmilovati za vaše uzvišeno gospodstvo – jer okrutna bol me pritišće kad dobijem napad. Evo tamo moga brata, on će ispričati vašoj plemenitosti koliko me čupaju grčevi kad se bolest svali na mene. Samo novčić, mili gospodine, jedan cigli novčić kako bih kupio mrvicu hrane; zatim me prepustite mojim jadima.«

»Jedan novčić! Dat ću ti i tri, jadni, bespomoćni stvore« i on s uzrujanom žurbom pročeprka po džepu, te izvadi novac. »Evo ti, siroti momče, uzmi ih, i nek su ti na dobro. A sad, primakni se, dječače, i pomozi mi prenijeti tvog oduzetog brata u onu kuću, gdje...«

»Ja nisam njegov brat«, prekine ga kralj.

»Kako?! Nisi mu brat?«

»Ma gledaj ga!« zaječi Hugo, a u sebi zaškrguta zubima.

»Niječe vlastitog brata koji već jednom nogom stoji u grobu!«

»Dječače, odista si kamena srca, ako to jest tvoj brat. Srami se! A on skoro i ne može micati rukama ni nogama. Ako, pak, nije tvoj brat, onda tko je?«

»Prosjak i lopov! Dobio je tvoj novac, i usput ti je okrao džep. Ako hoćeš učiniti liječničko čudo, zdumi ga tom batinom po leđima i vjeruj da će Providnost učiniti ostalo.«

Ali Hugo nije hlepio za čudom. U hipu je bio na nogama i otprhnuo brže od vjetra, a gospodin mu potrči za petama dižući hajku i vičući u trku krepko da se sve orilo. Kralj odjuri u suprotnom smjeru, i u sebi preduboko zahvali nebesima za ovo oslobođenje, a korak nije skratio sve dok nije bio van domašaja nevolje. Zatabana prvom cestom na koju naiđe i seoce naskoro ostane za njim. Jurio je da je sve prašina frcala pod petama, nekoliko sati, svejednako se osvrćući plaho i u straha da ga tko ne goni; na koncu strah jenja i olakšavajući osjećaj sigurnosti prožme ga potpuno. Sad se sjeti da je gladan; premoren također. Zato se ustavi pred seljačkom kućom; ali baš kad je htio nešto reći, umah ga prekinu i bez milosti otjeraju. Odjeća mu je bila loša preporuka.

On odbludi dalje, pozlijeđen i bijesan, te odluči kako se više neće neoprezno izlagati zlostavljanju. Ali glad je gospodar ponosu; pa kako se došuljala i večer, pokuša pristojno ući i u drugu seosku kuću; no tu još više nagazi ježa nego prije; izružiše ga svakojakim uvredama i zaprijetiše kako će ga dati utamničiti kao skitnicu ne stornja li se odatle istoga časa.

Noć omrči, jezovita i orubljena teškim oblačinama; i dalje vladar ranjavih nogu smicaše putem. Morao se neprestano kretati jer čim bi malo sjeo da otpočine, probila bi ga hladnoća do samih kostiju. Dok je trapao ovako kroz duboku mrklinu i gluho prostranstvo noći, sva ova čuvstva i iskustva bila su mu nova i neobična. Od vremena do

vremena čuo bi blize glasove kako ga mimoilaze i tonu u tišinu; a kako nije vidio ništa od tjelesa kojima su pripadali do nekakvih izobličenih lelujavih mrlja, bilo je u tome nešto sablasno i tajanstveno od čega ga uhvati strava. Ponekad bi spazio kakav odsjaj luči, ali, očigledno, jako daleko kao da je s drugoga svijeta; ako bi zveknulo zvono na vratu kakve ovce, uvijek je to bilo nejasno, slabo i daleko; na mahove se javljalo i iščezavalo prigušeno mukanje stoke, nošeno večernjim vihorom, kao neka žalopojka; tu i tamo bi se razleglo i pseće zavijanje iznad oku skrivenih prostranstava polja i gudura; svi ovi zvuci bijahu daleki; učini se zbog toga malenom kralju da sav život i sva zbivanja teku negdje daleko od njega i da je ostao sam samcat, bez ikoga mu bliskog usred nemjerne samoće.

Posrtao je dalje, zapahnut jezovitošću novoga iskustva, samo bi pokatkad zadrhturio zbog meka šušnja suhoga lišća što bi mu zašaputalo nad glavom poput ljudskoga glasa; i tako polako dotetura pred mrljavo svjetlo limene svjetiljke, točno na dohvat ruke. Ustukne u okrilje sjene i pričeka. Svjetiljka je bila pred otvorenim vratima štaglja. Kralj je neko vrijeme čekao... niotkuda zvuka, niotkuda kretnje. Sve više se smrzavao stojeći na mjestu, a spasonosni štagalj izgledaše tako primamljivo, da odluči na koncu staviti sve na kocku, i unići. Prišulja se hitro i nečujno, i baš kad je već zakročio na ulaz, začuje za sobom glasove. Smukne iza neke bačve u štaglju i čučne. Uđoše dva poljska radnika, noseći svjetiljku, te se uzmu na posao, usput razgovarajući. Dok su se oni kretali ovamo i onamo noseći svjetlo, kralj dobro izoštri pogled i zapamti izgled nečega što je naličilo čvrstom drvenu odjeljku u udaljenom kutu štaglja, te namjeri napipati do tamo put kad ne bude svjedoka. Zapazi isto tako i mjesto gdje su bili nabacani na hrpu konjski prekrivači, odavde na pol puta, pa ih se nakani domoći u korist engleskoj kruni za tu jednu noć.

Ne prođe dugo i muškarci su bili gotovi, pa otiđoše zatvorivši zasunom vrata, odnoseći sa sobom lampu. Promrzli kralj se prišulja po prekrivače, hitro koliko je to dopuštao posvemašnji mrak; pokupi ih, i tapkajući privuče se natrag drvenom odjeljku. Dva podastre za ležaj, a s preostala dva se pokri. E, sad je bio zadovoljan vladar, makar su prekrivači bili vremešni i tanki, i ne baš osobito topli, a uz to su odisali tako prodornim konjskim vonjem da ga je smrad gotovo zadušio.

Makar je kralj bio gladan i promrzao, umor i kunjavica ga posvema obuzmu, i on odmah utonu u polusvjesno stanje. I tada, baš dok ga je svladavao sve dublji sanak, jasno osjeti da ga nešto dotače! U času je bio budan i bistra uma, ubrzano dišući. Hladna jeza prostruji od ovog neobjašnjivog dodira u mraku i gotovo mu prekine kucanje srca. On se ispruži poput kipa i slušaše, dok mu je dah zapinjao u grlu. Ali ništa se ne pomače, i nitko se ne oglasi. I dalje je osluškivao, i čekao, baš mu se činilo kako to jako dugo traje, no i dalje se ništa nije micalo, i svuda je vladao muk. Pomalo se počne opet uljuljkivati u drijem, kad najednom opet osjeti onaj tajanstveni dodir! Taj laki dodir nečujnog i nevidljivog susjeda bijaše prestrašan; dječak klonu od sablasne groze. Što će sad? Pitanje je visilo u zraku, a on nije znao odgovor. Bi li napustio ovo prihvatljivo i donekle udobno skrovište i pobjegao od ovog nedokučivog užasa? Ali kamo pobjeći? Nije imao kamo otići iz tog štaglja; a opet, izluđivala ga je pomisao kako će naslijepo tapati ovamo i onamo u

mraku, zatočen između četiri zida, dok ova sablast klizi za njim i ne da mu mira tim mekim, odvratnim dodirima po obrazu i ramenu. Ostati tu gdje jest i čitavu noć se nositi s time ni živ ni mrtav – je li to bolje? Nije. Što mu je, onda, preostalo? Znao je dobro, samo je jedan izlaz – mora izvući ruku ispod pokrivača i naći što je to!

Ali lako je zamisliti; teško je sabrati se i pokušati. Triput je odlučno pružao ruku sasvim malo u mrak; i naglo je zavlačio natrag, bez daha – ne zato što je napipao nešto, već jer mu se činilo da će zasigurno, evo, sad, napipati. Ali četvrti put potapka malčice dalje, i ruka mu lagano pritisne nešto meko toplo. Ovo ga gotovo skameni od užasa – bio je u takvu stanju da nije mogao zamisliti ništa drugo, do da je to ljudska lešina, netom umrla i još topla. Pomisli da će radije umrijeti nego je opet dotaći. Ali se prevario, jer nije znao za nepobjedivu snagu ljudske znatiželje. Nedugo zatim njegova je ruka opet drhtavo pipkala, usprkos razboru, usuprot njegovoj volji, ali je pipkala uporno dalje, baš kao i prije. Naiđe na kitu dugačkih vlasi, sav se strese, ali proslijedi rukom uz dlaku dok ne stiže do nečega nalik toplom konopcu; krene uz konopac i otkrije nevino telence! – što će reći, naime, kako to nije uopće bio konopac, već teletov rep.

Kralj se do dna svog bića posrami što se nadao u takav strah i jad zbog toliko ništavnog razloga kao što je usnuli telić; Međutim, nije bilo razloga za stid, jer nije njega isprepadalo tele, već ono strahotno nepoznato nešto što se njemu učinilo umjesto teleta; i svaki bi drugi dječak u ono staro praznovjerno doba postupio na dlaku jednako i ustrašio se baš kao i on.

Kralj se nije samo oduševio što je ovo stvorenje obično tele, već se oduševio i što se može podružiti s teletom; jer toliko već bijaše usamljen i napušten od svih da mu je godilo društvo i bliskost, pa je i krotka životinja bila dobrodošla. A bio je i toliko zlostavljan, toliko bešćutno izmučen od svoje vlastite ljudske vrste, da je bilo divno konačno oćutjeti društvo prijateljskog stvora dobrodušne naravi i meka srca, makar mu nedostajale otmjene osobine. Zato odluči odreći se svog roda i sprijateljiti se s teletom.

Dok ga je gladio po glatkim, toplim leđima, jer ležalo mu je na dohvat ruke, sine mu da bi ovo tele moglo biti korisno i na više načina. Tako on preuredi svoj ležaj i razastre ga tik dolje uz tele; onda se privinu teletu uz leđa, navuče prekrivače na sebe i na svog pajdaška, i za minutu – dvije bilo mu je tako toplo i ugodno kako mu nije bilo ni u mekoj postelji kraljevske palače u Westminsteru.

Nahrupiše mu vesele misli; život se pričini vedrijim. Oslobodio se okova ropstva i zločina, oslobodio se drugovanja s društvenim dnom i surovim bezakonjem; bilo mu je toplo, bio je zaštićen; jednom riječju, sretan. Noćnik vjetar širio je moćna krila; šibao je iznenadnim udarcima klepetavi štagalj koji se tresao i klopotao u zamasima, jecao je i cvilio po uglovima i izbočinama, ali sve to bješe poput glazbe u kraljevim ušima, sad kad je uživao u udobnosti i zaštiti; neka samo vihor huji i žesti se, neka lupa i mahnita, neka fijuče i vije, nije ga bilo briga, baš je uživao u tome. Samo se jače priljubio svom prijanu, uživajući u toplom blaženstvu, i utonuo ozaren u duboki san bez nova, nesvjestan svega, ispunjen vedrinom i spokojstvom. Udaljeni psi su zavijali, sjetna goveda mukala, a

vjetrine i dalje vijale, dok su duž krova bjesnili oštri mlazovi noćnoga pljuska; sveđer je njegovo englesko veličanstvo mirno spavalo, baš kao i tele što je spavalo, jer je to jednostavno stvorenje, i ne uzbuđuju ga olujare, niti ga uznemiruje to što spava kraj kralja.

19. POGLAVLJE

Kraljević kod seljaka

U mlado jutro kralj se razbudi, i nađe mokrog ali pametnog štakora koji se ovamo obnoć uspuzao i našao udoban ležaj njemu na grudima. Kako se uznemiri, tako i uteče u jednom skoku. Dječak se nasmiješi i reče: »Jadna budalice, što bi te bilo strah? Bespomoćan sam kao i ti. Sramotno bih se ponio kad bi pozlijedio nevoljnika, kad sam i sam nevoljan. Dapače, dugujem ti hvalu na dobrome znamenju; jer kad kralj padne tako nisko da pravim pravcatim štakorima služi za noćište, to je siguran znak da će mu se sreća izokrenuti u bolje, budući da se dublje ne može srozati.«

Ustade i iziđe iz pregrade za stoku, i baš tada začuje dječje glasove. Otvore se vrata štaglja i uniđu dvije malene djevojčice. Kako su ga spazile, tako im zamre razgovor i smijeh, te stajahu sad u tišini i ukočeno, piljeći u njega s neizmjernom radoznalošću; zatim načnu šaputati jedna drugoj u uho, pa se prikuče bliže, i opet stanu piljiti i sašaptavati se. Malo pomalo skupe odvažnost i glasno stanu razglabati o njemu. Jedna će:

»Ima dražesno lice.«

Druga doda:

»I lijepu kosu.«

»Ali je zbilja bijedno odjeven.«

»I kako samo pregladnjelo izgleda.«

Još priđu bliže, istražujući ga detaljno sa svih strana, kao da je on neka nova i neobična vrsta životinje; ali pomalo oprezno i pažljivo kao da se pribojavaju nije li to životinjska vrsta koja, na priliku, znade i gristi. Na koncu se ustoboče pred njim, čvrsto se držeći za ruke, sa slučaj zaštite, pa ga dobro ispregledaju svojim nedužnim očicama; onda jedna od njih skupi svu hrabrost i upita otvoreno i iskreno:

»Dječače, tko si ti?«

»Ja sam kralj«, bio je dostojanstveni odgovor.

Djeca se lecnu, a oči im se ušire najšire što su mogle, te ovako stajahu bez riječi koji trenutak. Onda znatiželja razbije tišinu:

»Kralj? Koji kralj?«

»Kralj Engleske.«

Djeca se zgledaju, pa pogledaju njega, pa opet jedno drugo, u čudu i zbunjena, a onda jedna djevojčica reče:

»Jesi li ga čula, Margery? Reče da je kralj. Može li to biti istina?«

»Kako bi moglo biti drugo, nego istina, Prissy? Zar bi on lagao? Jer, gledaj, Prissy, kad ne bi bila istina, bila bi laž. Sigurno bi bila. Sad razmisli. Sve stvari koje nisu istinite, lažne su – to ti je sigurno, tu nema zbora.«

Bijaše to dobar, čvrst dokaz, bez ikakve pukotine; on Prissynu sumnjičavost odsiječe u korijenu. Ona časak porazmisli, zatim se opredijeli za povjerenje kraljevoj riječi jednostavnom opaskom:

»Ako doista jesi kralj, onda ti vjerujem.«

»Doista sam kralj.«

Ovo je okončalo spor. Kraljevski naslov njegova veličanstva prihvaćen je bez ikakvih daljih pitanja ili rasprave, dvije djevojčice u jedan glas počeše zapitkivati kako je stigao ovamo i otkud mu to nekraljevsko ruho, i kamo je namjerio, i sve njemu i njegovim doživljajima. Bilo je to ogromno olakšanje, iznijeti na vidjelo sve svoje nedaće kad je znao da mu se nitko neće narugati ili posumnjati u njega; zato ispriča sve u zanosu, zaboravljajući i na glad; a ljubazne mlade dame slušale su ga s najdubljim i najnježnijim razumijevanjem. Ali kad on stiže do posljednjih događaja, a one saznaše koliko dugo nije ništa stavio u usta, brzo ga prekinu i požure s njim u kuću da mu nađu dobar doručak.

Kralj se sav ozari, konačno sretan, i obeća sam sebi:

»Kad opet budem na svome, uvijek ću štovati malene, sjećajući se koliko su mi ove djevojčice vjerovale i podržale me u zlo doba; dok su se oni stariji, koji za sebe misle da su mudriji, sprdali sa mnom i držali me lašcem.«

Majka djece prihvati kralja gostoljubivo, puna sažaljenja; njegovo jadno stanje i očigledno izluđen um dotakoše se njena ženskog srca. Bijaše udovica, i to siromašna; stoga je iskusila dovoljno zla da je znala suosjećati s nesretnicima. Bila je uvjerena kako je smušeni dječak odlutao od svojih prijatelja ili skrbnika; zato pokuša doznati otkud je došao, kako bi mogla poduzeti nešto da ga vrati kući; ali sve njene natuknice o susjednim gradovima i selima, i sva njena pitanja u tom smislu bijahu utaman – dječakovo lice, a tako i njegovi odgovori, jasno su pokazivali da on nema blagog pojma o čemu ona govori. Zborio je s lakoćom i jednostavno o pitanjima koja su se ticala dvora; i glas mu se slomio više no jednom, kad bi govorio o pokojnom kralju, »svom ocu«; međutim, kad bi razgovor svrnuo na običnije teme, gubio je zanimanje i postajao mučaljiv. Žena je bila duboko zbunjena; ali nije dizala ruke od svog nauka. Dok je pripremala jelo, baci se u bjesomučne napore kako bi iznenadila nekom primjedbom dječaka i natjerala ga da otkrije svoju pravu tajnu. Brbljala je o stoci – on ni da bi zucnuo, zatim o ovcama – nije ga uopće zanimalo, pa je tako palo u vodu njeno uvjerenje da je mali pastir; naklapala je mlinovima; zatim o tkalcima, kotlokrpama, kovačima, i svim mogućim obrtima i obrtnicima; zatim o ludnici, o tamnicama i o ubožničkim skloništima; ali ništa od svega nije pogađalo cilj. Ipak, nije bilo baš sasvim tako; ona se sjeti da su još preostali još služinski poslovi u kući.

Pa da, sad se uvjeri kako je na sigurnom tragu: mora biti kućni slugančić. Ona se uhvati za to. Ali, poraz uslijedi i na ovom polju. Razgovor o metenju bio mu je dosadan; loženje vatre nije ga podstaknulo; o čišćenju i ribanju kao da nikada nije niti čuo. A onda se gazdarica dotakne, s ne baš bogzna kakvom nadom, i više reda radi, pojedinosti kuhanja. Na njezino iznenađenje i nepresušno oduševljenje, kraljevo lice ujedanput se ozari! Ah, mislila je, sad ga imam; i bijaše vrlo ponosna na svoju udivljujuću oštroumnost i način kojim je to postigla.

Zamoreni jezik dobio je priliku da joj sad otpočine; kralj nadahnut razdirućom glađu i opojnim mirisima što su kuljali iz uskiptjelih lonaca i tava, posveti se tako rječitoj i učenoj raspravi o svakojakim jestvinama što izazivaju zazubice, da žena za nekoliko minuta pomislila: »Uistinu bijah u pravu: on je pomagao u kuhinji!« Zatim on proširi svoj jelovnik i razveže se tolikom pomnjom i živošću da domaćica pomisli: »Moj Bože! Pa otkud može znati za sva ta jela, i još k tome tako birana? Jer ona padaju samo stolovima bogatuna i velikaša. Ah, sad znam! Taj beskućnik u prnjama zacijelo je služio u palači prije nego li mu je pamet profućkala; pa da, zacijelo je pomagao u kuhinji samoga kralja, glavom i bradom! Iskušat ću ga.«

Puna žustrine kako bi potvrdila svoju pronicljivost, naloži kralju da načas pričuva jelo što se krčkalo, dobacivši kako može, ako ima volju, pripraviti i sam, ili dodati, jedno ili dva jela. Zatim se pokupi iz sobe i dadne djeci znak da je slijede. Kralj promrmlja:

»Već je jednom u ono staro doba jedan engleski kralj imao dužnost poput ove, nije to ništa protivno mom dostojanstvu, preuzet ću posao koji se udostojio prihvatiti veliki Alfred. Ali, potrudit ću se bolje opravdati povjerenje od njega; jer njemu su kolači otišli u plamen.«

Namjera bijaše lijepa, ali izvedba nešto manje; jer ovaj kralj, kao i onaj drugi, naskoro se prepusti dubokim promišljanjima o svojim državnim poslovima, te se dogodi katastrofa: jelo je pregorjelo. Žena se još vratila na vrijeme i spasila doručak od potpune propasti; a isto tako je trenutno zdrmala kralja iz njegovih sanja ošinuvši ga ujedljivim i oštrim prijekorima. A onda, kad je vidjela koliko je žaloban što je iznevjerio poklonjeno mu povjerenje, iznebuha se smekša i postane spram njega sušta dobrota i nježnost.

Dječak se od srca i obilato najede, pa ga to potpuno krijepi i odobrovolji. Ovaj je objed bio poseban zbog jednog neobičnog svojstva: jedna i druga strana zanemarile su staleške razlike; ali niti jedno od onih koji su primili milost nisu to znali. Domaćica je namjeravala u kutu nahraniti ovog skitničića ostacima jela, kao bilo koju drugu skitnicu, ili kao psa; ali ju je toliko pekla savjest što ga je onako izgrdila, da je učinila sve što je mogla kako bi to nadoknadila dopuštenjem da može sjesti za obiteljski stol i jesti s ljudima višeg staleža; kao, pretvarajući se da im je on ravan; a kralj, sa svoje strane, bijaše u takvom grizodušju što je iznevjerio povjerenje iako je ova obitelj bila toliko dobra prema njemu, da se prisilio iskupiti tako što će se uniziti na razinu ove obitelji, i neće zahtijevati od žene i njezine djece da stoje i služe ga dok on sjedi za njihovim stolom, kako bi jedino bilo dolično njegovu podrijetlu i dostojanstvu. Za sve nas je dobro

ponekad malo spustiti nos. Ovu dobru ženu je čitav dan činilo sretnom to što se divila sebi zbog svoje velikodušne susretljivosti prema skitnici; a kralj je baš bio sobom zadovoljan jer je pokazao milostivu dobrostivost prema neznatnoj seljanki.

Kad smljackaše doručak u slast, gazdarica naloži kralju da opere suđe. Ova ga naredba za trenutak pokoleba, i on priđe buntovno; ali onda rekne sam sebi: »Alfred Veliki pazio je na kolače; on bi, bez sumnje, prao i posuđe, pa što ako i ja pokušam.«

Obavio je to prilično jadno; i sam se tome iznenadio, jer pranje drvenih žlica i zdjela činilo se isprva tako lagašnim poslom. Bijaše to zapravo mučna dosada i gnjavaža, ali konačno završi. Već je ćutio nestrpljenje jer moraše nastaviti svojim putem; svejedno, nije mu bilo suđeno osloboditi se tako lako društva ove štedljive gospe. Ona mu nakalemi svu silu poslića i zadataka, od kojih je neke obavio, štono se kaže »za srednju žalost«, a neke prilično dobro. Onda ona posjedne njega i djevojčice da gule jabuke zimovke; ali je on ovo činio toliko nespretno da ga je riješila te zabave i tutnula mu u ruke mesarski nož kojega je trebalo naoštriti. Poslije mu dadne češljati vunu, i sad je već bio siguran kako je sasvim dovoljno zasjenio dobrog kralja Alfreda, barem zasad, u pitanjima služinskog junaštva koje će slikovito opisivati knjige bajki i ljetopisi, te već napola odluči podnijeti otkaz ovoj službi. A onda, baš kad mu domaćica poslije podnevna objeda dade košaru s mačićima da ih utopi, on doista otkaže poslušnost. Zapravo, spremao se na to, jer osjećao je da sve to treba negdje prekinuti, i baš mu se činilo kako je najbolje otkazati poslušnost kod tog utapljanja mačića – kad se dogodi nešto neočekivano. Neočekivan je bio John Canty, s pokućarskom torbom na leđima – i Hugo!

Kralj shvati da su ove protuhe stigle do ulaznih vrata, ali još ga nisu imali prilike spaziti; zato ne reče ništa o otkazivanju poslušnosti, već zgrabi košaru s mačićima i tiho zamaknu na stražnji izlaz, bez ijedne riječi. On ostavi mladunčad u staji, pohita niz uzak prolaz kroz živicu, iza kuće.

20. POGLAVLJE

Kraljević i pustinjak

Visoka živica skrivala ga je sad od pogleda onih iz kuće; i tako, uboden smrtnim strahom, skupi svu snagu i pobrza prema šumi u daljini. Nije zirkao za sobom sve dok ne stiže u okrilje šume; onda se okrene i opazi tamo daleko dvije prilike. To mu bi dovoljno; nije čekao kako bi ih promotrio u detalje, već pojuri i nije usporio trk dok nije duboko zadro u sumračje najdubljeg dijela šume. Zatim se ustavi, jer je bio siguran da je sada donekle siguran. Pažljivo osluškivaše, no muk je bio dubok i zagroban; užasan, čak toliko da je obeshrabrivao dušu. U dugačkim razmacima izoštreno mu je uho otkrivalo zvukove, ali bijahu tako daleki i varavi, i tajanstveni, kao da nisu bili stvarni već tek jaukanje i stenjanje već umrlih duša. Tako mu se zvuci učiniše strašnim negoli tišina koju su kidali.

U početku je namjerio ostati tu gdje jest do smrknuća; ali mraz mu naskoro stisne iznojeno tijelo, pa ga to prisili na kretanje, ne bi li se ugrijao. Koračao je poprijeko kroz šumu, u nadi da će nabasati za čas na cestu, ali mu se to izjalovi. Putovaše sve dalje i dalje; ali što se više udaljavao, drveće se sve više zgušnjavalo. Tmina je postajala sve mrklija i mrklija, i kralj pojmi da se spušta tamni plašt noći. Zadrhta pri pomisli kako će, evo, zanoćiti na ovako sablasnom mjestu; zato upre svim silama kako bi ubrzao hod, ali kretao se zapravo sve sporije, jer više nije mogao dobro razaznati tlo i sigurno zakoraknuti; zato se neprestano spoticao o korijenje i zaplitao u povijuše i trnovito grmlje.

Kako mu je srce poskočilo kad zapazi odsjaj nekog svjetla! Primakne mu se oprezno, ugibajući se počesto da bi se ozirao i osluškivao. Dopiralo je iz prozorskog otvora kolibice na kojem nije bilo okna. Začuje neki glas, i pripremi se za bijeg i skrivanje; ali odmah se predomisli, jer onaj glas je očito izgovarao molitvu. Prišulja se do jednog od prozora kolibe, i uzdižući se na prste, zirne unutra. Izba bijaše malena; pod od obične zemlje, dobro uravnate od uporabe; u uglu bijaše ležaj od rogoza i pokoji dronjavi prekrivač; u blizini kabao, lončić, plitica, a isto tako dva ili tri lonca i pokoja tava; tu još bijahu kratka klupica i stolica na tri noge; na ognjištu ostaci vatre od pruća još su tinjali; ispred oltarića kojeg je osvjetljavala samo svjetlost svijeće, klečaše čovjek u poodmaklim godinama, a na staroj drvenoj škrinji pored njega ležala je otvorena knjiga i ljudska lubanja. Starac je bio krupan i koščat; kosa mu i brada bijahu vrlo dugački i snježno bijeli; bijaše odjeven u neku vrst ogrtača od ovčje kože, što mu je dopirala od vrata do peta.

»Svetac pustinjak!« kralj će u sebi. »E, zbilja mi se posrećilo.«

Pustinjak ustane; kralj pokuca. Duboki glas mu odgovori:

»Uđi? Ali grijehe ostavi pred vratima, jer zemlja na koju ćeš stati je sveta!«

Kralj uniđe, i pričeka. Pustinjak svrnu na njega dva svjetlucava, nemirna oka, pa će:

»Tko si ti?«

»Ja sam kralj,« bio je tih i jednostavan odgovor.

»Dobro došao, kralju!« uzvikne pustinjak živahno. Zatim se uzvrpolji, počne se grozničavo omuhavati neprestano govoreći »Dobro došao, dobro došao.« Namjesti klupicu i posjedne na nju kralja, uz ognjište, baci nešto pruća u vatru, pa se napokon ushoda po odajici uzrujanim koracima.

»Dobro došao! Mnogi su potražili utočište ovdje, ali nisu to zavrijedili, pa sam ih otjerao. Ali kralj koji odbaci svoju krunu, i prezre dopadljive užitke svog posla, i zaogrne tijelo prnjama kako bi posvetio svoj život svetinji i gušenju tjelesnih naslada – on je zavrijedio, on je dobro došao! Tu će boraviti sve svoje dane dok mu smrt ne pokuca na vrata.« Kralj je pokušao upasti u riječ i objasniti sve, no pustinjak uopće nije obraćao pažnju na njega, čak ga niti čuo nije, već i dalje pričaše, sve višim tonom i s rastućom snagom. »Ovdje ćeš biti u miru. Nitko neće pronaći tvoje sklonište kako bi te uznemiravao poniznim molbama da se vratiš u taj šuplji i budalasti život, jer ti je Bog dao snage napustiti ga. Ovdje ćeš moliti; tu ćeš učiti iz Biblije; tu ćeš se zadubiti u misli o ludostima i varkama ovoga svijeta, i o veličju svijeta koji će doći; ovdje ćeš hraniti svoje tijelo koricom kruha i travom, i svakodnevno ga kažnjavati bičevima, kako bi očistio dušu. Na sebi ćeš nositi odjeću od kostrijeti; piti ćeš samo vodu; i bit ćeš u miru; jest, u posvemašnjem miru; jer onaj tko te dođe tražiti vratit će se natrag neobavljena posla; neće te naći, i neće ti dosađivati.«

Starac se i dalje vrzmao tamo i ovamo, ali više nije govorio glasno, već načne mrmoljiti. Kralj uoči kako je iskrsnula prilika da mu ispriča svoje stradanje; on to i učini, a rječitost mu nadahnu tjeskoba i strah. No pustinjak nije prestao mrmljati, i nije ga uopće slušao. I dalje mrmljušeći, priđe kralju i značajno izreče:

»Pst! Odat ću ti tajnu!« Prignu se kako bi mu nešto saopćio, ali onda ustukne, i zauzme stav pažljiva slušatelja. Trenutak ili dva poslije toga na prstima se prikuči otvorenom prozoru, provuče kroza nj glavu i zaškilji uokolo po mrklini, zatim se na prstima vrati opet natrag, prigne lice sasvim blizu kraljevom i šapnu:

»Ja sam arhanđeo!«

Kralj naglo protrne, i pomisli: »Dao Bog da sam opet s onim lopužama; jer gle, sad sam zatočenik luđaka!« Strava ga obuzimaše sve jače, a lice mu je odavalo osjećaje poput otvorene knjige. Pustinjak nastavi tišim, uzbuđenim glasom:

»Ja vidim, ti osjećaš presvetu aureolu što me svega obavija! Strahopoštovanje čitam na tvom licu! Nitko ne može biti obasjan ovom svetošću a da ne bude uzbuđen; jer to je uzduh s nebesa. Ja mogu gore i natrag, samo ako mignem okom. Unaprijedili su me za arhanđela na ovom istom mjestu, ima tome pet godina, anđeli poslani s neba kako bi mi

udijelili tu nepojmljivu čast. Njihova nazočnost bila je ispunila ovu izbu nepodnošljivom svjetlošću. I oni su kleknuli preda me, kralju! Jest, ugnuli su svoja koljena preda mnom! Jer ja sam bio važniji od njih. Šetao sam nebeskim dverima i govorio patrijarsima. Možeš mi dotaći ruku, ne boj se, samo je dotakni. Evo sad si dodirnuo ruku koju su k sebi privinuli Abraham, i Isak, i Jakov! Jer ja sam prolazio zlaćanim dverima. Ja sam gledao Stvoritelja u lice!« Malo pozastane kako bi dao veću težinu svom govoru; a onda mu se najednom lice izmijeni, i opet đipnu na noge, u gorućem bijesu: »Jest, ja sam arhanđeo; puki arhanđeo! A mogao sam biti papa! To je prava istina. Nebo mi je to obznanilo u snu, još prije dvadeset godina; ah da, imao sam postati papa! I trebao sam postati papa, jer nebo je tako odredilo, ali kralj mi je raspustio svećenički red, i ja siroti, prikriveni redovnik, kojemu su uništili braću po mantiji, prepušten sam beskućništvu, okraden od svemoćne sudbe!« Tu opet začne mrmljati i šakom se bubati po čelu u uzaludnom bijesu, tu i tamo uzvikujući kakvu pakosnu psovku, i tu i tamo zajauknuvši: »I tako sam samo arhanđeo, ja koji sam imao postati papa!«

Ovo se nastavljalo još čitav sat, dok je jadni mali kralj sjedio i to podnosio. A onda, iznebuha, starčeva mahnitost ode kao rukom odnesena i on se pretvori u suštu nježnost. Glas mu smekša, starac se spusti na zemlju sa svojih oblaka, te zaćućori tako prostodušno i čovječno, da je naprečac zarobio kraljevo srce. Sjedokosi bogomoljac pomakne dječaka bliže vatri i smjesti ga što je udobnije mogao; izvida mu sviklom i nježnom rukom masnice i oguljetine; a onda sve pripravi kako bi mogao skuhati večeru, svo vrijeme ozareno ćeretajući, i od vremena do vremena gladeći momčićev obraz ili mu milujući kosu, tako brižno i toplo da se zamalo svaka odbojnost i svaki strah koji je potaknuo arhanđeo premetnuo u poštovanje i naklonost prema čovjeku.

Ovo sretno stanje proslijedi tijekom čitava zajedničkog večeravanja; zatim, pošto se pomoli pred oltarom, pustinjak spravi dječaka u krevet, u maloj pokrajnjoj sobici, zašuškavajući ga udobnije i brižnije negoli što bi to mati znala; i tako ga napusti, privinuvši ga k sebi za laku noć, i prikuči se vatri, te počne razgrtati ugarke na neki odsutan i besciljan način. Ubrzo se umiri; onda se potapša nekoliko puta prstima po čelu, kao da zaziva neku primisao koda mu je izbjegla iz sjećanja. Vidjelo se da mu to ne uspijeva. Sad skoči na noge, uljeze u izbicu svog gosta, te je:

»Ti si kralj?«

»Da,« uslijedio je drijemežan odgovor.

»Koji kralj?«

»Engleski.«

»Kralj Engleske. Znači, Henrik je mrtav!«

»Žalibože, tako je. Ja sam mu sin.«

Tamna sjena spusti se na pustinjakovo lice, i on stisne koščate šake u osvetoljubivu zanosu. Malo postaja, dišući ubrzano i gutajući slinu, pa će hrapavim glasom:

»Znadeš li ti da je samo on krivac što smo bačeni u svijet neimaštine i beskućništva?«

Ne bješe odgovora. Starac se osvrne na dječaka i unese mu se u spokojno lice, slušajući mu udisaje. »Spava, duboko spava«; i namršteno lice zamijeni izraz grešnog zadovoljstva. Osmijeh preleti preko dječakova usnula lica. Pustinjak promrmlja: »I tako, srce mu je radosno«; pa se vrati. Motao se nečujno po straćari, tražeći nešto tamo i ovamo; tu i tamo posustane i oslušne, trzajući glavom lijevo i desno, i baci brz pogled prema krevetu, svejednako mrmljajući i drobeći nešto sebi u bradu. Na koncu pronađe ono što se činilo da traži – hrđavi stari mesarski nož i brus. Onda smukne na svoje mjesto uz vatru, sjedne i otpočne tiho oštriti nož o kamen, i dalje gunđajući, mumljajući i uzdišući. Vjetrovi su cvilili uokolo samotne kolibice, a tajanstveni glasovi noći stizali su iz daljina. Svjetlucave očice znatiželjnih miševa i štakora staklasto su piljile u starca iz rasjeklina i tajnih skrovišta, ali on je napregnuto i uneseno nastavljao svoj posao, i ništa od toga nije ga se ticalo.

U dugim razmacima. potegao bi palcem po oštrici svog noža i zaklimbatao glavom od zadovoljstva. »Sve je oštriji,« reče, »jest, sve je oštriji.«

Nije zapažao kako hitro vrijeme leti, već je i dalje spokojno nastavljao svoju rabotu, zabavljen mislima, koje bi pokatkad izronile na površinu u razgovijetnim rečenicama:

»Njegov otac donio nam je zlo, on nas je uništio, a sad je otputovao dolje, u vječni oganj! Da, dolje u vječni oganj! Pobjegao je od nas, ali tako je Bog htio, samo Bog, i ne smijemo ga zato huliti. Ne, ne, sad nije mogao pobjeći ognju, svežderućoj, nepopustljivoj, nemilosrdnoj vatri; a ona je vječna!«

I tako je brusio; i dalje je brusio; mrmljajući i hihoćući povremenim dugačkim, kreštavim hihotima, koje je povremeno prekidao riječima:

»Njegov je otac svemu tome kriv. Ja sam samo arhanđeo, samo zbog njega, a imao sam biti papa!«

Kralj se pomakne. Pustinjak poskoči nečujno do kreveta, i spusti se na koljena, nadvivši se nad ispruženo tijelo s uzdignutim nožem u ruci. Dječak se nanovo pomakne; njegove oči za časak se uše, ali u njima ne bješe misli, one su gledale u prazno; sljedećeg trena moglo se po mirnom disanju vidjeti da je opet zapao u duboki san.

Pustinjak gledaše i prisluškivaše neko vrijeme, ukočeno i gotovo ne dišući; onda lagano opusti ruku i odmah se odšulja govoreći:

»Davno je uminula ponoć, mogao bi zavrištati, a to ne bi bilo dobro jer bi slučajno mogao netko prolaziti ovuda.«

Vrzmao se po svojoj potleušici, pa pokupi neku ritu ovdje, neku kožnatu uzicu ondje, i drugu tamo; zatim se vrati, i čvorajući ih pažljivo i nježno namjeri svezati kralju gležnjeve jedan uz drugi, tako da ga ne razbudi. Zatim dadne sve od sebe kako bi mu zaomčio zapešća, ali je dječak uvijek izvlačio jednu, pa drugu ruku baš kad bi ovaj htio pritegnuti omču; i na koncu, kad je arhanđeo već zapao u očaj, dječak sam prekriži ruke,

i bile su zauzlane za časak. Sad provuče spavaču povez ispod brade i ovije mu ga oko glave, te čvrsto pritegne; tako je meko, tako polako, i tako okretno vezivao ove čvorove jedan uz drugoga i stezao ih, da je dječak uza sve to spavao spokojno i nepomično.

21. POGLAVLJE

Hendone, u pomoć

Stari se nanovo uzvrpolji, poguren, bešumno poput mačke, i donese nisku klupicu. Sjedne na nju, a polovicu tijela mu skrije sjena, dok je druga polovica treptjela u nejasnom svjetlu; i tako požudno svrnu oči na usnulog dječaka, te nastavi sa strpljivim bdijenjem ne hajući za protjecanje vremena i bruseći nož, sve u svom mumljanju i hihotanju; a po izgledu i držanju tijela bio je neodoljivo nalik na sivog, grozovitog pauka koji proždire pogledom bespomoćna kukca što leži sputan i obamro od straha u njegovoj mreži.

Prođe dosta vremena i starkelja, koji je još uvijek piljio u dječaka – premda ne videći ga, jer mu je um odbludio u snovite maštarije – spazi najednom da su dječakove oči otvorene i to širom otvorene, i da zure! U studenoj stravi zure u nož. Smiješak zadovoljnog Sotone preleti preko djedičinog lica, i reče, a da se nije pomaknuo ili prestao brusiti:

»Sine Henrika Osmog, jesi li se pomolio?«

Dječak se bespomoćno zakoprca u čvorovima; istovremeno pokuša protisnuti nekakvo grgljanje kroz stisnute čeljusti, a pustinjak to svojevoljno protumači kao potvrdan odgovor na njegovo pitanje.

»Onda se pomoli još jednom. Moli samrtničku molitvu!«

Strašan trzaj potrese dječakovo tijelo, a lice mu sasvim pobijeli. Onda se zakoprca još jednom kako bi se oslobodio, valjajući se i svijajući ovamo i onamo; divlje natežući, bijesno, očajnički, ali uzaludno, kako bi raskinuo spone; a svo to vrijeme stari se ljudožderčina smijuljio nad njim, klimao glavom i vedro brusio svoj nož, mrmljajući od vremena do vremena: »Trenuci su dragocjeni, još ti je preostalo nekoliko dragocjenih trenutaka, stoga moli samrtničku molitvu!«

Dječak protisne očajničko krkljanje, i prestane se bacakati, teško dišući. Suze mu zamagliše oči, i jedna po jedna počnu curiti niz lice; ali ovaj sažalni prizor ni malo ne smekša podivljalog fanatika.

Već je svanjivalo; pustinjak to zamijeti, i poviče strogo, u nekoj uzrujanoj slutnji:

»Ne smijem se dulje naslađivati ovom ugodom! Noć je na izmaku. Čini mi se kako je prominula u časku, jednom jedinom časku; kad bi se barem odužila čitavu godinu! Zametku porobljivača Crkve, sklopi svoje samrtničke oči ako se bojiš pogledati u...«

Drugi dio uzvika izgubi se u nerazgovjetnom mumljanju. Starac se spusti na koljena s nožinom u ruci, i nadvije se nad dječaka koji je jecao...

Ali stani! Nekakvi glasovi začuju se pred kolibom, nož spuzne iz pustinjakove ruke; on prebaci ovčju kožu preko svoje žrtve i drhteći se uspravi. Zvukovi se pojačaše, a odmah zatim glasovi ogrubješe kao u svađi; onda pukne udarac, i kuknjava; tapkanje brzih koraka koji se udaljuju. Odmah zatim uslijedi gromovito kucanje po vratima potleušice, praćeno vikom:

»Heeej! Otvaraj! I požuri, tako ti svih kopitara i trozubaca!«

Oh, bila je to najmilozvučnija glazba koja je ikad poškakljala kraljeve uši; jer to je bio glas Milesa Hendona!

Pustinjak škrgutne zubima u nemoćnoj srdžbi, iskoprlja se hitro iz spavaonice i pažljivo za sobom zatvori vrata; u istom času kralj začuje razgovor iz »kapelice« koji je ovako zvučao:

»Klanjam se i pozdravljam te, presvijetli gospodine! Gdje je dječak, moj dječak?«

»Kakav dječak, prijatelju?«

»Kakav dječak! Ne pjevaj mi pjesmicu pope, ne glumi mi varke! Nisam baš od volje za to. U blizini ovog mjesta ščepao sam lopuže za koje cijenim da su mi ukrali dijete, pa sam ih privolio da to priznaju; rekoše kako im je smuknuo na slobodu, a oni su mu pratili tragove do tvojih vrata. Pokazaše mi i tragove njegovih stopa. A sad, ne šaraj više; i pazi ovamo, sveti gospodine, ako mi ga ne stvoriš... Gdje je dječak?«

»Oh, dobri gospodine, sve mi se čini kako vi mislite na dronjavog kraljevskog potucala koji je ovdje proveo noć. Ako se već čovjek kao što ste vi zanima za njega, znajte onda da sam ga poslao po nekom poslu. Za časak će se vratiti.«

»Kako brzo? Kako brzo? Hajde, ne tratimo vrijeme, mogu li ga stići? Kako brzo će se vratiti?«

»Nema razloga za strku; vratit će se naskoro.«

»Neka bude. Izgleda, moram čekati. Ali čekaj! Ti si ga odaslao po poslu? – Ti! Neka se rastopim na mjestu ako to nije laž, jer on ne bi poslušao. Prije bi ti zgulio tu sijedu bradu jer si se drznuo na takav bezobrazluk. Lažeš mi prijatelju; lažeš zasigurno! Ne bi on poslušao ni tebe niti bilo kojeg drugog čovjeka.«

»Bilo koga, ne bi; možda ne bi. Ali ja nisam čovjek.«

»Što! Za ime miloga Boga, pa što si onda?«

»To je tajna, pripazi da je ne razotkriješ. Ja sam arhanđeo!«

Miles Hendon poviče iz svega grla, ne baš sasvim bogougodno, pa proslijedi:

»Ovo uistinu dobro pojašnjava njegovu popustljivost! Bio sam uvjeren kako ne bi pomaknuo ni prstom ni nogom da posluži kakva smrtnika; ali gospode, čak i kralj mora prignuti glavu kad mu se obrati ili mu što zapovjedi arhanđeo! Daj mi... psssst! Kakav je to šum?«

Čitavo to vrijeme kralj je bio sasvim blizu, čas umirući od strave, čas drhtureći u nadi; i čitavo vrijeme se upinjao iz svih sila, također, kako bi što jače bolno zastenjao,

samo čekajući neće li što od toga zadraškati Hendonovo uho, ali uvijek je gorko uviđao kako je stenjanje pretiho, ili barem ne privlači njegovu pažnju. Zato ga ove posljednje riječi njegova sluge zapahnu kao što umirućeg zapahne oživljujući dašak svježeg poljskog vjetrića; i zato se napne još jednom, svom snagom, baš kad pustinjak reče:

»Šum? Ja čujem samo vjetar.«

»Može biti. Jest, nesumnjivo je tako. Čuo sam ga nekako nejasno, svo vrije... evo ga opet! Ma nije to vjetar! Kakav čudan zvuk! Dođi, vidjet ćemo što je to?«

Sad kralj više nije mogao izdržati od veselja. Umorna mu pluća učine krajnji napor, u velikoj nadi, ali sputane vilice i teška ovčja koža žalosno ugušiše sve napore. Onda srce našeg jadnička zastane, kad začuje pustinjaka:

»Ah, to je zvuk izvana, čini mi se iz one šikare u blizini. Hodi, pokazat ću ti put.«

Kralj začuje kako su obojica izišla razgovarajući; čuo je njihove korake kako zamiru u daljini, a onda ostane sam sa zloslutnom, preteškom, strašnom tišinom. Kao da je prošla čitava vječnost kad ponovno začuje korake i glasove, a ovaj put i nekakav drugačiji zvuk, očito topot kopita. A onda začuje kako Hendon prozbori:

»Neću dulje čekati. Ne mogu dulje čekati. Mali se izgubio u toj gustoj šumetini. Kojim putem li je otišao? Hitro, pokaži mi put.«

»On... ali čekaj, idem s tobom.«

»Dobro? Gle, pa zbilja si bolja dušica nego što izgledaš. Vjere mi, sve bih rekao kako nema još jednog arhanđela s takvim dobrodušnim srcem kakvo je u tebe. Hoćeš li jahati? Hoćeš li uzeti ovo magare što sam ga namijenio svom dečku, ili raskoračiti svoje svete noge preko ove islužene rage od mazge koju sam namijenio sebi? I još su me prevarili, iako je koštala bijednu mjesečnu lihvarsku svoticu za koju ne mari ni besposlen kotlokrpa ako mu je ponudiš.«

»Ne bih, jaši ti samo svoju mazgu, i povedi sivca; sigurniji sam na vlastitim nogama, pa ću hodati.«

»Onda te kumim, pričuvaj časkom ovu živinu dok ja stavljam svoju šiju na kocku i osvjedočujem se hoće li mi poći za nogom uspentrati se na ovu kljusinu.«

Tu je uslijedila sva sila kopitanja, ćušaka, ritanja i propinjanja, popraćena grmljavinom čitavog niza ubojitih kletvi, na koncu gorko i izravno upućenih mazgi, što joj je vjerojatno slomilo svu snagu, jer od tog trenutka prestanu sva neprijateljstva.

S nepodnošljivim jadom, svezan mali kralj posluhne glasove i korake koji su se sad udaljavali i iščezavali. Svaka nada ga napusti za trenutak, i sumorni očaj stisne mu srce. »Mog jedinog prijatelja je naveo na pogrešan trag i otresao ga se,« pomisli; »pustinjak će se vratiti, i...« On završi uzdahom; a onda zapne tako pomamno natezati opet vezove, da je zbacio sa sebe zagušljivu ovčju kožu.

I sad začuje kako se otvaraju vrata! Taj zvuk mu zaledi moždane, i pričini mu se kako osjeća oštricu noža na grlu. Strava ga natjera čvrsto zaklopiti oči; strava ga natjera i otvoriti ih – i pred njim su stajali John Canty i Hugo?

Da su mu vilice bile slobodne, dahnuo bi: »Hvala Bogu!«

Tren ili dva poslije toga udovi mu bijahu slobodni, a njegovi hvatači, svaki ščepavši ga za po jednu ruku, vukli su ga poput hitrih bjesova kroz šumu.

e-Lektire
lektire.skole.hr

22. POGLAVLJE

Žrtva prijevare

I opet se »Kralj Lu-Lu Prvi« potucao sa skitnicama i otpadnicima, kao meta njihovim prostačkim sprdnjama i tupavim zadirkivanjima, a pokatkad je postajao i žrtva sitnih Cantyjevih i Hugovih pakosti kad bi Kudravi okrenuo leđa. Međutim, nitko nije prema njemu bio uistinu nesklon osim Cantya i Huga. Nekima se sviđao, a svi su kao jedan poštivali njegovu odvažnost i snagu duha. Tijekom dva ili tri dana, Hugo, čijem okrilju i straži je bio povjeren, skrivećki je činio sve što je mogao kako bi naudio dječaku; a noću dok su se odvijale uobičajene raskalašene pijanke, zabavljao je društvo podmećući mu sitne uvrede, i to uvijek kao slučajno. Dvaput nagazi kralju na prste, kao slučajno, a kralj se gradio, kako je to i dolično njegovoj plavoj krvi, kao da nije ništa primijetio i bio je pun prezirne ravnodušnosti; ali kad se i po treći put Hugo htio tako zabavljati, kralj ga zdumi toljagom na zemlju, na izvanredno oduševljenje gomile. Hugo, pak, pucajući od bijesa i stida odskoči, uhvati drugu toljagu i stušti se na svog malog protivnika u neobuzdanoj jarosti. Za čas se stvori krug oko dvojice boraca pa otpočnu opklade i bodrenja. No siroti Hugo baš je natrčao. Njegovo mahnito i nespretno početničko srljanje slabo je svršavalo u srazu s rukom koju su uvježbavali najumješniji europski vještaci u mačevanju sa štitom, u čerečenju protivnika i svakoj umjetnosti i lukavštini rukovanja oružjem. Maleni kralj stajaše, spremno ali s lakoćom, te dočekivaše i odbijaše gustu kišu bubotaka bez ikakva napora i tako precizno da je šarena družba promatrača podivljala od oduševljenja; i svaki put kad bi njegovo izvježbano oko spazilo brisani prostor, munjeviti udarac uslijedio bi po Hugovoj glavi, a bio je pravi užitak čuti tu oluju bodrenja i smijeha što je odzvanjala unaokolo. Kad prođe petnaestak minuta, Hugo, sav natučen, isprebijan, i ispraćen sažaljivom paljbom poruga odsmuca se s bojnog polja; a netaknutog junaka bitke razdragana rulja spopadne i podigne visoko u zrak, na ramenima ga noseći do počasnog mjesta uz Kudravog, njihovoga vođu, gdje su ga uz dugočasni obred okrunili za Kralja Borbenih Pjetlića; njegov dotadašnji naslov odmah je svečano ukinut i poništen; a stvoren je i propis kojim je predviđeno progonstvo iz bande svakome tko ga odsada spomene.

Sva nastojanja družine kako bi se kralja učinilo korisnim neslavno propadoše. On je bandoglavo odbijao baciti se na posao; štoviše, neumorno je pokušavao pobjeći. Gurnuli su ga onog prvog dana njegova povratka u neku kuhinju gdje nitko nije nadgledao; ne samo što se vratio praznoruk već je pokušao dignuti na noge domaćina. Poslali su ga zatim s kotlokrpom kako bi mu bio od pomoći; nije htio raditi; štoviše, prijetio je

e-Lektire
lektire.skole.hr

kotlokrpi njegovim vlastitim lemilom; na koncu su i Hugo i kotlokrpa spali s nogu pazeći samo da im on ne umakne. On je, pak, isporučivao kraljevske salve svega što bi mu došlo pod ruku na glavu svakoga tko bi mu priječio njegove slobode ili bi ga pokušao prisiliti na sluganstvo. Poslaše ga van, pod Hugovom paskom, u društvo nekoj musavici s boležljivim djetencetom, kako bi prosjačio; ali to je imalo vrlo obeshrabrujući svršetak, jer je on otklonio zauzeti se za prosjake, ili na bilo koji način sudjelovati u njihovoj raboti. Tako promakne nekoliko dana; bijeda ovog skitničkog života, i gađenje spram njega, i prljavština, i zloća i prostota pomalo ali sigurno postadoše zatočeniku toliko nepodnošljivi da je konačno počeo osjećati kako je njegovo izbavljenje pod pustinjakovim nožem u najbolju ruku samo privremeno odgodilo smrt.

Ali obnoć, u snovima, sve ove muke su nestajale iz sjećanja, i on je opet vladao i sjedio na svom prijestolju. Razumije se da je to pojačalo patnju koju bi osjetio s buđenjem, pa je tako prizemnost svakog nadolazećeg jutra, onih nekoliko što su minula od njegova povratka iz zarobljeništva do borbe s Hugom, sve gorče i gorče bujala, i sve teže i teže ju je podnosio.

Jutrom nakon te borbe, Hugo ustade srca ispunjenog osvetničkim namjerama protiv kralja. Smislio je dva nauma. Jedan je bio da nakalemi na momčića nešto što bi, računajući na njegov ponositi duh i »umišljeno« kraljevanje, bilo osobito poniženje; a ako bi se to izjalovilo, drugi naum bio je kako će natovariti nekakav zločin na kraljeva pleća i onda ga gurnuti u nesmiljene pandže zakona.

Da bi izveo prvi naum zamislio je izazvati »falšu« na kraljevoj nozi, dobro procijenivši da će ga to poniziti konačno i potpuno; i čim se »falša« produbi mislio je, uz Cantyjevu pomoć, prisiliti kralja da pokazuje nogu na cesti i prosi milostinju. »Falša« je bila šatrovačka riječ za umjetno stvorenu ranu. Da bi napravio falšu, vidar spravlja gnjecavu masu ili mekani oblog od negašenog vapna, sapuna i hrđe starog željeza, i namaže ga na odabrani dio kože, pa sve čvrsto veže uz nogu. Ovo ubrzo izjede kožu i načini upaljenu mesnatu ranu gadnog izgleda; zatim se ud natrlja krvlju koja kad se dobro osuši, poprimi tamnu i odbojnu boju. Potom se, pomno i lukavo, na to sve zamota povoj od prljavih dronjaka, ali tako da se odvratna gnojničina vidi i pobudi suosjećanje prolaznika.[17]

Hugu ruku u tome pruži i kotlokrpa kojem je kralj bio natjerao srce u pete lemilom; poveli su dječaka kad je kotlokrpa kretao na svoju lupeštinu, i čim im se logorište izgubilo iz vida, sruše ga na zemlju i kotlokrpa ga čvrsto ščepa dok mu je Hugo oblog svom snagom vezivao uz nogu. Kralj je pomahnitao vičući iz sve snage, a uz to im je obećao kako će ih dati objesiti onog trena kad mu opet žezlo bude u ruci; ali oni su ga čvrsto stiskali pod sobom i uživali u njegovu nemoćnu batrganju podrugujući se tim prijetnjama. Ovo je trajalo dok oblog ne počne izjedati; i ne bi dugo potrajalo a njegovo bi djelovanje i te kako ozbiljno naškodilo, da ih netko nije prekinuo. Ali ih jest prekinuo;

[17] »Engleski skitnica«: London, 1655. str. 50

ovaj put se na sceni pojavi »rob« koji je onomad složio čitav govor optužujući engleske zakone, pa stavi točku na taj pothvat i strgne oblog i zavoj.

Kralj ushtjedne posuditi toljagu od svog spasitelja i odmah im ugrijati kosti dobrim batinama; ali čovo je bio drugačijeg mišljenja, jer bi to donijelo samo nevolju, već treba pričekati okrilje noći; svo bratstvo okupit će se, i tada se nitko iz vanjskog svijeta neće usuditi uplitati ili miješati u to. On natjera svu trojicu na povratak u logorište i izvijesti Kudravog o sukobu, dočim ovaj sasluša, utone u razmišljanje, a onda odluči da kralj više neće biti određen za prosjačenje, jer je jasno da je zavrijedio nešto više i bolje. Da ne duljimo, on ga na licu mjesta unaprijedi iz ubožničkog staleža i imenuje ga kradljivcem!

Hugo je bio oduševljen. Već je on kušao navesti kralja na krađu, pa mu se izjalovilo; a sad više neće biti teškoća takve vrsti, jer razumije se, kralj neće smjeti ni sanjati o nekakvom protivljenju jasnoj zapovijedi što dolazi ravno iz glavnog stožera. Zato on smisli pljačku već za to poslijepodne, namjerivši izručiti kralja ovom prilikom u kliješta zakona; da bi u tome uspio, također, bila je potrebna tako dobro smišljena lukavština, da sve ispadne slučajno i nehotično; jer sada Kralj Borbenih Pjetlića bijaše omiljen, i družba po svoj prilici ne bi postupila najnježnije s neomiljenim članom koji mu je tako podmuklo namjestio mišolovku i predao ga u šake zajedničkom dušmaninu, vlastima.

Vrlo dobro. I tako se zgodi u sretan čas da Hugo sa svojom žrtvom odvrluda u susjedno selo; i njih dvojica lunjahu bez žurbe gore-dolje od jedne do druge ulice, jedan vrebajući budnim okom na sigurnu priliku kako bi ostvario svoj zao naum a drugi jednak budnim okom vrebajući priliku za streloviti bijeg i konačno oslobođenje iz ovog sramnog zatočeništva.

Obojica su propustila nekoliko povoljnih i obećavajućih prilika; jer obojica su, u svojim skrivenim mislima, bili odlučni da će ovaj put ići samo na sigurno, i niti jedan nije htio dopustiti da ga grozničave želje zavedu na bilo kakav nepouzdan pothvat.

Hugu se prvom ukaže prilika. Jer, napokon im se približi neka žena koja nošaše nabrekli zamotaj u košari. Hugove oči zasvijetle od grešna užitka kad pomisli u sebi: »Tako mi zadnjeg uzdisaja, ako mi se posreći da ti ovo smjestim na leđa, neće ti ni Svevišnji ni svi sveci pomoći, Kralju Borbenih Pjetlića!«

Čekao je i vrebao, izvana strpljiv, no iznutra izjedajući se od uzbuđenja, dok ih žena nije mimoišla, i kucnuo čas; zatim prošapne: »Čekaj ovdje dok se ne vratim«, i skoči nečujno za žrtvom.

Srce se kralju ispuni zadovoljstvom, sad je mogao umaknuti, ako samo Huga zla namjera odnese dovoljno daleko.

Ali nije bio takve sreće. Hugo se privuče ženi iza leđa, ščepa zamotaj i potrči natrag ovivši ga starim komadom pokrivača koji je nosio na ruci. Žena se učas nadade u vrisku i ciku, jer je znala da je okradena kad joj je breme postalo lakše, makar nije spazila lupeža na djelu. Hugo gurne svežanj u kraljeve ruke a da nije niti stao, i pobrza:

»Sad pohrli za mnom zajedno s drugima i viči: Drž'te lopužu! Ali pazi da ih zavedeš na pogrešan trag!«

Sljedećeg trena Hugo zamakne za ugao i srne niz vijugavi prolaz, a časak ili dva zatim nehajno se opet došećka, nedužna izgleda i naoko ravnodušan, te se nasloni na jedan stup kako bi vidio što će biti.

Uvrijeđeni kralj baci zamotuljak na zemlju; i pokrivač spadne s njega baš kad pristiže žena, i njoj za petama sve brojnija gomila; ona stisne kralja za zapešće jednom rukom, pograbi svoj zavežljaj drugom, te otpočne paljbu čitavom bujicom psovki što su pljuštale po dječaku dok se uzaludno koprcao ne bi li se otrgnuo iz njenih šaka.

Hugo je vidio dovoljno, njegov neprijatelj bio je uhvaćen, a za drugo će se pobrinuti zakon; zato strugne s tog mjesta poskakujući od veselja i smijuljeći se, te se uputi k logorištu, kujući usput uvjerljivu priču o kraljevu stradanju koju će predočiti Kudravčevoj bandi.

Kralj se i dalje izvijao u ženinu stisku, i tu i tamo podcikivao jedeći se: »Spusti ruke s mene, budalasta tikvo; nisam ti ja opelješio tu tvoju bijedu.«

Oko njih se zaklopi gomila, vičući na kralja i vrijeđajući ga; snažan kovač u kožnatoj pregači i rukava zavraćenih do lakata pokuša ga dohvatiti brundajući kako će ga pošteno izlemati, tek pouke radi; ali upravo tada dugačka mačina bljesne zrakom i pljoštimice opatrne uvjerljivom snagom čovjeka po ruci, a čudesni vlasnik tog mača uto ljupko progovori:

»Tako mi vjere, dobri ljudi, dajte da se ponašamo pristojno, bez zle krvi i nemilih riječi. Ovo treba razmotriti sud, a ne prepustiti osobnom i neslužbenom obračunu. Spusti ruke s tog dječaka, dobra ženo.«

Kovač presiječe mišićava vojnika jednim pogledom, a zatim se udalji gunđajući, i trljajući mišicu; žena preko volje pusti dječakovo zapešće; svjetina je motrila u stranca neljubazno, ali je razborito stavila lokot na usta. Kralj poskoči k svom osloboditelju, rumenih obraza i sjajnih očiju, te vikne:

»Silno si spor, ljenjivko, ali si sad stigao u dobar čas; sir Milese, daj, spraši ovu bagru nek' sve perje leti!«

23. POGLAVLJE

Kraljević kao zatočenik

Hendon prikrije osmijeh, sagnu se i šaputne kralju u uho:

»Polako, polagacko moj kraljeviću, oprezno vrti jezikom, još bolje, nemoj ga uopće mučiti vrtnjom. Vjeruj meni, i na kraju će sve proizići na dobro.« Zatim doda, ali u sebi: »Sir Milese! Nek' sam uzet, potpuno sam smetnuo s uma da sam vitez! Gospode, što je to nevjerojatno, kako ga samo čvrsto drže te njegove zanimljive i lude uobrazilje!... Kako mi je šupljikav i ludast naslov, a ipak je to nešto što treba zaslužiti, jer veća je čast da te netko drži vrijednim da budeš zamišljeni vitez u njegovu Kraljevstvu Snova i Sjena, negoli biti dovoljno prezira vrijedan da budeš neki grof u kakvom istinskom kraljevstvu ovoga svijeta.«

Gužva se razlomi kako bi propustila redara koji, čim pristiže, hoćaše dohvatiti kraljevo rame, kad se oglasi Hendon: »Lakše, dobri prijane, lakše s tom rukom, ići će on svojevoljno; ja sam za to odgovoran. Vodi nas, mi ćemo te slijediti.«

Redar i žena sa svojim zavežljajem koračali su naprijed; Miles i kralj su ih slijedili, s gomilom za petama. Kralj se nakani usprotiviti; ali Hendon mu tihim glasom rekne:

»Promislite gospodaru, vaši zakoni su jedinstveno bilo vaše kraljevine; kako će ih poštovati ogranci, ako im se njihov izvor ne pokorava? Očito je jedan od tih zakona prekršen; kad se kralj opet bude popeo na prijestolje, može li ga ražalostiti sjećanje na to kako je, kad je bio naizgled obična osoba, smjerno skrio kralja u podaniku i pokorio se snazi zakona?«

»Imaš pravo; nemoj više o tome; uvjerit ćeš se kako je kralj na mjestu podanika podnijeti svaku volju zakona, baš kao što to i sam zahtijeva od njih.«

Kad je pozvana žena kako bi svjedočila pred mirovnim sucem, ona se zakle kako je mali uhićenik na optuženičkoj klupi upravo ta osoba koja ju je okrala; nije bilo nikoga tko bi se usprotivio, pa je kralj zapravo već bio osuđen. Sad odmotaše zamotak i na vidjelo izađe debelo očišćeno prasence. Sudac se zabrine, a Hendon problijedi, dok mu tijelo podiđu trnci očaja; ali kralj ostane nepomičan, jer nije znao u kakvoj je nevolji. Sudac se duboko zamisli u zloslutnoj tišini, a onda će ženi:

»Kolika je, po tvom sudu, vrijednost ove imovine?«

Žena se nakloni i otpovrne:

»Tri šilinga i osam penija, vaše gospodstvo. Ne mogu sniziti za peni jer sam pošteno rekla koliko stoji.«

Sudac zirne na svjetinu nelagodnim pogledom, te klimne redaru i reče:

»Isprazni sudnicu i zatvori vrata.«

I bi učinjeno. Nitko nije ostao osim dvojice službenika, optuženika, tužiteljice, i Milesa Hendona. Ovaj se bio ukrutio i izgubio svaku boju, a čelo su mu uokvirile krupne graške hladnog znoja, što su se odvajale, spajale i curile niz lice. Sudac se opet okrene ženi i prozbori sažalnim glasom:

»Ovo je jadan nedotupavan momčić, i možda ga je gadno pritisnula glad, jer ovo su strašna vremena za nesretnike; gledaj ga, nema niti iskvareno lice, ali kad stisne glad... Dobra ženo! Znadeš li da onaj tko ukrade stvar vrijednu više od trinaest i pol penija, po slovu zakona ima biti obješen zbog toga?«

Mali kralj protrnu, uširenih očiju od zaprepaštenja, ali se svlada i zadrži mirnoću; ali žena nije mogla. Ona skoči na noge tresući se od straha i poviče:

»Oh, majko mila, što učinih! Bože sačuvaj, nizašto na svijetu ne bih nekog sirotana poslala na vješala! Ah, očuvajte me toga, vaše gospodstvo, što da učinim, što mogu učiniti?«

Sudac zadrži svoju sudačku smirenost i jednostavno reče:

»Bez sumnje je dopustivo da preispitaš vrijednost praseta, nije unesena u zapisnik.«

»Onda, tako vam Boga, neka prase stoji osam penija, i neka je blagoslivljan dan kad mi je nebo zbacilo sa savjesti ovu grozotu.«

Miles Hendon u oduševljenju zaboravi na svaku kićenu doličnost; i iznenadi kralja i oskvrne njegovu uzvišenost tako što ga obgrli i stisne u zagrljaj. Žena se s puno zahvalnosti pozdravi i iziđe s prasetom; a kad joj je redar otvorio vrata, uputi se za njom u uski hodnik. Sudac nastavi zapisivati u zapisnik. Vječito budni Hendon pomisli kako bi bilo zanimljivo znati zašto je stražar otišao za ženom; stoga šmugne tiho u polumračni hodnik i naćuli uši. Čuo je ovakav razgovor:

»To je debelo prasence, i obećava ti dobar objed; otkupit ću ga od tebe; evo ti osam penija.«

»Osam penija, ma što mi reče! Ništa od pogodbe. Stoji me tri šilinga i osam penija, dobrih i valjanih novčića još iz prošloga kraljevstva, koje stari Harry što je umro pred koji dan, nikada nije dirao niti što prtljao s njima. Evo ti suhu šljivu za tvojih osam penija!«

»A, odatle li puše vjetar? Ti si pod zakletvom, znači lažno si prisegla kad si rekla kako je vrijednost tek osam penija. Sad ćeš sa mnom natrag pred njegovo gospodstvo, pa ćeš odgovarati za zločin! A onda će dečko visjeti!«

»Evo, evo, drago moje srdašce, nemoj dalje govoriti, ja pristajem. Daj mi osam penija, i pusti da sve padne u zaborav.«

Žena uplakana ode; Hendon smuknu natrag u sudnicu, a redar odmah uđe za njim, pošto je sakrio svoj plijen na neko pogodno mjesto. Sudac je još neko vrijeme pisao, a onda očita kralju mudru i blagonaklonu bukvicu, te ga osudi na kratko zatočeništvo u javnom zatvoru, nakon čega će ga javno i išibati. Zaprepašteni kralj zine i po svoj prilici htjede zapovjediti da se dobrom sucu na licu mjesta odrubi glava; ali spazi Hendona kako mu šalje znak upozorenja, pa uspije zatvoriti ustašca prije negoli su bilo što izlanula. Hendon ga uzme za ruku, pokloni se sucu, i njih se dvojica upute, praćeni redarom, prema zatvoru. Čim su pristigli na ulicu, uzbuđeni vladar stane, istrgne ruku i poviče:

»Budalo, zar misliš da bih ja ušao u javnu tamnicu živ?«

Hendon se prignu i prilično strogo otpovrne:

»A hoćeš li ti meni vjerovati? Tiho! I pripazi kako nam ne bi upropastio dobru priliku opasnim blebetanjem. Ono što hoće Bog, to će se i dogoditi; ne možeš požurivati svoj usud niti ga možeš promijeniti; zato čekaj, i strpi se, bit će dosta vremena za grdnje ili slavlje kad se dogodi ono što se ima dogoditi.«[18]

[18] Smaknuće zbog sitne krađe

Kad su Connecticut i New Haven usuglašavali svoj prvi statut, krađa u vrijednosti većoj od dvanaest penija smatrala se zločinom broj jedan, a bijaše tako još od vremena Henrika I. *Dr. J. Hamond Trumbull: »Tužni zakoni, pravi i krivi«,* str. 17.

Neobična prastara knjiga zvana »Engleski skitnica« tvrdi kako je gornja granica bila trinaest i pol penija; smrt je bila kazna za bilo koga tko bi ukrao stvar »vrjedniju od trinaest i pol penija.«

24. POGLAVLJE

Bijeg

Okraćali zimski dan bližio se svom uviru. Ulice bijahu puste, jedino je nekoliko slučajnih tumarala hitalo za svojim poslom a izgledahu baš kao ljudi koji su jedino željni izvršiti svoje poslove što je prije moguće i zatim se udobno skloniti u svoje domove pred vjetrom što se nadima i sve gušćim sumračjem. Nisu se osvrtali nit' lijevo nit' desno; nisu se obazirali ni na naše junake, izgledalo je da ih i ne zamjećuju. Edward Šesti se pitao je li rijedak prizor odvođenja kralja u tamnicu bio ikada popraćen tako nevjerojatno ravnodušnim pukom. Prođe neko vrijeme a redar pristigne na pusto sajmište, te proslijedi ravno preko njega. Kad su bili na polovici, Hendon mu stavi ruku na rame, i tihim glasom prozbori:

»Popričekni načas, dobri gospodine, nikog nema na vidiku, a ja bih vam htio šapnuti koju.«

»Moja dužnost mi to zabranjuje, gospodine; molim vas ne zadržavajte me, noć se već spušta.«

»Stani, bez obzira na to, jer ovo se usko i tebe dotiče. Okreni načas leđa i pričinjaj se kao da ne gledaš; pusti ovog sirotana da pobjegne.«

»Vi to meni, gospodine! Uhićujem vas u ime...«

»Čekaj, ne nagli tako. Budi oprezan i nemoj počiniti kakvu budalastu pogrešku...« zatim spusti glas do šapata, i rekne čovjeku u uho... »prase koje si dignuo za osam penija moglo bi te stajati glave, čovječe!«

Siroti redar, oduzet od iznenađenja, ostane isprva bez riječi, a zatim mu se vrati dar govora te udari u viku i prijetnje; ali Hendon je bio miran, i čekaše strpljivo dok ovaj udahne zrak, te prozbori:

»Sviđaš mi se prijatelju, i ne bih volio vidjeti kako stradavaš. Pazi, čuo sam sve – svaku riječ. Dokazat ću ti to.« Zatim ponovi od riječi do riječi razgovor koji su stražar i žena vodili u hodniku, pa privede priču kraju:

»Eto, jesam li sve točno ispričao? Misliš li da ne bih znao iznijeti sve ovo pred sucem ako bi prilika tako zahtijevala?«

Čovjek načas zanijemi od straha i muke a onda se pokuša snaći, te će s usiljenom vedrinom:

»Od muhe ste načinili slona, a to je bila samo šala; zabavio sam se malo gnjaveći ženu.«

»Jesi li i prase prisvojio iz zabave?«

Čovjek će oštro:

»Nije to bilo ništa, dobri gospodine, kažem vam, samo obična šala.«

»Počinjem ti vjerovati,« reče Hendon, a u glasu mu se nenavidno miješala poruga i nešto poput uvjerljivosti; »ali pričekaj trenutak ovdje dok ja časkom priupitam njegovo gospodstvo, za svaki slučaj, jer je on čovjek koji je upućen u zakon, u šale, u...«

On se udalji svejednako govoreći; redar je krzmao, vrpoljio se, pljunuo psovku ili dvije, a onda povikao:

»Čekaj, čekaj, dobri gospodine, molim te, časak samo pričekaj... Sudac? Čovječe, pa on voli šalu baš koliko je voli i mrtva lešina!... Vrati se, moramo još raspraviti o nečemu. Sunce ti tvoje! Izgleda loše mi se piše, a sve zbog nevine i nepromišljene zabave. Ja sam obiteljski čovjek; a moja žena i moji mališani... Urazumite se, vaše milostivo gospodstvo; što želite od mene?«

»Sitnicu, budi samo slijep i gluh i oduzet dok bi se izbrojalo stotinu tisuća – i broji polako,« reče Hendon, s izrazom lica čovjeka koji traži sasvim razumnu uslugu, i to neku malecku uslugu.

»Ovo je moja propast!« očajnički će redar. »Ah, budi razuman, dobri gospodine; samo promisli o tome sa svih strana, pa ćeš vidjeti koliko je to beznačajna šala, i koliko je bjelodano jasno da je tako. A čak kad bi tko rekao i da nije šala to je takav prijestupak da bi kao najgoru kaznu zavrijedio jedino ukor i upozorenje iz sučevih usta.«

Hendon odgovori tako svečano ozbiljno da se uzduh zaledi oko njega:

»Ova tvoja šala ima u zakonu svoje ime... znaš li kako se zove?«

»Nemam pojma! Može biti da sam bio nerazborit. Nisam ni sanjao da bi mogla imati ime... ah, tako mi nebeskog blaženstva, mislio sam da je sasvim nova.«

»I te kako ima ime. Po zakonu taj zločin se zove: Non compos mentis lex talionis sic transit gloria Mundi.«[19]

»Ah, moj Bože!«

»A kažnjava se smrću!«

»Bože, smiluj se meni grešniku!«

»Iskoristivši osobu koja je počinila prijestup, koja je u strašnoj pogibelji, prepuštena tebi na milost i nemilost, prisvojio si imovinu koja vrijedi više od trinaest i pol penija plativši neku tricu za istu, a ovo je, u očima zakona, unaprijed smišljeno oštećivanje,

[19] Ovdje se naš junak prisjetio nekih latinskih riječi kako bi uplašio sugovornika, a rečenica je zapravo besmislena i u prijevodu bi glasila: Nije svjestan sam sebe zakon osvete tako prolazi slava svijeta. *Op. prev*.

zatajenje izdaje, zlouporaba dužnosti, a kažnjava se smrću vješanjem, koju nije moguće otkupiti, ili izmijeniti, a ne ispraća je ni svećenik.«

»Držite me, držite me, dragi gospodine, noge su mi otkazale poslušnost! Budi milostiv, spasi me ove pohare, a ja ću okrenuti leđa i neću uopće gledati što se događa.«

»Fino! Eto, sad si razborit i pametan i vratit ćeš prase?«

»Hoću, hoću, dakako, i nikada više neću dotaći nijedno drugo, sve da ga nebo pošalje i arhanđeli uruče. Idite, za vašu sigurnost sam slijep, ništa ne vidim. Reći ću da si polomio vrata i oteo mi osuđenika na silu iz ruku. To su rasklimana, trošna vrata... sam ću ih razbiti između ponoći i jutra.«

»Učini tako, dobra dušo, to nikome neće nanijeti zla; sudac osjeća brižnu samilost za ovog sirotana, i neće proliti ni suze, niti će skršiti tamničaru kosti zbog njegova bijega.«

25. POGLAVLJE

Vlastelinstvo Hendon

Čim su Hendon i kralj nestali redaru s očiju, njegovo veličanstvo požuri, kako ga je njegov spasitelj zamolio, na jedno mjesto van grada gdje pričeka dok Hendon svrne u prenoćište i tamo podmiri svoj dug. Pola sata kasnije dvojica su prijatelja radosno kasala na istok jašući na Hendonovoj jadnoj konjici. Kralju je sad bilo toplo i udobno, jer je odbacio svoje prnje i odjenuo se u rabljeno ruho koje je Hendon kupio na Londonskom mostu.

Hendon je želio pripaziti da se dječak suviše ne zamori; ocijenio je da bi tegobna putovanja, neredovita ishrana i sporadični obroci sna mogli loše utjecati na njegov pomućeni um; dok bi počinak, uredan život i prilagođena vježba sigurno ubrzali njegovo ozdravljenje; žudio je za tim da vidi zdrav, a ne ovako pogođen um, a bolesna ukazanja trebalo je istjerati iz ispaćene male glavice; zbog toga odluči kretati se u stankama prema svom domu, iako je bio prognan tako davno, umjesto da se prikloni prvom poticaju svoje nestrpljivosti i hrli onamo noću i danju.

Kad su on i kralj proputovali oko deset milja, pristigoše u neko veliko selo, pa stanu kako bi prenoćili u privlačnom svratištu. Prijašnji odnosi se obnoviše; Hendon je stajao iza kraljeve stolice dok je ovaj večerao i služio ga; svukao ga je kad je bio spreman za počinak; a sam je sebi priredio ležaj na podu umotavši se u pokrivač, te usne pred vratima.

Narednog dana pa i onog koji je slijedio iza tog, sporo su dalje kaskali, razgovarajući o pustolovinama kojih su se naužili od svog rastanka, silno uživajući u tim svojim pričama. Hendon je do u najmanju sitnicu oživljavao dječaku pred očima svoja podaleka lutanja u potrazi za kraljem, i opisao mu kako je arhanđeo pravio od njega ludu po čitavoj šumi, pa ga dovukao na koncu natrag u drvenjaru, kad je vidio da ga se ne može otresti. Onda se, reče Hendon, starkelja zavukao u spavaću sobu i vratio se posrčući, dotučen, te reče kako je očekivao da se dječak već vratio i leži tamo odmarajući se, ali da nije tako. Hendon je čučao u straćari čitav dan; onda se prestane nadati u kraljev povratak, pa iznova začne potragu za njim.

»A stari svetac svetački zaista je bio žalostan što se vaša visost ne vraća«, reče Hendon, »vidjeh to na njegovu licu.«

»Vjere mi, u to nikad ne bih posumnjao!« kralj će, pa onda ispriča svoju priču; poslije nje je Hendon požalio što nije arhanđela isjeckao na komade.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Tijekom posljednjeg dana putovanja, Hendonov duh samo je lebdio nebu pod oblacima. Neprestano je klepetao jezikom. Pripovijedao je o svom starom ocu, i o svom bratu Arthuru, i upoznao kralja s mnogim pojedinostima njihovih uzvišenih i plemenitih osobina; zapadne u zanosno sanjarenje o svojoj Edith, i bijaše sav razdragan što je uspio naći i koju dobru i bratsku riječ o Hughu. Puno je naklapao i o predstojećem susretu na imanju Hendon; kako li će svi biti iznenađeni i kakva će samo provala zahvale nebesima i oduševljenje uslijediti.

Bijaše to lijep kraj, gusto posut nastambama i vinogradima, a cesta je vodila kroz nepregledne pašnjake čija su se prostranstva gubila u daljinama ispresijecana niskim uzvišenjima i udolinama, poput ritmičkih, uzgibanih morskih valova. Poslijepodne je izgubljeni sin neprestano skretao s puta kako bi možda s kakvoga brežuljka proniknuo u daljinu i ugledao svoj dom. Konačno mu se posreći, pa poviče u uzbuđenju:

»Tamo je selo, moj kraljeviću, a tamo je imanje, sasvim blizu! Možeš odovud vidjeti tornjeve; i onu šumu ondje, to je očev perivoj. Ah, sad ćeš spoznati što je sjaj i otmjenost! Dom sa sedamdeset soba, pomisli samo! I dvadeset sedam slugu! Valjani nastan za ovakve kao što smo mi, nije li tako? Hodi, požurimo, moje nestrpljenje neće podnijeti novo odlaganje.«

Požuriše svim raspoloživim snagama; ipak, bijaše prošlo tri sata kad su stigli u selo. Naši putnici protutnjiše kroza nj, a Hendon neprestano klaparaše jezikom. »Evo crkve, prekriva je isti onaj bršljan, niti ga je više, niti manje.« »Tamo je krčma, stari Crveni lav, a ondje sajmište.« »Evo svibanjskog drva, i crpke, ništa se nije izmijenilo; ništa osim ljudi, u svakom slučaju; deset godina izmijeni ljude; neki mi se čine poznatima, ali nitko ne prepoznaje mene.« Tako je brbljao bez prestanka. Naskoro se ukaže kraj sela; onda se putnici spuste uzvijenom, uzanom cestom porubljenom visokom živicom, i jurcali su niz nju oko pola milje, da bi unišli u prostran cvijetnjak kroz velebna vrata čiji su golemi kameni stupovi nosili majstorski isklesane reljefe grbova. Pred njima se uzdigao uznositi dvorac.

»Dobro došli u vlastelinstvo Hendon, moj kralju!« poviče Miles. »Ah, ovo je veliki dan! Moj otac, mati i lady Edith toliko će pomahnitati od puste sreće da će u početku samo mene gledati, i govoriti samo sa mnom, pa će ti se učiniti da si hladno dočekan... ali nemoj se srditi; ubrzo će sve izgledati drugačije; jer kad im reknem da si moj štićenik, i ispričam koliko te od srca volim, vidjet ćeš kako će te privinuti na grudi, Milesu Hendonu za ljubav, i kako će ti širom otvoriti svoja srca i svoj dom od sada pa do vijeka!«

Sljedećeg časa Hendon skoči na zemlju pred velikim vratima, pomogne kralju sići, pa ga povede za ruku i pojuri unutra. Nekoliko stuba odvede ga u veliku odaju; on uniđe, posjedne kralja više žurno nego li protokolarno, i pohrli prema mladom čovjeku koji sjeđaše za pisaćim stolom pred velikom vatrom od cjepanica.

»Zagrli me, Hugh,« uzvikne on, »i reci kako si sretan što sam opet tu! I pozovi nam oca, jer dom mi i nije onaj pravi dok mu se ne dotaknem ruke, dok mu ne vidim lica i ne začujem mu glas!«

Ali Hugh samo ustukne, nakon prvog iznenađenja, i upre ozbiljan, oštar pogled u nezvanog gosta – pogled koji je zrcalio ponajprije nešto poput uvriježenog dostojanstva, a onda se izmijeni zbog nekog unutrašnjeg cilja, u izraz neopisive znatiželje, pomiješan s istinskim, ili pak hinjenim suosjećanjem. Istom će reći, prijaznim glasom:

»Čini se da ti je um ponešto načet, siroti neznanče; bez sumnje ti je ovaj okrutni svijet nanio grubih udaraca; tvoj izgled i odijelo govore o tome. Za koga si me zamijenio?«

»Zamijenio? Pa molim te lijepo, za koga bih te zamijenio, kad ti jesi moj brat? Znam da si ti Hugh Hendon,« oštro će Miles. Ovaj drugi nastavi jednakim mekim glasom:

»A što ti zamišljaš, tko si ti?«

»Zamišljanje nema s tim ništa! Nećeš se valjda pretvarati kako ne prepoznaješ mene, brata svojega, Milesa Hendona?« Izražaj zadovoljna iznenađenja preleti Hughovim licem i on uzviknu:

»Što! Ti se ne šališ? Zar se mrtvi mogu vratiti u život? Neka je Bogu hvala i slava ako je tako! Naš siroti izgubljeni dječak poslije svih ovih surovih godina, opet nam je u naručju! Ah to zvuči prelijepo da bi bilo i istinito, to jest prelijepo da bi bilo istinito. Preklinjem te, imaj samilosti i ne igraj se sa mnom! Brzo, dođi na svjetlo da te pozorno promotrim!«

On stisne Milesa za ruku, odvuče ga do prozora, te ga stane od glave do pete probadati pogledom okrećući ga lijevo i desno, i koračajući oštro oko njega i sve uokolo njega, ne bi li ga ispitao sa svih strana; dok je uskrsnuli izgubljeni sin sav blistao od sreće, smijuljio se, grohotom se smijao i sveudilj klimnuo glavom govoreći:

»Hajde, brate, hajde, i ništa se ne boj, jer nećeš naći niti kakvog uda niti detalja koji ne bi izdržali ovu provjeru. Možeš me glancati i gladiti po volji, moj dragi stari Hugh – ja sam uistinu tvoj stari Miles, tvoj isti stari Miles, tvoj izgubljeni brat, nije li tako? Ah, ovo je veliki dan, već sam rekao da je ovo veliki dan! Pruži mi ruku, pruži mi obraz... gospode, čini mi se kako ću umrijeti od ovolike sreće!«

I već je htio pasti u zagrljaj svom bratu; ali Hugh podigne ruku i odgurne ga, pa spusti tužno bradu na prsi i tronuto prozbori:

»Ah, Bože milostivi, daj mi snagu da podnesem ovo strašno razočaranje!«

Zapanjenog Milesa časak izdade glas, a onda mu se vrati dar govora i poviče:

»Kakvo razočaranje? Zar ja nisam tvoj brat?«

Hugh tužno zatrese glavom, pa će:

»Molim nebesa da mi to dokažu, i da drugi par očiju možda nađe sličnosti koje moje oči ne vide. Moj Bože, bojim se da je pismo ipak govorilo istinu.«

»Kakvo pismo?«

»Ono koje je preplovilo more pred nekih šest ili sedam godina. U njemu je pisalo kako mi je brat poginuo u borbi.«

»To je laž! Zovi svog oca, on će me prepoznati.«

»Nitko ne može pozvati mrtvaca.«

»Mrtvaca?« Milesov glas utihnu a usnice zadršću. »Moj otac mrtav! Oh, kakva strašna vijest. Izvjetri mi pola ove radosti, u času. Molim te lijepo, daj mi da vidim svog brata Arthura, on će me prepoznati; on će me prepoznati i utješiti me.«

»I on je, također umro.«

»Bože, smiluj mi se, slomljenu čovjeku! Nema ih, nema niti jednoga, vrijedni su otišli, a ja nevaljalac sam pošteđen! Ah! Zaklinjem te, budi milosrdan! Samo nemoj reći da je lady Edith...«

»Mrtva? Ne, ona živi.«

»Onda, neka je Bogu hvala, jer imam se čemu veseliti! Požuri se brate, pusti je k meni. Ako i ona izjavi da ja nisam onaj koji jesam... ali neće ona to reći; ne, ne, ona će me prepoznati, glupan sam bio kad sam u to posumnjao. Dovedi je, dovedi stare sluge; i oni će me, također, prepoznati.«

»Svi sa umrli osim petorice: Peter, Halsey, David, Bernard, i Margaret.«

To rekavši, Hugh napusti sobu. Miles malo popostane zarobljen mislima, a onda načne mjeriti koracima sobu, i mrmljati:

»Petoro prepredenih lopužina nadživješe dvadeset i dvoje poštenjačina – to je uistinu neobično.«

On nastavi hodati naprijed-natrag, mrmljajući; potpuno je zaboravio na kralja. Malo pomalo njegovo veličanstvo ozbiljno prozbori, i iako je njegove riječi bilo moguće protumačiti dvoznačno, u njima se osjećalo iskreno suosjećanje:

»Neka te ne brine tvoja nevolja dobri čovječe; ima i drugih na svijetu koji su nepriznati, i čijim se željama podruguju. Nisi usamljen.«

»Ah, moj kralju,« zajauče Hendon, te malo porumeni, »nemoj govoriti kao da je sve izgubljeno. Čekaj, i vidjet ćeš. Ona će reći da nisam varalica; čut ćeš to iz najslađih usta u Engleskoj. Zar ja, varalica? Kako onda poznajem ovaj stari hodnik, ove portrete mojih predaka, i sve ove stvari što su oko nas, kao što djetešce poznaje svoju dječju sobu. Ovo je mjesto na kojem sam rođen i othranjen, moj gospodaru; govorim ti istinu; ne bih te varao; i ako li mi nitko ne bude vjerovao, preklinjem te, nemoj i ti u mene sumnjati, jer to ne bih podnio.«

»Ja u tebe ne sumnjam,« s djetinjom jednostavnošću i vjerom će kralj.

»Od svega srca ti hvala!« uzviknu Hendon, a po gorljivosti se vidjelo koliko je dirnut. S jednakom prostodušnošću, kralj doda:

»A sumnjaš li ti u mene?«

Hendona obuzme osjećaj neizrecive krivice, pa mu laknu što su se vrata u tom času raskrilila da bi ušao Hugh, i spasila ga od neizbježna odgovora.

Hugha je slijedila prelijepa gospa, bogato odjevena, a za njom uđe i nekoliko slugu u livrejama. Gospa je koračala polako pognute glave, a pogled je uprla u pod. Lice joj bijaše neizrecivo tužno. Miles Hendon skoči pred nju, i poviče:

»Oh, Edith moja, mila moja...«

Ali Hugh ga oštro odmakne, tako da je zateturao, pa će gospi:

»Pogledaj tog čovjeka. Poznaješ li ga?«

Na zvuk Milesovog glasa mlada žena se blago trgne, a obrazi joj planuše; sad je drhtala. Stajaše na mjestu, tijekom mučne stanke od nekoliko trenutaka; onda polako podigne glavu, te ukočeno i ustravljeno uzgleda Hendona u oči; krv joj je nestajala s lica, kap po kap, sve dok na njemu nije ostalo samo sivo bljedilo smrti; zatim ona prozbori, glasom mrtvačkim kao što joj je mrtvačko bilo i lice: »Ne poznajem ga!« i okrene se, zaječi i prigušeno zajeca, pa posrćući ode iz sobe.

Miles Hendon se sruči na stolicu i prekrije lice rukama.

Minu trenutak, a onda njegov brat reče služinčadi:

»Dobro ste ga promotrili. Poznajete li ovog čovjeka?«

Oni zavrte glavama; onda njihov gospodar reče:

»Služinčad vas ne poznaje, gospodine. Bojim se da je u pitanju neka pogreška. Uvjerili ste se da vas ni moja supruga ne poznaje.«

»Tvoja supruga!« u trenu je Hugh bio prilijepljen uza zid, a željezna šaka stezala ga je oko vrata. »O, ti prepredena ništarijo, sad mi je jasno! Sam si napisao lažno pismo, a njegovi su plodovi ukradena nevjesta i imanje. Ma tornjaj se tamo, dok nisam oskvrnuo svoje časno vojevanje ubojstvom ovako kukavičke gnjide!«

Crveni i gotovo zagušeni Hugh dokopa se najbliže stolice i zapovjedi slugama neka pograbe i vežu nepoznatog ubojicu. Oni oklijevahu, i jedan propenta:

»On je naoružan, sir Hugh, a mi smo goloruki.«

»Naoružam? Pa što, kad je vas toliko? Na njega, rekao sam!«

Ali Miles ih upozori da se ne laćaju ćorava posla, pa doda:

»Znate me iz prošlosti, nisam se izmijenio; samo navalite ako vam je do toga.«

Ovo prisjećanje nije baš osokolilo sluge; i dalje su se držali po strani.

»Onda idite, jadne kukavice, pa se naoružajte i pripazite na vrata dok ja pošaljem stražara,« reče Hugh. Na pragu se osvrne i opomene Milesa: »Budite uvjereni da vam je korisnije ne zamarati se uzaludnim pokušajima bijega.«

»Bijega? Ako te samo to muči, možeš mirno spavati. Jer Miles Hendon je gospodar Hendon vlastelinstva i svemu što mu pripada. Ovdje će i ostati, ne sumnjaj u to.«

26. POGLAVLJE

Nepriznat

Kralj je zamišljen sjedio nekoliko časaka, a onda uzgleda i prozbori:

»To je tako čudno, nevjerojatno čudno. Nisam na to računao.«

»Ma kakvi, nema tu ničeg čudnog, moj gospodaru. Dobro ja njega poznajem, ovakav postupak za njega je nešto sasvim prirodno. Bio je hulja već od rođenja.«

»Oh, ali ja nisam govorio o njemu, sir Milese.«

»Niste govorili o njemu? Onda, o kome? Što je to tako čudno?«

»Da kralj nije nestao.«

»Kako? Koji? Bojim se da ne razumijem.«

»Uistinu! Nemoj reći kako ti nije sinulo da je nevjerojatno čudno što zemlja nije puna glasnika kao šipak koštica, koji objavljuju potragu za mnom i opisuju moj izgled? Zar nestanak državnog glavara nije događaj koji zavređuje opću gungulu i očaj? Pomisli na to da sam ja nestao i da sam se izgubio!«

»Savršeno točno, moj kralju. Zaboravih na to.« Zatim Hendon zirne na dječaka, pa smrsi za sebe: »Jadna mala pomućena glavica, još uvijek ga muči taj uznemirujući san.«

»Ali skovao sam naum koji će nas obojicu izbaviti. Napisat ću nešto na tri jezika, na latinskom, grčkom, i na engleskom, i ti ćeš požuriti već izjutra s time u London. Nikome ga ne daj u ruke osim mom ujaku, lordu Hertfordu; kad ga bude vidio, on će znati da sam ga ja napisao, i reći će to. Zatim će poslati po mene.«

»Možda to i ne bi bilo najbolje, moj kraljeviću, da čekamo ovdje dok ja ne dokažem tko sam i ne zadobijem opet prava na svoje tada ću moći mnogo brže...«

Kralj mu upadne u riječ strogo vladarskim tonom:

»Šuti! Što je tvoj kukavni posjed, tvoj tričavi dobitak spram onoga što se tiče dobra čitavog naroda i opstanka prijestolja!« A onda doda nježnim glasom, kao da je požalio zbog svoje grubosti: »Poslušaj me i ne boj se ničega; ja ću učiniti da te priznaju, i tvoj imutak će ti priznati, da, i više nego li što ti sad pripada. Ja ću se sjetiti svega, i nagradit ću te.«

Tako govoreći, on se primi pera i prione na posao. Hendon ga je neko vrijeme nježno promatrao, pa pomisli:

»Da je bila tmica, zbilja bih mislio da to govori kralj; nema zbora, kad se njemu hoće, umije kraljevski grmjeti i sijevati. Gdje li je samo to naučio? Gle ga, kako samodopadno žvrlja i drlji svoje besmislene gomoljiće, zamišljajući da su to latinske i grčke riječi, i ako me pamet ne posluži kakvom sretnom varkom kojom ću ga svrnuti s te nakane, već se vidim sutra kako se tobože otpućujem na taj luđački zadatak koji je za me smislio.«

Odmah potom sir Milesu se misli vrate prethodnom događaju. Toliko ga je bio zaokupio, da primi od kralja naskoro ispisani list i strpa ga u džep, potpuno nesvjestan svog postupka. »Kako se samo izvanredno čudno vladala,« promrmlja. »Časak mi se čini da me prepoznala, a časak opet da nije. Ova dva mišljenja sa kose, to mi je jasno; ne mogu ih pomiriti, a opet ne mogu niti jedno razložito opovrći, ili se barem osvjedočiti da jedno nadilazi drugo. To je jednostavno ovako: ona je sigurno prepoznala moje lice, moj stas, moj glas, jer kako bi moglo biti drugačije? Ali je ipak rekla da me ne poznaje, i to ne treba dokazivati, jer ona ne umije lagati. Ali čekaj! Mislim da mi je sinulo. Pretpostavimo kako je on utjecao na nju, zapovjedio joj, prisilio je na laž. To je rješenje! Zagonetka je odgonetnuta. Izgledalo je kako je u smrtnom strahu... pa da, ona je pod njegovom prisilom. Potražit ću je; naći ću je; sad kad ga ne bude, ona će govoriti otvoreno. Sjetit će se starih dana kad smo zajedno igrali kao djeca, i to će joj smekšati srce, i neće me više zatajiti; priznat će me. Nema u njoj prevrtljive krvi, ne, uvijek je bila iskrena i čestita. U ono doba me voljela, to zasigurno znam; a onoga koga si jednom volio, ne možeš izdati.«

On odlučno zakorači prema vratima; u tom trenutku ona se otvore, i uniđe lady Edith. Bila je vrlo blijeda, ali je koračala odlučno, a držala se toliko dostojanstveno, blago i odmjereno kako se samo zamisliti može. Lice joj bijaše jednako tužno.

Miles skoči pred nju kako bi je dočekao, najednom ispunjen ohrabrujućim pouzdanjem, ali ga ona presretne jedva vidljivom kretnjom, te on ostane kako se zatekao. Ona sjedne i zamoli ga neka i sam tako učini. Ovo jednostavno uguši u njemu osjećaj davnašnjeg prijateljstva i pretvori ga u stranca i namjernika. Pri tom je osjetio takovu nevjericu, to je bilo toliko neočekivano zbunjujuće, da naposljetku za jedan časak ni sam sebi više nije mogao sa sigurnošću tvrditi je li on ta osoba za koju sam tvrdi da jest. Lady Edith se oglasi:

»Gospodine, došla sam vas upozoriti. Po svoj prilici, duševni bolesnici ne mogu odustati od svojih opsjena; ali nesumnjivo ih je moguće navesti da se klone pogibelji. Mislim da vi iskreno vjerujete u svoju sanjariju, pa stoga ona nije kažnjiva. Ali, ne zadržavajte se ovdje s njom; jer to je ovdje opasno.« Za časak ona čvrsto pogleda u Milesovo lice, a onda nastavi, naglašavajući svaku riječ: »Još je opasnije to što ste vi uistinu vrlo nalik na našeg izgubljenog momka, jer bi on bio baš takav, da je kojim slučajem živ.«

»Zaboga, gospođo, ali ja jesam on!«

»Sigurna sam da vi tako i mislite, gospodine. Ne dvojim u vašu iskrenost, ali vas upozoravam, to je sve. Moj muž je gospodar ovoga kraja; njegova moć teško da ima granica, a ovdašnji ljudi ili obiluju svim i svačim ili skapavaju od gladi, već prema

e-Lektire
lektire.skole.hr

njegovoj volji. Kad biste toliko sličili čovjeku za kojega se predstavljate moj muž bi vam mogao pustiti to zadovoljstvo da sanjarite u miru; ali vjerujte mi jer dobro ga poznajem, znam što će učiniti; svima će reći da ste zločinac i varalica, i svi će to odmah ponoviti za njim poput jeke.« Ona opet uperi u Milesa onaj isti nepokolebljivi pogled, pa nastavi: »Čak i da jeste Miles Hendon, pa da i on i čitav kraj to znaju – razmotrite moje riječi, i vagnite ih dobro – bili biste u istoj pogibelji, i kazna bi vas jednako stigla; on bi vas zanijekao i javno bi vas optužio, i ne bi se našao nitko toliko smion da vam dadne podršku.«

»Nema što, u to sam posve siguran,« gorko će Miles. »Sila koja je kadra prisiliti nekoga da izda i zaniječe doživotnog prijatelja, i da sagne glavu pred njom, još i više će pokoriti okolinu gdje su i kruh nasušni i život na kocki i gdje nema čvrstih i finih spona odanosti i kreposti.«

Blaga rumen preli se časkom preko gospinih obraza i ona obori pogled na tlo; ali glas joj ne oda ni tračak uzbuđenja kad nastavi:

»Ja sam vas upozorila, i dalje vas upozoravam, u suprotnom ovaj će vas čovjek uništiti. On je tiranin koji ne zna za milost. Ja to znam, jer sam njegova robinja na lancu. Siroti Miles i Arthur, i moj dragi zaštitnik sir Richard, oni su ga se oslobodili, i sad su mirni. Bolje da ste i s njima nego da vas stisne u svoje pandže ovaj zlotvor. Vaše namjere su prijetnja na njegov položaj i imutak; uvrijedili ste ga u njegovoj vlastitoj kući; propali ste ako ostanete. Idite, ne oklijevajte. Ako ste u besparici, uzmite ovu kesu, preklinjem vas, i potkupite sluge da vas propuste van. Oh, budite oprezni, jadniče, i bježite dok možete.«

Miles odbije kesu jednim pokretom ruke, pa ustane i stane pred nju.

»Podarite mi samo jednu milost,« on reče. »Pogledajte me u oči, da vidim, je li vam pogled spokojan. Tako... a sad mi recite. Jesam li Ja Miles Hendon?«

»Ne. Sigurna sam da niste.«

»Prisegnite na to!«

Odgovor bijaše tih, ali jasan:

»Prisižem.«

»Oh, ovo je van pameti!«

»Pohrlite! Zašto tratite dragocjeno vrijeme? Pohrlite i spasite se!«

Uto u sobu upadnu redari i otpočne bespoštedna borba; no Hendona brzo svladaše i odvukoše iz kuće. Poveli su i kralja i obojicu svezali i bacili u tamnicu.

27. POGLAVLJE

U zatvoru

Ćelije bijahu natrpane; stoga su dvojicu prijatelja okovali u prostranoj odaji gdje obično zatvaraju osobe optužene zbog sitnijih prijestupa. Imali su društvo, jer tamo je bilo dvadesetak zatočenika u lisičinama ili u lancima, obaju spolova i različite dobi – ogavna i bučna rulja. Kralj se gorko izjedao zbog ovog nepojmljivog oskvrnuća njegova kraljevskog dostojanstva, no Hendon bijaše smeten. Vratio se kući kao proslavljeni izgubljeni sin, očekujući kako će svi pomahnitati od veselja zbog njegova povratka; a umjesto toga dočekali su ga hladno i spravili u tamnicu. Ono čemu se nadao toliko se stubokom razlikovalo od onoga što ga je strefilo, da je bio posve omamljen i ni sam nije znao je li sve ovo više tragično ili komično. Osjećao se baš kao čovjek što je razdragano doskakutao kako bi uživao u dugi, a presjekao ga grom.

Ali postupno mu se zbrkane i bolne misli nekako smiriše i središe, a um zaokupi razmišljanjem o Edith. Pretresao je njezino ponašanje i osvjetljavao ga sa svih strana, ali nikakve mu koristi nije bilo od toga. Je li ga poznala? Ili ga nije poznala? Bijaše to zamršena zagonetka, i dugo ga je morila; ali na koncu zaključi kako ga je poznala, ali je to porekla iz koristoljublja.

Htjede joj ime obasuti kletvama ali ono mu je toliko dugo bilo sveto da spozna kako ne može prisiliti vlastiti jezik da ga oskrnavi.

Zamotani u prljave i pohabane zatvorske pokrivače, Hendon i kralj proživješe nemilu noć. Podmićeni tamničar dobavio je rakije nekolicini zatvorenika, pa je, prirodno, uslijedilo pjevanje bestidnih pjesama, tučnjava, vika i pijana veselica. Naposljetku, negdje iza ponoći, jedan muškarac napadne neku ženu i malo što je ne ubije mlateći je svojim lisičinama po glavi prije nego li joj tamničar mogaše prispjeti u pomoć. On uspostavi mir tako što je čovjeka zvučno nabatinao po glavi i plećima, i tako pijanka prestane; poslije toga, ako vam nije smetalo dosadno ječanje i stenjanje ranjenog ljudstva, mogli ste malo sklopiti oko.

Tijekom sljedećeg tjedna, sudeći po događajima, i dani i noći bijahu monotone nalik jedni drugima; obdan su dolazili ljudi čijih se lica Hendon više ili manje prisjećao, kako bi piljili u »varalicu«, nijekali ga i vrijeđali; a obnoć su se u ravnomjernom slijedu nastavljale orgije i bučne svađe. Kako bilo, no konačno se ipak zbilo nešto novo. Tamničar uvede nekog starca, te mu reče:

»Vucibatina je u ovoj odaji; napni svoje staračke oči i pokušaj ga prepoznati.«

Hendon uzgleda, i po prvi put otkad je bačen u tamnicu osjeti ugodno uzbuđenje. Pomislio je: »Ovo je Blake Andrews, čitav svoj život služio je u obitelji mog oca, to je dobra i čestita duša, u čijim grudima tuče veliko srce. Takav je bio nekoć. Ali nitko više nije iskren; svi su lašci. Ovaj će me čovjek prepoznati, ali isto tako i zanijekati, jednako kao i ostali.« Starčić se osvrne po prostoriji i zagleda se u svako lice ponaosob, te će napokon:

»Tu ne vidim nikoga osim bijednih lupeža, uličnu gamad. Koji je on?«

Tamničar se nasmije.

»Evo ga,« prozbori; »dobro promotri ovu živinu, pa mi reci što misliš.«

Starkelja se prikuči k Hendonu i promotri ga poduže i pomnjivo, pa protrese glavom i zaniječe:

»Vjere mi ovo nije Hendon, niti je ikada bio!«

»Baš tako! Tvoj te isluženi vid još može poslužiti. A da sam ja sir Hugh, ja bih ščepao tog otrcanog momka i...«

Uzničar svrši rječitom kretnjom izvijajući se na prste pomoću zamišljenog konopa, i istovremeno krkljajući kao da se tobože guši. Starac osvetoljubivo ustvrdi:

»Nek' zahvali svemogućem Bogu ako li ne prođe i gore. Kad bi meni ta hulja pala u šake, dobro bih ga ispekao, ne bio ja čovjek od riječi!«

Uzničar se zahihoće poput hijene, pa će:

»Nabroji mu sve čega se sjetiš, stari, tako kao i svi drugi. Vidjet ćeš kako je to zabavno.«

Onda se odšeće prema ulaznoj prostoriji, pa nestane. Starac padne na koljena i šapnu:

»Velik je Gospod, moj gospodaru, jer ti si opet kod kuće! Bio sam siguran da ležiš pod zemljom svih ovih sedam godina, a gle, evo te živa živcata! Znao sam da si to ti čim sam te ugledao; bilo mi je i preteško zadržati hladan izraz lica i pretvarati se kako ovdje vidim samo bezvrijedne lupeže i šljam sa ulice. Star sam i siromašan, sir Milese; ali rekneš li riječ izići ću odavde i objaviti istinu makar me zbog toga zadavili.« »Ne,« reče Hendon, »to nemoj učiniti. Nastradao bi, a meni i dalje ne bi mnogo pomogao. Ali neka ti je hvala, jer vratio si mi malo izgubljene vjere u ljudski rod.«

Stari sluga bijaše Hendonu i kralju od velike koristi; naišao bi po nekoliko puta dnevno da »vrijeđa« naše stradalnike, i uvijek bi prokrijumčario koju slasticu, pa je tako pripomogao poboljšati zatvorski jelovnik; također je donosio i tekuće vijesti. Hendon je poslasticama hranio kralja; da ih nije bilo, njegovo veličanstvo ne bi preživjelo, budući da jednostavno nije moglo jesti bljuzgavu, odvratnu hranu koju im je donosio tamničar. Andrews je morao ograničiti svoje posjete na kratka viđenja, kako ne bi pobudio sumnje; ali uspijevao je svaki put donijeti mnogo obavijesti; obavijesti što ih je, za Hendonove uši, prenosio tihim glasom, a nadijevao ih je uvredljivim riječima što ih je glasno izvikivao, kako bi došle do ušiju drugih slušatelja.

I tako, sve jedno za drugim, pripovijest o obitelji iziđe na vidjelo. Arthur je umro pred šest godina. Ovaj gubitak, uz nepristizanje vijesti od Hendona, narušiše očevo zdravlje; bio je uvjeren kako će naskoro umrijeti, pa poželi prije nego li napusti ovaj svijet vidjeti Hugha i Edith združene u zajedničkom životu; ali Edith ga je preklinjala da odustane od te namisli, sveudilj se nadajući Milesovu povratku; onda je pristiglo pismo koje im donese vijest o Milesovoj smrti; ovaj stres uništi sir Richarda; vjerujući kako mu je konac sasvim blizu, on i Hugh silili su je što prije na vjenčanje; Edith moljaše usrdno te dobije jednomjesečnu odgodu; zatim još jednu, pa konačno i treću; i vjenčanje se ipak; zbilo, uz samrtničku postelju sir Richarda. Međutim, nije se pokazalo sretnim. Govorkalo se po okolici kako je ubrzo nakon svadbe nevjesta među muževljevim spisima pronašla nekoliko grubih i nepotpunih nacrta onog nesretnog pisma, te ga je optužila da je iznudio vjenčanje, a ubrzao sir Richardovu smrt, i to samo zlobnom krivotvorinom. Sa svih strana čule su se priče o okrutnosti prema lady Edith i služinčadi; a nakon očeve smrti sir Hugh je smaknuo sve svoje nježne maske i pokazao se bezdušnim gospodarom prema svima kojima je, ma kako bilo kruh nasušni ovisio o njemu ili njegovu imanju.

Jedan djelić Andrewsovog blebetanja kralj je s pomnim i živahnim zanimanjem slušao:

»Šapuće se da je kralj lud. Ali, za ljubav Božju, ne spominjite da sam ja to rekao, jer onome koji to izgovori, kažu, glava neće ostati na ramenu.«

Njegovo veličanstvo ukočenim pogledom je zurilo u starca, te reče:

»Kralj nije lud, dobri čovječe, a za tebe će biti korisnije da se zabaviš onime što te se uistinu tiče nego ovakvim buntovničkim blezgarijama.«

»O čemu govori ovaj momčić?« upita Andrews, zatečen ovim oštrim napadom s potpuno neočekivane strane. Hendon mu dadne znak, tako te ovaj nije dalje iznuđivao odgovor, već nastavi sa svojom zalihom obavijesti:

»Pokojni kralj bit će pokopan u Winsdoru, za dan ili dva, šesnaestog u mjesecu, a novi će kralj biti okrunjen dvadesetog u Westminsteru.«

»Sve mi se čini da ga prije moraju naći,« promrmlja njegovo veličanstvo; a onda će bez krzmanja: »Ali. oni će to i učiniti, a pobrinut ću se i ja.«

»Za ime...«

Ali stari nije završio rečenicu jer ga je Hendon prekinuo upozoravajućom kretnjom. On opet uhvati nit već otpočetog naklapanja.

»Sir Hugh ide na krunidbu, i gaji velike nade. Prilično je uvjeren da će se vratiti kao velmoža, član Gornje kuće, jer uživa veliku naklonost kraljevskog namjesnika.«

»Kakvog kraljevskog namjesnika?« upita njegovo veličanstvo.

»Njegove milosti vojvode od Somerseta.«

»Koji vojvoda od Somerseta?«

»Za ime Božje, samo je jedan – Seymur, grof od Hertforda.«

e-Lektire
lektire.skole.hr

Kralj oštro upita:

»A otkad je on vojvoda, i kraljevski namjesnik?«

»Počam od posljednjeg dana u mjesecu siječnju.«

»A, molim vas lijepo, tko mu je dodijelio tu čast?«

»On sam i veliko vijeće, uz kraljev pristanak.«

Njegovo veličanstvo bijesno ustade. »Kraljev!« uzviknu. »Kojega kralja, moj gospodine?«

»Kojega kralja, uistinu! Bog nek' nam se smiluje, što je ovom dječaku? Budući da nemamo nego jednog, na ovo baš i nije teško odgovoriti – njegovog presvetog veličanstva kralja Edwarda Šestog, neka ga Bog očuva! A baš je on i drag i plemenit mali derančić; i bio on lud ili ne, a kažu kako se svakim danom sve više oporavlja, svima su na ustima njegove vrline; i svi ga jednako blagoslivlju, i mole se da ga Bog poštedi kako bi dugo vladao u Engleskoj; jer započeo je čovječno spasivši život starome vojvodi od Norfolka, a sada se upinje ukloniti najokrutniji od zakona koji pljačkaju i ugnjetavaju ljude.«

Ove vijesti pokosile su njegovo veličanstvo da je zanijemio od prepasti, i gurnule ga u tako duboko i turobno snatrenje da više nije niti slušao starčićevo brbljanje. Pitao se nije li »mali derančić« onaj prosjačić kojega je ostavio u palači odjevena u njegovo vlastito ruho. Nije izgledalo moguće, jer držanje i govor bi ga zasigurno izdali kad bi se pokušao pretvarati kako je on kraljević od Walesa; a onda bi ga odmah otjerali i poveli potragu za pravim kraljevićem. Zar je moguće da je dvor na njegovo mjesto postavio nekog plemenitaškog mladca? Ne, pa to njegov ujak ne bi dopustio, on je svemoćan, i naravno može slomiti, i slomio bi takav pokušaj. Dječaku nije pomagalo razmišljanje; što se više trsio odgonetnuti ovu tajnu, ona je postajala složenijom, glava ga je sve više boljela, i sve je nemirnije spavao. Više nije mogao dočekati odlazak u London, a uzništvo mu postade gotovo neizdržljivo.

Hendonovo umijeće sad je zakazalo; nikako nije uspijevao utješiti kralja, ali zato je to pošlo za rukom dvjema ženama koje su kraj njega bile zakovane u lance. Njihova ga je nježna pomoć smirila i poučila snazi strpljenja. Bio im je jako zahvalan, i vrlo se zbližio s njima i zavolio ih, veseleći se ugodnom i zblažujućem raspoloženju što je strujalo oko njih. Upita ih zbog čega su u tamnici, a kad rekoše da su baptistkinje, on se nasmije i priupita:

»Zar je to zločin zbog kojega se odlazi u zatvor? Sad žalim jer ću vas izgubiti; neće vas dugo držati ovdje zbog takove tričarije.«

One nisu odgovorile; a nešto na njihovi licima ispuni ga tjeskobom. On gorljivo nastavi:

»Zašutjele ste, budite tako dobre i recite mi; je li da vas neće drugačije kažnjavati? Molim vas recite da od toga ne strepim.«

One kušaše promijeniti predmet razgovora, ali njegova strepnja se razjačala, pa je nastavio:

»Zar će vas bičevati? Ne, sigurno ne, oni nisu toliko okrutni! Recite da neće. Hajde, neće, zar ne?«

Vidjelo se da su žene smućene i u škripcu, ali odgovor nisu mogle izbjeći, pa jedna od njih prozbori sa sustegnutim osjećajima:

»O, slamaš nam srca, plemeniti dječače! Bog će nam pomoći da podnesemo svoj...«

»To je, znači, neizbježno!« upadne kralj. »Oni će vas zbilja šibati, taj ološ kamena srca! Ali, oh, ne plačite, to ne mogu podnijeti. Skupite svu hrabrost, ja ću doći na vrijeme do svog prijestolja i očuvat ću vas od te gorčine, to ću svakako učiniti!«

Kad se kralj izjutra probudio, njegovih supatnica više nije bilo.

»Spašene su!« radosno će on; a onda će, na kraj srca: »A jadan ti sam, one su bile moje tješiteljice.«

Svaka od njih pričvrstila je komadić vrpce na njegovu odjeću, u znak sjećanja. On reče kako će ih uvijek čuvati za uspomenu; i kako će vrlo brzo potražiti ove svoje drage i dobre prijateljice i zakriliti ih svojom zaštitom.

Upravo tada tamničar upadne s nekolicinom svojih podređenih i zapovjedi da zatvorenike odvedu u tamničko dvorište. Kralj je bio presretan – bit će blaženstvo gledati opet modro nebo i udisati svježi zrak. Dražila ga je i ljutila sporost stražara, no ipak dođe i na njega red, pa ga oslobodiše lanaca i zapovjediše mu neka s Hendonom slijedi druge uznike.

Četverokutno dvorište bilo je popločeno kamenjem i uvis gledalo u otvoreno nebo. Zatočenici uniđu u njega kroz masivni nadsvođen prolaz od isklesanih zidina i bijahu svrstani u red, stojećke, leđima naspram zidu. Pred njima razapnu konopac, a k tome su ih čuvali i stražari. Bijaše mrazno i tmurno jutro, a lagani sniježak što je sipio tijekom noći nabijelio je veliku čistinu i još više je učinio žalosnom. Tu i tamo vihor zimovac zahujio bi dvorištem i na mjestima zavrtložio snijeg.

Usred dvorišta stajahu dvije žene, lancima vezane za stupove. Pogled je bio dovoljan, i kralj spozna da su to njegove drage prijateljice. Protrne i pomisli: »Mili bože, njih nisu pustili na slobodu kako sam ja mislio. Kad samo pomislim da će ovakve osobe osjetiti udarac biča! U Engleskoj! Joj meni, kakva je to sramota; ne u nekoj neznabožačkoj zemlji, već u kršćanskoj Engleskoj! Bit će bičevane; a ja, koga su tješile i nježno pazile, moram gledati i vidjeti kako se čini ovolika nepravda; to je čudno, tako čudno? Ja, prvi izvor moći ove prostrane Kraljevine, bespomoćan sam i ne mogu im pružiti ruku. Ali neka samo budu na oprezu ovi zločinci, jer blizu je dan obračuna kad ću ih prozvati zbog ovoga nedjela. Za svaki fijuk biča koji one podnesu osjetit će kasnije stotinu šiba.«

Velika vrata se raskrile i unutra navre mnoštvo građana. Oni se natisnu oko dviju jadnica, te ih skriju od kraljeva pogleda. Uđe svećenik i proslijedi kroz svjetinu, koja i njega sakrije. Sad kralj začuje glasove, kao da netko nešto pita a netko drugi odgovara,

međutim nije mogao razaznati što govore. Potom nastane poprilična gužva i nekakve pripreme, a stražari su neprestano prolazili lijevo i desno kroz dio svjetine koja je stajala iza žena; dok se ovo zbivalo duboki muk spusti se među ljude.

Sad se, na zapovijed, mnoštvo razdvoji i ustuknu, a kralj ugleda prizor koji mu zaledi i srž u kostima. Oko obje žene bilo je nagomilano pruće, a neki čovjek ga je klečeći potpaljivao!

Žene su spustile glave i rukama prekrile lica; žućkasti oganj uspe se uz praskavo i pucketavo granje, a vjetar pronese uzduhom kolutove modričastog dima; svećenik uzdigne ruke i otpočne s molitvom; upravo kad dvije djevojčice ulete kroz glavna vrata prodorno vrišteći, pa se bace na žene o kolcima. Stražari ih odmah odgurnu i jednu su čvrsto stisnuli šakama, ali im se druga iščupa govoreći kako će umrijeti sa svojom majkom; i prije nego su je stigli spriječiti, opet je obgrlila majku oko vrata. Ponovo su je odgurnuli, a haljinu joj je počela gutati vatra. Dvojica ili trojica su je držala, a plamteći komad haljine razderali su i bacili ga u stranu onako gorućeg, dok se ona svejednako izvijala ne bi li se oslobodila, i ponavljala kako će sad biti sama samcata na svijetu, preklinjući da je puste umrijeti s majkom. Obje su neprestano vrištale i očajnički se borile da pobjegnu; ali najednom ovaj metež zatomi provala krikova u samrtničkom hropcu koji kidaše srce. Kralj sijevne pogledom s pomahnitale djece na lomaču, a onda se okrene i prisloni pepeljasto sivo lice k zidu. Više nije gledao. On reče: »Ovo što sam sad, ovoga časa vidio, nikada mi neće iščeznuti iz sjećanja. i vječno će živjeti u njemu; i gledat ću to svaki dan, i sanjat ću o tome svake noći, sve dok ne umrem. Da mi je barem Bog oduzeo očni vid!«

Hendon je motrio kralja. On zadovoljno pomisli: »Njegov poremećaj jenjava; izmijenio se i postao blaži. Da je slijedio svoju želju, razbucao bi ove gadove, i vriskao kako je on kralj, i zapovjedio bi da žene puste netaknute na slobodu. Neće proći dugo i on će otjerati i zaboraviti svoje opsjene, a jadni um će mu opet biti zdrav i čitav. Bože, ubrzaj taj dan!«

Baš tog istog dana privedoše nekolicinu osuđenika kako bi tu ostali preko noći, a zatim bili pod stražom sprovedeni po različitim mjestima kraljevine i pretrpjeli kaznu za počinjene zločine. Kralj je sa svima razgovarao; dao si je u zadatak već od početka da će se pripravljati za vladarsku dužnost tako što će ispitivati uznike kad god mu se pruži prilika; i pripovijest o njihovim stradanjima stegne mu srce. U toj grupi bijaše jedna suluda sirotica koja je ukrala tkalcu koji metar sukna. Osuđena zbog toga na vješala. Drugi bijaše čovjek optužen za krađu konja; reče kako mu to nisu mogli dokazati, pa se poveselio kako je spašen od vješala; ali, ne lezi vraže, tek što je oslobođen izvedoše ga pred sud zbog ubojstva jelena u kraljevom perivoju; za ovo su iznijeli dokaze pa su ga sad vodili pod konopac. Bio je među njima i jedan trgovački šegrt čiji usud posebice dirne kralja; ovaj dečkić ispriča kako je jedne večeri pronašao sokola odbjeglog od gospodara pa ga je ponio svojoj kući misleći kako je sad njegov; ali sud je utvrdio kako ga je on ukrao, te ga osudio na smrt.

Kralj se zapjenio zbog ovih nečovještava, pa zatraži od Hendona da polomi tamničke uze i pohrli s njim u Westminster, kako bi se uspeo na prijestolje i podigao žezlo u ime milosti za ove nesretne ljude, te će im tako spasiti živote. »Jadno dijete,« uzdahne Hendon, »ove su mu zlosretne priče opet navalile bolest za vrat; žalibože, da nije ovoga kobnog slučaja, bio bi već za kratko vrijeme zdrav.«

Među ovim zatvorenicima bijaše i neki stari pravnik, čovjek stroga lica i neustrašiva izgleda. Eto je već tri godine kako je napisao pamflet protiv velikog kancelara; optužio ga za nepravičnost, pa ga je stigla kazna javnog izlaganja ruglu i odsijecanja ušiju, k tomu su ga lišili odvjetničkog zvanja, a za dodatak su ga oglobili s tri tisuće funti i osudili ga na doživotnu robiju. Naknadno je iznova izrekao već spomenutu uvredu, a za posljedak je opet podlegao osudi; ovaj put su mu odsjekli ono što mu je bilo ostalo od ušiju, platio je globu od pet tisuća funti, bio na oba obraza žigosan užarenim željezom i osuđen opet na doživotno čamljenje u tamnici.

»Ovo su časne brazgotine«, reče on, i odmakne sijede vlasi kako bi pokazao osakaćene krnjatke onoga što su nekad bile uši.

U kraljevu oku zaplamsa žestina. On prozbori:

»Nitko mi ne vjeruje, pa nećete ni vi. Ali nije važno, prije nego mine mjesec dana bit ćete slobodni; štoviše, zakoni koji su vas obeščastili i osramotili ime ove zemlje, bit će zbrisani iz knjige zakona. Svijet je načinjen naopako, a kraljevi trebaju s vremena na vrijeme osjetiti vlastite odredbe na svojoj koži, i tako se učiti milosrđu.«[20]

[20] Kažnjenicima zbog mnogih vrsti krađe zakon je olako oduzimao pravo na svećenikovu utjehu; omča je čekala kradljivce konja, ili *sokola*, ili vunenog tkanja u tkalca. Ista kazna stizala je lovce na jelene u kraljevoj šumi, kao i one koji bi izvezli ovce iz Engleske. *Dr. J. Hammond Trumbull: »Tužni zakoni, pravi i krivi«, str 13.*

William Prynne, učeni odvjetnik, bio je osuđen (mnogo prije negoli za vremena Edwarda Šestog) da mu se odsijeku oba uha na sramnome stupu; da ga se izopći iz odvjetnička zvanja; k tome je morao platiti globu od 3.000 funti i doživotno ostati u tamnici. Tri godine poslije opet je uvrijedio Lauda (eng. nadbiskupa), objavivši pamflet protiv svećenstva. Opet mu se sudilo, no ovaj put je kazna glasila da mu se odsiječe *ono što mu je ostalo od ušiju;* da plati globu od 5. 000 funti; da mu se *utisnu usijanim željezom na oba obraza* slova S i L (Seditious Liberer, što znači ustanički klevetnik), kao i da ima doživotno ostati u tamnici. Ova jezovita odredba divljački je i dosljedno provedena. *Dr. J. Hammond Trumbull: »Tužni zakoni, pravi i krivi«.*

28. POGLAVLJE

Žrtva

U međuvremenu je Milesu već bilo preko glave i sužanjstva i mirovanja. Ali na njegovo veliko zadovoljstvo kucnuo je čas sudbene istrage, pa je bio uvjeren kako će rado pozdraviti svaku presudu koja mu bude određena, samo ako ne uključuje daljnju čamotinju u zatvoru. Ali prevario se. Obuze ga pravednički gnjev dok je slušao kako ga nazivaju »nepopravljivom skitnicom« i određuju da mora dva sata biti javno izložen ruglu zbog tih svojih osobina i zbog prepada na gospodara vlastelinskog imanja Hendon. Njegove tvrdnje kako je s tužiteljem u bratskoj vezi, i kako je on zapravo pravi nasljednik i časti i imanja obitelji Hendon nisu im se činile vrijedne provjere.

Praskao je i grozio im se dok su ga vodili na sramni stup, ali nije mu koristilo; putem su ga stražari nemilice gurali, povrh toga povremeno i nogatali zbog njegova buntovništva.

Kralj se nije mogao probiti kroz rulju koja se vukla za Hendonom; odijeljen od svog dobrog prijatelja i sluge, nije mu ostalo drugo već slijediti ga na začelju svjetine. Malo je nedostajalo da i kralja osude na škripac od klada jer je u društvu s tim zlikovcem, ali su ga ipak pustili iz šaka uz bukvicu i opomenu, budući da je tako mlad. Kad se mnoštvo napokon zaustavilo, on je grozničavo lijetao od jednog do drugog mjesta na rubu ovog kruga, vrebajući kako bi se provukao; na koncu, poslije čitavog niza neuspješnih pokušaja, posreći mu se. Ugleda svog jadnog štitonošu u ponižavajućim kladama, za razonodu i podsmijeh prljavih prostaka – on, koji je osobni poslužitelj engleskog kralja! Edward je bio čuo kad su objavili presudu, ali ni upola njena značenja nije shvatio. Kako je nestajao osjećaj doskorašnjih poniženja, razmahivao se i njegov bijes; sljedećeg trena on pukne poput ljetne pripeke kad vidje jedno jaje koje poleti zrakom i raspljusne se Hendonu na obrazu, a gomila poprati ovu sliku urlikom zadovoljstva. On časkom preskoči brisani krug i stušti se na zapovjednika straže vičući:

»Sram vas budi! Ovo je moj sluga, pustite ga! Ja sam...«

»Oh, tiho!« vikne užasnuti Hendon. »Guraš glavu u torbu! Stražaru, ne obziri se na njega, on je lud.«

»Ne beri brigu da ću se ja na njega obazreti, dobri čovječe, jer toliko obzira nemam da bih se obazirao; ali sam sklon poučiti ga nečemu.« On se okrene svom podčinjenome: »Daj ovome malom budalašu neka kuša koji udarac biča, pa će pripaziti na svoje ponašanje.«

»Pola tuceta će ga bolje dovesti u red«, predloži sir Hugh koji je časak prije toga dojahao kako bi usput pogledao izvršenje kazne.

Ščepaše kralja. Čak se nije niti otimao, toliko je bio oduzet pri samoj pomisli kako bi netko uopće mogao predložiti šibanje njegove posvećene osobe. Povijest je već bila obeščašćena zapisom o kažnjavanju jednog engleskog kralja šibama. Nepodnošljiva je bila pomisao da bi joj on mogao dodati još jednu ovakvu sramotnu stranicu. Bio je u zamci, i nije mu bilo pomoći; mogao je samo izdržati kaznu ili moliti za oprost. Težak položaj; ali radije će podnijeti bič, jer kralj to može podnijeti, ali ne može moliti.

U međuvremenu, Miles Hendon pritekne u pomoć u ovoj nevolji.

»Pustite dijete na miru,« reče, »vi bešćutni psi, zar ne vidite koliko je mlad i neotporan? Pustite ga, umjesto njega išibajte mene.«

»Bogami, dobra misao, i baš ti hvala za nju«, reče sir Hugh, a lice mu bljesne zlim zadovoljstvom. »Pustite prosjačića i ošinite ovom prijanu jedno tuce umjesto njemu – ali pošteno tuce, onako svojski.« Kralj poleti žustro se suprotstaviti, ali sir Hugh ga stiša uvjerljivom opomenom: »Tako, tako, samo reci, učini to, iskali se! Samo pazi – za svaku riječ što je izgovoriš on će dobiti šest udaraca više.«

Hendona oslobodiše iz škripaca od klada i ogoliše mu leđa; i dok je bič pucao po plećima njegova prijatelja, siroti mali kralj okrene glavu i pusti na volju potocima nekraljevskih suza da mu brazdaju lice. »Ah, hrabroga li, dobrog srca,« pomisli, »ovaj odani čin nikada mi neće iščeznuti iz sjećanja. Nikada ga neću zaboraviti – a neće niti *oni*!« gorljivo nadoda. Dok je ovako mislio, sve je više razumijevao veličinu Hendonove nesebičnosti i sve je veću zahvalnost ćutio. Zatim pomisli: »Onaj koji spasi svog kraljevića od rana i moguće smrti, a upravo to je on učinio za me, izvršio je veliku uslugu; ali to je malo! To je ništa! O, i manje od ništa! Kad se samo usporedi s postupkom čovjeka koji spasi svog kraljevića od SRAMOTE!«

Hendon nije niti pisnuo dok su ga bičevali, već je vojnički odvažno podnio gadne udarce. Ova činjenica, a isto tako i spašavanje dječaka tako što je preuzeo njegove batine, priskrbiše mu poštovanje čak i od ovako bijedne i ništavne rulje koja se tamo bijaše okupila; i zato izrugivanje i zviždanje zamru, i nije se više čulo drugoga zvuka osim fijukanja udaraca. Tišina što je pala na poprište zbivanja kad se Hendon opet našao u kladama bijaše u snažnoj opreci spram buke koja je vladala na istom mjestu netom prije ovog događaja. Kralj tiho priđe k Hendonu i šapne mu u uho:

»Kralj te ne može uzvisiti, nesebična, dobra dušo, jer Onaj tko je veći od kraljeva već te dostojno nagradio; ali kralj može potvrditi tvoje plemstvo pred ljudima.« On uzme sa zemlje bič, lagano dotakne njime Hendonova krvava leđa, i šapne: »Edward od Engleske dodjeljuje ti naslov grofa!«

Hendon bijaše ganut. Oči mu se zacakle od suza, ali istovremeno mu je grozna šaljivost ovog položaja i ovih okolnosti toliko potkopala unutrašnju ravnotežu, da su jedino suze mogle sakriti grčeve smijeha što su mu potresali tijelo. Biti ovako odjednom izdignut, svučen i sav krvav, od običnih klada do alpskih vrhunaca i blistave grofovske

časti, izgledaše mu kao posljednja od svih tragikomičnih mogućnosti. On pomisli: »Sad sam baš pozlaćen, nema što! Nepostojeći vitez Kraljevstva Snova i Sjena postao je nepostojeći grof! Vrtoglave visine za tako paperjasta krila! Kako je krenulo, naskoro ću biti okićen poput pravog svibanjskog drva čudesnim đinđama i bajkovitim častima. Ali ja ih znadem cijeniti, ma koliko bile beskorisne, jer obdarene su ljubavlju. Draže su mi ove jadne tobožnje počasti što mi ih samozvano dijeli čista ručica i nevina duša, negoli one prave počasti koje treba udvornošću kupiti od uskogrudnih i koristoljubivih moćnika.«

Grozni sir Hugh okrene svog konja, i kako ga podbode, tako se živi zid u posvemašnjem muku rastvori, a onda isto tako tiho natrag zatvori. Tako i ostade; nitko nije imao petlje prozboriti riječ podrške osuđenome, ili ga makar pohvaliti; svejedno, jer dovoljna počast bila je ova tišina bez psovki. Nekog zakašnjelog pridošlicu koji nije bio upoznat s razvojem događaja, i koji je viknuo uvredu »varalici« pa je k tome još nakanio baciti na njega crknutu mačku, dobrano išćuškaše i izudaraše nogama, sve bez ijedne riječi, a onda zavlada duboki muk.

29. POGLAVLJE

U London

Kad je Hendon izdržao iskušenje u kladama, oslobodiše ga i narediše mu da napusti ovaj kraj i nikada se više ne vrati. Vratili su mu mač, a isto tako i mazgu i magarčića. On se uspne i odjaha praćen kraljem, a svjetina se razdvoji s prešutnim poštovanjem, kako bi ga propustila. Kad oni odoše, ljudi se raziđu.

Hendona ubrzo obuzmu svakojake misli. Trebalo se domisliti odgovorima na neka vrlo važna pitanja. Što će sad učiniti? Kamo će otići? Negdje mora naći moćnu pomoć, ili će se morati odreći vlastitog naslijeđa i zauvijek trpjeti podmetnuti naslov varalice. Gdje bi se mogao ponadati takovoj utjecajnoj pomoći? Uistinu, gdje? Bijaše to zamršeno pitanje. Malo pomalo zaokupi ga misao koja je vodila jednoj mogućnosti, najsićušnijoj od sićušnih mogućnosti, svakako, ali ipak vrijednoj razmatranja, kad već nije bilo nikakve druge koja bi obećavala izlaz. Sjetio se što je stari Andrews pripovijedao o dobroti mladoga kralja i kako se velikodušno zauzima za obespravljene i nesretnike. Zašto ne bi pošao k njemu, pokušao razgovarati i moliti za pravdu? Jest, kako da ne, suhu smokvu bi se moglo dogoditi nešto tako čudesno da kakvog siromaška puste u uzvišenu nazočnost vladara. Nije važno, neka se to riješi samo od sebe; preko mosta ne treba prelaziti dok se do njega ne stigne. On je bio stari lisac, premazan svim varkama i smicalicama, nema sumnje, već će iznaći način. Jest, najbolje je krenuti od glave, od prijestolnice. Možda bi mu mogao pomoći stari očev prijatelj, sir Humphrey Marlow, »dobri stari sir Humphrey, glavni nadglednik kuhinje pokojnog kralja, ili konjušnica, ili nečeg takvog...« Miles se sad nije mogao točno sjetiti čega ili koga. Ali sad kad je imao na što usredotočiti pažnju, pobliže određen cilj kojem je trebalo stići, podiže se i raspršimagla poniženja i potištenosti što mu je stiještila dušu, te on podigne glavu i obazre se oko sebe. Iznenadio se kad je vidio koliko je odmakao; selo bijaše daleko za njim. Kralj je otraga kasao putem, oborene glave; jer i on je duboko zadro u svoje naume i premišljanja. Žalosna bojazan zamrači novopridošli Hendonov optimizam; hoće li se dječak htjeti vratiti u grad gdje čitavog svog života nije znao ni za što drugo osim za zlostavljanje i za grč neimaštine? Ali, hoćeš-nećeš, ipak ga mora to zapitati; nije se moglo izbjeći; stoga Hendon zaustavi mazgu i rekne:

»Zaboravio sam pitati kamo idemo. Što zapovijedate, moj gospodaru?«

»U London!«

Hendon ponovo krene, jako zadovoljan ovim odgovorom, ali i začuđen.

Tijekom čitava putovanja nije se zgodila niti jedna važnija pustolovina. Ali je završilo s jednom. Negdje oko deset u večer, devetnaestoga u mjesecu veljači, stupiše oni na Londonski most, usred vijugavog, komešajućeg čepa od ljudi što su urlali i klicali, i čija su se lica, razdragana od piva, jasno naguravala u odsjaju raznolikih baklji; u tom času ljosne među njih natrula glava nekog bivšeg vojvode ili drugog velikaša, odbije se Hendonu o lakat i odskoči usred gužve isprepletenih nogu u prolazu. Ljudska su djela na ovome svijetu toliko prolazna i lomljiva! Posljednji dobri kralj bijaše tek tri tjedna mrtav i tri dana u svom grobu, a već su padali uresi koje je s toliko požrtvovnosti odabrao među utjecajnim ljudima kako bi uzveličao svoj velebni most. Građanin se neki spotakne preko te glave, i svojom grune u leđa nekoga pred sobom, koji se, pak, okrene i zdumi šakom prvoga tko mu padne pod ruku, a ovoga opet odalami prijatelj udarenog. Bijaše upravo sazreo čas za dobru tučnjavu, budući da su sutrašnje svetkovine, svetkovine Krunidbenog dana, već otpočele; svi već bijahu puni jakih pića i domovinskih osjećaja; za pet minuta rasplamtjela se opća tučnjava dobrim dijelom mosta, za deset ili dvanaest proširila se na čitavo područje i pretvorila u pravi metež. Ovaj puta Hendona i kralja beznadno rastaviše i oni se, svaki za sebe, izgube u gužvi i vrevi razularena ljudskog mnoštva. Tako ih ostavimo.

30. POGLAVLJE

Tomov napredak

Dočim je pravi kralj tumarao zemljom, sirotinjski odjeven, slabo hranjen, malo sa skitnicama koji su ga tukli i ismijavali ga, a malo opet tavoreći s lopovima i ubojicama u tamnici, i dok su ga i jedni i drugi nazivali budalom i varalicom, lažni kralj Tom Canty kušao je sasma drugačija saznanja.

Kad smo ga posljednji put sreli, kraljevanje mu je tek počelo otkrivati svoju dobru stranu. Svakim danom je ta lijepa strana bivala sve svjetlija i svjetlija; za kratko vrijeme postala je gotovo u cijelosti sunčana i puna užitaka. Strahovi su nestali; njegove tjeskobe su izblijedjele i zamrle; nelagode su iščezle, a zamijenilo ih je sigurno držanje puno samopouzdanja. U svom dječaku za šibe pronašao je čitav rudnik neočekivanih koristi.

Pozivao je svoju lady Elizabeth i svoju lady Jane Grey u društvo kad bi želio igrati se ili razgovarati, a otpustio ih kad mu više ne bi bile zanimljive, zračeći nekom urođenom sklonošću takvom glumatanju. Više ga nije zbunjivalo što su mu ove otmjene osobe na odlasku ljubile ruku.

Počeo je uživati kad bi ga noću odvodili na počinak, a jutrom ga uz svečani i zamršeni obred odijevali. Postao je to uznosit užitak, otkoračati na ručak praćen sjajnom povorkom državnih velikaša i naoružanih stražara; uistinu, toliki užitak da je udvostručio svoju postrojbu gardista, pa ih je sad bilo stotinu na broju. Zavolio je osluškivati zvukove roga niz dugačke hodnike, i udaljene glasove kako im uzvraćaju: »Mjesta za kralja!«

Naučio je uživati i sjedeći na državničkom prijestolju za sjednica savjeta, i pretvarati se kako je on nešto više negoli glas velikog namjesnika. Svidjelo mu se primati visoke veleposlanike i njihovu veličajnu pratnju, i slušati srdačne poruke koje su mu nosili od proslavljenih vladara koji su ga nazivali »bratom«. O, Tome Cantyju, sretniče, ti koji si potekao sa Strvinarskog trga! Osjećao se lagodno u svojoj raskošnoj odjeći, pa je naručio i novu; zaključio je kako je četiri stotine slugu premalo za njegovu pravu veličinu, pa ih je utrostručio. Nakloni istočnjačkih dvorjana postali su slatka glazba njegovim ušima. I dalje je ostao drag i plemenit, nepopustljiv i ustrajan junak svih ugnjetenih, a vodio je i bespoštedni rat protiv nepravičnih zakona; već se znao, ovisno o prilici kad bi se naljutio, okrenuti grofu, pa čak i vojvodi, i podariti im takav pogled da bi ova gospoda zadrhtala. Jednoć pak, kad ga je njegova kraljevska »sestra«, čelična svetica lady Mary, htjela privesti razumu zbog njegove mudrosti u opraštanju tolikim ljudima koji bi u

e-Lektire
lektire.skole.hr

suprotnom bili utamničeni, ili obješeni, ili bi završili na lomači, te ga je podsjetila da je u zatvorima njihovog pokojnog oca ponekad istovremeno čamilo više od šezdeset tisuća osuđenika, i da je tijekom svoje zadivljujuće vladavine osudio na smrt i predao krvniku sedamdeset i dvije tisuće lopuža i pljačkaša, dječaka obuzme plemeniti gnjev, i zapovjedi joj neka se zatvori u svoj kabinet i neka vruće moli Boga da joj istrgne kamen koji nosi u grudima i pokloni joj ljudsko srce.

Je li se Tom Canty ikada osjetio tjeskobno zbog sirotog malog pravog kraljevića koji ga je primio tako ljubazno, i onako sa žarom poletio van kako bi proveo odmazdu nad obijesnim stražarom na vratima palače? Jest, u prvim kraljevskim danima i noćima dobrano su ga tištale bolne misli o izgubljenom kraljeviću, iskreno je čeznuo da se on vrati i sretno preuzme svoja prirodna prava i svo ovo blistavilo. Ali kako vrijeme prolažaše, a kraljević se nije pojavljivao, Tomov je um bivao sve opčinjeniji novim i očaravajućim iskustvima, i dan za danom, iščezli vladar gotovo je sasvim nestao iz njegovih misli; napokon, kad bi mu ponekad i pao na pamet, postajao bi nepoželjna utvara, jer je silio Toma da osjeća krivicu i sram.

Tomova jadna mati i sestre jednakim putem su otprhnule iz njegovih misli. Isprva je ginuo za njima, bio tužan, priželjkivao ih vidjeti; no kasnije bi protrnuo kad bi pomislio da bi one jednog dana mogle doći u svojim prnjama i prljavštini, i izdati ga svojim poljupcima, i srušiti ga s njegova uzvišena položaja, pa ga gurnuti natrag u oskudicu, poniženja i sirotinjske uličice. Na kraju ga više gotovo i nisu smetale u mislima. I bio je zadovoljan, čak sretan; jer, kad god bi se sad njihova žalobna i optužujuća lica ukazala pred njim, činila su mu se odvratnija nego gmizavi crvi.

O ponoći devetnaestog dana u mjesecu veljači, Tom Canty je u palači tonuo u san u svojoj bogatoj postelji, dok su ga čuvali odani sluge, a okruživalo blistavilo kraljevanja; sretan je to dječak, jer je za sutrašnji dan dogovorena i njegova svečana krunidba za kralja Engleske. Tog istog časa je Edward, pravi kralj, gladan i žedan, zablaćen i ogrezao u prljavštinu, izmoren putovanjem i odjeven u dronjke i krpe – kao posljedak velike tučnjave – bio ukliješten u mnoštvu ljudi što promatraše širom otvorenih očiju različite skupine radnika koji su žurno promicali u Westminstersku opatiju i vrvjeli iz nje, zaposleni poput mrava; obavljali su posljednje pripreme za kraljevu krunidbu.

31. POGLAVLJE

Pozdravna povorka

Kad je Tom Canty idućeg jutra otvorio oči, uzduh je ječao od potmulog žamora; čuo se taj žamor sa svih strana. On mu se učini poput glazbe; jer to je značilo da je engleski svijet na nogama kako bi svim snagama odao vjernu dobrodošlicu velikom danu.

Nedugo zatim Tom se opet nađe na Temzi kao najvažnija osoba u predivnoj plovećoj paradi; jer po davnašnjem običaju »pozdravna povorka« koja će proslijediti kroz London morala je otpočeti svoju ophodnju od Towera, te se tamo i otputila.

Kad su pristigli na odredište, učini se kako se bedemi stare, divljenja vrijedne tvrđave iznenada rascjepljuju na tisuću mjesta jer je na svakom zapalucao crveni plameni jezik i šiknuo bijeli dim; uslijedi zaglušni prasak koji nadjača viku mnoštva i protrese zemlju; plameno šiktanje, dim i praskovi veličanstvenom brzinom su se uvijek nanovo smjenjivali, tako te je za nekoliko časaka stari Tower iščeznuo u silnoj magli vlastita dima; vidio se još samo vršak visoke građevine zvan Bijeli Tower; on se, ovjenčan zastavama, kočio iznad gustog sloja maglice poput planinskog vrhunca iznad oblaka tjeranih vjetrom.

Tom Canty, sjajno odjeven, popne se na gizdavog bojnog ata, čiji je bogati pokrovac gotovo padao do zemlje; njegov »ujak«, kraljev namjesnik Somerset, na sličnoj visini, postavi se za njim; kraljevi gardisti su se poredali jedan za drugim sa svake strane, u ulaštenim oklopima; iza namjesnika slijedila je naoko nepregledna povorka blistavih plemenitaša praćenih svojim slugama; za ovima je išao gradonačelnik i vijeće grada u grimiznom baršunu, svi okićeni zlatnim lancima preko prsiju; za njima, opet, zapovjednici i članovi svih londonskih cehova, u bogatim opremama i noseći vidljive barjake različitih udruga. Također je u povorci, kao posebna počasna garda kroz grad, koračala drevna i poštovana Topnička pukovnija – već tada tri stotine godina stara, koja je bila jedino vojničko tijelo u Engleskoj s pravom (koje još i danas uživa) da zadrži neovisnost od odluka Parlamenta. Bijaše to nezamisliva povorka, praćena klicanjem čitavom svojom duljinom, sve dok se kretala ugovorenom putanjom kroz zbijeno mnoštvo građana. Ljetopisac nas izvješćuje: »Kako je kralj unišao u grad, ljudi ga prihvatiše molitvama, dobrodošlicama, povicima i nježnim riječima, a tako i svim mogućim znacima koji podastiru usrdnu ljubav podanika prema svom vladaru; a kralj je, uzdižući ozareni pogled onima koji su ozareni stajali, i upućujući ljubazne riječi onima koji su bili blizu njegovoj Milosti, iskazivao jednaku zahvalnost za dobre želje koje mu je narod iskazivao i

obasipao ga njima. Zahvaljivao se svima koji su mu čestitali. Onima koji su klicali »Bože, čuvaj njegovu Milost« uzvraćao je »Neka vas sve čuva Bog«, i nadopunjao kako im zahvaljuje svim srcem. Ljudi bijahu zadivljeni i ushićeni ljubaznim odgovorima i kretnjama svoga kralja.«

U Ulici Fenchurch stajaše ljupko dijete u skupocjenom ruhu na pozornici, kako bi zaželjelo dobrodošlicu njegovom veličanstvu pred gradom. Posljednja kitica njegova pozdrava bijaše izrečena ovim riječima:

Dobro nam došao, kralju! Od svih srca ti zdravo;
Dobro nam doš'o, al' riječi slabo iskazati znaju
Koliko trebamo svjetla i tvoga milostiva srca –
Božja te mudrost vodila, bio u njegovu sjaju.

Svjetina plane u sveopće klicanje, ponavljajući uglas djetetove riječi. Tom Canty se zagleda posvuda po tom uzburkanom moru neobuzdanih lica, a srce mu naraste od sreće i osjećaše kako je jedina vrijednost na ovome svijetu biti kralj, obožavan od naroda. Iznenada spazi, nešto dalje, par njegovih otrcanih pajdaša sa Strvinarskog trga. Jedan od njih bijaše visoki lord admiral na njegovom prijašnjem glumljenom dvoru, a drugi bijaše prvi državni posteljnik u istoj nadobudnoj maštariji; i ponos mu se uzvije u dotad neslućene visine. Ah, kad bi ga oni samo mogli sada prepoznati! Kakva bi neizreciva slava to bila, da ga samo mogu prepoznati i spoznati da je izrugivani lažni kralj ruševnih kućeraka i zakučastih uličica postao pravi kralj, kojemu skrušeno robuju uzvišeni vojvode i knezovi, a Engleska mu leži pod nogama! Ali moraše odustati od toga, i prituljiti svoju žudnju, budući bi ga takvo prepoznavanje moglo koštati više nego što bi mu donijelo zadovoljstva; zato okrene od njih glavu i pusti dva zamusana momčića da i dalje viču i veselo se klanjaju, ne sumnjajući u onoga kojemu su odavali počasti. Stalno su se uzdizali povici »Darak! Darak!«, a Tom bi uzvraćao tako što bi uokolo sasuo šaku svjetlucavih, tek iskovanih novčića mnoštvu što se jagmilo za njih.

Ljetopisac pripovijeda: »Na gornjem kraju Ulice Gracechurch, prije znaka Orla, grad je složio ogroman slavoluk, a ispod njega se sterala pozornica od jedne do druge strane ulice. Ovo bijaše povijesna alegorička slika koja je predstavljala kraljeve neposredne pretke. Sjeđaše tamo Elizabetha od Yorka u središtu divovske bijele ruže, čije latice su je okruživale poput velikih volana; odmah do nje bijaše Henrik VII. koji je izrastao iz ogromne crvene ruže, jednako postavljene; ruke kraljevskog para bijahu čvrsto spojene, a vjenčani prsten raskošno istaknut. Iz crvene i bijele ruže izvijala se stabljika koja je dosizala do druge pozornice, a na njoj se kočio Henrik VIII. usred crveno-bijele ruže, uz lik majke sadašnjeg kralja, Jane Seymour, koja mu je stajala sa strane. Jedna grana pupala je iz ovog para i penjala se na treću pozornicu, gdje je prikazan lik Edwarda VI. glavom i bradom, ustoličen u svom kraljevskom dostojanstvu; a čitav taj prizor bijaše uokviren viticama crvenih i bijelih ruža.«

Ovaj raskošni i napirlitan prizor toliko je razgalio razdragane ljude, da su burnim uzvicima zaglušili glasić djeteta čiji je zadatak bio da uzveliča opisanu scenu pohvalnim stihovima. Ali Tomu Cantyju to nije bilo žao; jer ovi odani gromki usklici bili su mu slađa glazba negoli pjesništvo, bez obzira koliko uzvišeno. Kamo god bi Tom svrnuo svoje sretno mlado lice, svijet bi razaznao kako je oslikano obličje baš posvema nalik njemu, dvojniku od krvi i mesa; i planuo bi novi vihor odobravanja.

Velika parada krenu dalje, i opet dalje, ispod pobjedničkih slavoluka jednog za drugim, pa prođe zbunjujući slijed veličanstvenih i višeznačnih oslikanih prizora, od kojih je svaki oprimjerio i hvalio neku vrlinu, ili obdarenost, ili zaslugu malenoga kralja. »Niz čitav Cheapside, sa svake nadstrešnice i prozora, visili su stjegovi i barjačići, i ulicama se steralo najbogatije sagovlje, najljepši predmeti i zlatna vezenina – uzorci velike vrijednosti iz obližnjih trgovina; a jednak sjaj ovome na glavnoj cesti bio je i onaj u sporednim ulicama, a ponekad ga je čak i nadilazio.«

»I sve te divote, i sva ova čudesa samo u čast meni – meni!« mrmljao je Tom Canty.

Obrazi lažnoga kralja planuše od uzbuđenja, oči su mu svjetlucale, a sva ćutila kupahu se u sreći. U tom uznesenju, baš dok je pružao ruku kako bi hitnuo novi bogati darak, on ugleda blijedo, zaprepašteno lice koje se istezalo iz drugog reda u gomili, napregnuto prikovavši pogled za njega. Mučan užas ga čitavog strese; on prepozna svoju majku! I ruka mu poleti pred oči, dlanom prema van, ona stara nesvjesna kretnja, rođena u zaboravljenom doživljaju, ovjekovječena navikom. Časak potom ona se progura naprijed iz te stiske, i izmakne stražarima da bi se našla kraj njega. Obgrli mu nogu, i obaspe je poljupcima vičući: »O, moje dijete, moje milo!« dižući prema njemu lice preobraženo srećom i ljubavlju. Istog trenutka zapovjednik kraljeve garde je odgurne uzviknuvši psovku, i odvuče je natrag odakle je došla odlučnim stiskom svojih snažnih ruku. Riječi »Ja te ne poznajem, ženo!« izletješe s usana Toma Cantyja dok se odvijao ovaj žalostan prizor; ali ga zaboli do u dno srca kad vidje kako je zlostavljaju; i kad je svrnula posljednji pogled na njega, dok ju je gutala gomila njemu s vidika, ona izgledaše toliko ranjena, toliko slomljena srca, da ga je poklopio strašan sram koji zgromi njegov ponos u pepeo i uništi svu svježinu njegovog ukradenog kraljevanja. Uznositost mu usahne, i kao da je skliznula s njega poput razderanih dronjaka.

Ophodnja se nastavljala sve dalje i dalje, kroz vazda rastući sjaj i vazda rastuću buru dobrodošlice; ali za Toma Cantyja kao da je uopće nije niti bilo. Niti ju je vidio, niti čuo. Kraljevanje je izgubilo svoju ugodu i užitak; sva ta buka postade sramota. Grižnja savjesti izjedala mu je srce bez prestanka. On reče: »Kad bi me Bog samo oslobodio mog zarobljeništva!«

Nesvjesno se vratio riječima koje je znao izgovarati za prvih dana svoje prisilne počasti.

Blistava parada i dalje se izvijala kao zrakasta i beskonačna zmijurina niz zavojite uličice bajkovitog starog grada, kroz kličuće gostoprimce; ali kralj svejednako jahaše

pognute glave i bezizražajnih očiju, videći samo lice svoje majke i onaj ranjeni pogled na njem.

»Darak! Darak!« padale su molbe u gluho uho.

»Živio Edward od Engleske!« Učini se kako je zemlja zadrhtala od tutnjave; ali kralj ne odgovaraše. Odjekivala mu je u ušima baš kao kad netko sluša tutnjavu mora što tuče o stijene iz velike udaljenosti budući da je bila prigušena drugim zvukom, bližim, onim zvukom u vlastitim mu grudima, u njegovoj optužujućoj svijesti, glasom koji neprestano ponavljaše one sramne riječi: »Ja te ne poznajem, ženo!«

Ove su riječi udarale po kraljevoj duši onako kako lupanje pogrebnog zvona uništava dušu preživjelog prijatelja dok ga prisjeća na izdaju kojom je vlastoručno predao voljenog smrti.

Na svakom skretanju dočekivali su ga novi hvalospjevi; nove želje, nova čudesa nicala su pred oči; iz prikrivenih teških topova što su čekali na ovaj trenutak pukne plotun; a svjetina što ga je dočekivala klicaše u krajnjem zanosu, no kralj nije pokazivao da to primjećuje, a prijekorni glas što mu je jecao u neutješnim grudima bijaše jedini zvuk koji je čuo.

Postupno se veselje na licima puka malo izmijeni, kao da je ljude dotaknula brižnost i tjeskoba; a vidno popusti i snaga sveopćeg klicanja. Veliki namjesnik odmah opazi ove promjene; a odmah i otkrije njihov uzrok. On mamuzne konja i priđe kralju, duboko se prigne u svom sedlu, skine šešir, te će:

»Moj gospodaru, nije sad prigodan čas za sanjarenje. Podanici primjećuju vašu prignutu glavu, vaše smrknuto lice, i smatraju ih zlim znamenjem. Budite promišljeni, strgnite veo s kraljevskog sunca, neka sine na ove zloslutne isparine i raspršiih. Uzdignite lice i nasmiješite se ljudima.« Rekavši to, vojvoda razaspe šaku novčića udesno i ulijevo, pa se povuče na svoje mjesto. Lažni kralj već po navici učini što su ga molili. U osmjehu mu se nije zrcalilo srce, no samo je nekoliko pari očiju bilo dovoljno blizu ili dovoljno oštro da bi to moglo zamijetiti. Klimao je glavom prekrivenom perjem s nemjernom ljupkošću i uznositošću; kraljevski obilato obasipao je oko sebe zveckave darove; stoga oblak tjeskobe nestane nad ljudima a povici oduševljenja planuše opet, jednako burni kao i ranije.

Ipak je još jednom, neposredno pred kraj pozdravne povorke, vojvoda morao dojahati bliže i prigovoriti mu. On prošapne:

»O, uzvišeno veličanstvo! Otresite se tog pogubnog raspoloženja; oči svijeta zure u vas.« A onda doda oštro i ojađeno: »Prokleta nek' je ona budalasta prosjakinja! Ona je uznemirila vašu visost.«

Uzvišena osoba svrne zamagljeno oko na vojvodu i prozbori mrtvačkim glasom:

»Ono je bila moja mama!«

»Moj Bože!« zastenje i pritegne uzde konju, pa se vrati na svoje mjesto. »Znamenje je bilo duboko proročansko. Opet je poludio!«

32. POGLAVLJE

Krunidbeni dan

Vratimo se nekoliko sati unatrag, pa se smjestimo u Westminstersku opatiju, četvrte ure izjutra na ovaj povijesni Krunidbeni dan. Nismo tu sami; jer iako je još noć, vidimo kako svjetlucave baklje na galerijama obasjavaju pridolazeće ljude koji su i te kako zadovoljni što mogu ovdje nepomično sjediti i čekati, sedam ili osam sati, dok ne kucne čas kad će im se pred očima ukazati ono što se možda ne viđa dvaput u životu – krunidba kralja. Jest, London i Westminster bili su na nogama čim ih je pucnjava topova upozorila u tri sata, i već se mnoštvo bogatih pučana, koji se nisu mogli okititi plemstvom a kupili su pravo da potraže sjedeći odjeljak na galerijama, zgrnulo na ulazima predviđenim za njihov stalež.

Sati se vuku jedan za drugim, zamorno spori. Za neko vrijeme zamre svako komešanje, jer već dugo je svaka galerija dupkom puna. Sad možemo sjesti i bez žurbe se ogledati i promisliti. Kroz nejasno sumračje katedrale možemo letimice spaziti, tu i tamo, pa još ondje, obrise mnogih galerija i balkona, u kojima je toliko ljudi da su malne ukliješteni, a druge nam dijelove galerija i balkona klone od pogleda mjestimični stupovi i graditeljske izbočine. Zato nam je široko pred očima prostrano sjeverno križno krilo, i to prazno, jer čeka visoke engleske uzvanike. Pogled nam slobodno kruži i po bogatom prostoru postolja, prekrivenom skupocjenim tepisima, usred kojega je prijestolje. Prijestolje zauzima središnjicu postolja, i izdiže se nad njim u visini četiri stube. Pod prijestolnom sjedalicom smještena je neizbrušena plosnata stijena – krunski kamen – na kojem su se mnogi naraštaji škotskih kraljeva krunili, pa je stoga postala dovoljno svetom i prikladnom za čin krunidbe engleskih vladara. I prijestolje i podnožna klupica prekriveni su vezeninom od zlata.

Kraljuje tišina, baklje mutno palucaju, vrijeme se pospano vuče. No ipak se tromo pojavljuje neodlučno lice dana, baklje trnu, i meke zrake svjetla zarumenjuju ogromni prostor. Svi detalji veličajnog zdanja sad su jasni, ali meki i sanjarski, jer sunce je lagano prekriveno velom od oblaka.

U sedam sati prvi put se poremeti posvemašnja dremovna jednoličnost; jer baš kad otkuca sat, u križno krilo ulazi prva plemenitašica odjevena blistavo poput Solomona, te je na njezino mjesto odvodi službenik u atlasu i baršunu, dok drugi, potpuno sličan ovome, podiže gospinu dugačku povlaku i, kad ona sjedne, slaže joj je preko koljena. Zatim namješta podnožnu klupicu već prema njenoj volji, i nakon toga odlaže njen

vijenac za glavu, kako bi joj bio na dohvat kad kucne čas za zajedničko ovjenčavanje pristiglih velikaša.

Od ovog trena plemenitašice nadiru poput svjetlucave rijeke, a službenici u atlasu lijetaju i sijevaju uokolo posjedajući ih i udobno smještajući. Pozornica je već sva u pokretu. Posvuda komešanje i živost, blještave boje. Prolazi vrijeme, i opet zakraljuje mir; jer sve su plemenitašice tu, i sve su smještene; otprilike dobar ral ljudskog cvijeća što blista u mnogovrsnim bojama i svjetluca kao dijamantni Mliječni put. Ima ih svake dobi: kestenjaste, navorane, sjedokose ugledne udovice koje se mogu vratiti natrag, i još unatrag, niz dugačku struju vremena, i prizvati k sjećanju krunidbu Richarda III. i nesigurne dane tog starog i zaboravljenog doba; tu su i pristale gospe srednjih godina; a tako i lijepe i dostojanstvene mlade supruge; i nježne i prekrasne mlade djevojke, blistavih očiju i svježe puti, koje će možda nespretno udjenuti svoj vijenac kad stigne veliki trenutak, jer sve će im ovo biti novo, a ovakvo uzbuđenje neugodna smetnja. Ipak, to se možda i neće dogoditi, jer svima su vlasi očešljane na poseban način kako bi mogle lako i uspješno utaknuti na pravo mjesto svoj dijadem kad padne znak.

Nagledali smo se ove okupljene sile velmoškinja napirlitanih dijamantima, a vidjesmo također i koliko je to čaroban prizor: ali tek sad ćemo se stubokom zapanjiti. Oko devet oblaci se najednom razdvajaju i sunčane zrake sijeku ovaj mekotni uzdušni plašt, i polako slaze niz redove gospi; a svaki red koji taknu plamti blještavim sjajem mnogobrojnih vatri, i nas zažacne sve do nožnih prstiju strujni drhat što strese pred iznenadnom ljepotom ovog prizora! Ubrzo zatim, poseban poslanik iz nekog udaljenog kutka s Istoka korača zajedno sa velikom skupinom inozemnih veleposlanika, sijeku ovu sunčanu prugu, i mi zaustavljamo dah jer krasota što struji i bliješti i titra oko njega toliko je očaravajuća; jer on je od glave do pete kao u nekoj ljusci od dragulja, i čim se i sasvim malo pomakne oko njega zabliješti ples zrakastih iskrica.

Promijenimo sad, okretnosti radi, glagolsko vrijeme. Trenuci su se izmjenjivali: jedan sat, dva sata, dva sata i pol; a onda potmula paljba topova najavi da su kralj i njegova velebna povorka napokon blizu; stoga se strpljivo mnoštvo obveseli. Svi su znali da će i dalje uslijediti odugovlačenja, jer kralja valja pripremiti i odjenuti za svečani obred; no ovo će odugovlačenje biti ugodno ispunjeno okupljanjem državnih velmoža u njihovom raskošnom ruhu. Oni bijahu svečano razmješteni na svoja sjedala, a vjenčići im blizu kako bi ih lakše mogli dohvatiti; u međuvremenu svjetina u galerijama oživje i počne pokazivati znatiželju, jer većina je po prvi put mogla vidjeti vojvode, grofove i barune čijim se imenima dičila povijest već pet stotina godina. Na koncu, kad svi sjednu, dopuni se prizor koji se prostirao pred galerijama i pred svim povoljnijim promatračnicama; bijaše to nešto veličajno, za gledanje i pamćenje.

Sad prispješe veliki crkveni poglavari, u svojim odorama i s mitrama, a za njima oni koji ih dvore, te ispuniše svoja mjesta na postolju; njih su slijedili kraljevski namjesnik i drugi veliki državnici, a ove opet odvojena skupina gardista u čeličnim oklopima.

Nastupi napeta stanka; zatim, na ugovoreni znak, pukne slavodobitni zvuk glazbala i Tom Canty, odjeven u dugačku halju vezenu zlatom, stupi na vrata, i zakorači na prijestolje. Sveukupno mnoštvo ustade, i otpočne obred ustoličenja.

Zatim veličajan hvalospjev preplavi samostan bogatim valovima zvuka; i kad su ga tako sjajno navijestili i pozdravili, Toma Cantyja odvedu do prijestolja. Drevni obred se nastavi dirljivo svečano, dok je publika piljila; i kako se završetak svečanosti sve više i više bližio, Tom Canty je sve više i više blijedio, a duboka i postojana tuga i klonulost pritisnuli su mu dušu i pokajničko srce.

Na koncu se već približi posljednji čin. Nadbiskup od Canterburyja uzdigne englesku krunu s jastučića i nadnese je nad drščuću glavu lažnog kralja. Istodobno dugina zraka bljesne niz ogromno križno krilo zdanja; jer svi sudionici velikog plemićkog zbora kao jedan uzdigoše vijence nad svojim glavama – i zastanu u tom položaju.

Duboka tišina ispuni katedralu. U ovom dojmljivom času na pozornicu se izgura zapanjujuća prikaza – prikaza koju nitko nije zamijetio u zaokupljenom mnoštvu sve dok nije iznenada iskrsnula koračajući velikim središnjim prolazom. Bijaše to gologlavi dječak, jedva obuven, a odjeven u grubo izrađenu pučku opravu koja je zapravo vijorila u prnjama. On podigne ruku s uznositošću koja nije odgovarala njegovom bijednom i jadnom izgledu, pa ovako upozori:

»Zabranjujem ti da staviš englesku krunu na glavu tog propalice. *Ja* sam kralj!«

Za tili čas nekolicina ozlojeđenih ruku spusti se na dječaka; ali u istom trenu Tom Canty, u svojoj vladarskoj odori, skoči naprijed i poviče zvonkim glasom:

»Pustite ga i uklonite se! On *jest* kralj!«

Neka vrst iznenadne panike ščepa okupljeno društvo, i ponetko ustane sa svog mjesta, pa pogleda u onoga do sebe, a onda na glavne osobe ovoga prizora, poput ljudi koji se pitaju jesu li budni i trijezni, ili spavaju i sanjaju. Kraljevski namjesnik bijaše zatečen kao i ostali, ali to hitro prikrije i uzvikne glasom koji ne trpi pogovora:

»Ne obzirite se na njegovo veličanstvo, opet ga je napala bolest; zgrabite tu skitnicu!«

I već bi ga poslušali da lažni kralj nije lupnuo nogom i vrisnuo:

»Da se niste usudili! Ne dirajte ga, on je kralj!«

Ruke se povuku; crkva, i sve u njoj, ukočeno; nitko ni da bi maknuo, nitko progovorio; uistinu, nitko nije znao što treba poduzeti ili što reći u ovako neobičnom i iznenađujućem slučaju. I dok su se svi umovi upinjali sabrati se, dječak je i dalje postojano koračao, uznosita držanja i samosvjesna lica; od početka se nije zaustavljao; i dok su se smeteni umovi bespomoćno komešali, on se uspne na postolje, a lažni mu kralj razdragano poleti u susret; i padne na koljena pred njim, pa mu reče:

»O, moj gospodaru i kralju, dopustite siromašnom Tomu Cantyju da bude prvi koji će vam prisegnuti na vjernost, i reći: 'Metni krunu svoju i uđi opet u sve što ti pripada!'«

Kraljevski namjesnik baci nemio pogled na došljakovo lice; ali odmah potom krutost nestane i zamijeni ga izraz začuđujuće nedoumice. Ovo se dogodi i drugim velmožama. Oni zgledaju jedan na drugoga, pa odstupe korak vođeni općim nesvjesnim poticajem. Svima se ista misao vrže u glavi: »Da čudne li sličnosti!«

Kraljevski namjesnik porazmisli trenutak ili dva krzmajući, a onda će ozbiljno i s poštovanjem:

»Ako dopustite, gospodine, volio bih postaviti nekoliko pitanja koja...«

»Odgovorit ću na njih, gospodine.«

Vojvoda ga načne propitkivati štošta o dvoru, o pokojnom kralju, kraljeviću, kraljevnama. Dječak je odgovarao točno i bez oklijevanja. On opiše odaje od državne važnosti u palači, sobe pokojnog kralja i one kraljevića od Walesa.

Bijaše to čudno; bijaše nevjerojatno; bijaše to neobjašnjivo – tako su tvrdili svi koji su slušali. Struja javnog mnijenja počela se izokretati, a Tom Cantyjeve nade ojačaju, kad kraljevski namjesnik zavrti glavom i reče:

»Točno je da je to najneobičnije... ali isto bi ovako mogao govoriti i naš gospodar kralj.« Ova napomena, tako i ovo obraćanje njemu kao da je još uvijek kralj, rastuže Toma Cantyja i on osjeti kako mu se nade drobe. »Ovo nisu *dokazi*,« ustvrdi namjesnik.

Strujanja su sad uistinu brzo mijenjala plimu za oseku, ali u suprotnom smjeru; ostavljala su jadnog Toma Cantyja nasukanog na prijestolju, a onog drugog su vitlale na otvoreno more. Kraljevski namjesnik zapao je u misli vrteći glavom, a nešto ga je najviše mučilo: »Pogubno je za zemlju, a i za nas sve, ne razriješiti tako sudbonosnu zagonetku; to može podijeliti narod i potkopati prijestolje.« Okrene se i reče:

»Sir Thomase, zatvorite ovog... Ne, čekajte!« Lice mu zasja i on suoči odrpanog natjecatelja s ovim pitanjem:

»Gdje leži Veliki državni pečat? Ako odgovorite točno, zagonetka je riješena; jer samo onaj tko je kraljević od Walesa *može* odgovoriti na to! O takvoj tričariji visi prijestolje i kraljevska kuća!«

Bijaše to mudra misao, sretna misao. Da je bilo tako, potvrdiše i velikodostojanstvenici koji svoje prešutno odobravanje izraze brzim pogledima od oka do oka, u širokom krugu. Tako je, nitko osim pravoga kraljevića ne može otkriti tvrdokornu nepoznanicu nestanka Velikog pečata... Ovaj mali vratolomni varalica dobru će pouku izvući, jer njegovi će učitelji sad pasti na ispitu, budući da ni jedan učitelj ne zna odgovor na ovo pitanje... Ah, vrlo dobro, uistinu, savršeno dobro: sad ćemo se kratkim postupkom izbaviti ove zamorne i opasne gnjavaže! I tako su oni poskrivećki zakimali glavama i u sebi se zadovoljno smijuljili, sve čekajući kako će sad ovog budalastog momčića zgromiti kap od zbunjenosti i krivice. Kako li su zinuli kad se ne dogodi ništa takvoga, kako se zapanjiše dok su slušali kako on bez pol muke odgovara, sigurnim i čvrstim glasom:

»Ta zagonetka uopće nije teška.« I bez mnogo onih ako mi dopustite, pred bilo kim, on se okrene izdati zapovijed, lakotno kao netko tko je tome vičan:

»Dragi lorde St. Johne, pođi u moj osobni kabinet u palači – nitko se tamo ne snalazi bolje od tebe i odmah uz pod, u lijevom kutku spram vrata što vode u predsoblje, naći ćeš u zidu mjedenu čavlenu glavicu; pritisni je pa će se raskriliti maleni ormarić za dragocjenosti za koji čak ni ti ne znaš, a ne zna niti bilo tko drugi na svijetu osim mene i povjerljivog zanatlije koji ga je za mene izumio. Prvo što će ti pasti u oko bit će Veliki državni pečat... donesi ga ovamo.«

Cijeli se skup začudi ovom govoru, a začudilo ih je još više što su vidjeli kako mali prosjak izabire ovog velikodostojnika bez oklijevanja i straha pred pogreškom, i oslovljava ga imenom tako spokojno i uvjerljivo kao da je s njim cijeloga života po ulicama potezao prolaznike za rukav. Velikaš od iznenađenja gotovo posluša. Učini kretnju kao da će poći, ali brzo prikrije svoju prešutnu namjeru i prizna rumenilom svoju grešku. Tom Canty oštro svrne pogled na njega:

»Zašto oklijevate? Zar niste čuli kraljevu zapovijed? Idite!«

Lord St. John duboko se nakloni, a bilo je očigledno kako je taj naklon znakovito oprezan i učinjen preko volje, jer ga nije iskazao niti jednom od dvojice kraljeva, već na ničijoj zemlji baš između njih – pa ode.

Sad otpočne pomicanje napirlitanih skupina ovog velikaškog mnoštva, vrlo polako, gotovo neprimjetno, ali postojano i sigurno; pomicanje poput izmjene slike u kaleidoskopu gdje djelići raznobojnog saća otpadaju i okupljaju se u drugo saće; pomicanje koje, u našem slučaju, polako rastvori svjetlucavu gomilu što je stajala oko Toma Cantyja i sjati se u gusto saće nanovo, ali u blizini pridošlice. Tom Canty stajaše gotovo sam. Započne kratko razdoblje duboke napetosti i iščekivanja tijekom kojega čak i nekoliko strašljivaca još preostalih uz Toma Cantyja, jedan po jedan, postupno prikupe dovoljno hrabrosti i kliznu k onoj većini. I tako, na koncu, Tom Canty u svojoj kraljevskoj odori i draguljima osta potpuno sam i izdvojen od svijeta, upadljiva figura što strši u rječitoj samoći.

I eto lorda St. Johna gdje se vraća. Dok je promicao središnjim prolazom napetost je bila tolika da je tiho razgovorno mrmorenje u ogromnom skupu sasma zamrlo i zamijenio ga grobni muk, tišina koja oduzima dah, kroz koju su njegovi koraci muklo i daleko odzvanjali. Sve oči su počivale na njemu dok je prolazio. On priđe postolju, zastane trenutak, a onda se približi Tomu Cantyju uz duboki naklon, pa će:

»Gospodaru, Pečat nije tamo!«

Svjetina se ne bi tako navrat-nanos razmaknula ni od nositelja kuge, kako se družba avetnih i splašenih dvorjana odmaknula od pohabanog zahtjevnika krune. Za časak tili već je stajao sam samcat, bez prijatelja i bez podrške, kao meta zgusnutih, jetkih strijela prezirnih i ljutitih pogleda. Kraljevski namjesnik se prodere jarosno:

»Izbacite prosjaka na ulicu, i bičujte ga kroz grad jer ova podla hulja i ne zavređuje više pažnju!«

Zapovjednici straže skoče spremno na posluh, ali ih Tom Canty poljulja u namjeri žučnim zamahom ruke:

»Natrag! Onaj tko ga takne stavlja na kocku svoj život!«

Kraljevski namjesnik bio je smućen do dna svog bića. On će lordu St. Johnu:

»Jeste li dobro pretražili? Ali bolje da to i ne pitam. Ovo je i dalje toliko čudnovato. Sićušne stvarce, prave sitnice izmaknu čovjeku s oka, i to nikoga ne iznenađuje; ali kako može tako pozamašna stvar kao što je Veliki pečat Engleske nestati i nitko joj ne može ući u trag, tako krupna zlatna ploča...«

Tom Canty skoči i svjetlucavih očiju uzvikne:

»Čekaj, stani malo! Bila je okrugla? I debela? A u nju su bila utisnuta slova i znakovi? Da? Oh, *sad* znam što je to Veliki pečat koji je dignuo toliko buke i prašine! Da si mi ga opisao, mogao si ga imati već pred tri tjedna. Sad točno znam gdje leži; ali nisam ga ja prvi tamo metnuo.«

»Tko ga je, onda, moj gospodaru?« upita kraljevski namjesnik.

»Onaj koji tamo stoji – pravi kralj Engleske. A on će vam sam reći gdje je, pa ćete onda vidjeti da mu to nitko ne treba reći. Promislite, moj kralju, napregnite sjećanje, bilo je to posljednje, baš posljednje što ste učinili onoga dana prije nego što ste izjurili iz palače, odjeveni u moje prnje, kako biste kaznili vojnika koji me je uvrijedio.«

Spusti se tišina, nesmetana ni pokretom ni zvukom, i sve oči padnu na pridošlicu koji stajaše pognute glave i nabrana čela, prebirući po sjećanju usred nepreglednog klupka nevažnih uspomena i tražeći samo jednu malu, zločestu činjenicu, jer ako je nađe, sjest će na prijestolje – a ako je ne nađe, ostat će što je maločas bio, prosjak i otpadnik za sva vremena. Tren za trenom je kapao, a trenuci se opet slagali u minute, no dječak se i dalje naprezao u tišini, sasma nepomičan. Na koncu ipak uzdahne, zavrti lagano glavom i prozbori drhtavim usnicama i dotučenim glasom:

»Prisjećam se tog prizora, i svega što je bilo, ali Pečat mi ne izranja iz sjećanja.« Zastane, pa uzgleda i s mirnim dostojanstvom počne:

»Moji velmože i moja gospodo, ako ste nakanili lišiti svog istinskog vladara njegovih prava jer nedostaje dokaz koji vam on ne može podastrijeti, ja sam nemoćan da vas u tome spriječim. Ali...«

»O gluposti, o ludorije, moj kralju!« ustravljeno poviče Tom Canty. »Čekajte! Promislite! Nemojte se predati! Još nije sve izgubljeno! I nikada *neće* biti! Poslušajte što ću vam reći, i slijedite svaku moju riječ. Dozvat ću ovamo to jutro još jednom, svaku pojedinost što se dogodila. Razgovarali smo, pripovijedao sam vam o svojim sestrama, Nan i Bet, toga se sjećate, zar ne; onda o svojoj staroj babi i o goropadnim igrama momčadije sa Strvinarskog trga, pa da, i toga se sjećate; vrlo dobro, samo me slijedite, sjetit ćete se svega. Počastili ste me hranom i pićem i kraljevski susretljivo odaslali ste sluge tako da se ne moram stidjeti svog priprostog ponašanja... ah, evo, i toga se prisjećate.«

Kako je Tom prebirao sve te pojedinosti, a drugi dječak kimao glavom u znak sjećanja, brojno slušateljstvo je zurilo i u neprilici se čudilo; ova priča je zvučala nekako

e-Lektire
lektire.skole.hr

posvema istinito, ali ipak, kako je uopće moguća veza između kraljevića i prosjačila? Nikada dotad nije neki skup ljudi bio toliko smušen, toliko radoznao i toliko zapanjen.

»Dragi kraljeviću, tako smo mi za šalu zamijenili odjeću. Onda smo stali pred zrcalo; i toliko smo sličili jedan drugome, da se činilo kako se niti nismo presvukli – evo, sjećate se toga. Potom ste opazili da mi je vojnik pozlijedio ruku... gledajte! Evo, još uvijek ne mogu pisati njome, prsti su toliko ukočeni. Na to je vaša visost poskočila, obećavajući odmazdu nad vojnikom, i pojurila prema vratima – promaknuli ste mimo stola, a ono što zovete Pečatom ležalo je na stolu... zgrabili ste to i hitro se ogledali kao da tražite neko skriveno mjesto, i spazili ste...«

»Sjetio sam se, dosta! I neka je hvala dobrom Bogu!« poviče otrcani svojatatelj prijestolja u silnom uzbuđenju. »Pođi, moj dobri St. Johne, u rukavu milanskog oklopa što visi na zidu naći ćeš Pečat!«

»Točno, moj kralju! Točno!« uzviče se Tom Canty. »*Sad* je englesko žezlo opet samo tvoje; a onaj tko bi o tome još htio raspravljati, bolje da se rodio nijem. Pohitaj, moj lorde St. Johne, neka ti korak dobije krila!«

Čitavo okupljeno ljudstvo bijaše sad na nogama, gotovo izluđeno od tjeskobe, strahovanja i doživljena uzbuđenja. U prizemlju i na postolju plane zaglušujući bruj pomamnih razgovora, i za neko vrijeme nitko ni za što nije znao niti je što slušao niti je koga zanimalo što drugo osim onoga što mu je susjed vikao u uho, ili onoga što je on imao reći svom susjedu u uho. Nitko nije opažao kako vrijeme neskriveno i neopaženo klizi. Napokon iznenadni muk prikuje crkvu na mjestu, a istodobno St. John stupi na postolje visoko u ruci stišćući Veliki državni pečat. Da ste samo čuli kakav je urlik puknuo!

»Živio pravi kralj!«

Čitavih pet minuta uzduh je podrhtavao od vike i gromkih glazbala, potpuno bijel od lepršajućih maramica; a odrpani je momčić kroza sve to stajao kao najistaknutija osoba u Engleskoj, rumen, sretan i ponosan, usred velika postolja, dok su podanici kraljevstva klečali uokolo njega.

Onda svi poustanu, a Tom Canty rekne:

»Sad, o moj kralju, uzmite natrag ovo kraljevsko ruho i dajte jadnom Tomu, vašem sluzi, opet njegove krpe i odrpine.«

Kraljevski namjesnik će glasno:

»Svucite malog lupeža i bacite ga u Tower.«

Ali novi kralj, istinski kralj, reče:

»Ne bih se složio. Da nije bilo njega, nikada ne bih zadobio natrag svoju krunu; nitko ne smije spustiti na njega ruku niti mu što nažao učiniti. A što se tebe tiče, moj dobri ujače, moj kraljevski namjesniče, tvoj postupak prema njemu ne odiše baš zahvalnošću, jer sam čuo da te on unaprijedio u vojvodu« – namjesniku planuše obrazi – »iako nije ni bio kralj; iz toga slijedi pitanje, koliko vrijedi taj tvoj lijepi naslov? Sutra ćeš me zamoliti, *uz njegovu dobru riječ*, da ti potvrdim naslov, u suprotnom nećeš biti vojvoda, već ćeš

ostati samo grof.« Poslije ovog prijekora njegova se milost vojvoda od Somerseta povuče brzo nekoliko koraka unatrag. Kralj se okrene Tomu, pa će nježno:

»Siroti moj dječače, kako si se ti mogao sjetiti kamo sam skrio Pečat kad se ni ja sam nisam toga mogao sjetiti?«

»Ah, moj kralju, to je bilo lako, budući da sam ga danima rabio.«

»Rabio ga, i još nisi mogao objasniti gdje je?«

»Nisam znao da je *to* bilo ono što su tražili. Nisu mi ga opisali, vaše veličanstvo.«

»Pa kako si ga to koristio?«

Krv se popne u Tomove obraze i zažari ih, a on spusti pogled bez riječi.

»Samo reci, dobri momče, i ne boj se ničega.« reče kralj. »Kako si koristio Veliki pečat Engleske?«

Tom načas nešto zamuca, dirljivo zbunjeno, a onda propenta:

»Za krckanje oraha!«

Provala smijeha koja pozdravi ovu izjavu jadno je dijete gotovo srušila na zemlju. Ako je još itko premišljao o tome nije li Tom Canty ipak kralj Engleske, blizak posvećenim kraljevskim potrepštinama, ovo priznanje to je potpuno razriješilo.

Međuto prebaciše raskošno obredno ruho s Tomovih pleći na kraljeve, a ona je sasvim skrila njegove dronjke. Onda se obred krunidbe obavi, istinskoga kralja pomazaše i krunu mu natakoše na glavu, dok je topovska paljba grmjela ovu vijest gradu, a čitav London kao da se tresao od dobrodošlice.

33. POGLAVLJE

Edward kao kralj

Miles Hendon bio je i te kako slikovita izgleda prije negoli je upao u onaj metež na Londonskom mostu, a bio je još više slikovit kad je ispao iz njega. Kad su ga tamo uvukli nosio je uz sebe neku crkavicu, a kad je izišao van, otišlo mu i to. Džepari su ga oljuštili do posljednjeg novčića. Ali sve to nije mu bilo važno, samo kad bi našao svoga dječaka. Kako je bio vojnik, nije se zaputio u potragu stihijski, već najprije prione dobro pripremiti svoj ratni pohod.

Što bi dječak najprirodnije učinio? Kamo bi sigurno otišao? Eto, obrazlagao je sebi Miles, prirodno je da bi otišao svojim prijašnjim skrovištima, jer tako nagonski čine oni koji su napukle pameti, napušteni i bez doma, baš kao i oni zdravi. A gdje su sve njegova bivša skloništa? One njegove krpe, a tako i prljavi divljak koji ga je, čini se, poznavao, i čak se proglašavao njegovim ocem, govore u prilog tome da mu je dom bio u nekom od najsiromašnijih i najzloćudnijih krajeva Londona. Hoće li potraga za njim biti zamršena i dugočasna? Ma kakvi, sigurno će se sve odvijati lako i brzo. Neće vrebati dječaka, vrebat će gužvu; usred veće, ili tek omanje gužve, prije ili kasnije, sigurno će trefiti svog nesretnog malog prijatelja, nema dvojbe; a kao i obično, šugava bagra će se zabavljati mučeći i izazivajući dječaka koji će izvikivati kako je on kralj glavom. Potom će Miles Hendon osakatiti nekolicinu, podići u zagrljaj svog malog štićenika i tješiti ga i tetošiti nježnim riječima, i oni se više nikada neće rastati.

I tako se Miles upusti u svoju potragu. Sat za satom je trapao pokrajnjim prolazima i smrdljivim ulicama, motreći na kakvu skupinu ljudi ili gužvu, a bilo ih je bez kraja i konca, ali od dječaka ne bješe ni traga. Ovo ga uvelike iznenadi, ali ne i obeshrabri. Po njegovoj prosudbi pohod je bio sasvim uspješan; jedina pogrešna procjena ticala se njegova trajanja, jer je očekivao kako će potraga biti kratka.

Kad se napokon zemljom protegnuo dan, već je bio zgazio mnoge milje, istražio mnoga mnoštva ljudi, ali jedini posljedak bio je da se našao poprilično umoran, izdržljivo gladan, i jako pospan. Žudio je za kakvim doručkom, ali nije bilo nade da će ga dobiti. Prosjačiti jelo nije bio njegov način; a založiti svoj mač, pa prije bi prodao čast; jest, mogao je prežaliti nešto svoje odjeće, ali bi lakše našao kupca za gubu negoli za takovo odijelo.

I podnevu još je trapao, usred mnoštva što je slijedilo kraljevu povorku; bio je prilično siguran da bi ova kraljevska svečanost mogla silno privući njegovu malu blunu.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Slijedio je kolonu čitavim njenim krivudavim omatanjem po Londonu, i sve do Westminstera i do katedrale. Visio je tamo i ovamo sa svjetinom što se posvuda okupljala do iznemoglosti, potpuno zbunjen i smućen, pa se na koncu i zagubio u pustom mozganju pokušavajući nekako iznaći bolji način da postigne svoj cilj. Prođe neko vrijeme, i kad se trgnuo iz premišljanja otkrije kako je grad ostao daleko za njim i kako je dan na izmaku. U blizini je tekla rijeka i steralo se selo; bijaše to kraj prepun imućnih seoskih posjeda – i ne baš mjesto koje bi dobrodošlicom pozdravilo nekoga ovako odjevenog.

Nije baš bilo hladno; on se stoga pruži po zemlji, u zaklon živice kako bi se odmorio i razmislio. Drijemež mu se namah ušulja u sva čula; potmulu i udaljenu paljbu topova vjetar mu donese do uha, pa pomisli: »Novi je kralj okrunjen,« i odmah uroni u san. Već više od trideset sati nije niti spavao, niti otpočinuo. Nije se budio gotovo do sredine sutrašnjeg jutra.

Šepavo je ustao, ukočen i napola izgladnio, oprao se u rijeci, umirio želudac kojom litrom vode, pa teškom mukom zakorači prema Westminsteru, jedeći se u sebi što je potratio toliko vremena. Glad mu sad vrže novi naum u pamet; pokušat će govoriti sa starim sir Humphreyem Marlowom i posuditi od njega nekoliko maraka,[21] a onda... no dosta o naumima zasad; bit će dovoljno vremena za njihovo nabrajanje kad ostvari ovo prvo.

Oko jedanaest sati on pristigne do palače; i makar se oko njega rojilo čitavo mnoštvo raznolikog svijeta što se kretalo u istom smjeru, on bijaše i te kako upadljiv – za ovo se pobrinulo njegovo ruho. Unosio se ovim ljudima u lica, nadajući se kako će naći neko milosrdno, čiji bi vlasnik imao volje spomenuti njegovo ime starom nadgledniku. Jer pokušati prodrijeti u palaču za svoj račun bijaše jednostavno smiješno.

Uto ga mimoiđe naš dječak za šibe, pa se osvrne i pomno promotri njegov stas, pomislivši: »Ako to nije baš ona skitalica zbog koje je njegovo veličanstvo u sto briga, onda sam ja obični magarac – iako sam to, jamačno, i ovako. Odgovara opisu do u odrpinu. Da je Svevišnji stvorio dvojicu takvih, tim bi rasipničkim ponavljanjem spustio cijenu čudima. Kad bih bar mogao iznaći neki razlog i prozboriti s njime.«

Miles Hendon ga spasi ove nezgode, jer baš tada se osvrne, i poput ljudi što se obično okrenu kad ih netko probada pogledom bulјeći u njih s leđa, on opazi silno zanimanje u dječakovu pogledu, pa mu priđe i prozbori:

»Ti si baš izmigoljio iz palače; živiš li tamo?«

»Tako je, vaša milosti.«

»Poznaješ li sir Humphreya Marlowa?«

Dječak zausti, a onda pomisli: »Gospode! Moj stari pokojni otac!« Zatim odgovori glasno: »Vrlo dobro, vaša milosti.«

»Fino, je li on unutra?«

[21] stara novčana jedinica na tim prostorima, *op. prev*.

»Jest«, reći će dječarac, pa doda u sebi: »Unutra u svom grobu.«

»Smijem li te zamoliti za uslugu? Odnesi mu poruku od mene, i reci kako bih mu pod svaku cijenu htio šapnuti koju u uho.«

»Vrlo rado ću mu prenijeti poruku, plemeniti gospodine.«

»Onda reci kako je vani Miles Hendon, sin sir Richarda; bit ću ti silno zahvalan, moj dobri dječače.«

Dječak je izgledao razočaran. »Kralj ga nije tako nazvao«, pomisli, »ali to sigurno nije niti važno, ovo je njegov brat blizanac, i mogu se okladiti, i ispričat će njegovom veličanstvu vijesti o onom drugom sir Zmeknirepu.« Stoga će Milesu: »Stupite časak ovamo, dobri gospodine, i pričekajte dok se ne vratim s vijestima.« Hendon otpočine na označenome mjestu, a bijaše to sklonišno udubljenje u zidu palače s kamenom klupom, zaklon stražarima za nevremena. Tek što je sjeo, kad nekoliko helebardista pod vodstvom časnika prođe mimo. Časnik ga opazi, ustavi svoje ljude, i zapovjedi Hendonu neka priđe. Ovaj posluša, i odmah je bio uhićen kao sumnjiva osoba koja vreba u krugu oko palače. Prilike su se gadno zamrsile. Jadni Miles pokuša objasniti, ali ga časnik oštro utiša i zapovjedi svojim ljudima da ga razoružaju i pretraže.

»Kad bi barem Bog učinio čudo pa bi što našli«, rezignirano će Miles. »Ja sam se namučio tražeći, pa ništa, iako sam žudio za tim više nego oni.«

Ništa ne nađoše osim jednog pisma. Časnik ga rastvori, a Hendon se nasmiješi kad prepozna »žvrljotine« koje je njegov mali zagubljeni prijan ispisivao onog kobnog dana na vlastelinstvu Hendon. Časnikovo lice se smrači dok je čitao englesko slovo, a Miles je, suprotno, sve više blijedio dok ga je slušao.

»I još jedan što svojata krunu!« uzvikne časnik. »Zbilja se ovih dana kote kao zečevi. Ščepajte, ljudi, hulju, i gledajte da ga ne ispustite iz šaka dok ja ne odnesem ovaj dragocjeni list unutra i pošaljem ga kralju.«

On pohrli unutra, ostavljajući uhićenika u rukama helebardista.

»Evo će konačno i moja zla sreća doći svome koncu«, promrmlja Hendon, »jer zaljuljat ću se doskora na konopcu, sve zbog ovih nekoliko črčkarija. A što će biti s mojim nevoljnim dečkom! Ah, samo dobri Bog to zna.«

Malo zatim, on opazi kako se časnik vraća u velikoj žurbi; stoga prikupi svu hrabrost, htijući se suočiti s nevoljom kao muškarac. Časnik naredi čovjeku neka pusti zatočenika i neka mu vrati njegov mač; zatim s poštovanjem ponikne glavom, pa reče:

»Izvolite, gospodine, poći za mnom.«

Hendon šutke proslijedi njemu za petama, misleći: »Da ne odlazim u smrt i na Božji sud, pa stoga moram štedjeti na grijesima, zadavio bih ovog gada što se tako uslužno majmunira.«

Njih dvojica prijeđu napučeno dvorište i pristignu na glavni ulaz u palaču, gdje je časnik uz još jedan naklon predao Hendona u ruke još dostojanstvenijem časniku koji ga primi s dubokim poštovanjem i povede ga naprijed kroz široki hodnik, orubljen s obje

e-Lektire
lektire.skole.hr

strane nizovima odličnih livriranih slugu (koji se smjerno klanjahu dok su ova dvojica prolazila mimo, a čim bi im okrenuli leđa tresli su se od suzdržana smijeha za našim svečanim strašilom), pa onda uz prostrano stubište, između okupljenog finog svijeta, i konačno ga dovede u prostranu dvoranu, prokrči za njega prolaz kroz okupljeno plemstvo Engleske, zatim se nakloni podsjetivši ga da smakne šešir s glave, te ga ostavi stajati usred ove odaje, na meti svim pogledima, od kojih su mnogi bili netrpeljivo mrgodni, a dosta je bilo i veselih i podrugljivih osmjeha.

Miles Hendon je bio potpuno zatečen. Tamo je sjedio mladi kralj, pod nebnicom, na udaljenosti od pet koraka, prignute i nakrivljene glave, jer je govorio s nekakvom čovjekolikom rajskom pticom, možda vojvodom; Hendon ustvrdi u sebi kako je dovoljno teško biti osuđen na smrt u punom zamahu života, i bez ovakva posebnog javnog ponižavanja za dodatak. On poželi da kralj požuri s tim – neki od ovih napirlitanih momaka uz njega postajali su i previše goropadni. U ovom času kralj lagano uzdigne glavu i Hendon mu dobro promotri lice. Ovaj mu pogled gotovo oduzme dah iz grudi! Stajao je zureći u ljupko mlado lice poput nekog tko je opčinjen; a odmah zatim protisne:

»Gle, gospodar Kraljevstva Snova i Sjena na svom prijestolju!«

On zamuca nekoliko napuklih rečenica, sve buljeći i iščuđavajući se; onda zaokruži pogledom uokolo, oko sebe, motreći blještavi skup i sjajnu dvoranu, sve mrmljajući: »Ah, ovo je *zbilja*, zaista je *zbilja*; posve sigurno nije san.«

On se zabulji opet u kralja, i pomisli: »*Je li* ovo san?... Ili on *jest* istinski vladar Engleske, a ne usamljeni nesretnik Tom Ludmanski za koga sam ga ja držao; tko će mi riješiti ovu zagonetku?«

Iznenadna zamisao bljesne mu u oku i on iskorači k zidu, pokupi malu stolicu, prinese je natrag i spusti je na pod, pa lijepo sjedne na nju!

Mrmor ogorčenja podigne se zrakom, i jedna gruba ruka je već bila na njemu, te odjekne glas:

»Ustani, neodgojeni klaune! Misliš li sjediti u kraljevoj nazočnosti?«

Ova gužva privuče pažnju njegova veličanstva, koje ispruži ruku i glasno reče:

»Ne dirajte ga, to je njegovo pravo!«

Smeteni skup zbunjeno uzmakne. Kralj nastavi:

»Znajte svi, dame, plemići i gospodo, da je ovo moj vjerni i voljeni sluga, Miles Hendon, koji je podmetnuo svoj dobri mač i spasio svog kraljevića od tjelesne ozljede i moguće smrti; zbog toga je, kraljevim proglasom, postao vitezom. Znajte također, da je za još veću uslugu kojom je spasio svog vladara šiba i sramote otrpjevši ih umjesto njega, nagrađen visokim plemstvom, i sad je grof od Kenta, pa mu pripadaju zlata i imanja prema zasluzi. Još i više, povlastica koju je sad upražnjavao njegova je kraljevom voljom; mi smo uglavili da će nositelji njegove loze imati i zadržati pravo da sjede u nazočnosti engleskog veličanstva odsada, i u svako doba, tako dugo dok je krune. Ne uznemirujte ga.«

Dvije osobe koje su uslijed zastoja doputovale iz pokrajine tek tijekom jutra, i boravile u ovoj odaji tek pet minuta, stajahu slušajući ove riječi i zureći u kralja, zatim u ono strašilo za ptice, pa opet u kralja, obuzete nekom vrstom omamljujuće nevjerice. Bijahu to sir Hugh i lady Edith. Ali novopečeni grof ih nije vidio. On je i dalje zurio u vladara, ništa manje zapanjeno, i mrmljao:

»O, sunac ti ljubim! Pa *to* je moj sirotan! To je moja budalica! To je onaj kojem bih *ja* pokazao što je veličina, u mojoj kući od sedamdeset soba i dvadeset i sedmoro slugu! Onaj koji nikada nije znao za drugu odjeću osim dronjaka, za drugu okrepu osim bubotaka, i otpadaka za hranu! To je taj kojega sam *ja* posvojio, i kojega sam htio učiniti vrijednim poštovanja! Kad bi mi barem Bog spustio s neba kakav torbak da sakrijem u njega tikvu!«

Onda mu se najednom vrati uljudba, i on padne ničice, dok mu je kralj objeručke stiskao šake; prisegne na vjernost i zavjetuje se na svoje zemlje i naslove. Zatim ustane i s poštovanjem se ukoči uza stranu, još uvijek ispraćen svim onim pogledima – a iz mnogih je i zavist virila.

Sad kralj otkrije i sir Hugha, te prozbori gnjevnim glasom i usplamtjela oka:

»Svrgnite ovoga pljačkaša s njegova lažna sjaja i okradenih dobara, pa ga spravite pod ključanicu dok ga ne zatrebam.«

Bivšeg sir Hugha zatim odvedoše.

Odjednom nastane komešanje na drugom kraju dvorane; skup se razdvoji, a odozdo priđe neobično ali bogato odjeven Tom Canty, između ovih živih ljudskih zidova, predvođen službenikom koji najavljuje goste. On kleknu pred kralja koji reče:

»Naučio sam nešto važno za ovih proteklih tjedana, i vrlo sam ponosan tobom. Vodio si državu upravo kraljevskom plemenitošću, a bio si i milosrdan. Jesi li pronašao opet svoju majku i sestre? Dobro; pobrinut ćemo se za njih, a tvoj otac će okusiti omču ako ti tako želiš i ako tako određuje zakon. A sad me svi počujte, jer od ovoga dana pa nadalje, oni koji nastavaju utočište Kristove ubožnice i uživaju kraljevu darežljivost, nahranit će svoje duše i svoja srca jednako kao i tijela; a ovaj će dječak tamo obitavati i predsjedati njihovu časnom ravnateljskom vijeću sve dok bude živ. A kako je jednom bio kralj, pripada mu i veća pažnja javnosti negoli što bi to bilo uobičajeno; prema tome, zapamtite njegovo počasno odijelo jer ćete ga po njemu poznati, i nitko neće nositi slično; i kamo god pošao, ono će podsjetiti narod da je ovaj čovjek jednom kraljevao, u svoje vrijeme, pa mu nitko neće zanijekati doličnu počast ili propustiti da ga pozdravi. On uživa zaštitu prijestolja, on ima podršku krune, i bit će poznat i prozvan počasnim naslovom kraljeva štićenika.«

Tom Canty ustane ponosan i sretan, pa poljubi kraljevu ruku, te ga odvedoše iz njegove nazočnosti. Nije izgubio ni časka, već je pohrlio sve ispripovijedati svojoj majci i Nan i Bet, kako bi se zajedno mogli veseliti velikim novostima.[22]

[22] *Kristovo pribježište ili Škola plavih haljetaka,* »najplemenitija ustanova na svijetu«.

Zemlju na kojoj se nalazio nekada franjevački samostan udijelio je Henrik VIII. gradskom vijeću Londona (koje je ovdje osnovalo ustanovu, zapravo dom za sirotinjske dječake i djevojčice). Vremenom je Edward VI. valjano obnovio stari samostan, i ustoličio tamo plemenitu ustanovu nazvanu Škola plavih haljetaka, ili Kristovo pribježište, za *naobrazbu* i brigu oko siročadi i djece ubogih osoba... Edward mu nije dopustio (biskupu Ridleyu) da ode, dok nije bilo napisano pismo (gradonačelniku), pa ga je biskup morao sam uručiti, i prenijeti njegov poseban nalog i naređenje kako se ne bi tratilo vrijeme u onome što treba učiniti, a isto tako i kralja o svemu obavijestiti. Latiše se posla iz svih sila, a Ridley je osobno svime ravnao; posljedak je bio osnivanje Kristova pribježišta za naobrazbu sirotinjske djece. (Istovremeno je kralj dao potporu i nekolicini drugih dobrotvornih ustanova.) »Gospode Bože«, rekao je, »neka ti je od sveg srca hvala što si mi udijelio milost dovoljno dugačka života, da mogu privesti ovaj posao kraju u slavu tvog imena!« Ovaj nevini i najuzoritiji život plovio je hitro svom uviru, i za nekoliko dana predao je svoju dušu Stvoritelju, moleći Boga da odbrani kraljevinu od papizma. *J. Heneage Jesse: »London, njegove proslavljene ličnosti i mjesta«*.

U velikoj dvorani visi ogromna slika kralja Edwarda VI kako sjedi na svom prijestolju, u purpurnom i hermelinskom odijelu, stišćući žezlo u lijevoj ruci, i okružen podanicima pruža povelju gradonačelniku. Uz njega stoji kancelar držeći pečate, a oko njega su i drugi odličnici države. Biskup Ridley kleči pred njim uzdignutih ruku, kao da zaziva blagoslov ovom događaju; dočim gradski vijećnici i drugi, s gradonačelnikom, kleče na obje strane i ispunjaju središnji prostor slike; i konačno, sasvim naprijed su u dvostrukom redu složeni dječaci s jedne strane i djevojčice s druge, a ispred njih su nadglednik i nadglednica, te dječak i djevojčica što su se izdvojili iz poniznih redova, i kleče s uzdignutim rukama pred kraljem. *Timbs: »Posebnosti Londona«, str. 98.*

Kristovo pribježište, po pradavnom običaju, ima povlasticu ugostiti vladara u prilikama kad on ili ona posjećuje grad ili londonsku općinu. *Timbs: »Posebnosti Londona«.*

Blagovaonica s predvorjem i galerijom s orguljama zauzima čitav kat, koji je dugačak 187 stopa, širok 51 stopu, i visok 47 stopa; osvijetljena je s devet velikih prozora ispunjenih s južne strane oslikanim staklom; zato je ovo, poslije westminsterske dvorane, najveličajnija odaja u prijestolnici. Tu objeduju dječaci, a sad ih je na broju oko 800; ovdje se upriličuju i »Javne večere« kojima mogu biti sudionici oni posjetitelji koji kupe ulaznicu kod blagajnika ili kod upravitelja Kristovog pribježišta. Na stolovima je već sir u drvenim pliticama, pivo u drvenim kriglama u koje se natače iz kožnatih mjehova; i hljeb složen u širokim košarama. Ulazi povorka odličnika; gradonačelnik ili ravnatelj sjedne u svoju počasnu stolicu od hrastovine, donesenu iz crkve Sv. Katarine kraj Towera; ispjeva se himna uz pratnju orgulja; »Grk« ili dječački predvodnik, čita molitve s propovjedaonice, a tišina nastaje nakon tri udarca drvenim čekićem. Nakon molitve večera počinje, a posjetitelji se šetaju između stolova. Na kraju »pospremnici« pokupe košare, plitice, mjehove, krigle i svijećnjake, te u povorci prolaze mimo upravitelja i neobično svečano ih pozdravljaju. Ovaj prizor gledali su kraljica Victoria i kraljević Albert godine 1845.

Među najpoznatijim »plavim haljetarcima« su Joshua Barnes, nakladnik Anakreonta i Euripida; Jeremiah Markland, priznati kritičar, posebice za grčku književnost; Camden, poznavatelj starina; biskup Stillingfleet; Samuel Richardson, pisac; Thomas Mitchell, prevoditelj Aristofana; Thomas Barnes, dugogodišnji izdavač londonskog *Timesa*; Colerige, Charles Lamb i Leigh Hunt.

Ne može biti primljen dječak koji nije navršio sedam godina, ili ako je stariji od devet; i ne može ostati nitko tko je navršio petnaest godina. Izuzeci su samo »Grci« (odlični đaci). Ima oko 500 upravitelja, a glavni je vladar i kraljević od Walesa. Naslov upravitelja stoji 500 funti. *Timbs: »Posebnosti Londona«*.

KONAC

Pravica i zasluga

Kad su sve tajne rasvijetljene, priznanje Hugha Hendona otkrije da je njegova žena onoga dana na imanju Hendon zanijekala Milesa na njegovo naređenje; naređenje koje je savršeno uvjerljiva prijetnja učvrstila i poduprla: ako ona ne zaniječe Milesa Hendona, i čvrsto ostane pri svom, on će je ubiti; kad mu je rekla neka to i učini, jer joj nije stalo do života i ne želi zanijekati Milesa, onda joj muž reče kako će poštedjeti njen život, ali će umoriti Milesa! Ovo je bilo sasma drugačije; stoga ona dadne riječ i održi je.

Hugh nije osuđen zbog svojih nedjela niti zbog krađe bratovog imutka i položaja, jer supruga i brat mu nisu htjeli svjedočiti protiv njega (ženi ne bi to ni dopustili, sve da je i htjela). Hugh napusti svoju ženu i pobjegne u Europu, gdje naskoro umre; i malo zatim grof od Kenta oženi njegovu udovu. Nezapamćen doček i veselje upriličeni su u selu Hendon kad je mladi par prvi put posjetio vlastelinstvo.

O Tom Cantyjevu ocu nikada se više ništa nije čulo.

Kralj je potražio poljodjelca kojega su žigosali i prodali kao roba, te ga je izvukao iz stranputice u Kudravčevoj bandi i izveo ga na put pravedna života.

Izbavio je također i onog starog pravnika iz zatvora i odriješio ga kazne. Dobro je udomio kćeri onih dviju baptistikinja koje je gledao kako izgaraju na lomači i uz to je kaznio zapovjednika koji je dao nezasluženo šibati leđa Milesa Hendona.

Spasio je od vješala dječaka koji je ulovio zabludjelog sokola, a tako i ženu koja je ukrala okrajak sukna tkalcu; ali nije stigao spasiti čovjeka optuženog za ubojstvo jelena u kraljevoj šumi.

Iskazao je zahvalnost sucu koji ga je požalio kad su ga osumnjičili za krađu praseta, pa je mogao zadovoljno pratiti kako je njegov ugled u javnosti sve snažniji i kako on postaje velik i poštovan čovjek.

Čitava života kralj je s radošću pripovijedao o svojim pustolovinama, sve iz početka, od časa kad ga je stražar ćuškom stjerao s vrata palače, sve do posljednje ponoći kad se okretno umiješao u skupinu užurbanih radnika pa tako kliznuo u opatiju i uspentrao se skrivećki do Ispovjednikova groba,[23] a onda usnuo dugo, dugo, sve do sljedećeg dana, da bi stigao samo časak prije negoli je obavljena čitava krunidba. On reče da ga često prepričavanje ovih dragocjenih poduka čini čvršćim u namjeri da ova vrijedna iskustva

[23] Edward Ispovjednik (1002-1066), posljednji anglosaksonski kralj.

donesu blagostanje njegovu narodu; i tako će u sve dane svoga življenja neprestano nizati tu priču, pa će sačuvati blisko u sjećanju žalosne prizore i uvijek obnavljati izvore sućuti u svom srcu.

Miles Hendon i Tom Canty ostadoše kraljevi ljubimci tijekom čitave mu kratke vladavine, i njegovi iskreni žalosnici kad je umro. Dobri grof od Kenta bio je dovoljno promućuran da ne zlorabi svoju nesvakidašnju povlasticu; koliko smo se imali prilike osvjedočiti, upraznio ju je dvaput prije nego je pozvan sa ovoga svijeta; jednom za stupanja na prijestol kraljice Mary, a jednom za krunidbe kraljice Elizabeth. Njegov potomak iskoristio je ovu povlasticu za ustoličenja Jamesa I. Prije negoli mu je sin također kušao iskoristiti, proteklo je gotovo četvrt stoljeća, a »povlastica Kentovih« ishlapila je iz sjećanja većine ljudi; i tako, kad se tadašnji Kent pojavio pred Charlesom I. i njegovim dvorjanima, pa sjeo u nazočnosti vladara kako bi učvrstio i odugovječio pravo svoje kuće, možete li zamisliti kakva je pomutnja nastala! Ipak, sve se naskoro objasnilo i pravo je potvrđeno. Posljednji grof ove loze pao je u ratovima Commonwealtha[24] boreći se za svog kralja, i čudna povlastica umrla je s njim.

Tom Canty je doživio duboku starost kao naočit sjedokosi gospodin, plemenita i dobroćudna izgleda. Cijeloga života pratile su ga počasti; a jednako tako su mu se i klanjali, jer je njegovo napadno i neobično ruho uvijek podsjećalo ljude kako je »u svoje vrijeme kraljevao«; i tako, gdje god se pojavljivao svjetina se razmicala čineći mu prolaz i šapućući od uha do uha: »Skidaj šešir, to je kraljev štićenik!« – pa su pozdravljali i uvijek za uzvrat dobivali ljubazni smiješak koji su znali cijeniti, jer ovaj je čovjek bio dio jedne časne povijesti.

Jest, kralj Edward VI., siroti dječak, življaše samo nekoliko godina, ali je svoje vrijeme iskoristio na dobro. Više nego jednom kad bi neki veliki dostojanstvenik, neki zlatom urešeni službenik krune imao što protiv njegove obazrivosti, pa bi stao dokazivati kako je neki zakon koji je on namislio poboljšati već dovoljno blag prema onima na koje se odnosi, i ne kažnjava niti ugnjetava dovoljno ljude, mladi bi kralj svrnuo na njega tužan i rječit pogled svojih velikih i samilosnih očiju, pa bi rekao:

»Što li pa *ti* znaš o patnji i nevolji? Ja i moj narod znamo, ali ti ne.«

Kraljevanje Edwarda VI. bilo je osobito milosrdno za ona okrutna vremena. Sada kad se od njega opraštamo neka nam to ostane u sjećanju, njemu u čast.

[24] Ratovi Commonwealtha – antimonarhistički građanski ratovi (1642-1649); 1649. je smaknut Charles I. i proglašena republika pod vodstvom Olivera Cromwella.

Metodički instrumentarij

dr. sc. Vladimira Velički

Razmisli i stvaraj

- Odredite temu ovoga djela.
- Koji su glavni, a koji sporedni likovi?
- Izdvojite vanjske i unutrašnje karakterizacije glavnih likova.
- Odredite vrijeme i mjesto radnje.
- Kakav je bio Edward dok je još živio u dvorcu?
- Zašto su dječaci zamijenili odjeću?
- Što mislite, kako to da roditelji nisu prepoznali svoju djecu?
- Kako se Edward ponašao dok je bio u kući obitelji Canty? Što je sve morao pretrpjeti?
- Tko je sve bio dobar prema Edwardu?
- Tko je jedini povjerovao Edwardu da je pravi kraljević?
- Kako se Tom ponašao na dvoru?

- Zašto su ga proglasili ludim?
- Kakav je vladar bio Tom kad je stupio na prijestolje?
- Kako je Edward ponovo postao kraljem?

- Poredajte ove događaje kronološkim redom. Odredite koji događaji pripadaju u uvodni dio, zatim koji u zaplet, vrhunac i rasplet. Zatim ispod navedene citate pridružite nazivima pojedinih dijelova.

  Rođenje Toma i Edwarda VI.

  Dječaci ponovo mijenjaju uloge.

  Tom ulazi u palaču

  Tom i Edward mijenjaju uloge

  Toma nazivaju bolesnim zbog njegova neznanja o vladavini, a Edwarda tuku u kući obitelji Canty

  Miles Hendon se brine za Edwarda, umire kralj Henrik VIII., Tom stupa na prijestolje.

  – *»Slušajte svi! Moj je sin lud; ali to je samo privremeno«, »... naskoro ćemo ti opipati svaki mekši dio tijela.«*
  – *»Hendon ga posluša bez riječi protivljenja, ututka u postelju...«*

    »Veličajna vijest već je kolala i dječak saznade od tisuću grla odjednom: Kralj je mrtav!«
  – *»... a istodobno St. John stupi na postolje visoko u ruci stišćući Veliki državni pečat. Da ste samo čuli kakav je urlik pukao: Živio pravi kralj!«*
  – *»U negdašnjem gradu Londonu jednog jesenjeg dana druge četvrtine šesnaestog stoljeća, siromašna obitelj Canty dobi dječaka kojem se nisu poradovali. Istoga dana rodi se i drugo englesko dijete, imućnoj obitelji Tudor koja mu se silno radovala.«*

– *»Kako se usuđuješ postupati ovako i s najbjednijim podanikom mojega oca! Otvaraj vrata i puštaj ga unutra!«*

»Za koji časak mali kraljević od Walesa bio je okićen Tomovim lepršavim zakrpama, a mali kraljević od Sirotinje bio je ukrašen kićenim kraljevskim perjem.«

Zadatak možete rješiti u pisanom ili usmenom obliku.

- Prepričajte ili zapišite u desetak natuknica tijek radnje romana. Možete napraviti vremensku lentu samostalno ili u suradnji s drugim učenikom.

  Za izradu vremenske lente vam može poslužiti digitalni alat **Tiki Toki**:
  http://www.tiki-toki.com/

  Upute za rad s ovim alatom možete pronaći ovdje:
  http://e-laboratorij.carnet.hr/tiki-toki-izrada-timeline-a/

- Pripremite kraći igrokaz ili izradite strip u kojem ćete prikazati likove i skraćenu radnju ovoga romana. Strip možete učiniti na papiru, ili uz pomoć digitalnih alata za izradu stripa **Pixton** ili **Make Beliefs Comix**:

  http://e-laboratorij.carnet.hr/pixton-udahnite-zivot-strip/

  http://e-laboratorij.carnet.hr/make-beliefs-comix-brzo-jednostavno-do-vlastitog-stripa/

NAUČI, TO JE VAŽNO

EPIKA je, uz dramu i liriku, jedan od triju književnih rodova

POVIJESNI ROMAN je takva vrsta romana u kojemu pisac prikazuje događaje iz bliže ili dalje povijesti.

Poticaji za daljnji rad

1. Prema ovome je romanu u produkciji Walt Disney Feature Animation 1990. godine snimljen 24-minutni animirani film, s Mickey Mouseom u glavnoj ulozi.

   Istraži koje su još ekranizacije ovoga djela napravljene.

2. Saznaj koje su najpoznatije kazališne izvedbe nastale na temelju ovoga djela.

   Kod nas je 2015. godine postavljeno na scenu zagrebačkog Gradskog kazališta Žar ptica:
   http://zar-ptica.hr/repertoar/kraljevic-i-prosjak/

   Na poveznici je dostupan i kraći video isječak iz predstave.

   Desetak godina ranije, kazališna izvedba Kraljevića i prosjaka Kazališta Merlin imala je preko 100 izvedbi:
   http://www.kazalistemerlin.hr/arhiva/kraljevic-i-prosjak/

3. Izvorni tekst romana *The Prince and the Pauper* potraži na ovoj poveznici:

   https://en.wikisource.org/wiki/The_Prince_and_the_Pauper

   Odaberi neke ulomke i usporedi ih s prijevodom.

4. Engleski izvornik romana na ovim je poveznicama besplatno dostupan i kao zvučna knjiga:

   https://librivox.org/the-prince-and-the-pauper-by-mark-twain/

   https://librivox.org/the-prince-and-the-pauper-2-by-mark-twain/

5. Na portalu e-Lektire dostupna su i dva najpoznatija Twainova romana, *Pustolovine Toma Sawyera* i *Pustolovine Huckleberryja Finna*, koji su na popisu lektire u 5. razredu. Ako ih nisi pročitao prošle godine, pročitaj ih sada!

6. *Kraljević i prosjak* je također prenesen i u oblik stripa. Istraži koji su stripovi s tematikom ovoga djela izlazili te ih usporedi sa stripovima koje si napravio ti i/ili drugi učenici iz tvog razreda.

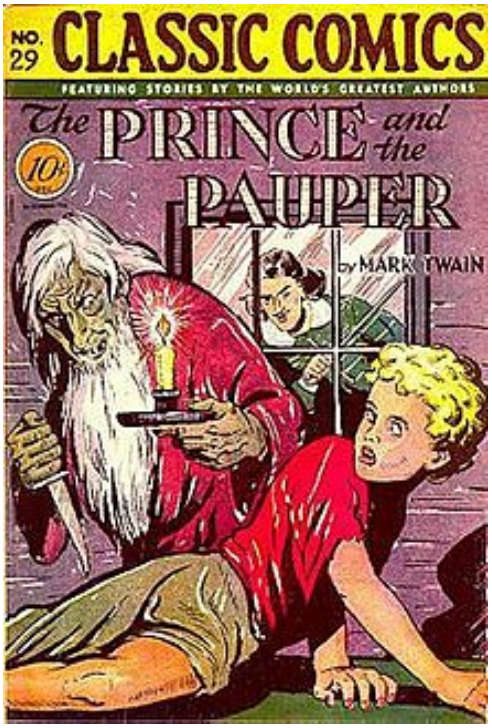

Izvor: Wikipedija.

7. U zanimljivosti *Twain i Nikola Tesla* doznaj više o prijateljstvu velikog američkog pisca i našeg slavnog znanstvenika i izumitelja.

Rječnik

baptistikinja – sljedbenica baptizma, protestantske crkve za koju je karakteristično da se ne krste djeca, nego odrasli
baronet – najniža engleska plemićka titula
barufa (tal.) – svađa, prepirka, gužva
Benvenuto – Benvenuto Cellini (1500-1571), slavni talijanski renesansni kipar i zlatar; autor poznate autobiografije
Billingska vrata – Billingsgate, gradska četvrt u londonskom Cityju uz rijeku Temzu
Bucklersbury – uličica u londonskom Cityju
bumbiv – sklon piću

Canterbury – grad u jugoistočnoj Engleskoj u grofoviji Kent, crkveno središte s glasovitom katedralom
Charing – nekadašnje selo izvan Londona, danas gradska četvrt Charing Cross
Charles I. (1600.-1649.) – engleski kralj od 1625. godine, smaknut za Cromwellove revolucije
Charles II. (1630.-1685.) – engleski kralj, sin Charlesa I., vladao od 1660. godine
Cheapside – ulica u londonskom Cityju u kojoj se nalazila tržnica
Connecticut – savezna država u sjeveroistočnom dijelu SAD-a, jedna od prvih kolonija

damast (po sirijskom gradu Damasku) – svilena, vunena ili lanena tkanina sa šarama
Don Césare – Don Cesare de Basan, španjolski plemić, lik iz drame francuskog književnika Victora Hugoa *Ruy Blass* (1838.)
Dowgate – okrug u londonskom Cityju, uz rijeku Temzu

đinđa – bezvrijedni ukras ili nakit

Edward VI. (1537.-1553.) – engleski kralj od 1547. godine, sin Henrika VIII. i Jane Seymour, zadnji pripadnik dinastije Tudor
Elizabeth – Elizabeta I. (1533.-1603.), engleska kraljica od 1588. godine, kći Henrika VIII. i njegove druge žene Ane Boleyn; u doba njezine vladavine Engleska postaje značajna svjetska sila (*elizabetansko doba*)

Flandrija – povijesna pokrajina u današnjoj Nizozemskoj i Belgiji

Gog i Magog – biblijski likovi, neprijatelji Izraelaca, barbari, divovi; u londonskom *Guildhallu* (v.) nalazile su se njihove skulpture, jer ih je prema legendi tu porazio Brut i lancima ih privezao za vratnicu palače koja se nalazila na mjestu te vijećnice

grbovnik – engl. *King-at-Arms*, državni dostojanstvenik koji upravlja plemićkim grbovima, odnosno potvrđuje pripadnost plemstvu
grudnik (engl. *doublet*) – muški prsluk kakav se nosio od 14. do 17. stoljeća
Guildhall – zgrada u londonskom Cityju sagrađena 1440. godine s velikom halom, sjedište cehova i gradska vijećnica

hauts-de-chausses (franc.) – uske hlače
helebarda (njem.) – vrsta srednjovjekovnog oružja, sjekira na šiljatu koplju;
helebardist – vojnik (stražar) naoružan helebardom
Henrik VII. (1457.-1509.) – engleski kralj, osnivač dinastije Tudor, vladao od 1485. godine nakon što je pobijedio Rikarda III. i okončao Rat ruža
Henrik VIII. (1491.-1547.) – engleski kralj od 1509. godine, uspješan apsolutistički vladar najpoznatiji po svojih šest brakova i po odvajanju engleske crkve od katoličke crkve; naslijedio ga je njegov sin Edward VI.
hermelin (lat.) – skupocjeno bijelo krzno velike lasice (zerdava)
Hertford – grad 30 km sjeverno od Londona, središte grofovije Hertfordshire
hrdoroga – vrsta vještice

Islington – selo u predgrađu Londona, danas gradska četvrt sjeverno od središta grada

James I. (1566.-1625.) – škotski (od 1567.) i engleski (od 1603. i smrti kraljice Elizabete I.) kralj, sin Marije Stuart

Kent – grofovija na jugoistočnom rubu Engleske

Lancaster – vojvodstvo u sjeverozapadnoj Engleskoj; posjed je engleskih kraljeva i njome upravlja kraljev namjesnik
lolardi – laička vjerska društva, nastala u XIV. st. u Nizozemskoj, koja su propovijedala siromaštvo; prethodnici reformacije, proganjani su kao heretici

Mary I. (1516.-1558.) – engleska kraljica, kći Henrika VIII. i njegove prve žene Katarine od Aragona, naslijedila Edwarda VI.; znana kao »krvava Mary«, protivnica reformacije i pobornica povratka katoličanstva
Mletački trgovac – Shakespeareova komedija nastala između 1596. i 1599. godine

navoran – naboran
nenavidno – zavidno
New Haven – grad na obali Long Island Sounda u američkoj državi Connecticut
Norfolk – grofovija u istočnoj Engleskoj

odiljati se – odvajati se
odrpina – poderotina, dronjak
omuhavati se – tjerati muhe
opršnjak – grudni oklop

peharnik – sluga koji kralju ili plemiću poslužuje vino
podbradničar (engl. *Diaperers*) – sluga koji kraljeviću privezuje ubrus, što se smatralo velikom čašću
propentati – zamuckivati

Pudingov prolaz (*Pudding Lane*) – uličica u londonskom Cityju

Redovnički otočić (u izvorniku: Monk's Holm) – fiktivna, nepostojeća lokacija
rušnica – škrinja, ormar ili prostorija za spremanje rublja

Smithfield – okrug u sjeverozapadnom dijelu londonskog Cityja, poznat po tržnici i kao mjesto izvršenja smrtnih presuda
Somerset – grofovija u jugozapadnoj Engleskoj
Southwark – predgrađe na suprotnoj, južnoj obali Temze nasuprot londonskog Cityja
Strand – čuvena, prestižna londonska ulica u Westminsteru
Surrey – grofovija u Engleskoj neposredno južno od Londona
Swithin (***Swithun***) – anglosaksonski biskup Winchestera iz 9. stoljeća, svetac i čudotvorac

šatrovački – ulični govor
štriga (prema tal. *strega*) – vještica

taft – vrsta lagane tkanine
Tower – tvrđava u središtu Londona na obali Temze; služio je kao kraljevska rezidencija i kao zloglasni zatvor, osobito za zatvorenike visokog položaja

vitezovi Podvezice — *Red podvezice*, jedan od najstarijih engleskih viteških redova koji je, prema legendi, osnovao kralj Edward III. negdje između 1346. i 1347. godine. Tada se, naime, nasred dvora spotaknula i pala na pod grofica od Salisburyja. U toj delikatnoj prilici, dvorjanima koji su zurili u njene noge i maliciozno se smješkali, ona je rekla: *Honni soit qui mal y pence* (Sram ga bilo tko zlo pomisli). Te su riječi postale geslo Reda a podvezica njegov znak.
vražarica – vračarica, vještica

Walbrook – potok koji protiče kroz londonsko gradsko središte i ulijeva se u Temzu u okrugu Dowgate; nadsvođen je još od 15. stoljeća
Westminster – četvrt u središtu Londona u kojoj je parlament, Buckinghamska palača i drugi brojni povijesni spomenici; ***Westminsterska opatija*** – londonska gotička katedrala u kojoj se vrši krunidba kraljeva i u kojoj su grobovi engleskih vladara i zaslužnih građana
Windsor – grad u Engleskoj 36 km zapadno od Londona, u kojemu je dvorac Windsor, jedna od rezidencija britanskih kraljeva; ***Windsorska šuma*** – park-šuma koja okružuje taj dvorac

začkodica – trag, indicija
zaćućoriti – početi tiho govoriti
zavrečiti – zavikati, uzvikati se

Impresum

Naručitelj:

Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET
Josipa Marohnića 5, 10000 Zagreb
tel.: +385 1 6661 500
www.carnet.hr

Nakladnik:

Bulaja naklada d.o.o
Radnički dol 8, 10000 Zagreb
tel/fax: +385 1 4822 154
info@bulaja.com
www.bulaja.com

Urednik: Zvonimir Bulaja

Oblikovanje: Luka Duplančić, Zvonimir Bulaja

Na naslovnici: ilustracija nepoznatog autora iz 19. stoljeća

Bilješka o autoru i djelu: dr. sc. Diana Zalar

Metodička obrada: dr. sc. Vladimira Velički

Rječnik: Zvonimir Bulaja

Tehnička realizacija: Bulaja naklada d.o.o.

Za nakladnika: Zvonimir Bulaja

Pri pripremi ove elektroničke knjige uložen je maksimalni mogući trud i pažnja, te su svi uključeni materijali pažljivo kontrolirani, korigirani i testirani. Međutim, Bulaja naklada d.o.o., CARNET i autori ne mogu biti odgovorni za bilo kakve štete, izravne i neizravne, prouzročene upotrebom ove elektroničke knjige, odnosno pogreškama u tekstovima (nekompletni, netočni ili oštećeni podaci, greške pri unosu i slično).

Sva autorska prava na knjigu su pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, kopirati niti na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova dopuštenja.

ISBN: 978-953-328-380-7

Za prijevod: © Diana Zalar

Zagreb, 2018.